T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İLAHİYAT ANABİLİM DALI
TASAVVUF BİLİM DALI

ABDÜRRAHİM BİN ALİ EL-MELÂMÎ VE TERCEME-İ BEYÂN-I HAKÎKAT-İ MELÂMİYYE ADLI ESERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KEVSER SİBEL ÖZKAN

Danışman: PROF.DR. MUSTAFA TAHRALI

İSTANBUL, 2003

ÖNSÖZ

Melâmetîlik tasavvuf ekolünün doğduğu ilk dönemlerden itibâren, bu akıma paralel ve onunla içiçe kendine has bir akım olarak günümüze kadar gelmiştir. Nefislerin kınanmasını ön plana çıkardıklarından dolayı "melâmetîlik" adı verilen bu akım, başlangıçta bir tarikat değil, fakat hemen her tarikatta bulunan, tarikatler üstü arzu olunan bir hal ve yaşayış biçimi olarak ortaya çıkmıştır. Melâmetîlik, müstakil bir tasavvuf ekolü olmakla beraber zamanın akışı içerisinde değişik tezâhürlerle varlığını sürdürerek, özellikle Osmanlı döneminden itibaren ayrı bir tarikat görünümü kazanarak günümüze kadar geldiğine şâhit olmaktayız. Bu çalışma ile, ortaya çıktığı ilk devirlerden itibaren söz konusu olan orijinal "melâmet" düşüncesinin önemli hususiyetlerini tesbit etmeye ve zamanla bu düşüncede meydana gelen bazı değişmelere imkân ölçüsünde işâret etmeye çalıştık. Bu çalışmayı sonuçlandırmamda görüşleriyle katkıda bulunan değerli hocam Prof. Dr. Mustafa Tahralı'ya ve desteğini esirgemeyen ağabeyim Gökçe Özkan'a, eşim Harun Ateş'e ve arkadaşım Aynur Tezel'e çok teşekkür eder, çalışmanın tüm ilgililere yararlı olmasını dilerim.

İstanbul, 2003 Kevser Sibel ÖZKAN

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR

a.s.	: Aleyhisselâm
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tez
b.	: İbn, bin
bkz.	: Bakınız
c.c.	: Celle Celâlüh
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
d.	: Doğum
DBİA.	: Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi
dpnt.	: Dipnot
haz.	: Hazırlayan
hz.	: Hazreti
h.	: Hicrî
k.s.	: Kuddise sırruhu
m.	: Milâdî
ö.	: Ölüm
ra.	: Radıyallahu anh
s.a.v.	: Sallallahu aleyhi ve sellem
s.	: Sayfa
vr.	: Varak

1. GİRİŞ

Melâmetîlik tasavvuf ekolünün doğduğu ilk dönemlerden itibâren, bu akıma paralel ve onunla içiçe kendine has bir akım olarak günümüze kadar gelmiştir. VIII. yüzyıldan itibaren İslâm toplumu içerisinde beliren sufîler, kendilerine âit tekkeleri, bazı özel kıyâfetleri ve herkesten az çok farklı yaşantı tarzları ile, toplum içerisinde ayrı bir zümreyi teşkil ediyorlardı. Söz konusu dönemde bilhassa Irak bölgesinde yaygın olan ve kendilerine has düşünce sistemlerinin yanısıra, şekli planda da toplum içerisinde ayrı zümreyi oluşturan sufîler, hem halk nazarında hem de siyâsi iktidarlarca itibar ve bir takım imtiyazlara sahiptiler. Gördükleri bu rağbet, sufîlerin nefisleri ile olan mücâdelelerini güçleştirdiğinden, X. asırda Horasan ve Mâveraünnehir bölgesinde bazı sufîler "melâmet" düşüncesini ön plana çıkararak bu düşüncelerini yaymışlar ve zamanla "melâmetîlik" akımının doğmasına sebebiyet vermişlerdir.

Bir tasavvuf ıstılâhı olarak, "melâmetîlik"in bir çok tarifleri yapılmıştır. "melâmet" sözcüğü, arapçada "levm"den türetilmiş, kınama anlamına gelen bir kelimedir. Melâmetîlik; kınayanın kınamasından korkmamak, hayrı gizlemek, şerri açığa vurmak, nefsi kötülemektir. İşte bu düşüncelerinden dolayı onlara "melâmetîler" (kınananlar) adı verilmiştir. Ayrıca Horasan bölgesinde yaygın olduklarından dolayı bunlara " Horasâniler", "Horasan Erleri" ve "Horasan Erenleri" de denilmiştir.

Başlangıçta melâmetîlik, bir hal, bir tavır ve yaşantı biçimi olarak bir tarikat değil, fakat hemen her tarikatta bulunan, tarikatler üstü arzu olunan bir hal ve yaşayış biçimi olarak ortaya çıkmıştır. Sözden çok kendini duygu ve halde somutlaştıran bir ruh halidir. Melâmetîlik, müstakil bir tasavvuf ekolü olmakla beraber zamanın akışı içerisinde değişik tezâhürlerle varlığını sürdürerek, özellikle Osmanlı döneminden itibaren ayrı bir tarikat görünümü kazanarak günümüze kadar geldiğine şâhit olmaktayız. Bu dönemde melâmet anlayışının, tasavvufî düşünceyi önemli ölçüde etkilediğini görüyoruz. Bilhassa Osmanlı döneminde bu anlayış coşkun bir tasavvuf

edebiyatının doğmasına yardım etmiştir. Meselâ meşhur mutasavvıf şâir Niyazi Mısrî, aynı zamanda bir melâmî idi.[1]

Melâmetîliği, bir tarikat olarak kabul edenler üçlü tasnif yapmışlardır:

1. Melâmiyye-i Kassâriyye (Sıddîkiyye tarikatının) şûbesi
2. Melâmiyye-i Bayrâmiyye (Bayrâmiyye tarikatının) kolu
3. Melâmiyye-i Nûriyye (Nakşibendiyye tarikatının) kolu

İlk devre melâmetîliği, Abbasiler dönemi (750-1258) başlarında Horasan'ın esnaf tabakası arasında "Kassâriyye" adıyla bir tasavvuf hareketi olarak doğmuş, mensub ve bağlılarına "Kassâriyân" adı verilmiştir. Çünkü bu melâmetîlik, ilk devrin en büyük velîlerinden Ebû Salih Hamdûn b. Ahmed b. Amârete'l-Kassâr en-Nisâburî (k.s)'a nisbet edilmiştir. Fakat Hamdûn el-Kassârı melâmetîliği ilk neşreden kabul etmek tamamen yanlış olur. Çünkü melâmetîlik daha önce de yaygın bir yaşam tarzı olarak mevcuttu. Daha sonraları da Hamdûn el-Kassâr'ın dışındaki bir çok şahsiyetler asırlar boyu devam edecek olan bu düşünce sisteminin öncülüğünü yapmışlardır.

Melâmetîliğin Türk tasavvuf açısından asıl oluşum dönemi, XV. yüzyıl boyunca Bayramîliğin hâkim olduğu Orta ve Batı Anadolu'da gerçekleşir. Horasan kökenli Halvetîler ve Nakşibendîliğin fütüvvet teşkilâtına dayalı Ahî gelenekleriyle kaynaşmasından meydana gelen Bayramîlik, bu dönemde ikinci devre Melâmîliğini şekillendiren bir mistik kurum olarak dikkati çekmektedir.

Hacı Bayram Velî'nin 1429'da vefât etmesiyle Bayramîlik, Şemsîlik ve Melâmetîlik adıyla iki ana kola ayrılmıştır. Hacı Bayram Velî'nin halifelerinden Akşemseddin kendi adına kurduğu Şemsîlik ile klasik Bayramîliği devam ettirmiştir. Hacı Bayram Velî'nin diğer halifesi Bıçakçı Ömer Dede (Ömer Sikkîn) ise (ö.1475) Akşemseddin'in yolunun tersine bir yol izleyerek her türlü tarikat ritüelini reddetmiş, özel giysi ve sembollerde ifâdesini bulan mistik kurumlaşma anlayışını terk ederek

[1] Osman Türer, **Anahatlarıyla Tasavvuf Tarihi**, İstanbul: Seha Neşriyat ve Ticaret, 1995, s.155.

fütüvvet geleneklerine bağlı, zikrin şekilciliğini değil, sohbetin olgunlaştırıcı özelliğini ön plana çıkartan ikinci devre melâmetîliğinin temellerini atmıştır.[2]

Melâmet üçüncü devrede artık bir tavır ve neş'e olmaktan ziyâde, bir İslâm felsefesi, bir İslâm inanç sistemi hüviyetinde yeni bir görüş ve yeni bir düşüncedir. Bu özelliği onu birinci ve ikinci devre melâmîlerinden ayırır. Bu son devir melâmîliğine tam anlamıyla, kurucusu olan Muhammed Nûrü'l-Arabî'nin fikirleri hâkim olmuştur. Bu zât ise İbnü'l-Arabî'nin çok fazla tesirinde kalmış ve eserlerinde "Vahdet-i Vücûd" felsefesini işlemiş ve düşünce sistemini de bu felsefe üzerine binâ etmiştir.

Her meslekte olduğu gibi melâmetîliğin de pek çabuk taklitçileri ortaya çıkmıştır. Meşhur mutasavvıfların vermiş olduğu bilgilerden anlıyoruz ki, gerçek melâmetîlerle alâkası olmadığı halde, kendilerini melâmetî olduklarını kabul ve ilân eden pekçok kimse, şer'i kurallara önem vermeyen, onlara riâyet etmeyen hatta dinin yasak ettiği hareketleri güyâ halkın kınamasını celbetmek düşüncesiyle açıktan açığa yapmaya bir sakınca görmeyen bir tutum ve davranış içine girmişlerdir. Böyle bir anlayış tarzı, elbette ki orijinal melâmet düşüncesiyle kesinlikle bağdaşmaz. Araştırmamızda bu konuya gerekli hassasiyeti göstererek ayrı başlık altında değindik ve bu hususta mutasavvıfların görüşlerini beyân ettik.

Biz bu mütevazi çalışmamızda, ortaya çıktığı ilk devirlerden itibaren söz konusu olan orijinal "melâmet" düşüncesinin önemli hususiyetlerini tesbit etmeye ve zamanla bu düşüncede meydana gelen bazı değişmelere imkân ölçüsünde işâret etmeye çalıştık. Zira çalışmamızın asıl konusu olan risâle, ilk devre melâmetîlik düşüncesinde önemli bir yer tutan Şeyhü'l-Ekber Muhyiddîn Arabî'nin "Fütûhât-ı Mekkiyye" adlı eserinden alınmış bir bölümdür. Fedâî-Prizrînî Abdürrahim b. Ali el-Melâmî (H.1303)'ye âit olan bu eser 175x100 mm ebadında 21 satır olup, bez ciltlidir ve nesih yazı sitilinde yazılmıştır. Terceme-i Beyân-ı Hakîkati'l-Melâmiyye bu eserin 53b-93a kısımlarını içine almaktadır. Eser, Süleymâniye Kütüphânesi'ndeki 4343/1-7 demirbaş numaralı kısımda kayıtlı bulunmaktadır. Yaptığımız araştırmanın asıl gayesi ise; yazarın tetkik ettiği yerleri anlaşılır bir dille yazmak ve melâmîler hakkında

[2] **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi,** C.5, 1994, s.381.

değinmediği yönlerinden daha detaylı bilgiler vererek konuya açıklık getirmektir. İncelediğimiz eserin konusu; tamamen melâmiyye tarikatı mensuplarının âlî meşrepleri, yaşantıları, fikirleri, sahip oldukları makamları ve onların diğer tasavvuf ehlinden ayrılan yönlerine âit olması hasebiyle, biz de araştırmamızda bu hususa daha geniş yer verdik.

Tasavvuf tarihinde önemli bir yer işgâl eden "melâmetîlik" konusunda zamanla bir çok eser kaleme alınmıştır. Araştırmamızda öncelikle, çalışma konumuz olan risâleyi ve müelliflerini tanıtıp, bu konu üzerinde yazılmış eserleri zikrettikten sonra, melâmetîliğin tanımını yaparak melâmetîliğin yayılmasında büyük etkisi olmuş şahsiyetler üzerinde kısaca durduk. Melâmetîliğin tarihi açıdan geçirdiği üç önemli devreyi ayrı ayrı ele aldık. Her birini birer başlık altında inceleyerek; siyâsi ve tasavvufî özelliklerinden, aralarındaki benzer ve farklı yönlerinden bahsettik.

Özellikle asıl konumuzu teşkil eden ilk devre melâmetîliği hakkındaki bilgileri daha detaylı tutmaya dikkat ederek araştırmamızın V. Bölümünü bu konuya özel olarak tahsis ettik. Konuyu daha anlaşılır kılmak için melâmetîlik meşrebi üzere olan velîlerin görüşlerine de ayrıca yer verdik. Müellifin eserinde kaynağını vermediği âyet ve hadislerin tahriçlerini de belirttik.

Araştırmamız esnasında melâmet düşüncesinin meşhur mutasavvıfların da ilgisini çektiğini ve eserlerinde bu konu üzerinde fikir beyân ettiklerini şâhit olduk. Bu mutasavvıfların hemen hepsinin eserlerinde, orijinal melâmet düşüncesini, müslümanın sahip olabileceği yüksek bir mertebe olarak kabul etmekle beraber, mânevi derece itibariyle melâmetîlik ile sufîlik arasında bir mukâyese yoluna gittiklerini, bunlardan bir kısmının melâmetîliği daha üstün görürken, bir kısmının da sufîliği üstün kabul ettiklerine şâhit olduk. Araştırmamızda bu konuyu da ayrı bir başlık altında ele aldık ve meşhur mutasavvıfların bu hususta yaptıkları yorumları zikrederek, konu hakkında gerekli mâlumatı verdik. Bununla beraber, melâmet düşüncesi hakkında bazı meşhur müsteşriklerin görüşlerine de bu bölümde kısaca yer verdik.

2. TERCEME-İ BEYÂN-I HAKÎKATİ'L-MELÂMİYYE ÜZERİNE

2.1 Terceme-i Beyân-ı Hakîkati'l-Melâmiyye Risâlesi

Çalışmamızın konusu olan risâle, ilk devre melâmetîlik düşüncesinde önemli bir yer tutan Şeyhü'l-Ekber Muhyiddîn Arabî'nin "Fütûhât-ı Mekkiyye" adlı eserinin 309. babdan başlayarak alınmış bir bölümdür. Osmanlı müelliflerinden, Fedâî-Prizrînî Abdürrahim b. Ali el-Melâmî (H.1303)'ye âit olan bu eser 175x100 mm ebadında 21 satır olup, bez ciltlidir ve nesih yazı sitilinde yazılmıştır. Terceme-i Beyân-ı Hakîkati'l-Melâmiyye risâlesi bu eserin 53b-93a kısımlarını içine almaktadır. Eser, Süleymâniye Kütüphânesi'ndeki 4343/1-7 demirbaş numaralı kısımda kayıtlı bulunmaktadır. Eser aşağıdaki 4 risâlenin bir kitapta toplanmasından mürekkeptir.

1. Kim nefsini bilirse Rabbini bilir,
2. Menbeu'n-nûr fî Rü'yeti'r-resûl,
3. Manzûme-i Vehbiyye,
4. Terceme-i Beyân-ı Hakîkati'l-Melâmiyye.

Müellif ilk risâlede, "Kim nefsini bilirse Rabbini bilir" hadîs-i şerifi hakkında Şeyhü'l-Ekber Muhyiddîn Arabî'nin yapmış olduğu açıklamalara yer verilmiş olup eserin 1b-26a kısımlarını içine almıştır. İkinci risâle: "Menbeu'n-nûr fî Rü'yeti'r-resûl" başlığı altında peygamberlik nûrundan bahsedilmekte ve eserin 26b-40b kısımlarını içine almaktadır. Üçüncü risâle: "Manzûme-i Vehbiyye" başlığı altında makamlara dâir açıklamalar yapılmıştır ve eserin 42a-53a kısımlarını içine almaktadır. Son risâle ise bizim üzerinde çalıştığımız asıl konu olan, Terceme-i Beyân-ı Hakîkati'l-Melâmiyye'dir. İbnü'l-Arabî, zikrettiğimiz bu eserinde çeşitli vesilelerle melâmetîlerden söz ettiği gibi, melâmetiyye konusunu ayrı bir bölüm halinde de incelemiştir.

Abdürrahim b. Ali el-Melâmî, risâlesinde bu konuyu, Terceme-i Beyân-ı Hakîkati'l-Melâmiyye başlığı altında zikreder. Şeyhü'l-Ekber eserinde; melâmiyye tarikatının hakikatı ve sîretinin ne olacağını ve bu tarikate mensup olan dervişlerin yüce meşreplerinden bahsetmiştir. Şeyhü'l-Ekber zikredilen bu eserinde kendi zamanında yaşayan melâmiyye sâdâtının isimlerini de vermiştir fakat müellif, bu şahıslar hakkında herhangi bir bilgi vermeden sadece risâlede onların isimlerini zikretmekle yetinmiştir. Bununla beraber müellif, eserin orijinalinde geçen cümlelere dikkat etmeyerek bazı yanlış alıntılar yapmıştır. Alıntılar yaparken de konu bütünlüğüne ittiba etmeden kendince önemli gördüğü kısımları zikretmiştir ve gerekli gördüğü yerlerde kendi fikrini de belirterek konuya bazı yorumlar katmıştır. İncelediğimiz bu eserde işlenen ana tema; tamamen melâmiyye tarikatının âlî meşrepleri ve bu hususta onların diğer tasavvuf ehlinden ayrılan yönlerine âittir.

İbnü'l-Arabî zikredilen bu eserinde, hakikat ricâli olan Zevât-ı Kiramı üç gruba ayırmak sûretiyle konu hakkında detaylı bir şekilde açıklamalar yapmıştır. İbnü'l-Arabî, melâmetîleri Hak erlerinin en başına geçirerek, bunların sahip oldukları makâmın, Hz. Ebû Bekir, Hamdûn el-Kassâr, Ebû Said el-Harrâz, Bâyezid-i Bistâmî gibi zevâtın makamlarıyla aynı derecede olduğunu belirtmiştir. Bu makâma da "makâm-ı kurb" ve "makâm-ı ilâhî" adı verildiğini, bu derecenin üstünde ancak "nübüvvet" makâmının bulunduğunu da ayrıca ifâde etmiştir. Bu arada; "bizim hâlimizde budur" demek sûretiyle, kendisini de bu makâma sahip bir kimse olarak takdim etmiştir.

Hatta İbn Arabî, melâmiyye erlerinin hakkâniyyetlerinin, insanlara zâhir olması halinde; insanların onları ilah kabul edeceği fikrini de burada zikreder. Bu şekilde melâmetîlerin, tâifelerin en yükseği olduğunu söyleyerek, onların hicab ehli olan avam tarafından da tanınmadıklarını ve bu yüzden de yerildiklerini belirtir. Ayrıca melâmiyye tâifesinin bu isimle neden zikredildiklerine de değinmiştir.

Üzerinde çalıştığımız risâlenin müellifi Abdurrahim b. Ali el-Melâmî, Şeyhü'l-Ekber İbn Arabî'nin melâmetîler hakkındaki verdiği bu bilgilere bazı ilâveler yapmıştır. Müellif, melâmiyye talebelerini üç sınıfa ayırarak, konu hakkında açıklamalar yapar. Abdurrahim İbn Ali, tevhîd-i ef'âl, tevhîd-i sıfat ve tevhîd-i zât

makâmından da bahseder. Bunların sülûklarının gereği yaptıkları zikirlerin harâreti ve yaşadıkları mânevi haller sebebiyle, nefislerinden fâni olmaları yani bir nevi bulundukları makamlarının tecelliyâtlarının lezzetlerine gark olduklarına değinir.

Abdürrahim b. Ali el-Melâmî, onların hiçbir hususta nefislerini âmil görmedikleri gibi, amellerinin dahi kabul olduğunu düşünmediklerini belirterek, hallerin zevkine boyanmaları sebebiyle bazı zaman hârice, kelimât-ı mütenâkıza ile konuştuklarını belirtir. İlâve olarak melâmiyye talebelerinin bu sözleri sebebiyle aralarında benzerlik olduğu görülen Cebriyye tâifesinden de onları ayırarak bu farkları açıklar. Abdürrahim b. Ali el-Melâmî, eserin sonuna da bir hâtime yazarak, melâmiyye sâdâtının mizaçlarına uygun dört halifeden birini kendilerine müşhid edindiklerine ve onların sahip oldukları makamlarına değinmiştir.

2.2 Abdurrahim b. Ali el-Melâmî'nin Hayatı (ö.1303/1885)

Fudalâ-i meşâyihden, âşık ve muhakkik bir zât olup Prizrîn'lidir. Mısırlı Seyyid Hoca (Muhamed Nûrü'l-Arabî el-Melâmî) Hazretlerinin dâmâdı ve baş halifesidir. Üsküp'te tedris ve irşâd ile meşgul oldu. 1303 yılı gurresinde (arabî ayın ilk günü) hacc-ı şerîften dönüşlerinde vefât ederek Süveyş civârında "Ayn-ı Mûsâ" denilen mahalle defn edildi. Tedris halkasında bulunan ilim talebelerine iki defa icâzet vermeye muvaffak olmuştur. Eserleri: Bin beyte yakın Muhammediyye tarzındaki "Kâside-i Nûniyye", "Kâside-i Tâiyye" ile "Manzûm Şerh-i Şâfiyye", "Şerh-i Sırr-ı Ene'l-Hak", "Hediyyetü'l-Hac", "Risâle-i İrâde-i Cüz'iyye", "Risâle-i Ahvâl-i Melâmiyye", "Manzûm Merâtibü'l-Vücûd", "Mecmüa-i İlâhiyyât" vesâiredir ki, matbu değildir. İlâhiyyâtındaki mahlasları "Fedâî"dir.[3]

2.3 Şeyhü'l-Ekber Muhyiddîn İbn Arabî'nin Hayatı (ö.638/1240)

17 Ramazan 560 (28 Temmuz 1165) tarihinde Endülüs'ün güneydoğusundaki Tüdmîr bölgesinin başşehri olan Mürsiye'de doğdu.[4] Babası Ali b. Muhammed, Abbasi

---

[3] Bursalı Mehmed Tâhir, **Osmanlı Müellifleri**, Matbaa-i Âmire, C.1, İstanbul, 1333 (Hicri), s.132-133; aynı eserin Türkçe basımı için bkz.: Bursalı Mehmed Tâhir Efendi, **Osmanlı Müellifleri** 1299-1915, C.1, İstanbul: Meral yayınları, Hazırlayanlar: A. Fikri Yavuz, İsmâil Özen, s. 38-39.
[4] **Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C.20, İstanbul, 1999, s. 493; Ebu Hasan Ali b. İbrahim el-Kanî el-Bağdâdî, **ed-Durru's-Semîn fî Menâkıbi'ş-Seyh Muhyiddîn** (Muhyiddin İbn Arabî'nin

Halifesi Müstencid Billâh'ın kumandanı ve yöre valisi Muhammed b. Sa'd İbn Merdenîş'in hürmet ettiği bir kişiydi, aynı zamanda filozof İbn Rüşd'ün yakın arkadaşıydı. İbnü'l-Arabî babasının çok Kur'an okuyan, fıkıh ve hadis ilmiyle uğraşan takvâ sahibi bir zât olduğunu, Nûr isimli annesinin ise ensar soyundan geldiğini, Fâtıma bintü'l-Müsennâ adlı bir kadın velînin sohbetlerine katıldığını söyler.

İbnü'l-Arabî soylu bir arap sülâlesinden geldiğini ceddinin Benî Tay kabilesine mensup bulunduğunu ve meşhur sufî Hâtim et-Tâî'nin de büyük dedelerinden biri olduğunu belirtmektedir.[5] İbnü'l-Arabî'nin görüşlerini takdir edenler onun tasavvufta otorite oluşunu kendisine "Şeyhü'l-Ekber", dini ilimlerde müceddid oluşunu da "Muhyiddîn" lakaplarını vererek ifâde etmek istemişlerdir. Mâlikî kadısı ve kelâm âlimi Ebû Bekir İbnü'l-Arabî'den (ö. 543/1148) ayırt edilebilmesi için bazı kaynaklarda adı İbn Arabî şeklinde de yazılmıştır. Ancak kendi adını birçok yerde Muhammed İbnü'l-Arabî olarak kaydettiğinden bu şeklin tercih edilmesi daha doğrudur.

İbnü'l-Arabî'nin doğduğu dönemde Mürsiye, Muvahhidler'in idaresi altında bulunmakta ve kumandan İbn Merdenîş tarafından yönetilmekteydi. İbnü'l-Arabî sekiz yaşına gelinceye kadar bu şehirde ikâmet eden ailesi, bir süre sonra Endülüs'ün o sıradaki başşehri olan İşbîliye'ye göç etti.[6] Bölgenin yeni emîri Ya'kûb el-Muvahhidî kültüre önem veren bir devlet adamıydı; felsefe, tıp, astroloji ve edebiyata da özel bir ilgisi vardı. Etrafına İbn Tufeyl, İbn Rüşd, İbn Zühr gibi meşhur ilim ve fikir erbabını toplamış; pekçok şâir, mûsikişinas, âlim ve filozofu da biraraya getirmişti. İbnü'l-Arabî, İşbîliye'de böyle bir kültür ortamında bulûğ çağlarında bir mânevî işaretle inzivâya çekilip kendi iç âlemindeki hazineleri ortaya çıkarmaya karar verdiğini, bazen

Menkıbeleri), Çev. Abdülkadir Şener, Rami Ayas, Ankara Üniversitesi İlâhiyât Fakültesi Yayınları, 1972, s. 7; Cafer Karadaş, **İbn Arabî'nin Görüşleri**, İstanbul: Beyan Yayınları, 1997, s. 15; Ebû Bekir Muhyiddin Muhammed b. Ali İbn Arabî (**Nefsini Bilen Rabbini Bilir**), Şerheden: Cemal Bardakçı, Modern Fizik ve Tasavvuf Karşısında Ruh ve Ölüm, Ankara, 1961, s. 5; **Kitâbü'l Vesâyâ (Fütûhât Deryasından Vasiyetler I)**, Mütercim: Abdullah Taha Ferâizoğlu, İstanbul: Kitsan Yayınları, 1999, s.14.

[5] **DİA**, c.20, s.493; Mahmut Erol Kılıç, **Muhyiddîn İbnü'l-Arabî'de Varlık ve Mertebeleri**, (Basılmamış Doktora Tezi), Danışman: Mustafa Tahralı, İstanbul: 1995, s.6-8.

[6] Kılıç, **a.g.t.**, s.8-9; **DİA**, C.20, s.493; Nihat Keklik, (İbnü'l-Arabî'nin Eserleri ve Kaynakları İçin Misdak Olarak) **el-Fütûhât el-Mekkiyye**, C.2, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbası, 1980, s.266; Karadaş, **a.g.e.**, s.16.

on dört ay süren bu halvet ve riyâzetlerin neticesinde mârifet kapılarının kendisine yavaş yavaş açılmaya başladığını söyler.[7]

İbnü'l-Arabî, ilk Kur'an derslerini "ehl-i tarîk" olduğunu bildiği komşuları Ebû Abdullah el-Hayyat adlı bir kişiden aldı.[8] Âlet ilimlerinin sufî olmayan kimselerden de alınabileceği görüşünde olduğundan İbn Hubeyş, İbn Ât, İbn Bâki, İbn Vâcib gibi hadisçilerden hadis okudu. On sekiz yaşında iken Lahmî'den kırâat-i seb'a, aşere ve takrîb öğrenimini gördü. Lahmî'den ayrıca İbn Şüreyh'in el-Kâfî'sini, Abdurrahman b. Abdullah es-Süheylî'den de bazı hadis kitaplarının yanı sıra İbn Hişâm'ın es-Sîre'sinin şerhi olan er-Ravzü'l-ünüf isimli kitabını okudu. Kadı İbn Zerkûn'un derslerine uzun bir süre devam edip icâzet aldı. (Kendisi, bütün hocalarının ve okuduğu kitapların listesini el-İcâze adlı eserinin başında saymıştır.) Bu sûretle zâhirî ilimlerde yeterli derecede ilim aldıktan sonra mânevî ilimlerde derinleşmek üzere halvet ve murâkabeye daha fazla yönelen İbnü'l-Arabî, 580 (1184) yılında seyr ü sülûkünün henüz başında iken bazı tasavvufî makamlara ulaştı. Başlangıçta kendisinin dertlerini açacağı hiçbir rehberi olmadığını söyleyen İbnü'l-Arabî sonraları gerek zâhir gerek bâtın ehli birçok üstattan istifâde etmiş[9]; büyük bir kadirşinaslık örneği olarak kendilerinden faydalandığı 300'ü aşkın kişinin[10] mânevî hallerine ve hikmetli sözlerine yeri geldikçe el-Fütûhât, Kitâbu'l-Kutb, Dürretü'l-fâhire ve Rûhu'l-kuds eserlerinde isimlerini de vererek temas etmiştir. İlk mürşidinin adını Ebü'l-Abbas el-Uryebî olarak verir.[11] İbnü'l-Arabî'nin kendisinden istifâde ettiği hocalarından bir tanesi de, aslen Kurtubalı olan Fâtıma ismindeki muhterem ve yaşlı kadındır. Kendisine on dört sene hizmet ettiğini bildirdiği bu kadın-şeyh, İşbiliyye'de vefât etmiş ve İbnü'l-Arabî onun cenâzesinde bulunmuştur.[12]

---

[7] **DİA**, C.20, s.493; Kılıç, **a.g.t.**, s.9-10.
[8] Nihat Keklik, **Muhyiddîn Arabî, Hayatı ve Çevresi**, İstanbul: Çığır Yayınları, 1966, s.67; **DİA**, C.20, s.494; Kılıç, **a.g.t.**, s.10.

[9] **DİA**, C.20, s.494.
[10] **Sahabeden Günümüze Allah Dostları**, C.7, İstanbul: Şûle Yayınları, 1995, s.127; İbn Arabî, **Kitâbü'l Vesâyâ (Fütûhât Deryasından Vasiyetler I)**, s. 16; Keklik, **Muhyiddîn Arabî, Hayatı ve Çevresi**, s. 61.
[11] **DİA**, C.20, s.494; Kılıç, **a.g.t.**, s. 14.
[12] Keklik, **a.g.e.**, s. 72.

Yirmi altı yaşında iken Cezîretülhadrâ, Sebte, Fas ve Tilimsân yoluyla Tunus'a giden İbnü'l-Arabî bir süre burada kalarak aralarında, daha sonra el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye'yi kendisine ithaf edeceği Şeyh Abdülazîz el-Mehdevî'nin de bulunduğu sufîlerle görüştü. Bu süre içinde yapmış olduğu birçok seferlerden sonra (Zilhicce 598/ Eylül 1202) yılında Mekke'ye ulaştı.[13] Harem-i şerif'te tavafla meşgul oldu, bunun dışındaki zamanını murâkabeyle geçirdi. Bu arada Kâbe'yi muhatap alarak yazdığı mektupları Tâcü'r-resâil adlı kitabında topladı. Yirmi üç yılda tamamlanan el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye ilk defa burada kendisine ilham edilmeye başlandı. İbnü'l-Arabî, bu kitapta yazdıklarının hepsinin ya Kâbe'yi tavaf ederken veya murâkabe için Harem-i şerîf'te oturduğu esnada Allah'ın kendisine açmış olduğunu ve ilk önce kendisine bunların okutulduğunu ardından "rabbânî ilkâ ve ilâhî imlâ" ile satıra geçirildiğini söyler.

İbnü'l-Arabî, Mekke'de yaklaşık iki buçuk yıl kaldıktan sonra bir hac kâfilesine katılarak Bağdat'a gitti. Burada on iki gün ikâmet edip Musul'a geçti ve Musul'da üstadım dediği Hanefî ulemâsından Ahmed el-Mevsılî el-Mukrî'nin yanı sıra Ebü'l-Hasan Ali b. Ebü'l-Feth ve Ali b. Abdullah b. Câmî gibi âlimlerle sohbetlerde bulundu. Musul'da bir yıl kalan İbnü'l-Arabî, ibâdetlerin sırlarına dâir et-Tenezzülâtü'l-Mevsıliyye adlı eserini burada kaleme aldı. Ertesi yıl (Zilkâde 602/Haziran 1202) Urfa, Diyarbekir, Sivas üzerinden Malatya'ya geldi. Bağdat'tan bu yana Sadreddin Konevî'nin babası Mecdüddin İshak ve Harranlı Ebü'l-Ganâim'in azatlı kölesi Abdullah Bedr el-Habeşî de kendisine refâkat etmekteydi. Bu sırada I. Gıyâseddin Keyhusrev eski dostu Mecdüddin İshak'ı Konya'ya çağırınca İbnü'l-Arabî de onunla beraber Konya'ya gitti. İbnü'l-Arabî, bir süre burada kaldıktan sonra Halep, Kudüs, Mısır yoluyla Mekke'ye gitti. Buradan yine Bağdat'a, ardından Konya'ya döndü. İbnü'l-Arabî, Halep ve Sivas'a yaptığı seyahatlerden sonra 615/1218'de Malatya'ya yerleşti.[14] Dostu Mecdüddin İshak vefât edince vasiyeti üzerine dul kalan hanımıyla evlendi.[15] İbnü'l-Arabî, bu evliliğinden başka üç evlilik daha yapmıştır. İlk evliliğini memleketinin ileri gelen şahsiyetlerinden Abdûn el-Bicâî'nin kızı Meryem ile

---

[13] **DİA**, C.20, s.493; Keklik, **el-Fütûhât el-Mekkiyye**, s.273.
[14] Kılıç, **a.g.t.**, s.21-22; **DİA**, C.20, s.494.
[15] Mustafa Ertuğrul Kaan, **İslâm Büyükleri Külliyâtı Büyük Mutasavvıf Muhyiddin Arabî**, İstanbul: Gayret kitabevi, 1950, s.3; **DİA**, C.20, s.494; Kılıç, **a.g.t.**, s.22.

İşbîliye'de iken yaptı.[16] İkinci defa Mekke'de Haremeyn Emîri Yunûs b. Yusûf'un kızı ile evlendi. Bu evliliğinden Muhammed İmâdüddin adındaki oğlu oldu. Dördüncü olarak Dımaşk Mâlikî kadısı Zevâvî'nin kızıyla evlendiği kaydedilmektedir. İkinci oğlu Muhammed Sadeddin'in Malatya'da doğduğunu[17] bildiren kaynaklar esas alındığında onun üçüncü evlilikten doğduğu kabul edilir.

22 Rebîülâhir 638 (10 Kasım 1240) tarihinde Dımaşk'da Benî Zekî'lerin mâlikânesinde vefât eden İbnü'l-Arabî, Kâsiyûn dağı eteğindeki Sâlihiye semtinde bulunan Kadı Muhyiddîn İbnü'z-Zekî ailesinin kabristanına defnedildi.[18]

Üslûbu; İbnü'l-Arabî eserlerini herhangi bir müellif gibi düşünüp taşınarak yazmadığını, bu eserlerde yer alan bilgilerin zihinsel ürünler olmaktan ziyâde birer "ilâhî imlâ" olduğunu özellikle vurgular. Bu tür bir biliş tarzıyla sahip olunan bilgileri yazıya geçirirken yaşadıklarını bir doğum sancısına benzetir ve bütün eserlerinin, ya Allah'tan gelen mevâridin kalbini yaracak ve ciğerlerini parçalayacak hale geldiğinde daha fazla dayanamayıp bunlardan zaptedebildiklerini kaydetmek sûretiyle veya hakikatin doğrudan doğruya mükâşefesiyle yahut da bizzat Allah'ın emriyle imkân dâiresine geldiğini söyler.

Eserlerinin şekli özelliklerinin yanı sıra muhtevaları konusuna da temas eden İbnü'l-Arabî, verdiği bilgileri bazı kişilerinin söz ve görüşlerinden veya kitaplarından aktarmadığını söylemiştir. Kendisinin başkasına âit sözleri tekrarlayanlardan, bir başka eseri veya herhangi bir müellifin yolunu izleyenlerden, filozofların veya benzeri düşünürlerin sözlerini ve görüşlerini nakledip, duranlardan olmadığını kitaplarının sadece Hakk'ın kendisine keşif yoluyla verdiği ve imlâ ettirdiği şeyleri içerdiğini, sahip olduğu ilmin vecd sultanının veya vücutta fâni olma halinin kendisinde galebe ettiğinde kalbinde tecelli eden şeylerden ibâret olduğunu ileri sürer. İbnü'l-Arabî'nin ifâdeleri özlü ve yoğundur. Bununla birlikte otuz yedi ciltlik el-Fütûhât için, "Bu kitaptan maksat elden geldi kadar veciz ifâde ve hülâsadır" demesi hayli anlamlıdır. Öte yandan

[16] **Sahabeden Günümüze Allah Dostları**, s.127; Karadaş, **a.g.e.**, s. 16; Kılıç, **a.g.t.**, s. 17; **DİA**, C.20, s.495.
[17] Keklik, **Muhyiddîn Arabî, Hayatı ve Çevresi**, s. 171; Kılıç, **a.g.t.**, s. 17.
[18] Kılıç, **a.g.t.**, s.24; E. Kaan, **a.g.e.**, s.3; **Sahabeden Günümüze Allah Dostları**, s.128; Karadaş, **a.g.e.**, s. 19; İbn Arabî, **Kitâbü'l Vesâyâ (Fütûhât Deryasından Vasiyetler I)**, s. 17; **DİA**, C.20, s.495.

dile getirdiği konulara dâir cümleler arasında mertebelerin değişmesine bağlı olarak yer yer tezatlı durumlar da ortaya çıkar. Bu paradoksal ifâdeler bu tür literatürün yapısal özelliklerindendir.

İbnü'l-Arabî çok sayıda eser vermiş bir müelliftir ve ilk liste çıkarma teşebbüsü olan el-Fihrist'te 248 kitabının ismini zikretmiştir. Vefâtından yaklaşık altı yıl önce Eyyubîler'den Gazi el-Melikü'l-Muzaffer Şehâbeddin'e verdiği el-İcâze'deki ikinci listede bu sayı 289'a ulaşmaktadır. Her iki listedeki mükerrerler hariç toplam 289 eserden ancak 98'i günümüze ulaşmıştır.[19] Osman Yahya, 1948 yılında İbnü'l-Arabî'nin eserlerinin tespit ve tasnifi üzerine Fransızca olarak gerçekleştirdiği doktora çalışmasında toplam 856 eseri inceleyerek haklarında bibliyografik bilgi vermiştir. Osman Yahya'nın geniş taramalarına dayanan tespitlerine göre İbnü'l-Arabî'ye âit denilebilecek eser sayısı tahminen 550 civarındadır.[20] Bu değerlendirme ışığında bu gün için İbnü'l-Arabî'nin yaklaşık 245 eserinin günümüze ulaştığı söylenebilir. İbnü'l-Arabî'nin eserlerinin tamamını burada belirtmek çok fazla yer alacağını düşünerek biz sadece birkaç tanesini zikredeceğiz.

Önemli bazı eserleri şunlardır:

- el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye fî ma'rifeti'l-esrâri'l-mâlikiyye ve'l-mülkiyye. Müellifin en büyük eseridir. Diğer eserlerinin bu kitabın ilgili bölümlerinin birer zeyli olduğu söylenebilir. Bu 37 ciltlik nüsha İstanbul'daki Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'ndedir. Türkçe'ye ve diğer dillere çok kısa bazı kısımları tercüme edilmiştir.

- Fusûsü'l-hikem ve husûsü'l-kilem. Sadreddin Konevi eliyle yazılan ve müellifi tarafından görülen nüshası İstanbul'daki Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'ndedir. Ebü'l-Alâ el-Afîfî tarafından açıklamalarla yayımlanan üzerine bir çok şerh yazılmıştır.

---

[19] **DİA**, C.20, s.495, 514.
[20] Karadaş, **a.g.e.**, s. 20; **DİA**, C.20, s.514.

İbnü'l-Arabî'nin basılan diğer bazı eserleri de şunlardır: Risâletü'l-envâr, el-İsfâr'an netâ'ici'l-esfâr, el-İsrâ ile'l-makāmi'l-esrâ, Rûhü'l-kuds, et-Tecelliyâtü'l-ilâhiyye, An-kā'ü mugrib fî ma'rifet-i hatmi'l-evliyâ ve şemsi'l-magrib.

Resâilü İbni'l-Arabî adlı derleme müellifin yirmi dokuz risâlesini ihtiva etmektedir. Bu derleme Şehâbeddin el-Arabî tarafından da neşredilmiştir.[21] İbnü'l-Arabî'nin en son eseri el-Cem'u ve't-Tafsîl fî Esrâri't-Tenzîl adını taşıyan büyük tefsiri Sure-i Kehf'e kadar gelmiş ve ikmâline ömrü vefâ etmemiştir.[22] İbnü'l-Arabî'nin eserlerinin tamamını burada belirtmek çok fazla yer alacağını düşünerek biz sadece birkaç tanesine

[21] **DİA**, C.20, s.514.
[22] İbn Arabî, **Nefsini Bilen Rabbini Bilir**, s. 12.

3. KONUYLA İLGİLİ ESERLER

Tasavvuf tarihinde önemli bir yer işgâl eden "melâmetîlik" konusunda zamanla bir çok eser kaleme alınmıştır. Bu konu üzerinde yazılmış şimdilik bilinen ilk müstakil eser, meşhur mutasavvıf Ebû Abdurrahman es-Sülemî'nin (ö.412/1021) "Risâletü'l-Melâmetîyye" adlı eseridir.* Melâmet düşüncesinin orijinal özellikleri hakkında en geniş ve güvenilir bilgileri bu eserde bulmaktayız. Şu var ki, onun nakletmiş olduğu her sözü kimden işitmişse isimlerini vermek sûretiyle, kaydettiği her sözün lafız itibariyle değilse de mânâ itibariyle melâmîliğin büyüklerine âit olduğunu kabul edebiliriz. Sülemî'nin dışındaki diğer eserleri tetkik ettiğimiz kadarıyla, melâmetîlerin söyledikleri sözlere, tuttukları yollara çok az ve gelişigüzel değindiklerine şâhit oluyoruz. Melâmetîliğin ilk devresi hakkında şimdilik bunun dışında müstakil bir eser bilinmemekle beraber, bu konuya bölümleri arasında yer veren başka eserler de mevcuttur. Bunlara örnek olmak üzere,

- Muhyiddîn İbnü'l-Arabî'nin "el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye",
- Hucvîrî'nin (ö.465/1073) "Keşfü'l-Mahcub",
- Sühreverdî'nin (ö.632/1235) "Avârifü'l-Maârif",
- Molla Abdurrahman Câmî'nin (ö.898/1493) "Nefehâtü'l-Üns Min Hadarâti'l-Kuds",
- Ebû Serrac'ın "El-Lüm'a"
- Kelabâzi'nin "El-Taarruf li Mezhebi Ehli't-Tasavvuf"
- Kuşeyrî'nin "Kuşeyrî Risâlesi" (melâmetîlik Risâle'de, özel bir bölüm içinde bahsedilmemiştir fakat esasları geniş şekilde diğer konuların içinde anlatılmıştır.)

adlı eserlerini zikredebiliriz.

---

* Sülemî'nin bu eserini Ömer Rıza Doğrul geniş bir mukaddime ile yeni Türkçe'ye tercüme etmiş ve "İslâm Tarihinde İlk Melâmet" adıyla 1950'de neşretmiştir.

Osmanlı döneminde de melâmetîlik hakkında çeşitli eserler yazılmıştır. Bunların en önemlilerinden bir kaçı şunlardır:

- Hakîkî Bey'in "İrşadnâme"si. (Bu risâle, Bayramî Melâmîleriyle ilgili olan en eski risâledir.)
- La'lizâde Abdülbâki'nin (ö.1159/1746) "La'lizâde Risâlesi" veya "Menâkıb-ı Melâmiyyeyi Bayrâmiyye" adıyla meşhur olan "Sergüzeşt"i,
- Sarı Abdullah Efendi'nin (1071/1661) "Cevheretü'l-Bidâye fi Dürreti'n-Nihâye" ile "Semerâtü'l-Fuâd" adlı eserleri,
- Müstakimzâde Süleyman Sâdettin'in (1002/1787) "Menâkıb-ı Melâmiyyeyi Şuttâriyyeyi Bayrâmiyye"si,
- Seyyid Muhammed Nûrü'l-Arabî'nin (1305/1889) "Risâle-i Sâlihiyye" adlı eseri,
- Haririzâde Muhammed Kemâleddin Efendi'nin (ö.1299/1882) "Tıbyânu Vesâili'l-Hakâik fi Beyân-i Selâseli't-Tarâik" adlı tarikatlar ansiklopedisi mahiyetindeki büyük eserinin "Melâmiyye" kısmı,
- Bursalı Mehmed Tâhir'in (ö.1343/1924) "Menâkıb-ı Şeyh Hâce Muhammed Nûrü'l-Arabî ve Beyân-ı Melâmet ve Ahvâl-i Melâmiyye"si,
- Sâdık Vicdânî'nin "Tomâr-ı Turuk-u Âliyye, Birinci Cüz: "Melâmîlik" adlı kıymetli eseri.

Cumhuriyet döneminde ise bu konu üzerinde yapılmış en detaylı ve en kıymetli çalışma Abdülbâki Gölpınarlı'nın " Melâmîlik ve Melâmîler" adlı eseri olup,

bildiğimiz kadarıyla şu ana kadar bu eseri aşan bir çalışma yapılmış değildir.[23] Fakat Abdülbâki Bey bu eserinde, araştırmamızda asıl yer teşkil eden ilk devre melâmîlerinden daha fazla, ikinci ve üçüncü devre melâmîleriyle alâkalanmış ve ilk devre melâmîlerine ancak 29 sayfa ayırabilmiştir.

Yukarıda zikredilen eserlere ilâve olarak günümüzde makale ve kitap türünde ilk devre melâmet hareketleri ile ilgili yapılan çalışmaları şöyle sıralayabiliriz:

- Mustafa Kara, "Melâmetiyye", İÜİFM (Prof. Dr. Sabri Ülgener'e Armağan), C.43, S.1-4, İstanbul, 1987.
- Mustafa Kara, "Fütüvvet-Melâmet Münasebeti", Türk Kültürü ve Ahîlik, İstanbul, 1986.
- Osman Türer, "Melâmîliğe Dâir", Türk Kültürü Araştırmaları, Aralık 1985, S.39.
- Osman Türer, "Melâmet Düşüncesinin Orijinal Özelliği ve Bu Düşüncede Zamanla Meydana Gelen Değişmeler", İslâmî Araştırmalar, C.2, S.6, Ankara, 1988.
- Cavit Sunar, "Melâmîlik ve Bektâşîlik", AÜİF Yayınları, Ankara, 1975.
- İbrahim Âgâh Çubukçu, "Melâmîlik Hakkında Gözlemler", İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi, V, Ankara, 1982.
- Yusuf Ziya İnan, "İslâm'da Melâmîliğin Tarihi Gelişimi", Bayramışık Yayınevi, İstanbul, 1976.
- Abdurrahman Cerrahoğlu, "Dünkü ve Bugünkü Melâmîler", İstanbul: Bayrak Yayıncılık, 1984.

[23] Osman Türer, *"Melâmet Düşüncesinin Orijinal Özelliği ve Bu Düşüncede Zamanla Meydana Gelen Değişmeler"*, **İslâmi Araştırmalar**, C.2, S.6, Ankara,1988, s.57-58; Abdülbâki Gölpınarlı, **Melâmîlik ve Melâmîler**, İstanbul: Gri Yayınları., 1992, s.24.

- Ahmed Abdu'l-Cevâd ed-Dûmî, "el-Melâmetiyye evi'l-Melâmiyye", Mecelletü'l-Ezher, C.32, S.3-4, Kâhire, 1960.

- Nasrullah Pürcevâdî, "Menbaî Kohen der Bâb-ı Melâmetiyân-ı Nişabur", Maârif, S.1-2, Tahran, 1377.

- Abdülhüseyin Zerrînkûb, "Ehl-i Melâmet ve Râh-i Kalender", Mecelle-i Dânişgede-i Edebiyyâ ve Ulûm-u İnsânî, S.1, Tahran, 1354.

- Kâsım Ensârî, "Melâmetiye", Ferheng-i İrân-ı Zemîn, Tahran, 1365, XXVI.

- Sara Sviri, "Hakîm Tirmidhî and The Malâmatî Movement in Early Sufism", Classical Persian Sufism: From its Origins to Rumi, ed. Leonard Lewisohn, London, 1993.

- Morris S. Seale, "The Ethics of Malâmatîya Sufism and The Sermon on The Mount", The Muslim World, C.53, S.1, A.B.D. 1968.

- Roger Deladriére, "Les Premiers Malâmatiyya: 'Les Gardiens Du Secret' (al-Umanâ)", Melâmis-Bayrâmis, İstanbul: İsis Yayınevi, 1998.

- Ali Bolat, "Bir Tasavvuf Okulu Olarak Melâmetîlik", Birinci baskı, İstanbul: İnsan Yayınları, 2003.

Biz bu mütevazi çalışmamızda, ortaya çıktığı ilk devirlerden itibaren söz konusu olan orijinal "melâmet" düşüncesinin önemli hususiyetlerini tesbit etmeye ve zamanla bu düşüncede meydana gelen bazı değişmelere imkân ölçüsünde işaret etmeye çalışacağız bunu yaparken de tezimizin asıl konusu olan, İbnü'l-Arabî'nin "Fütûhât-ı Mekkiyye"sinde yer alan "melâmetîlik" bölümünü esas alacağız.

4. MELÂMETÎLİK VE TARİHİ GELİŞİMİ

4.1 Melâmetîlik Nedir?

Melâmet, arapçada "levm"den türetilen ve "ayıplama", "kınanma" anlamına gelen bir sözcüktür.[24]

Ayıplama: Kendine yönelik özeleştiri demektir. Nefsini terbiye etmek ve nefsani huyların Muhammedî edep çerçevesinde düzene sokulması, kabul edilebilir hale dönüştürülmesi amacıyla bilinçli olarak yapılan bir mücâdele, muhâkeme ve mücâhededir.

Kınanma: Başkalarının eleştirilerine açık olmak demektir. Kişi her işin en iyisini, en güzelini, en doğrusunu kendisi yapar iddiâsında olmamalıdır. Hikmet yani en iyi, en güzel ve en doğru nereden tecelli ederse kabullenilmeli ve alınmalıdır. Çünkü, hikmet iyi insanların veya iyi olma iddiâsında olan insanların malıdır.

Görüldüğü üzere ayıplama ve kınanma kişinin kendisini eğitmesine yöneliktir.[25] Bir tasavvuf ıstılâhı olarak, melâmetîliğin bir çok tarifleri yapılmıştır. Melâmetî; kınayanın kınamasından korkmamak, hayrı gizlemek şerri açığa vurmak, nefsi kötülemektir.[26] Daha açık bir ifâdeyle; ibâdetini gizleyip, günahlarını açığa vuran her türlü riyâdan ve kendini beğenmişlikten şiddetle sakınan giyim kuşamlarında işâret maksadıyla (hırka, taç) gibi özel bir kıyâfet kullanmayan hatalarının ve günahlarının açığa çıkmasıyla insanların kınamasından hoşlanan ayrıca kınana kınana nefsini ezeceğine ve sonuçta onu doğru yola getireceğine inanan şahsa melâmetî veya melâmî denir.[27] Ayrıca Horasan bölgesinde yaygın olduklarından dolayı bunlara " Horasâniler", "Horasan Erleri" ve "Horasan Erenleri" de denilmiştir. [28] Melâmet kelimesini yukarıda

---

[24] **DBİA,** C.5, 1994 s.380; Mustafa Kara, **Tasavvuf ve Tarikatler,** I. Basım, İstanbul: Cep Üniversitesi İletişim Yayınları, 1992, s.75.
[25] İbrahim Hakkı Öçal, **Kuşadalı İbrahim Melâmi Sohbetler,** Aydın: Meksav Yayın Kurulu, 1998, s.5-6.
[26] Mustafa Kara, *"Melâmetiye"*, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası** (Prof. Dr. Sabri Ülgener'e Armağan), C.43, S.1-4, İstanbul, 1987, s.561.
[27] Bâki Yaşar Altınok, **Hacı Bayram Velî (Bayramîlik Melâmîler ve Melâmîlik),** Ankara: Oba Kitabevi, 1995, s.173; İsmet Zeki Eyuboğlu, **Günün Işığında Tasavvuf ve Tarikatler Mezhepler Tarihi,** İstanbul: Geçit Kitabevi, 1987, s.233.
[28] Türer, **a.g.m.,** s.58-59.

verdiğimiz lügât mânâsının tamamen dışında bazı lügât kitaplarında, "hükemâ-i kelbiyye" ve "kelbiyyûn" diye hayret verici tarifler dahi bulunmaktadır.[29]

4.2 Melâmetîliğin Ortaya Çıkışı

Melâmetîlik tasavvuf ekolünün doğduğu ilk dönemlerden itibaren, bu akıma paralel ve onunla içiçe kendine has bir akım olarak günümüze kadar gelmiştir. VIII. yüzyıldan itibaren İslâm toplumu içerisinde beliren sufîler, kendilerine âit tekkeleri, bazı özel kıyâfetleri ve herkesten az çok farklı yaşantı tarzları ile, toplum içerisinde ayrı bir zümreyi teşkil ediyorlardı. Söz konusu dönemde bilhassa Irak bölgesinde yaygın olan ve kendilerine has düşünce sistemlerinin yanısıra, şekli planda da toplum içerisinde ayrı zümreyi oluşturan sufîler, hem halk nazarında hem de siyâsi iktidarlarca itibar ve bir takım imtiyazlara sahiptiler. Gördükleri bu rağbet, sufîlerin nefisleri ile olan mücâdelelerini güçleştirdiğinden, X. asırda Horasan ve Mâveraünnehir bölgesinde zamanla "melâmetîlik" akımının doğmasına sebebiyet vermişlerdir.

Melâmetîliği ilk defa bir düşünce sistemi olarak teessüs ettirdiği kabul edilen ve "melâmetî" lakabıyla anılan zât, Nişâbur sufîleri arasında şöhret bulmuş olan Ebû Salih Hamdûn b. Ahmed b. Ammâr el-Kassâr (ö.271/884)'dır.[30] Hamdûn el-Kassâr'ın "melâmet" düşüncesinin yayılmasında büyük etkisi olmakla beraber, ondan önce ve sonra vefât etmiş bir çok şahsiyetin önemli bir rol oynadığı da gerçektir. Hâtemü'l-Asamm (ö.237/851)[31], Ahmed b. Hadraveyh (ö.240/854)[32], Muhammed b. Fazl el-Belhî (ö.329/940)[33], Yahya b. Muâz Râzî (ö.258/871)[34], Ebû Hafs el-Haddâd (ö.270/883)[35] ve Ebû Osman el-Hîrî (ö.290/903)[36] gibi meşhur sufîler bunlardandır. Bu zâtlar, Horasan

---

[29] Daha geniş bilgi için bkz. Sâdık Vicdânî, **Tomâr-ı Turûk-ı Âliyye (Tarikatler ve Silsileleri)**, Yayına Haz.: İrfan Gündüz, İstanbul: Enderun kitabevi, 1995, s.10-11.
[30] Hal tercümesi için bkz. Abdülkerim Kuşeyrî, **Tasavvuf İlmine Dair Kuşeyrî Risalesi**, Haz.: Süleyman Uludağ, III. Baskı, İstanbul: Dergâh Yayınları, 1999, s.116; Abdurrahman Câmî, **Nefehâtü'l-Üns Min Hadarâti'l-Kuds**, Tercüme ve şerh: Lâmi Çelebi, Haz.: Süleyman Uludağ, Mustafa Kara, İstanbul: Mârifet Yayınları, 1998, s.187-188; Hamdun Kassâr'ın tarikat silsilesi, Tomâr-ı Turûk-ı Âliyye, s.23'de verilmiştir.
[31] Kuşeyrî, **a.g.e.**, s.110.
[32] Kuşeyrî, **a.g.e.**, s.112.
[33] Kuşeyrî, **a.g.e.**, s.121.
[34] Kuşeyrî, **a.g.e.**, s.111.
[35] Kuşeyrî, **a.g.e.**, s.113.
[36] Kuşeyrî, **a.g.e.**, s.118.

bölgesinde "melâmet" düşüncesini hızla yaymışlar ve asırlar boyu devam edecek olan bu düşünce sisteminin öncülüğünü yapmışlardır.[37]

Melâmîlik, ortaya çıktığı ilk dönemlerde melâmetîlik adıyla meşhurdu. Tetkik ettiğimiz eserlerde gördüğümüz üzere, Osmanlı döneminde ve günümüzde bu ismin yerini, melâmîlik adı almıştır.

4.3 Melâmetîliğin Geçirdiği Devreler

Melâmetîlik, müstakil bir tasavvufî ekol olmakla beraber zamanın akışı içerisinde değişik tezâhürlerle varlığını sürdürerek, genel olarak bir tarikat olmaktan çok her tarikatta belli ölçülerde iz bırakmış bir anlayış, bir meşrep olarak değerlendirilmiştir. Bu hareketi bir tarikat olarak değerlendirenler ise melâmetîliği, tarihi açıdan üç önemli devreye ayırmışlardır:

1. Melâmiyye-i Kassâriyye (Sıddîkiyye tarikatının) şûbesi
2. Melâmiyye-i Bayrâmiyye (Bayrâmiyye tarikatının) kolu
3. Melâmiyye-i Nûriyye (Nakşibendiyye tarikatının) kolu [38]

4.3.1 İlk Devre Melâmetîleri (Melâmiyye-i Kassâriyye)

İlk devre melâmetîliği, Abbasiler dönemi (750-1258) başlarında Horasan'ın esnaf tabakası arasında bir tasavvuf hareketi olarak doğmuştur. Bazı araştırmacılar bu tasavvufî hareketin önce Bağdat tasavvuf ekolü bünyesinde şekillendiğini ve Ebû Hâşim Sufî (ö.767) ile Süfyan Sevrî (ö.777) gibi mutasavvıflar tarafından temsil edildiğini belirtirler. Diğer yandan VIII. yüzyılın sonlarında İbrahim Edhem (ö.777) ve Şakîk Belhî'nin özellikle "fakr" ve "tecerrüd" anlayışı bakımından melâmetîliği etkiledikleri bilinmekle beraber bu tasavvuf hareketine asıl kişiliğini IX. yüzyılda Hamdûn Kassâr (ö.884) vermiştir. Başlangıçta "fakr" ve "tecerrüd" gereği, kendilerini her türlü dünya ihtiyacından uzak tutmaya çalışan melâmetîler, Hamdûn Kassâr'ın

---

[37] Sülemî, **Risâletü'l-Melâmiyye**, Ter. Ömer Rıza Doğrul, (İslâm Tarihinde İlk Melâmet adıyla), Gün Basımevi, İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1950, s.40-41; Gölpınarlı, **a.g.e.**, s.5.
[38] Vicdânî, **a.g.e.**, s.19.

sistemleştirdiği ilkeler doğrultusunda Allah'a ulaşmak için kendilerini aşağılayıp kınamayı, dışarıya karşı yalnızca kusurlarını gösterip yaptıkları iyilikleri gizlemeyi temel hayat felsefeleri kabul etmişlerdir.[39]

Melâmetîlik, ilk devrin en büyük velîlerinden Ebû Salih Hamdûn b. Ahmed b. Amârete'l-Kassâr en-Nisâburî (k.s)'a nisbet edildiğinden, ilk devre melâmetîliğine; "Kassâriyye", mensub ve bağlılarına "Kassâriyân" adı verilmiştir[40].

Tezkiretü'l-Evliyâ sahibi Feridüddin Attar, melâmetîliğin Nişabur'da Hamdûn Kassâr vasıtasıyla yayıldığını haber vermiştir.[41] Aynı malumata Kuşeyrî'nin Risâlesinde de rastlamaktayız.[42] Câmî Nefehât'ında, onun nam ve şöhretinin Irak'a kadar gittiğini ve Sehl Tüsterî (ö.283/896)[43] ile Cüneyd (ö.297/909)[44]'in Kassâr'ı methettiklerini; hatta "Eğer Ahmed-i Mürsel (s.a.v.)'den sonra peygamber gelseydi bu tâifeden gelirdi" dediklerini kaydediyor.[45]

IX. yüzyılda Hamdûn Kassâr başta gelmek üzere Ahmed b. Hadraveyh, Ebû Türâb-ı Nahşebî (ö.245/859)[46], Ebû Hafs Haddâd, Şah Şucâ-i Kirmâni (ö.270/883)[47] Horasanlı mutasavvıfların temsil ettiği melâmetîlik, X. yüzyılda Ebû Osman Hîrî, Yusuf b. Hüseyin Râzî (ö.304/916)[48], Abdullah b. Münâzil (ö.330/941)[49] tarafından sürdürülmüş, Nişabur, Herat, Merv, Belh ve Kâbil'de odaklanan hareket, zamanla Bağdat-Basra merkezli Irakîler ve Muhammed Mâşuk-i Tûsî aracılığıyla da Türkmen boyları arasında taraftar bulmuştur.

---

[39] **DBİA.**, C.5, s.380.
[40] Vicdânî, **a.g.e.**, s.19.
[41] Feridüddin Attar, **Tezkiretü'l-Evliyâ**, Haz. Süleyman Uludağ, İstanbul: İlim ve Kültür Yayınları., 1985, s.436.
[42] Kuşeyrî, **a.g.e.**, s.116.
[43] Kuşeyrî, **a.g.e.**, s.108.
[44] Kuşeyrî, **a.g.e.**, s.117.
[45] Câmî, **a.g.e.**, s.187.
[46] Kuşeyrî, **a.g.e.**, s.113.
[47] Kuşeyrî, **a.g.e.**, s.123.
[48] Kuşeyrî, **a.g.e.**, s.124.
[49] Kuşeyrî, **a.g.e.**, s.133.

4.3.1.1 İlk Devre Melâmet Düşüncesinin Özellikleri

İlk devre melâmetîleri, Sıddîkiyye kolundandır ve çoğu tarikat terbiyesi almıştır. Bu cihetten riyâzat, mücâhede, mürâkabe ve müşâhedeye çok önem verirler. Riyâzat ve çile çekmek, tevhid yolunun vazgeçilmez kuralı olduğundan, bu kurala sadâkat göstermişlerdir. İlk devre melâmetîleri İslâm dininin şekil ve kalıplarına son derece riâyetkâr ve dikkatlidirler. İlk devre melâmetîlikte hedef; insan sevgisi ve insana hizmettir. Bu gayeye varmak için özel bir eğitim ve felsefî görüşleri yoktur. Her biri bir tarikatta yol almış ve tarikatların tüm merâsimlerine tâbi olarak gelişen bu er kişiler her nevi merâsim ve imtihandan geçmiş, tarikat çilesi çekmiş, şekil ve kalıplar içinde seyrederek şekilsiz ve kalıpsız gerçek bir hürlük ve sevgiye erişmişlerdir.[50]

Melâmetîlerin ruhâni yaşantıları hakkında verilen tüm bilgilere dikkat ettiğimizde, bu kâidelerin menfî mahiyette olduklarını görüyoruz. İlk devre melâmetîlerin ilk özelliği, kendilerini levm ettirmek ve meziyetlerini gizleme hususunda gösterdikleri hassasiyettir.[51] Bu hususta Sülemî şöyle der: "Melâmetî kendi nefsi için bir hak tanımaz, onu halis muhlis şer tanıdığı için hiçbir inanışını yahut herhangi bir iş işlemesini hoş karşılamaz. Çünkü halis muhlis şer tanıdığı nefsinden ancak riyâ ve küstahlık sâdır olacağına kaanidir ve onun için nefsine karşı, daima muhalefet eden, daima karşı koyan bir tavır takınır. Nefsi levm etmekten de murad budur.

Diğer taraftan melâmetî, Allah ile arasındaki herşeyin, başkası tarafından görülmemesi icap eden bir sır olduğuna inanır, bu sırrı saklamaya en büyük önemi verir ve herhangi bir kimsenin bu sırra âşina olmaması için en büyük gayreti gösterir. Onun için halka karşı, kulluk edebini ihmal etmeyen bir adam olarak görünür ve Hak'la arasındaki sırrı saklar. Hatta melâmetîler, halka belli etmedikleri sırları fâş etmemek, methedilmelerine sebep olacak hallerini belli etmek yüzünden gurura kapılmamak için, halk tarafından levm ile, hiddet ile, istihza ile karşılanacak, aleyhlerinde bir sürü söz söylenmesine yol açacak hareketleri yapmaktan da çekinmezler. Halkın onları levm

---

[50] Yusuf Ziya İnan, **İslâmda Melâmîliğin Tarihî Gelişimi**, İstanbul: Bayramışık Yayınevi, 1976, s.90-92.
[51] İnan, **a.g.e.**, s.47.

etmesinin mânâsı da budur. Melâmetîler, halka karşı kendilerine lâyık olan muâmele ve ahlâkı, tabiat gereği olan hali gösterirler. Fakat Allah'ın kendilerine emânet ettiği gizli emânetleri korurlar. Tüm bu düşüncelerle paralel olduğu için, melâmetîler, vusül, kurbiyet, fenâ gibi hallerden bahsetmeyi diğer mutasavvıflara bırakmışlardır."

Nefsi de gayrı da levm etmek konusunda Ebû Hafs şöyle buyurmaktadır: "Melâmetîler, vakitlerini korumak, sırlarını saklamak bakımından Hak ile beraberdirler ve onun için Allah'a yaklaşmak üzere yaptıkları her ibâdet yüzünden de kendilerini levm ederler. Fakat halka karşı bütün kötülüklerini ve çirkinliklerini gösterirler ve bütün güzelliklerini gizlerler. Halk onların dış görünüşlerine bakarak onları levm ederler. Onlar da iç yüzlerini bildikleri için kendi nefislerini levm ile meşgul olurlar." Melâmetîliğin esas düşüncesini anlatan en güzel tarif budur."[52]

Bu hususla ilgili Sâdık Vicdânî'nin görüşleri şöyledir: "O arifler topluluğuna mensup yüce kişiler, ucüb ve riyâdan aşırı derecede kaçındıkları için, dış davranışlarından içindeki gizli hallerine intikâl edilemeyecek davranış, hal, fiil ve sözleri tercih etmiş, avamla avam, havasla havas olarak gerçek yüzlerini sezdirmemeyi, avam arasında kıyafet ve görünüş itibariyle de ayrı bir yer tutmamak ve ayırt edilmemeyi mesleklerinin esası olarak benimsemişlerdir."[53]

"İhlâs, melâmetîlerin müsbet hedefi olduğu halde melâmetîler ondan bahsetmemişler ve bu hedefi gerçekleştirmek üzere riyâ aleyhinde uzun uzadıya söz söylemişlerdir. Çünkü nefis hakkındaki karamsar görüşleri onları nefsin en belli başlı vasıflarından olan riyâya karşı en kesin harbi açmalarına sebep olmuş ve bunlar melâmetîliği riyâ ile mücâdele için vesile saymışlardır. İhlâs, yalnız Allah'a itaat etmek ve yalnız ona yaklaşmak yoludur. İhlâs, kulluğu bütünüyle gerçekleştirmek ve yalnız Allah'a hasretmektir, gerçeklikte nefsi, beğenmekten ve ona saygı, itibar gözüyle bakmaktan kurtulmaktır. Bunları gözönünde tuttuğumuz takdirde halis melâmetînin riyâdan tamamıyla kurtulan, kendini beğenmekle her alakayı kıran insan olduğunu anlarız. Onun için melâmetî riyâdan ve kendini beğenmekten içini tamamıyla

[52] Sülemî, **a.g.e.**, s.21-22.
[53] Vicdânî, **a.g.e.**, s.13.

temizlemiş ve bu sayede en temiz kulluğu hissederek yaşatmış, bu sayede Allah'a yakınlık payesine ermiş olan kimsedir.

Nefsin her iyiliğini inkâr eden, onun hakiki varlığını, ilim ve irâdesini ve her iyiliğini tanımayan, onu her lezzetten, itaat zevkinden, hatta Allah'a yakın olmak ve Allah'ı sevmek isteğinden mahrum, onu her kötülüğe, her suça ve her çirkinliğe mahkum eden karamsar görüş, melâmetîlerin en belli başlı vasıfları arasında yer alır.

Melâmetîlerin riyâ kelimesinden anladığı mânâ, sadece insanın gizlediğinden gayrisini açığa vurması değildir. Melâmetîye göre riyâ, insanın hakikat olmayanı açıklamasıdır ve onun nazarında hakikat, her amelin Allah için yapılması ve her iradenin Allah'a âit olduğunun bilinmesidir. Onun için insanın nefsi namına herhangi ameli veya herhangi iradeyi iddiâ etmesi, halis muhlis riyâdır. Melâmetîye göre herhangi amel veya halin halis olabilmesi için ihtiyar unsurunun ona karışmaması icap eder. Bunlar ihtiyarsız olarak vuku bulursa, onun nazarında halistir."[54]

Melâmetîler, melâmet düşüncesini ön plâna almalarını birtakım sebeplere dayandırmışlardır. Hucvîrî Keşfu'l-Mahcûb adlı eserinde zikrettiğine göre, bazı tutum ve davranışlarla halkın kınamasına maruz kalmayı, bunu mânevi ilerleyiş için bir vesile kabul etmeyi ve bu durumdan sevinç duymayı prensip kabul eden bazı melâmetîler, bu hususta Hz. Peygamber (s.a.v.)'i örnek aldıklarını söylüyorlardı. Şöyle ki: "Hz. Peygamber (s.a.v.) nübüvvetinden önce toplum içerisinde üstün bir mevkiye sahip olup herkes tarafından takdir edilmekte övülmekte iken nübüvvetle müşerref olup, Allah'ın en sevgili kulu olduktan sonra, aynı toplum ona dil uzatmış, çeşitli iftiralarla kınayıp kötülemişlerdi. Bu ise, O (s.a.v.)'nun mânevi mertebesinin daha da yükselmesine vesile olmuştu. Yani melâmetîler, kendi tutum ve anlayışlarının bizzat Hz. Peygamber (s.a.v.)'in şahsında yaşanmış olduğunu, kendilerinin de O (s.a.v.)'nun yolunu takip ettiklerini kabul ediyorlardı."[55]

Melâmetîler, düşüncelerine Kur'ân-ı Kerim'den de delil göstermişlerdir. Meselâ,

---

[54] Sülemî, **a.g.e.,** s.63-65.

[55] Ebu'l-Hasan Ali b. Osman el-Hucvîrî, **Keşfu'l-Mahcûb**, Beyrut: Dârü'l-Nehdetü'l-Arabiyye, 1980, s.259-260.

- "...Onlar hiçkimsenin yergisinden ve kınamasından çekinmezler. Bu Allah'ın bir bağışıdır, onu dilediğine verir. Allah'ın lütfu geniştir (O), herşeyi bilir."[56]

Bu âyet hakkında müfessirlerin yorumları şöyledir: "Onlar Allah yolunda cihad ederler, bu yüzden kınayanın kınamasından korkmazlar yani hem cihad ederler hem de münafıklar gibi şunun bunun hatırına, gönlüne bakmaz, dedikodularından sakınmaz, vazifelerini yaparlar. Bu durum ve vasıflar ise sırf Allah'ın fazlı ve ihsanıdır."[57]

"Hayat ölçülerini ve hükümlerini insanların arzularına dayandıranlar, yardım ve desteği insanlardan bekleyenler, insanların yergisinden çekinirler. Ancak insanların arzularına, ihtiras ve değer yargılarına hakim olması için Allah'ın terazisine, kriter ve değerlerine başvuranları, gücünü ve onurunu Allah'ın gücünden ve O'nun verdiği onurdan alanları, insanların ne söyledikleri ve ne yaptıkları hiç ilgilendirmez. Bu insanların durumu ne olursa olsun. Sonra Allah tarafından seçilmeleri, O'nunla seçkin müminler arasındaki karşılıklı sevgi, onların özellikleri ve ünvanları haline getirdiği karakteristik çizgiler, onların gönlünde yer alan güven duygusu, tüm bunlar Allah'ın lütfudur."[58]

- "Yine hayır, yemin ederim o sürekli kendini kınayan nefse."[59]

Bu âyet hakkında ise müfessirlerin birbirine yakın açıklamalarına rastlıyoruz. Abdullah b. Abbas bu konu hakkında, "kendini kıyasıya eleştiren nefis kastedildiğini" belirtir. Kıyasıya eleştirmeyi "kötülemek, kınamak" anlamında algılamak gerektiğini de ilâve eder. İkrime bu kavramı açıklarken "insan keşke şöyle şöyle yapsaydım diyerek kendini hem iyilikleri hem kötülükleri konusunda kınar" demektedir. Seyyid Kutup'a göre bu açıklamaların en tutarlısı Hasan-ı Basri'nin açıklamasıdır. O "kendini kınayan nefis" kavramını şöyle yorumlamıştır: "Vallâhi, müminin her zaman özünü eleştirdiğini, nefsini kınadığını görürsün. Günahkâr kimse ise tutturduğu yolda ilerler,

---

[56] Maide Sûresi (5): 54.
[57] Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, **Hak Dîni Kur'ân Dili**, C.3, Ankara: Akçağ Yayınları, 1995, s.206.
[58] Seyyid Kutup, **Fî Zılâli'l-Kur'ân**, C.10, Çev. Salih Uçan, Vahdettin İnce, Mehmed Yolcu, İbrahim Türklü, İbrahim Tüfekçi, İstanbul: Dünya Yayıncılık, 1991, s.301.
[59] Kıyâmet Sûresi (75): 2

özünü eleştirmek hiç aklına gelmez." İşte Allah katında üstün ve değerli nefis bu özünü eleştiren, uyanık, çekingen, iç konuşmalarla kendini hesaba çeken, kendi kendini aldatmaktan kaçınan nefistir."[60]

Hucvîrî, melâmetîlerin düşüncelerinin doğruluğunu göstermek için ileri sürdükleri bir başka delili zikredilen eserinde şöyle ifâde etmiştir: "Onlara göre İblis'i kendisi ve diğer yaratıklar beğendikleri halde, onun tutumunu Allah-u Teâlâ (c.c.) ve melekler beğenmemiş, kendisinin ve diğer varlıkların beğenmesi ona bir fayda vermemiştir. Yine aynı şekilde "Ya Rab, yeryüzünde fesat çıkaracak ve kan dökecek birini mi yaratacaksın?"[61] Âyet-i kerimesinde Hz Adem (a.s.)'ı melekler beğenmediği gibi kendisi de işlediği günahtan pişman olmuş ve kendi kendini kınamıştır. "Rabbimiz, biz kendimize zulmettik..."[62] Buna karşılık da Allah'ın takdir ve rızasını kazanmıştır. "...unuttu ve biz onu azimli bulmadık."[63] Yani, kendisinin ve meleklerin beğenmeyip kınaması O'na bir zarar vermediği gibi, bilakis onun için bir rahmet vesilesi olmuştur. Bu hâdise vesilesiyle Allah bütün mahlukâtına şunu öğretmiş ve anlatmıştır: Bizim nezdimizde makbul olan, halk nezdinde metruktur, halkın makbulu olan da bizim nezdimizde metruktur. Bu durumun kaçınılmaz bir neticesi şudur: Halkın kınaması Hak dostlarının gıdası olmuştur. Zira melâmet Hak dostlarının meşrebidir. Melâmette kabul ve makbul olma alâmetleri mevcuttur. Çünkü melâmette kurb, yani Allah'a yakınlık alâmeti vardır. Başkaları halk nezdinde makbul olmaktan ne kadar hoşlanırlarsa, melâmetîler de bilâkis halkın merdudu olmaktan o kadar sevinirler."[64]

Kuşeyrî, Risâle'sinde, özel bir bölüm içinde melâmetten bahsetmediği halde melâmetîliğin esasları geniş şekilde diğer konuların içinde anlatılmıştır. Bu risâle üzerinde çalışma yapan Süleyman Uludağ, melâmetle fütüvvet arasında çok sıkı bir münasebet olduğunu belirterek Hucvîrî'nin Keşfu'l-Mahcûb'unda yer alan "melâmet" bölümünü aynen buraya almayı uygun görmüştür. Biz de Hucvîrî'nin bu düşüncelerine aşağıda yer verdik.

[60] Kutup, **a.g.e.**, C.10, s. 285; Yazır, **a.g.e.**, C.8, s. 176.
[61] Bakara Sûresi (2): 30.
[62] Araf Sûresi (7): 23.
[63] Taha Sûresi (20): 115.
[64] Hucvîrî, **a.g.e.**, s.260-261.

Hucvîrî melâmetîlerin Allah katındaki derecelerini anlatmak maksadıyla şu değerlendirmeyi yapmaktadır: "O'na göre yüce Allah'ın sünneti ve âdeti şu esas üzerinde cereyan etmektedir: O, kendisinden bahseden ve kendisiyle alâka kuran herkesi tüm insanlara kınattırır, fakat kınanan insanların kalbini bu kınamalarla meşgul olmaktan muhafaza eder. Bu Allah'ın gayreti ve kıskanmasıdır. O, bu gayretle dostlarını, güzellikleri başkaları tarafından farkedilmesin diye, Allah'tan başka şeyleri düşünmekten korur. Yine Allah onları, kendi durumlarının farkına varıp kendilerini beğenerek kibir ve ucüb âfetine düşmemeleri için kendi hallerini görmekten de muhafaza eder. Bundan dolayıdır ki Allah, haklarında ileri geri laf etsinler diye halkı onlara musallat kılmıştır. Allah insanlara, iyi veya kötü ne yaparlarsa yapsınlar her hâlükârda kınamaları için "nefs-i levvâme" vermiştir. Kötülük yaparlarsa kötülük yaptılar diye, iyilik yaparlarsa da eksik ve kusurlu yaptılar diye melâmetîleri kınarlar. Yüce Allah'a giden yolda bu husus çok kuvvetli bir esastır. Çünkü bu yolda, insanın kendini beğenmişlik haline düşmesinden daha tehlikeli bir engel yoktur. Allah kendi lütfuyla dostları için ucüb yolunu kapalı tutmuştur. Bu yüzden yaptıkları güzel de olsa halk onlardan hoşlanmaz. Çünkü halk, Hak dostlarının hal ve hareketlerini hakikat gözüyle göremez. Melâmet ehli, mücâdeleri ne kadar çok olursa olsun, bunu kendi kuvvet ve kudretlerinin neticesi değil, Hakk'a âit bir iş olarak görürler. Bunun için de ucüb haline düşmezler. Bu durumun zaruri neticesi şudur: Halkın kınaması Hak dostlarının gıdası olmuştur. Zira melâmet, Hak dostlarının meşrebidir. Başkaları halk nezdinde makbul olmaktan ne kadar hoşlanırlarsa, melâmetîler de bilâkis halk tarafından reddedilmiş olmaktan o derece memnun olurlar."[65]

Bu konuda dikkat çekici açıklamalarda bulunan Hucvîrî, melâmetîlerin bu şekildeki düşünce ve davranışlarının niyet açısından bir değerlendirmeye tabi tutmakta ve her devirdeki melâmetîler için ölçü olabilecek önemli açıklamalarda bulunmaktadır. Şöyleki; insanlarda melâmet anlayışı üç ayrı şekilde kendini göstermektedir:

"İstikâmet" şeklindeki melâmet: Bir kimse amelleri güzelce îfâ eder, dinin hükümlerine riâyet eder ve işlerinde dürüstlükten ayrılmaz; bu özelliğinden dolayı halk onu kınar. Fakat o, halkın bu tutumuna hiç aldırmaz ve doğru bildiği yolda devam eder.

---

[65] Kuşeyrî, **a.g.e.**, s.312-314.

Kasd şeklindeki melâmet: Kişi halk arasında büyük bir makâm ve itibar kazanmış olur parmakla gösterilen bir şahsiyet haline gelir, bunun neticesinde kalbi makâm ve itibara meyleder, gönlü halkla alâka kurmaya heves eder, fakat o, kalbini halkın itibar etmesinden hoşlanma duygusundan menederek, Hak ile meşgul olmaya devam eder. Bunun için kendini melâmet yoluna girmeye zorlar, bu maksatla şeriatın sakıncalı görmediği bazı davranışlarda bulunmak sûretiyle halkın kendisinden nefret etmesini temin etmeye çalışır. Böylece halk onunla ilgilenmez hale gelir.

"Terk" şeklindeki melâmet: Fert, küfür, dalâlet ve şeriatı terk etme şeklinde kendini gösteren bir melâmet düşüncesine sahip olur. Buna rağmen, yaptığı şeylerin melâmet olduğunu iddiâ eder. Melâmette onun tuttuğu yol bu olur.

İstikâmet üzere olmak için melâmet yolunu tutan, münafıklığı kendinden uzaklaştıran ve riyâdan sakınan şahıslar, halkın kınamalarından korkmazlar, her hal ve şart içinde hak bildikleri yolda yürürler, halkın kendilerine vereceği isim (sıfat, ünvan ve lakab) ne olursa olsun onlar için müsavidir. Hucvîrî'ye göre, bu melâmet tarzlarından en ideal ve mükemmel olanı; istikâmet şeklinde olanıdır."[66]

Üzerinde çalıştığımız eser, Şeyhü'l-Ekber İbn Arabî'nin Fütûhât-ı Mekkiyye'sinin tercümesi olması hasebiyle, ilk devre melâmetîlerin, yaşantıları, özellikleri, davranışlarını, düşüncelerini ele almıştır. Bizim de bu çalışmamızın asıl gayesi; yazarın tetkik ettiği yerleri daha anlaşılır bir dille yazarak, hakkında eksik bıraktığı hususlara değinmek sûretiyle konuya açıklık getirmektir. Bu nedenle beşinci bölümde bu konu hakkında daha fazla teferruata yer verilmiştir.

4.3.2 İkinci Devre Melâmîleri (Melâmiyye-i Bayrâmiyye)

İkinci devre melâmîliği, XV. yüzyılda Bayramîliğin hâkim olduğu Orta ve Batı Anadolu'da şekillenir. Horasan kökenli Halvetîlerin ve Nakşibendîliğin fütüvvet teşkilâtına dayalı Ahîlerin, gelenekleriyle beraber kaynaşmasından meydana gelen Bayramîlik, bu dönemde ikinci devre melâmîliğini şekillendiren bir mistik kurum olarak dikkati çekmektedir.

---

[66] Hucvîrî, **a.g.e.**, s.261-263.

Hacı Bayram Velî'nin 1429'da vefât etmesiyle Bayramîlik iki ana kola ayrılmıştır. Bunlar Şemsîlik ve Melâmîliktir. Hacı Bayram Velî'nin halifelerinden Akşemseddin kendi adına kurduğu Şemsîlik ile klasik Bayramîliği devam ettirmiş ve bu koldan ayrılan Tennûrîlik XV. yüzyılın sonlarında İstanbul'a girerek ilk Bayramî tekkesini faaliyete geçirmiştir. Hacı Bayram Velî'nin diğer halifesi Bıçakçı Ömer Dede (Ömer Sikkîn) ise (ö.1475) Akşemseddin'in yolunun tersine bir yol izleyerek her türlü tarikat ritüelini reddetmiş, özel giysi ve sembollerde ifâdesini bulan mistik kurumlaşma anlayışını terk ederek fütüvvet geleneklerine bağlı, zikrin şekilciliğini değil, sohbetin olgunlaştırıcı özelliğini ön plâna çıkartan ikinci devre melâmîliğinin temellerini atmıştır.[67]

Bıçakçı Ömer Dede'ye âit menkıbelerin özünü oluşturan tipik bir olay, onun bu muhalif tavrını çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır: Hacı Bayram Velî'nin vefâtından sonra Akşemseddin eskisi gibi zikir meclisleri düzenlemekte, fakat Bıçakçı Ömer Dede bu âyinlere katılmamaktadır. Bunun üzerine Akşemseddin kendisinin zikre girmesini, aksi takdirde tarikattan çıkarılacağını söyler. Ömer Dede ise kendisine hilâfet sembolü olarak verilen tarikat tâcı ile hırkasını iâde edeceğini belirterek bu daveti reddeder. Ertesi gün emânetleri almak için gelen Akşemseddin ve müritleri, bahçede büyük bir ateşin yandığını görürler. Ömer Dede, hiç çekinmeden ateşe girer ve üzerindeki taç ve hırka yandığı halde kendisine hiçbir şey olmaz.[68] Bayramî melâmîleri arasında yaygın olan bu rivâyet, bir bakıma melâmî âdap ve erkânını şekillendiren temel bir kuralı da gözler önüne sermektedir. Bu kural, dünya malına düşkünlük ve kendini halktan soyutlayacak her türlü ayrıcalıktan uzak durma gerçeğini dile getirir. Böylece melâmîler, benlik duygusunu artıran ve kendilerini halktan ayıran özel giysi ve sembollere itibar etmemişler, klasik tarikat organizasyonları oluşturmamışlar, görkemli âyinler düzenlememişlerdir.[69]

Bayramî melâmîliğinin ilk kurucusu Bıçakçı Ömer Dede[70], aynı zamanda ikinci devre melâmîleri tarafından tanınan ilk kutuptur. Melâmîlerin kullandıkları kutup

---

[67] **DBİA.**, C.5, s.380-381.
[68] Gölpınarlı, **a.g.e.**, s.41.
[69] Vicdânî, **a.g.e.**, s.30; Gölpınarlı, **a.g.e.**, s.192.
[70] **DBİA.**, C.5, s.381-383; Gölpınarlı, **a.g.e.**, s.72.

kavramı, diğer tarikatlardaki kurucusu şeyhlere verilen "pîr" ünvanından daha kapsamlı bir içeriğe sahip olup bu mistik organizasyonun idâresini üstlenen mânevi bir otoriteyi temsil eder ve tarihsel süreklilik gösterir. Bu açıdan "sâhibü'z-zaman" sayılan melâmî kutupları diğer geleneksel tarikatların "şeyh" ya da "halife" gibi yöneticilerinin üstünde bir konuma sahip bulunup toplumsal saygınlık bakımından Bektâşîlikteki "dedebaba" ve Mevlevîlikteki "çelebi" makâmına eşdeğer bir statüyü işgâl ederler. Diğer yandan Bıçakçı Ömer Dede'nin kutup tanınmasıyla melâmîlik, tasavvuf içinde muhalif bir düşünce hareketi olma özelliğini korumakla birlikte hiyerarşik yapılanmaya doğru yönelen ve sonuçta tarikatlaşma sürecine giren bir oluşumun da başlangıcındadır.

Tasavvufun şekle âit düzenlemelerini reddeden fakat idâri açıdan kurumlaşmaya başlayan melâmîliği XV. yüzyıldan itibaren kendi yönetim mekânizmasını şekillendirmiş bir tarikat olarak nitelendirmek mümkündür. Ancak bu yönetim mekânizması hiçbir zaman diğer tarikatlardaki gibi ayrıntılı görev dağılımını esas alan kadrolaşmaya izin vermemiştir. Buna göre melâmîliğin yönetim pramidi, başta tarikatı temsil eden bir "kutup" ve onun çevresinde belli sayıda "kalbe bakıcı" ya da "rehber" denilen görevlilerden meydana gelir. Bu yapılanmanın içinde, tekke organizasyonunu esas alan geleneksel tarikatlardaki şeyhlik kurumu yoktur. Genellikle melâmî şeyhi denilen mutasavvıflar ise, aslen melâmî olmakla beraber kendilerini başka bir tarikattan gösteren ve bu tarikatlara âit tekkelerde postnişinlik yapan kişilerdir. Fakat bu anlayış da zamanla değişmiş, XIX. yüzyılda üçüncü devre melâmîliği ile birlikte "şeyh" kavramı tarikata girmiştir.[71]

Bıçakçı Ömer Dede'nin vefâtıyla önce Bünyamin Ayâşî (ö.1519), ardından Pir Ali Aksarâyî (ö.1529) kutupluk makâmına geçmişler ve her ikisi de melâmîliğin İstanbul'a girmesinden önceki dönemde faaliyetlerini yürütmüşlerdir.[72] İrşad faaliyetlerini memleketi Aksaray'da sürdüren Pir Ali'nin adı Aleâddin Ali olarak kaydedilmiş olsa da, Gölpınarlı, onun Aksaray'daki türbesinde bulunan kitâbeye dayanarak asıl adının Bahâeddin Ali olduğunu ifâde etmiştir.[73] Diğer yandan bu dönemde klasik Bayramîliğe bağlı Tennûrîlik, Yavsi Baba lakabıyla tanınan Şeyh

---

[71] Gölpınarlı, **a.g.e.**, s.190-192.
[72] **DBİA.**, C.5, s.381.
[73] Gölpınarlı, **a.g.e.**, s.44-46.

Muhyiddîn İskilibî (ö.1514) aracılığıyla XV. yüzyılın sonlarında İstanbul'a girmiş ve II. Bayezid'in desteğini alarak Sultanselim'de ilk tekkesini kurmuştur. Muhyiddîn Efendi'nin saraydan gördüğü bu destekle Bayramîliği güçlü bir siyâsi temele oturttuğu ve daha sonra tarikatının muhalif kanadını oluşturan melâmîlerin İstanbul hayatına girmeleriyle belirginleşen ilk ciddi tepkiler de bu siyâsi gücün önemli rol oynadığı açıktır. Nitekim Şeyh Muhyiddîn Efendi'nin oğlu Şeyhülislâm Ebussuud Efendi tarafından verilen fetvâ üzerine melâmî kutbu Hamza Bâlî'nin katledilmesini, Bayramîliğin kendi içindeki tarihsel hesaplaşmayı bu siyâsi güce dayanarak devlet eliyle çözme girişimi şeklinde değerlendirmek mümkündür.

Pir Ali Aksarâyî, Anadolu melâmîliğinin başlıca temsilcilerindendir. Mehdîlik iddiâsıyla ortaya çıktığı bu yüzden faaliyetlerinin saray tarafından sürekli izlendiği bilinmektedir. Ancak melâmîlik tarihinde bir dönüm noktası sayılabilecek rolü, oğlu İsmâil Mâşukî'yi İstanbul'a göndererek tarikatın burda yaygınlaşmasını sağlamasıdır. Yetiştirdiği halifelerinden Nalıncı Mehmed Dede ve Ahmed Edirnevi (ö.1591) XVI. yüzyılda melâmîliğin gelişmesine hizmet etmişler, Şeyh Yakup Efendi (ö.1588) ile Şeyh Hasan Efendi ise, İstanbul'daki ilk melâmî merkezi sayılan Helvaî Tekkesini faaliyete geçirmişlerdir.

İkinci devre melâmîliği olarak da adlandırılan Bayramî melâmîliği, Pir Ali Aksarâyî'nin oğlu ve halifesi İsmâil Mâşukî (ö.1529) tarafından XVI. yüzyılın başlarında İstanbul'a sokulur. Bu dönem aynı zamanda Osmanlı-Safevi mücâdelesinin sürdüğü, Anadolu'daki Bâtınî zümrelerin devlete karşı ayaklandığı ve heterodoks akımların dini hayat üzerinde etkili olduğu bir zaman kesitidir. Geleceğe karşı duyulan güvensizlik ve adâlet duygusunun zedelendiğine olan inanç, bir yandan Pir Ali Aksarâyî örneğinde görüldüğü gibi nüfuz sahibi mutasavvıfların mehdîlik iddiâsıyla ortaya çıkmalarına, diğer yandan da Şah Kalender ve Molla Kabız öncülüğündeki toplumsal ayaklanmalara meydan vermiştir. Bütün bu olumsuz koşulların, melâmîlik gibi resmi tasavvuf anlayışına muhalif bir hareketin üzerine devlet baskısını dâvet edeceği açıktır.[74] Nitekim İsmâil Mâşukî'nin İstanbul'da çok kısa süren faaliyetleri[75] özellikle ülemâ tarafından yakından izlenmiş, hakkında çıkarılan zındıklık ve mülhidlik

---

[74] **DBİA.**, C.5, s.381.
[75] Gölpınarlı, **a.g.e.**, s.48-50; İnan, **a.g.e.**, s.127-136.

suçlamaları dikkate alınarak 25 Ağustos 1529'da sorguya çekilerek Şeyhülislâm İbn Kemâl'in verdiği fetvâ üzerine on iki müridi ile Atmeydanı'nda idam edilmiştir.* İsmâil Mâşukî aracılığıyla sürdürülen bu faaliyetlerin sonucunda melâmîliğin orta ve üst tabaka arasında taraftar bulduğu, özellikle İstanbul'un esnaf kesiminde fütüvvet ahlâkını ön plâna çıkaran bir kültürel zemin oluşturduğu anlaşılmaktadır. Fakat daha önemlisi, melâmîliğin bu dönemde Sipahi Ocağı bünyesinde gerçekleştirdiği örgütlenmedir. Tarikatın kendisine yönelik siyâsi baskılara karşı bir bakıma destek bulduğu bu zümre, aynı zamandaki İstanbul'daki melâmî örgütlenmesini de çekirdeğini oluşturmaktadır.

İsmâil Mâşukî'den sonra en önemli rolü Yakub Efendi oynar. Kânunî tarafından onun sürgün hayatı bağışlanarak İstanbul'a ikinci defa tekrar gelişi, melâmî örgütlenmesi açısından çok önemlidir. 1548-1555 arasında Bozdoğan Kemeri'nde kendisine âit odalarda İstanbul'un ilk melâmî merkezini faaliyete geçiren Yakub Efendi, kitmana riâyet gereği tarikatını gizlemiş ve çevresinde daha çok bir Bayramî şeyhi olarak tanınmıştır. Helvaî Tekkesi olarak ünlenen bu melâmî merkezi, Yakub Efendi'den sonra yine aynı aileye mensup şeyhler tarafından idâre edilmiştir. Ahmed Efendi'nin vefâtıyla da (ö.1644) bu tekkedeki melâmî meşihatı son bulmuştur.

1548-1644 arasında yaklaşık bir yüzyıllık melâmî faaliyetine tanıklık eden Helvaî Tekkesi'nin aslında geleneksel anlamda bir tarikat merkezi olmadığını, sonradan diğer tarikatlarca tekkeye dönüştürüldüğü düşünülebilir.

İsmâil Mâşukî'nin 1529'da katledilmesinden Helvaî Tekkesi'nin 1548'de faaliyete başlamasına kadar geçen dönemde Bayramî melâmîliği İstanbul dışında, özellikle Rumeli'de yaygınlaşmış ve bu yeni sosyokültürel oluşum XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren İstanbul'un tasavvuf hayatına damgasını vurmuştur. 1529-1548 dönemi bir bakıma melâmîliğin İstanbul'da karşılaştığı dini-siyâsi muhalefet nedeniyle kendi içine kapandığı ve örgütlenme faaliyetlerini şehir dışına kaydırarak Rumeli kökenli tasavvuf akımlarıyla ilişkiye girdiği bir zaman kesiti olarak değerlendirilebilir. Nitekim İsmâil Mâşukî'den sonra melâmî kutbu olan Ahmed Sarbân (ö.1546),

* Tomarı Turuk'da: İsmail Mâşukî'nin Şeyhülislam Kemâl Paşazade'nin fetvasıyla Sultan Ahmed'de Üçler Câmînin olduğu yerde idam edildiğine dair farklı rivayete rastladık. s. 39.

Balkanlar'daki Bedreddini zümreleri arasında yaşayan heterodoks eğilimler ile Kalenderî-Bektâşî mistisizmini, kendi temsil ettiği Şiî-Bâtınî tasavvuf anlayışıyla bütünleştirerek bu dönemde Rumeli melâmîliğin temellerini atmıştır. Diğer yandan bu dönemde melâmîliği geçici bir süre şehir hayatından soyutlamayı başaran klasik Bayramîlik, Sultanselim'deki Yavsi Baba Tekke'sinde Sünnî akideye dayalı tasavvuf anlayışını, medrese kültürüyle bütünleştirerek sürdürmektedir.[76] Muhyiddîn İskilibî ailesine mensup şeyhlerin geliştirdikleri bu resmi tasavvuf anlayışı, 1566'ya kadar tekke meşihatını üstlenen Müsliheddin Sirozi (ö.1519), Abdurrahim Müeyyidi (ö.1537), Bahaeddinzâde Muhyiddîn Mehmed (ö.1545), Abdurrahman Hâtıfi ve Nasrullah Efendi (ö.1566) tarafından temsil edilmiştir.

1644'de Helvaî Tekkesi'nde son bulan melâmî meşihatının ardından Saçlı Emir Tekke'si, İstanbul'daki tek melâmî tekke olma özelliğini XVIII. yüzyıla kadar korumuş, sırasıyla Cafer Efendi (ö.1630), Tavil İbrahim Efendi (ö.1687) ve Gazanfer-i Sâni (ö.1700) bu tasavvuf anlayışının sözcülüğünü yapmıştır.

İkinci devre melâmîliği, XVII. yüzyılın başına kadar Anadolu ve Rumeli kökenli tasavvuf geleneklerini İstanbul'daki iki ayrı tekkede yaşatırken, tarikatın merkezi idâresi şehir dışında faaliyet gösteren kutupların karizmatik kişiliklerinde somutlaşmaktadır. Tarikat bu dönemde tam anlamıyla merkeziyetçi bir yapıya sahip bulunmakta, özellikle İstanbul'daki örgütlenme şekli diğer tarikatlarda da görülen klasik tekke organizasyonuna dayalı bir idâri yapılanmayı esas almaktadır. Söz konusu bu dönemde Ahmed Sarbân'ın yönetim geleneğini izleyen Hüsameddin Ankaravi (ö.1556), Hamza Bâli (ö.1561), Hasan Kabaduz (ö.1601) gibi melâmî kutupları, tarikatı İstanbul dışından idâre etmişler, Saçlı Emir Tekke'sindeki postnişinleri de meşihat dönemleri boyunca bu dış merkeze bağlı birer temsilci şeklinde faaliyet göstermişlerdir.

Hamza Bâli, mürşidi olan Hüsameddin Ankaravi'nin vefâtından sonra kutup ilan edilmiş ve tarikat faaliyetlerini memleketi Bosna'da sürdürmüştür. Aşırı vahdet-i vücûdçu fikirlerinden dolayı Bosna kadısı tarafından saraya yapılan şikâyet üzerine yakalanıp İstanbul'a getirilen Hamza Bâli, Şeyhülislâm Ebussuud Efendi'nin verdiği

---

[76] **DBİA.**, C.5, s.382; Gölpınarlı, **a.g.e.**, s.59-67; Ali Bolat, **Bir Tasavvuf Okulu Olarak Melâmetîlik**, I. Baskı, İstanbul: İnsan Yayınları, 2003, s.329.

fetvâ gereğince Süleymâniye'deki Deveoğlu Yokuşu'nda müritleriyle idam edilmiştir.[77] Hamza Bâli'nin katlinden sonra melâmîlik onun tarikat içindeki nüfuzu nedeniyle adına izâfeten Hamzavîlik olarak da tanınmıştır.[78] XVII. yüzyılın başında melâmîliği temsil eden bir diğer kutup, Bursalı Hasan Kabaduz'dur.[79] Hamza Bâli'nin katlinden sonra meydana gelen karmaşık siyâsi ortam sebebiyle kendini ve melâmîliği gizleyen bir politika yürütmüş, daha çok yetiştirdiği halifeleri (Fusûs Şârihi Abdullah Bosnevî ö. 1054/1644 ve Hüseyin Lâmekânî ö. 1035/1626) aracılığıyla İstanbul'un tasavvuf hayatı üzerinde etkili olmuştur.[80] Nitekim, Gölpınarlı'nın da belirttiği gibi zâhir ve bâtını mamur ulemadan iki zâtın Bursalı Terziye biat eylediklerine bakılırsa şeyhin, kâmil ve mükemmil, fakat Hamza Bâlî gibi coşkun olmayıp, temkin sahibi bir zât olduğu anlaşılır.[81] Özellikle Hüseyin Lâmekânî'nin çalışmalarıyla melâmîlik, toplumun üst tabakasında yaygınlaşmış ve pek çok tarihçi, yazar ve devlet adamının katılmıyla aydın zümrenin itibar ettiği bir tarikat olmaya yüz tutmuştur.[82]

XVII. yüzyılın başında vefât eden Hasan Kabaduz'un ardından İdrisî Muhtefî (ö.1615) kutup olarak tanınır.[83] İdrisî Muhtefî'yi ikinci devre melâmîliğin yatay örgütlenme modeline göre yeniden düzenleyen kişi olarak değerlendirmek mümkündür. Muhtefî, aynı zamanda İstanbul'da faaliyet gösteren ilk melâmî kutbu özelliğini taşıması bakımından da ayrı bir öneme sahiptir.

İdrisî Muhtefî'nin başlattığı bu yatay örgütlenme çalışmasının sonucunda melâmî mistisizmi ile esnaf ideolojisi tam anlamıyla kaynaşmış ve vakıf gelirleriyle geçinen geleneksel şeyh tipinin yerine belli bir zanaat koluna mensup mutasavvıf tipi İstanbul hayatında yerini almıştır.

Peştemalciler Hanı'ndaki melâmî örgütlenmesi, tarikatın Sipahi Ocağı'ndan sonra İstanbul'da dayandığı ikinci önemli toplumsal kesimi gözler önüne sermektedir. Sipâhi Ocağı'ndan askeri ve Peştemalciler Hanı'nda iktisâdi gücü yanına alan

[77] **DBİA.**, C.5, s.382-383; Gölpınarlı, **a.g.e.**, s.72; Bolat, **a.g.e.**, s.332.
[78] Gölpınarlı, **a.g.e.**, s.74.
[79] Gölpınarlı, **a.g.e.**, s.78-79.
[80] Bolat, **a.g.e.**, s.333.
[81] Gölpınarlı, **a.g.e.**, s.78.
[82] Gölpınarlı, **a.g.e.**, s.80-122.
[83] **DBİA.**, C.5, s.383; Gölpınarlı, **a.g.e**, s.123-128; İnan, **İslâmda Melâmiliğin Tarihî Gelişimi**, s.137-142.

melâmîlik, XVIII. yüzyılda Helvacılar Ocağı'nda gerçekleştirdiği örgütlenme ile de siyâsi gücü ele geçirecektir.[84]

Semerâtü'l-Fuâd'ın ifâde ettiği gibi, Şeyh İdrisî Muhtefî, ömrünün sonuna kadar, kimsesiz, sinesi melâmet taşının işâreti, zahmet ve meşakkâtin taşıyıcısı olmuştur.

Rabbâni bir cilve ile, Bayramî melâmî şeyhlerinin böyle âkıbetlere maruz kalması, halkın dikkat nazarını melâmîliğe celbetmeye başlamış, melâmîlerde de Bâtınî ve gizli bir hayat sürme mecburiyeti bulunduğundan, halk melâmîliğin sırlarla dolu gizli bir tarikat olduğu zannına kapılmıştır.[85]

İdrisî Muhtefî'nin vefâtından sonra ikinci ve en önemli mutasavvıf halifesi, Sarı Abdullah (ö.1660)'dır. Bürokrasi içinde reisülküttaplığa kadar yükselen Sarı Abdullah, melâmîliğin İstanbul'da Nakşibendîlik ve Celvetîlik üzerindeki etkisini oluşturan mutasavvıf sayılır. Sarı Abdullah, melâmî kutbu olmadığı halde çevresinde pek çok ünlü şâir ve mutasavvıfı toplamış ve bu kişiler aracılığı ile diğer tarikatlar üzerinde melâmîliğin derin izlerini bırakmıştır. Bu kişiler arasında Neşâti Ahmed Dede ile Cevri İbrahim Çelebi gibi Mevlevîler ve La'lizâde Abdülbâki gibi Nakşîler ilk anda dikkati çekmektedirler.

Melâmîliğin, Sarı Abdullah aracılığıyla Mevlevîlik üzerindeki etkisinin yanısıra, İstanbul'un Nakşî çevrelerinde de derin izler bırakan ve bir bakıma İstanbul'a özgü bir Nakşibendîlik anlayışının doğmasına zemin hazırladığı görülmektedir. Her iki tarikatın birbiri içinde kültürel açıdan erimesini sağlayan mutasavvıf ise, La'lizâde Abdülbâki Efendi'dir. Melâmîlik ve Nakşîlik arasında oynadığı bütünleştirici rol, Lale Devri'nde şekillenen ve tamamıyla Osmanlı üst tabakasına özgü tasavvuf anlayışını geliştirmeye yöneliktir.[86]

---

[84] **DBİA.**, C.5, s.384.
[85] Vicdânî, **a.g.e.**, s.49.
[86] **DBİA.**, C.5, s.384.

XVII. yüzyılda melâmî kutbu olarak İdrisî Muhtefî'yi üç kişi daha takip etmektedir. Bunlar: Gürcü olan Hacı Bayram Kabayi (ö.1617)[87], Sütçü lakabıyla tanınan Beşir Ağa (ö.1662)[88] ve Seyyid Haşim (ö.1677)'dir.[89]

İkinci devre melâmîliği, XVII. yüzyılın sonlarından itibaren ilk defa devletin üst bürokrasisine mensup kutuplar tarafından idâre edilmeye başlanmıştır. Aslında daha önce Sarı Abdullah ve Sadrazam Halil Paşa gibi kutup olmadıkları halde tarikatı üst bürokrasi içinde temsil eden melâmîler vardır. Fakat Şeyhülislâm Paşmakçızade Ali Efendi (ö.1712) ve onu izleyen Sadrazam Şehit Ali Paşa (ö.1715) gibi melâmî kutupları, tarikatı yönetenler arasındaki sosyal topografyanın da değişmeye başladığını göstermektedirler.[90]

Gölpınarlı, "La'lizâde'nin Sadrazam Şehit Ali Paşa'dan sonra bir kutup gösteremeyerek, bazı melâmîlerin kendisini bu payeye irtika ettirdiklerini anlatması, bazılarının da başkalarını kutup tanıdıklarına bir delildir" der.[91]

XVIII. yüzyılda Sadrazam Şehit Ali Paşa'dan sonra melâmî kutbu olarak tanınan Şeyh Abbas Efendi ve Hafız Ali Efendi hakkında yeterli bilgi yoktur. XIX. yüzyılda ise tarikatın yönetimini İbrahim Baba-i Velî (ö.1847) üstlenmiştir. Onun vefâtıyla boşalan makâmına Seyyid Bekir Reşad Efendi (ö.1875) geçmiştir. Fatih'deki konağında inziva hayatı yaşayan Bekir Reşad Efendi'nin en tanınmış halifesi, daha sonra kendisinin yerine geçecek olan Abdülkâdir Belhî'dir. Belhî, La'lizâde Abdülbâki'den sonra Nakşîlik ile melâmîliği kaynaştıran en önemli mutasavvıf olarak kabul edilir. Postnişinliğini yaptığı Şeyh Murad Tekkesi, Horasan ve Rumeli kökenli tasavvuf anlayışlarının Nakşî-Melâmî kültürü içinde kaynaştığı bir merkez sayılmaktadır. Melâmî/Hamzavî kutbu olarak Mevlevîlik üzerinde de derin bir etki bırakmış, son dönem Mevlevî şeyhlerinden pek çoğu kendisine intisap etmişlerdir. Abdülkâdir Belhî'nin vefâtından sonra oğlu Ahmed Muhtar Efendi (ö.1933), tarikat

---

87 Gölpınarlı, **a.g.e.**, s.156-157.
88 Gölpınarlı, **a.g.e.**, s.158-160.
89 Gölpınarlı, **a.g.e.**, s.161-162.
90 **DBİA.**, C.5, s.384; Gölpınarlı, **a.g.e**, s.163-166.
91 Gölpınarlı, **a.g.e.**, s.173.

çevrelerince kutup olarak tanınmış ve kendisi Cumhuriyet'in ilk yıllarında kısa bir süre Melâmî/Hamzavî tasavvuf anlayışının sözcülüğünü yapmıştır.[92]

Yukarıda açıkladığımız üzere, Osmanlı dönemi melâmîliği büyük çapta Bayramî melâmîliği demektir. Bunların melâmî tavrı zamanla Vahdet-i Vücûd düşüncesinin tartışmaya açık taraflarıyla birleşince sert müdahalelere zemin hazırlamıştır. Tasavvufî fikirleri olabildiğince serbest ve coşkulu bir eda ile yorumlamak melâmîlerle devleti karşıkarşıya getirmiştir. Bunun neticesinde konu baskı ve sürgünlerle halledilmeyince öldürme cezası gündeme gelmiş ve uygulanmıştır.

4.3.2.1 İkinci Devre Melâmîliğinin Özellikleri

İkinci devre melâmîlerin doğuş nedeni gibi yaşantıları değişik özellikler gösterir. Bunlar ilk devre melâmîlerinden farklıdırlar. Bu devrede melâmîlik tam anlamıyla bir tarikat görünümüne bürünmüştür. Kendilerine has kılık kıyafet ve zikir meclisleri teşekkül etmiş, zamanın iktidar sahiplerinin desteğiyle tekkeler kurmuşlardır.

Melâmî tarikatına girmek için belli bir mekân ve zaman olmadığı gibi muayyen adap ve rüsum da yoktur. "Kalbe bakıcı" tabir edilen ve Gavs tarafından irşâda mezun bulunan bir zât, tarikata sülûk edecek kimseyi huzuruna oturtup ne istediğini sorar. O da "Hakk'ı isterim" cevabını verince "Hakk'ı isteyen Hak'tan başka her şeyi gönlünden çıkarır sen de kalbinden her şeyi çıkar!" der. Ve bu tenbih ve nazarla talip teveccühü taallüm etmiş ve tarikata kabul edilmiş olur.[93] Talibin gönlünü masivadan temizleme işine de "Gönül bağlama" denir. Emir ve telkine göre sülûke, mürşid de onun kabiliyetine göre onu terbiyeye başlar.[94]

Melâmî tarikatına giren mürid, ilk önce şeriat ve tarikat âdâb ve erkânına göre hareket etmek mecburiyetindedir. Eğer mürid şeriat ve tarikat esaslarına aykırı davranış içine girerse, tarikatın ileri gelenleri ve mensupları kendisini ikaz ederek terk ederler. Bu kişinin melâmî sohbet ve cemiyetlerine girmesi ve bu toplantılarda hazır bulunması yasaklanır. Eğer işlemiş olduğu fiillere pişman olur tövbe istiğfar ederse yaptığı

[92] **DBİA.**, C.5, s.385-386; (daha geniş bilgi için bkz., Gölpınarlı, **a.g.e.**, s.173-187).
[93] Gölpınarlı, **a.g.e.**, s.192-193.
[94] Vicdânî, **a.g.e.**, s.50.

hatadan dolayı kendisine verilen cezayı yerine getirdikten sonra melâmî mensupları tarafından tekrar tarikata kabul edilir.[95]

Hacı Bayram Velî'nin vefâtından sonra Bayramîlik iki kola ayrılmıştı. Bunlardan Akşemseddin'in temsil ettiği Şemsiyyeyi Bayrâmiyye şubesi açık zikri (zikr-i cehrî) tercih ederken, Bıçakçı Ömer Dede'nin Melâmiyye-i Bayrâmiyye'de gizli zikri (zikr-i hafî) benimsemiştir.[96]

Melâmî dervişlerinden iki-üç kişi bir araya geldiklerinde veya tevhid ve zikrullah sohbetine girdiklerinde, önce halkla karışmış olduklarından dolayı kalplerine her ne sûret gelmişse, toplantı yerine varıncaya kadar onları temizlerler, Allah'tan başka her düşünceyi kalbinden çıkarmaya çalışırlar ve bunun için de pirlerinden yardım isterler. Sohbete girdiklerinde, küçük büyük herkese aynı şekilde, alçak gönülle musafaha ederler. Ondan sonra Allah rızası için gönül haline varıp, Hakk'ın lütfuna ve Allah muhabbetinin doğmasına yönelirler. Dünya kelamını dil ile ve düşünceyle, hal olarak dahi ortaya getirmeyerek, zikir yaparlar.

Zikirden sonra da dua okunup tarikat kâidesine göre herkes bulunduğu yerde oturup içlerinden güzel sesli birisi, Kur'an-ı Kerim'den kısa bir parça okur. Peygamber ve velîlerin menkıbelerinden veya ilâhiyata dâir büyüklerin sözlerini söyler veya dinlerler. Meclislerinde asla dünya kelâmı olmaz. Sohbet konusu daima aşk, cezbe ve muhabbettir. Toplantılarında ise yabancı bulunmaz, çünkü ilâhî feyzin kaybolacağını kabul ederler.[97]

İlk devre melâmetîlerin riyâzat, çile, murâkabe, mükâşefe, mücâhede konularındaki tutumları çok sert ve kesindi. Tetkik ettiğimiz eserlerde, ikinci devre melâmîlerinin de aynı yoldan gittikleri bir vâkıa ise de mutlak bir özellik olarak görünmüyor. Bu hususta Vicdânî'nin aşağıdaki tesbitini aydınlatıcı buluyoruz.

"Beşir Ağa'nın ölüm hadisesinden sonra dervişlerin kalplerine katılık ve cehâlet geldiğinden tarikat ehlinde azalma, muhabbet tarîkine talip olanlarda sülûk

---

[95] Altınok, **a.g.e.**, s.182; Gölpınarlı, **a.g.e.**, s.203.
[96] Cebecioğlu, **a.g.e.**, s.125-126.
[97] La'lizâde Abdülbâki, **Sergüzeşt (Aşka ve Aşıklara Dâir Melâmî Büyükleri)**, I. Basım, Haz. Tahir Hafızalıoğlu, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2001, s.105-106; Vicdânî, **a.g.e.**, s.52; Gölpınarlı, **a.g.e.**, s.195.

yokluğu ve tembellik meydana gelmiş melâmet ve aşk ehli, sülûk içi tavırların dışında davranır olmuşlardır. Günden güne mânevi bir düşüş kendini göstermiş, melâmîler kendini gizlemek zorunda kalmışlardır."[98]

İlk devre melâmetîleri şekil unsurlarına bağlayan hürriyet, kendi istekleri ve inançlarıydı. İkinci devre melâmîleri şeklin ve baskının etkisini tatmışlardır. Bu bakımdan şekle ve kayda karşı daha hassas, yaşantılarında daha serbesttirler. Bu bakımdan ikinci devre melâmîleri zaman zaman şeyhülislâm fetvâlarına muhatap olmuş, kanuni takibe uğramış ve çok seferde ağır maddi ve cezai müeyyidelerle tecziye edilmiştir.[99]

Kanaatimizce, ilk devre ve ikinci devre melâmîliği arasındaki farklılığın en çarpıcı hatta şaşırtıcı örneği melâmîliğin bir tarikat müessesine dönüşmesinden ziyâde, bu tarikata ulaştıran silsilede Vicdânî'nin yaptığı şu tesbitidir:

"Bayramî melâmîliğinden bahseden risâlelerin hepsinde görüldüğü gibi, Bayrâmiyye tarikatını Şah-ı Velâyet Hazretlerine ulaştıran silsilede isimleri zikredilen şeyhler bütünü ile Kutb-ı zaman sayılarak, sair ilk devre velîleri ve tasavvuf aleminin birer benzerini dahi göstermediği (Seyyid Abdülkâdir Geylânî, Seyyid Ahmed er-Rufâî, Seyyid Ahmed el-Bedevî, Seyyid İbrahim Düsukî) gibi dört meşhur kutba ve bilhassa melâmet mesleğinin ilk pirlerinden olan Hamdûn el-Kassar gibi yüce bir şahsa kutupluk nöbeti vermemişler, fakat mesleklerinin kol kurucusu olan Şeyh Ömer Sikkîn'iden kendi zamanlarına kadar, bu meşreb ve tarikatı ulaştıran şeyhlerin hepsine de Kutb-ı zaman demişlerdir."[100]

4.3.2.2 İkinci Devre Melâmîliği ve Kalenderîler

Konuyla ilgili kaynaklar, orijinal melâmet düşüncesinde zamanla bazı değişmelerin meydana geldiğini bize haber vermektedir. Hucvîrî'nin, daha önce de belirttiğimiz gibi kendi zamanında "istikâmet", "kasd" ve "terk" şeklinde isimlendirdiği üç türlü melâmet anlayışından daha o devirlerde bu düşünce tarzının orijinal sâfiyetini

[98] Vicdânî, **a.g.e.**, s.50.
[99] İnan, **İslâmda Melâmiliğin Tarihî Gelişimi**, s.100.
[100] Vicdânî, **a.g.e.**, s.64.

koruyamadığını anlıyoruz. Her meslekte olduğu gibi melâmîliğin de pek çabuk taklitçileri ortaya çıkmış, belki kasten belki de bilmeyerek melâmîliği taklit edenler melâmî tavır ve karakterinde görünmeye yeltenenler, şeriatla bağdaşmayan çeşitli davranışlarda bulunarak Allah'a ulaşacakları yerde O'nun yolunu terkeden kimseler olmuşlardır.

Hucvîrî daha o devirde bu hususa dikkati çekmiş, kendi ifâdesiyle "mükemmel" melâmetîliği oluşturan "istikâmet" şeklindeki melâmet anlayışlarının yanı sıra, bir de sapıklık olarak nitelendirdiği "terk" şeklindeki melâmet anlayışının mevcut hatta yaygın vaziyette olduğunu şu şekilde ifâde etmiştir: "Melâmette "terk" yolunu tutan, bunun için şeriata muhalefet etmeyi tercih eden, sonra da "ben melâmet yolunu tutuyorum" diyenlere gelince bu açık bir sapıklık, aşikâr bir âfet, tam mânâsıyla bir hevâ ve hevestir. Nitekim bu günlerde mevcut olan melâmetîlerin çoğu bu hal ve hareket biçimini benimsemişlerdir."[101] Bu anlayış giderek Bâtınî ve Şiî unsurlarla karışarak melâmet adı altında her türlü kötü fiilleri işleme ve şeriatı önemsememe şeklinde de tezâhür etmiştir.[102]

Melâmet anlayışının bu şekilde tahrif edildiğini, IX/XV. yüzyılın meşhur sufî âlimlerinden Molla Abdurrahman Câmî "Nefehâtü'l-Üns" adlı eserinde bu husus hakkında şunları söylemiştir:

"Kalenderîler, gönül huzuru ile kendilerini kaybettiklerinden, alışılmış adetleri bozdular. Karşılıklı oturup sohbet etme ve biraraya gelme âdâbını taklid etmeyi terkettiler. Kalb huzuru ile meydanlarda dolaştıklarından farzların dışındaki, nâfile oruç ve namazları azaltmışlardır. Yenilmesi içilmesi mübah olan şeyleri, yeme ve içmede, şeriatın verdiği izne dikkat etmemişlerdir. Bununla beraber dünya malını toplayıp çoğaltma ve biriktirmeye meyletmeleri gibi, dini emir ve nehiyleri eksiksiz yerine getiren, dinlerine son derece bağlı, ibâdetlerini îfâ edenlerin merâsimlerine de tâbi olmamışlardır. Kalplerinin Allah ile birlikte hoşnut ve razı olmasıyla iktifâ ederek bundan fazlasını istemediler. Bunlarda hâiz oldukları kalb huzurundan başka bir hali istemezler. Melâmiyye ile aralarındaki farklar şöyledir:

---

[101] Hucvîrî, **a.g.e.,** s.263.
[102] Türer, **Anahatlarıyla Tasavvuf Tarihi**, s.154.

Melâmî kulluk görevini gizli yapar, Kalenderî ise adetleri bozar.

Melâmî bütün iyilik ve hayrın sebeplerine sarılır. Çünkü fazileti orada görür. Fakat ameller ve hallerini gizli tutar. Halini böyle gizlediğinin anlaşılmaması için, normal halktan birisi gibi onların arasına karışır, onlar gibi hareket eder. Bununla beraber, Cenab-ı Hakk'ın rızasını kazanmaya ve ilâhî yakınlığa ermeye cehd ve gayret gösterirler. Kalenderî ise, sermâyesi yalnızca kalp huzuru olduğundan, halini bildiren ya da bildirmeyen kıyâfet ve görünüşle kayıt altına alınmaz. Kayıtsızlığı bütün halinden anlaşılır.

Melâmetîlerin bu sahtekâr taklitçileri, zındıklardan bir tâifedir. Bunlar ihlâs davasında bulunurlar ama fısk ve fücur izhar etmekte mübalağa ederler. Ve derler ki: Bizim bu işten maksadımız, halkın bize melâmet etmesi kınaması ve halkın nazarından düşmeyi temin etmektir, halkın bizi kınamasını temin etmek, onların verecekleri hükümlere göre hareket etmemektir. Hak Teâlâ'nın halkın ibâdet ve taatına ihtiyacı yoktur, onların işledikleri günahların kendisine bir zararı dokunmaz. Bunlar, günahı insanları incitmemeye, taatı da onlara iyilik yapmaya inhisar ettirirler."[103]

Sühreverdî "Avârifü'l-Maârif"de "Sufîlerin yoluna girdiği halde onlardan olmayanlar" başlığı altında,[104] melâmetîlerle kalenderîleri kıyaslarken, melâmetîlerin hallerinin yüce, makamlarının üstün, sünnete bağlı, amel ve hallerinde ihlâs ve sıdkı gerçekleştirmeye çalışan kimseler olduğunu[105] belirttikten sonra kalenderîlerin niteliklerini ise şu şekilde sıralamaktadır:

"Bu mecnun kimseler kendilerine melâmetî ismini vererek, kendileri herhangi bir şekilde sufîlerden olmadıkları hatta hata ve aldanma içinde oldukları halde sufîlere nisbet edilip onlardan görünmeleri için, onların elbiselerini giymişlerdir. Sufîlerin elbiselerine bazen korunmak, bazen de bir dâvâ iddiâ etmek için bürünüp her şeyi mübah görenlerin yoluna girmişlerdir. Kendi düşüncelerince içlerinin tamamen temizlenip Allah-u Teâlâ'ya bağlandıklarını zannetmişler ve: "İşte elde edilmesi istenen, bu kalp temizliğidir. Şeriatın emrettiği şekil ve hallere girmek; anlayışları kısa,

---

[103] Câmî, **a.g.e.**, s.80-81; İnan, **İslâmda Melâmîliğin Tarihî Gelişimi**, s.32-33.
[104] Bkz. Sühreverdî, **a.g.e.**, s.81.
[105] Sühreverdî, **a.g.e.**, s.81.

taklitle emirlerde başkasına uyma darlığı içinde kalmış avamın derecesidir." demişlerdir. Halbuki bu görüş, küfrün, zındıklığın ve dinden çıkmanın ta kendisidir. Hakikat diye savunulan bir şey, eğer şeriat tarafından reddediliyorsa o bir zındıklıktır. Bu aldanmış zavallılar, şeriatın ancak kulluğun hakkı olduğunu, hakikatin de sadece bu kulluğu elde etmek olduğunu, kim hakikat ehli olursa kulluğun haklarına bağlanacağını ve bu dereceye ulaşmamış kimseden istenmeyen şeylerin daha ziyadesi o hakikat ehlinden isteneceğini, onun boynundan mükellefiyet bağının asla çıkmayacağını ve iç alemine de şüphe ve bir değişmenin karışmayacağını bilememişlerdir."[106]

Gerek Hucvîrî'nin gerekse Molla Câmî'nin ve Sühreverdî'nin vermiş olduğu bilgilerden anlıyoruz ki, daha o devirlerde gerçek melâmetîlerle alâkası olmadığı halde, kendilerini melâmetî olduklarını kabul ve ilân eden pekçok kimse, şer'i kurallara önem vermeyen, onlara riâyet etmeyen hatta dinin yasak ettiği hareketleri güyâ halkın kınamasını celbetmek düşüncesiyle açıktan açığa yapmaya bir sakınca görmeyen bir tutum ve davranış içine girmişlerdir. Böyle bir anlayış tarzı, elbette ki daha önce açıkladığımız üzere orijinal melâmet düşüncesiyle kesinlikle bağdaşmaz.

Ali Bolat kalenderîlik-melâmet ilişkisi çerçevesinde kanaatini şöyle ifâde eder: "Kalenderîlik melâmetiyyeden doğmuş bir hareket olmayıp, büyük ölçüde Hint mistisizmine dayalı bir hareket olarak geniş bir alanda küçümsenmeyecek şekilde taraftar bulmuştur. Bu süreçte gerek kalenderîlik ve gerekse melâmet fikrinin bu etkileşimde bazı müştereklerinin oluştuğu; buna bağlı olarak da melâmetîliğin dejenere olmasında anılan hareketin büyük tesir icra ettiği bir vakıadır."[107]

4.3.3 Üçüncü Devre Melâmîleri (Melâmiyye-i Nûriyye)

XIX. yüzyılın ikinci yarısında Rumeli'nin çeşitli vilâyetlerinde yaygın şekilde bulunan Nakşibendîler arasında Seyyid Muhammed Nûr tarafından sistemleştirilen farklı bir melâmîlik anlayışı yaygınlaşmaya başlar. Daha çok üçüncü devre melâmîliği

---

[106] Sühreverdî, **a.g.e.**, s.80-81.
[107] Bolat, **a.g.e.**, s.320.

olarak adlandırılan bu tasavvuf hareketine, kurucusundan dolayı "Nûrilik" denilmiştir.[108]

Nûriyye melâmîliği, İbn Arabî'nin Vahdet-i Vücûd felsefesine dayanmış, amel hususunda fazla titizlik göstermemiştir.[109] Tomâr-ı Turuk-ı Aliyye yazarı Sâdık Vicdânî, Melâmiyye-i Nûriyye şubesi hakkında şu bilgileri verir: "Seyyid Muhammed Nûr'a nisbetle (Müceddidiyye-i Nakşibendiyye)'de ayrı bir şube olarak ortaya çıkan (Melâmiyye-i Nûriyye)'nin müessisliği sıfatı, şeyhinden 6 sene önce vefât eden Seyyid Kemâleddin Efendi tarafından verilmiş (tabiatiyle şeyhinin hayatta bulunduğu bir sırada yazdığı) Tıbyân-ı Vesâili'l-Hakâyık fi Beyân-ı Selâseli't-Tarâik adlı eserinde şeyhi Seyyid Muhammed Nûrü'l-Arabî'yi (Melâmiyye-i Nûriyye) kurucusu olarak yazmış ancak bu şube müessisliği kitabın sayfaları ve satırları arasında kalıp, yaygınlaşmamıştır.

Görüşüp tanışmak şerefine nail olduğum Nakşibendiyye meşâyihinden hangisinden sordumsa, böyle bir şubenin varlığından haberdar olmadıklarını ifâde ettiler. Ancak Nakşibendiyye tarikatına mensup olan Hocazâde Hadîkatü'l-Evliyâ'sında, Bandırmalı-zâde Münib Efendi de Mir'âtü't-turuk adındaki risâlesinde, Nakşibendiyyenin Melâmiyye-i Nûriyye ismiyle bir kolu olduğunu sadece yazmakla yetinmiş kurucusu ile silsilesi konusunda fazlaca bilgi vermemiştir."[110]

Sâdık Vicdânî sözlerine şöyle devam eder: "Seyyid Muhammed Nûr'un, Melâmiyye-i Nûriyye kolunun kurucusu lakabını benimsediğine dâir tedkikatımız arasında herhangi bir kayıt ve işârete tesadüf edemedikse de, bu zâtın ikinci haccı sırasında (meczub Melâmî dervişi Muhammed el-Mekki)'yle karşılaşarak bazı esrara dâir konuşmaları, kendisinden tarikat almayı istediğinde, onun emri üzere kırk günlük bir halvet çıkarması, onun böyle bir melâmî ile ilgi kurması, Kemâl Efendi gibi en faziletli bir mürid ve halifesinin de eserinde onun için Melâmiyye-i Nûriyye adıyla özel bir kısım dikkate alınırsa bu zâtın kendisine (Melâmî Şeyhi) denildiğinden haberdar olduğunu kabul etmek gerekir. Bununla beraber "Meczub olan bu zâttan hangi tarikata

[108] **DBİA.**, C.5, s.386.
[109] Türer, **a.g.e.**, s.155.
[110] Vicdânî, **a.g.e.**, s.74.

mensup olduğunu sordum. Muhammedî cevabını verdi, demesini makâmat telkininin bu meczub tarafından değil, bizzat Hz. Peygamber (s.a.v) tarafından verildiğini yine kendisinin anlaması melâmî adını taşımak konusunda dikkate değer bir husustur."[111]

Ayrıca Sâdık Vicdânî, Seyyid Muhammed hakkında: "Bu zâtın Allah'ı zikretme usûlünde, eski devre melâmîliğinin ulaştığı tevhidin son mertebesine, melâmîliği tercih ederek değil, çevresinin hürmetini üzerine çekerek, mücâhedelerinde nefsine gâlip gelmekle ucüb ve riyâdan kurtulmayı sağlayarak, gerçek durumunu kimseden gizlemeye gerek görmeden ulaştığını ve Seyyid'in daha önce görmüş olduğu rüyalarından anlamaktayız. Bu mazhariyyeti bağlılarınca dikkate alınarak kendisi eski melâmîliğin reisi olarak tanınmış, mesleğine "Melâmiyye" adı verilmiş bağlıları da bu ismi taşımakta imişler demekten başka bir netice bulamadım ve çıkaramadım."[112] demektedir.

Üçüncü devre melâmîliğinin temellerini atan Seyyid Muhammed Nûr (d.1228 ö.1305)'de, Mısır'ın Mahalletü'l Kübra kasabasında doğmuştur. Babası Kudüs'lü Seyyid İbrahim'dir. Tetkik ettiğimiz eserlerde Seyyid Muhammed Nûr'un doğum ve ölüm tarihleri farklı verilmiştir. Bu hususta Gölpınarlı şöyle der: "Oğlu Şerif Efendi risâlesinde ve Haririzâde Tibyân'ında 1222 tarihinde doğduğunu söylüyorsa da kendisinin Menbe'un-Nûr adlı eserinde, "sene 1245'te Mekke'ye gittim; yaşım on yedi idi." dediğine nazaran bizim kaydettiğimiz tarih doğrudur."[113]

Onun şeceresi hakkında bir yanlışlık olduğunu kabul eden Hakkı Öçal'a göre Seyyid Muhammed Nûr'un oniki imamın dördüncüsü İmam Zeynel Abidin Ali'nin oğlu Zeyd'den geldiği bir soy zinciri bildirildiğini fakat Gölpınarlı'nın kanaatine göre Bursalı Tâhir Bey'in Menâkıb'ından naklen verdiği bu şecerede bir yanlışlık olduğunu belirterek, şöyle der: "İmam Zeynel Abidin Ali'nin oğlu Zeyd'in soy zinciriyle gösterilen Hasanü'l-Arizü'l-Ekber adlı "Ümdetü'l-Talib" de kayıtlı bir oğlu olmadığı gibi Zeyd'in şehâdet tarihi H.121, Muhammed Nûr'un ölümü 1889 (H.1305) olduğuna

[111] Vicdânî, **a.g.e.**, s.75-76.
[112] Vicdânî, **a.g.e.**, s.77.
[113] Gölpınarlı, **a.g.e.**, s.231.

göre aradaki 1184 yılda yalnız oniki kişinin bulunmasına imkân yoktur" diyerek bu soy zincirinin yanlışlığına değinir.[114]

Muhammed Nûr tasavvuf eğitimini ailesinden almış, Câmiü'l-Ezher'de Şeyh Hasan Kuveysi'nin derslerine devam etmiştir. Bu sırada Şeyh Yusuf Efendi aracılığıyla Nakşibendîliğe bağlanır. Bir süre sonra hocası Şeyh Hasan Kuveysi tarafından Anadolu'ya gönderilmişse de burada fazla kalmamış, Rumeli'ye geçerek Selânik ve Serez'deki Nakşî-Melâmî zümreleriyle ilişkiye girmiştir. 1833'te Koçine'de müderrislik yapmış ve adını ulemâ kesiminde duyurmuştur. 1839'da Üsküp'e gelen Muhammed Nûr, bölgenin tanınmış mutasavvıflarından Kazanlı Abdülhâlik Efendi'ye intisap ederek halifesi Trabzonlu Mustafa Efendi'den ikinci defa olmak üzere Nakşîlik icâzeti alır.

1839-1870 dönemi, Muhammed Nûr'un Rumeli nakşîliği ile melâmîlik arasında bir tasavvuf sistemi kurmaya çalıştığı zaman kesitidir. Bu süre zarfında Rumeli'nin çeşitli şehirlerinde görev yapan Osmanlı asker-sivil bürokratlarını kendi etrafına toplamayı başarabilmiş ve bu zümre, üçüncü devre melâmîliğinin çekirdeğini meydana getirmiştir. Bu dönemin bir diğer özelliği de, Muhammed Nûr'un kısa aralıklarla İstanbul'a yaptığı ziyâretler ve bunların sonucunda şehrin gündelik hayatında kendi tasavvuf anlayışını yaygınlaştırmasıdır.

Nakşîliğin yanısıra Halvetî, Ekberî ve Üveysîliğe de mensup bulunan Muhammed Nûr'un bu tarikatlara âit silsilesi bilinmekle beraber melâmîliği konusunda aynı açıklık yoktur. 1870'de Tikveş'te iken kendisine kutbiyet verildiğini açıklamış ve bu tarihten itibaren üçüncü devre melâmîliğinin resmen kurucusu sayılmıştır.

1871'de aslen Bektâşîliğe mensup bulunan Şeyhülislâm Ahmed Muhtar Efendi (ö.1882)'nin daveti üzerine İstanbul'a gelerek aralarında Mürefteli Abdullah Hulûsi Efendi, Evkaf Müfettişi Hacı Tevfik Efendi, Mısır Mollası Kâmil Efendi, Pazar Tekkesi Şeyhi Ahmed Sâfi Efendi, Tarsus Tekkesi Şeyhi Abdülkerim Efendi ile Haririzâde Kemâleddin Efendi'nin de bulunduğu aydın bir zümreyi tarikata kabul etmiştir. Bu zümre daha sonra İstanbul'daki üçüncü devre melâmî faaliyetlerinin odak

---

114 Öçal, **a.g.e.**, s.18-19; İnan, **İslâmda Melâmîliğin Tarihî Gelişimi**, s.157.

noktasını oluşturmuş, Muhammed Nûr'un ikinci kuşak halifeleri bu grubun içinden çıkmıştır.[115]

Diğer yandan 1877'de Şeyh Murad Tekkesi postnişini olan ve ikinci devre melâmîliğini temsil eden Abdülkâdir Belhî ile ilişki kurmak isteyen Muhammed Nûr, birkaç defa İstanbul'a gelerek bu ünlü Melâmî-Hamzavî kutbuyla görüşmüştür. Abdülkâdir Belhî'yi kendisine bağlayarak melâmîliğin tek temsilcisi olmayı arzulayan Muhammed Nûr'un amacı, Belhî tarafından reddedilmiş ve böylece Bayramî melâmîliği bağımsız çizgisini korumuştur. Bunun sonucunda 1880'lerden itibâren İstanbul'da iki ayrı melâmî zümresinin faaliyetine tanık olunmaktadır. İkinci devreye mensup Bayramî melâmîleri daha çok esnaf tabakası arasında güçlü bir organizasyona dayanırlarken, üçüncü devre melâmîleri de Nûrilik adıyla aydın çevrelerde rağbet görmüşlerdir.[116]

Muhammed Nûr, ulemâ ve meşâyih tarafından sadâkatla kabul edildiğini gördükten ve birçok talebeye hocalık ettiği gibi birçok da halife yetiştirdikten sonra H.1305 (M.1889) senesi Cemaziyelâhirinin 29. Pazartesi gecesi saat 2 raddelerinde Istırumca'da vefât edip peygamber gibi odasında vefât ettiği mahalle defnedilmiştir.[117] İncelediğimiz eserlerde Seyyid Muhammed Nûr'un kerâmetlerine ve tasavvufî fikirlerine de geniş yer verilmekle berâber biz burada zikretme gereği duymadık.[118]

Seyyid Muhammed Nûr 38 adedi Türkçe ve 17 adedi de Arapça olmak üzere toplam 55 adet eser bırakmıştır. Bunlardan bazıları tamamen kendisinin kaleme alıp yazdığı eserlerden, bir kısmı da yazılan eserlerin tercüme ve şerhinden oluşmaktadır.[119]

Seyyid'in bunlardan başka zaptedilmiş bir çok takrirleri ve iki mektup sûreti vardır.[120]

---

115 **DBİA.**, C.5, s.386; Gölpınarlı, **a.g.e.**, s.299.
116 **DBİA.**, C.5, s.386.
117 Gölpınarlı, **a.g.e.**, s.240-241; Öçal, **a.g.e.**, s.30.
118 Seyyid Muhammed Nûr'un hayatı, kerâmetleri ve eserleri hakkında geniş bilgi için bkz: Öçal, **a.g.e.**, s.18-43; Vicdânî, **a.g.e.**, s.68-71; Gölpınarlı, **a.g.e.**, s.250-286.
119 Öçal, **a.g.e.**, s.33; Gölpınarlı, **a.g.e.**, s.287.
120 Gölpınarlı, **a.g.e.**, s.290.

Eserlerinin ortak özellikleri şunlardır: Seyyid Muhammed Nûr'un şerh ettiği eserlerin çoğunluğunun vahdet-i vücûd sahasında ün yapmış, bu ilme sıkısıkıya bağlı ve bu sahada aşırı bilinen velî ve mütefekkirlerin eserleri oluşturmaktadır. Bu da bize Seyyid Muhammed Nûr'un vahdet-i vücûd zevkinin içinde olduğunu gösterir. Ayrıca Seyyid Muhammed eserlerinde yeni fikirler ortaya atmaktan çok, mevcut fikirleri ve mefhumları yeni bir sistem ve tarz içinde ele almış, onları âdeta yenilemiştir.[121] Seyyid Muhammed'in eserlerini şöyle sıralayabiliriz: Arapça eserleri: Mecâlizzehra alessalâti'l-Kübrâ, Bürhanü's-Sâlikin, Seyrü't-Tevhid, Mürşidü'l-Uşşak. Türkçe eserleri: Şerhi Evradı Üsbûiyye, Şerhi Kelâmı İmam, Tuhfeti'l Muhammediyye, Tefsîr-i Sûre-i Yûsuf, İhtiyar ve Kıdem risâlesi.[122] Muhammed Nûr'un eserlerinin tamamını burada belirtmek çok fazla yer alacağından biz sadece bir kaç tanesini zikretmekle yetindik.

Üçüncü devre melâmîliğini İstanbul'un gündelik hayatında yaygınlaştıranlar, Muhammed Nûr'un halifeleridir. Şehremini'deki Pazar Tekkesi ile Mevlânakapı'daki Tarsus Tekkesi, aslen birer Rufâî tekkesi oldukları halde Muhammed Nûr'a intisap eden Ahmed Sâfi Efendi ile Abdülkerim Efendi tarafından üçüncü devre melâmîliğine bağlanmış ve tarikatın İstanbul'daki en etkin faaliyet odaklarını meydana getirmişlerdir.

Ayrıca tarikat Osmanlı aydınları arasında da geniş taraftar bulmuş, "Tıbyân" adlı eseriyle tanınan Haririzâde Mehmed Kemâleddin Efendi (ö.1881) ile Osmanlı müellifleri'nin yazarı Bursalı Mehmed Tâhir Bey (ö.1925), üçüncü devre melâmîlerinin önde gelen isimleri olmuşlardır.

Nakşibendîliğin yanısıra Halvetîlik bünyesinde de taraftar bulan üçüncü devre melâmîliğinin bu zümre içindeki izlerine Fatih Türbedârı lakabıyla tanınan Ahmed Amiş Efendi'de (ö.1920) rastlanmaktadır. Kuşadalı İbrahim Efendi'nin halifelerinden Ömer Halvetî'ye mensup bulunan Amiş Efendi, Bosnavi Tevfik Efendi'den icâzet alarak ayrıca Muhammed Nûr'a da bağlanmıştır. Fakat Amiş Efendi'nin melâmîliği Muhammed Nûr'dan çok, Kuşadalı İbrahim Efendi (ö.1845) tarafından temsil edilen Halveti-Melâmî mistisizmine dayanır. Amiş Efendi'nin etrafına toplanan Bursalı

[121] Öçal, **a.g.e.**, s.33.
[122] Gölpınarlı, **a.g.e.**, s.287-290.

Mehmed Tâhir, Babazâde Ahmed Naim, İsmâil Fennî (Ertuğrul), Ahmed Avni (Konuk), ve Balıkesirli Abdülaziz Mecdi'den meydana gelen Osmanlı aydın zümresi, aynı zamanda melâmî meşrep Halvetîlik ile Nûrilik arasındaki ilişkiyi sağlamada önemli rol üstlenmişlerdir. Üçüncü devre melâmîliği Cumhuriyet döneminde Muhammed Nûr'un halifelerinden Hulûsi Maksud Efendi (ö.1929) ile oğlu Mahmud Sâdettin Bilginer (ö.1983) tarafından sürdürülmüştür.[123]

4.3.3.1 Üçüncü Devre Melâmîliğinin Özellikleri

Melâmîlik XIX. yüzyılda artık sadece bir tavır ve neş'e değildir. Onun mayasında tevhid ve tasavvuf vardı ama artık melâmet bir inanç izahına gerek duyuyordu ve Seyyid Muhammed Nûr, Muhyiddîn-i Arabî'den başlayan akılcı cereyanı ehli sünnetin kurallarıyla değerlendirirken yeni bir felsefe ve anlayışı da tesbit etmiş oluyordu. Bu yeni anlayışta metod vardı; ilim ve iman birleştirilmişti. Naklin değer ölçüleri akla bağlanırken kalbin tuluatı aklın üstünde tutuluyordu. Tıpkı Muhyiddîn-i Arabî gibi Seyyid Muhammed Nûr da; tevhidin tarifinde ilme önem veriyor ve tariflerinde sık sık tekrarlıyordu. Konuşmalarında: (Bu devir kerâmet-i kevniye devri değildir, kerâmet-i ilmiye devridir) demek ihtiyacını duyuyordu. Çünkü aklın zenginliğine inanıyordu, aklın en büyük mürşid olması gereğini söylerken yine Muhyiddîn-i Arabî gibi (ancak kalpten gelen vâridâtın doğru ve müstakim) bulunduğunu haykırmaktan da çekinmiyordu. Pek çok kişi için şaşırtıcı ve çelişki gibi görünen bu tutum O'nun velâyetinin ve büyüklüğünün simgesidir. Seyyid Muhammed tıpkı Muhyiddîn-i Arabî gibi mirac olayına büyük değer vermiştir. Ona göre Hz. Muhammed (s.a.v.) nasıl mirac ettiyse her mümin de mirac etmeye mecburdur. Peygamber (s.a.v.) mirac etmiş ve nübüvvet sırlarına nail olmuştur. Kul da mânen mirac yaparak hidâyete erer ve kendini bulur. Seyyid Muhammed, bu miracın namazla ve tevhid merâtibini idrâkle olacağına açıkça işâret buyurur ve ancak muvahhitlerin mirac yapabildiklerini haber verir.[124]

Seyyid Muhammed bir çok hususta (zikir, kisve, merâsim, ve âyin olmaması gibi) bunlara ittibâ eylediği halde bazı hususta da ayrı bir ictihad sahibi olduğunu

[123] **DBİA.,** C.5, s.386.
[124] İnan, **İslâmda Melâmîliğin Tarihî Gelişimi,** s.158-160.

göstermiştir. Telkini merâtip Bayramî melâmîlerinde olmadığı halde Seyyid Muhammed tarafından ihtira edilmiştir. Tekke yapılması da böyledir. Üçüncü melâmî tekkeleri, tabiri caizse birer tekke olmaktan ziyâde toplantı yeridir. Çünkü melâmîlikte diğer tarikatlardaki derviş sınıfı yoktur. Bu tekkeler; mürşidin ailesiyle beraber oturduğu ev, ihvanın istedikleri zaman toplanıp sohbet ettikleri bir mecmadan ibarettir. Yalnız diğer tarikatlara karşı, cuma günleri, cuma namazından sonra; bazen cuma geceleri yalnız ismi celâlle zikredilir. Rumeli istilasından önce Melâmî tekkeleri şunlardır: Istrumca, Selânik, Doyran kazası, Köprülü, Tikveş, İştip, Pizren, Avret hisara bağlı İsnefçe karyesi, Üsküp, Manastır, İstanbul, Mevlevîhâne kapısında Tarsus Rufâî tekkesi.[125]

Seyyid Muhammed'in bu özellikleri, üçüncü devre melâmîliğinin bir sistem içinde oluşmasına sebeptir. Melâmet üçüncü devrede artık bir tavır ve neş'e olmaktan ziyâde, bir İslâm felsefesi, bir İslâm inanç sistemi hüviyetinde yeni bir görüş ve yeni bir düşüncedir. Bu özelliği onu ilk ve ikinci devre melâmîlerinden ayırır.[126]

4.4 Birinci, İkinci ve Üçüncü Devre Melâmîlerinin Kısaca Mütâlâsı

1. İlk devre melâmetîleri hicretin III. asrında kurulan tarikatlar gibi kendilerine has adap ve erkân ile teşekkül etmemiş ve çoğu sonradan kollarına ayrılmamış ve bu şekilde temel tarikatlar kurulmamıştı.

2. İkinci devre Melâmîlerinin tarikatı Aliyyü'l-Murtaza (ra.)'a nisbet edilen Aleviyye Tarikatı kollarından Bayrâmiyye Tarikatıdır. Kendileri seyr ü sülûkunda bu tarikatın eski melâmiyye usûlünü tercih ettikleri için melâmî adını bizzat almış ve taşımışlardır.[127] Diğer tarikatlardaki meşâyih silsilesine karşılık bir "kutup" silsilesine sahip olan bu Melâmiyye tarikatının üç temel prensibi vardır: a) Muhabbet, b) Sohbet, c) Mârifet. Yine bu tarikatta kalbî zikir esas olup, dille yapılan zikre itibar edilmez. Ayrıca, kendilerine mahsus, tarikata alma usulleri mevcuttur. Bütün bunlara rağmen, Melâmiyye-i Bayrâmiyye'de diğer tarikatlarda mevcut olan Allah'ın belli isimleriyle zikretme, riyâzet, mücâhede, evrad, özel

[125] Gölpınarlı, **a.g.e.**, s.300-303.
[126] İnan, **İslâmda Melâmîliğin Tarihî Gelişimi**, s.161.
[127] Vicdânî, **a.g.e.**, s.77.

kıyafet vs. pek çok unsur mevcut değildir. Fakat herşeye rağmen ilk devir melâmetîliği ile mukâyese edildiğinde, Bayrâmiyye melâmîliği bir tarikat görünümü kazanmıştır. Diğer taraftan, Osmanlı döneminde intişar eden Bayrâmiyye melâmîlerinde bazı Şiî unsurlara rastlanmaktadır. Meselâ, Oniki İmamı tasdik etmişlerdir. Yine onlara göre, Hz. Ali, Hz. Peygamber (a.s.)'dan sonra O'nun gerçek halifeliğini teşkil eden "hilâfet-i velâyet"e sahip olan kişidir. "Hilâfet-i nübüvvet"e sahip olan diğer halifelerin halifeliği ise zâhiri bir riyâsetten başka bir şey değildir. Yani onlara göre "Hakikat-i Muhammediyye"nin gerçek vârisi Hz. Ali'dir ve "Sırr-ı Hüviyyet" O'na intikâl etmiştir. Gölpınarlı bu özellikleriyle onları "Şiâ-i Ulâ'nın hayru'l-halefi" olarak nitelendirmektedir. Nitekim o dönemde Sünnî medrese âlimlerinin hiç de hoş karşılanmadığı bu ve benzeri düşüncelerinden dolayı devlet takibatına uğramışlar ve bir çok melâmî şeyhi katledilmiş, bir çoğu da sürgün edilmiştir.[128]

3. Bayrâmiyye melâmîliği için söylediklerimiz, Melâmiyye-i Nûriyye için de geçerlidir. Bu son devir melâmîliğine tam anlamıyla, kurucusu olan Muhammed Nûrü'l-Arabî'nin fikirleri hakim olmuştur. Bu zât ise İbnü'l-Arabî'nin çok fazla tesirinde kalmış ve eserlerinde "Vahdet-i Vücûd" felsefesini işlemiş, düşünce sistemini de bu felsefe üzerine bina etmiştir. Ayrıca onun düşüncelerinde Şiî unsurlar Bayrâmiyye melâmîlerine nisbetle daha fazladır. Yine onun eserlerinde Hurûfîlik izlerine rastlanmaktadır. Bunlardan başka Melâmiyye-i Nûriyye'de tarikat olma özelliği daha belirgin hale gelmiştir. Bu tarikat, bir önceki melâmîliğe nisbetle bir takım erkân ve usûle sahip olmuş ve bu devrede melâmet anlayışı ilk devirlerdeki sırriliğini büyük ölçüde kaybetmiştir. Bu hususlar Gölpınarlı'nın zikredilen eserinde geniş bir şekilde gösterildiği için biz burada bu kadar işâret etmekle yetiniyoruz.[129]

Bu konuyla ilgili olarak bir iki hususa daha işâret etmek istiyoruz:

Başlangıçta fertlere mahsus özel bir düşünce ve yaşantı tarzı olan melâmetîlik, ilk dönemde hiçbir zaman bir tarikat görünümü kazanmamıştır. Zaten bu anlayış, daha

[128] Gölpınarlı, bkz: **a.g.e.,** s.40-189, 197-199, 250-298.
[129] Gölpınarlı, **a.g.e.,** s.261-266, 275-285.

sonraki devirlerde tarikatlar halinde son şeklini alan şekilci tasavvuf anlayışına gösterilen tepki neticesinde doğmuştur. Zira tarihsel açıdan bu devrede herhangi bir tarikatleşmeden söz etmek mümkün değildir. Sadece Hucvîrî, eserinde H. III. ve IV. asırda mevcut olan tasavvuf yollarından bahsederken, bunlardan birisinin de Hamdûn Kassâr'a nisbet edilen Kassâriyye adında bir yol olduğunu bize haber vermektedir.[130] Onun zikretmiş olduğu yolların, esas itibârıyla bir tarikat olmaktan çok, bir fikir etrafında şekillenen meşrepler olduğunu ifâde edebiliriz.[131] Diğer yandan Sülemî'nin "Risâletü'l-Melâmiyye" adlı eserinde, bir üstâda uymak ve onun yolundan gitmek tavsiye ediliyorsa da[132] bu melâmet hareketini bir tarikat olarak tanımlamak için yeterli bir tespit değildir. Melâmet hareketini usûl, erkân ve tekke gibi belli şekli hususları ve müesseseleri kabul etmemesi, onun doğal olarak müstakil bir tarikat hüviyetinde ortaya çıkmasına engel olmuştur. Dolayısıyla çoğu derviş belli ölçüde melâmî meşreptir.[133] Diğer taraftan, zaman içerisinde bu meşrebi tercih edenlere melâmiye adı verildiği için onu bir tarikat olarak kabul edenler de olmuştur.[134] Bu sebeple de tarikatın kurucusu Hamdûn Kassâr'a bir silsile atfedilmiştir.[135] Bununla birlikte, klasik mânâda bir tarikat olarak değerlendirilmeyecek olan melâmetîlik, zamanın akışı içerisinde değişik tezâhürlerle varlığını sürdürmüş; bir taraftan bir meşrep olarak çeşitli tarikatlarda varlığını hissettirirken, diğer taraftan bilhassa Osmanlı imparatorluğu döneminden itibâren ayrı bir tarikat görünümü ile günümüze kadar devam edegelmiştir.[136] Genelde bir olgu olarak kabul edilen melâmet fikrinin, çoğu tarikat içerisinde varlığını sürdürmesi gâyet normaldir. Ancak bazı tarikatlarda bu fikrin daha bâriz bir şekilde varlığı dikkat çekmektedir. Melâmet fikri Bayramîlik başta olmak üzere Bektâşîlik, Nakşibendîlik ve Halvetîlik üzerinde de farklı anlayışlarla tesirli olmuş ve Anadolu tarikat kültürünün şekillenmesinde ciddi katkılar sağlamıştır.[137]

[130] Hucvîrî, **a.g.e.**, s.263.
[131] Bolat, **a.g.e.**, s.248.
[132] Sülemî, **a.g.e.**, s.126.
[133] Ahmed Güner Sayar, "*Melâmilik ve Osmanlı Ekonomisi Üzerindeki Etkileri*", **Tarih ve Toplum**, C.9, İstanbul, 2 Kasım 1988, s.148.
[134] İnan, **İslâmda Melâmîliğin Tarihî Gelişimi**, s.90.
[135] Bkz. Vicdânî, **a.g.e.**, s.23.
[136] Türer, **İslâmi Araştırmalar Dergisi**, s.59.
[137] Bolat, **a.g.e.**, s.249-250.

Netice itibariyle şunu söylemek gerekir ki; büyük mutasavvıfların da takdirini kazanmış olan orijinal melâmet düşüncesi, giderek asli karakterinden uzaklaşmış, zaman zaman şer'i kurallara riâyet etmeme şeklinde tezâhür etmiş, zamanla Şiî, Bâtınî ve Hurûfî unsurlarla karışmış ve nihâyet "Vahdet-i Vücûd" felsefesinin yeni bir ifâdesi halini almıştır. Bu yüzden orijinal melâmet düşüncesi Sünnî tasavvuf çevresinde takdir ve kabul görürken, sonraki dönemlerdeki melâmîler hem diğer Sünnî tarikatların tenkidine, hem de medrese âlimleri ile devlet ricalinin hücumuna maruz kalmışlardır.[138]

[138] Türer, **a.g.m.**, s.66-67.

5. ORİJİNAL MELÂMÎLİK ANLAYIŞI

Dördüncü bölümde kısaca belirttiğimiz üzere melâmîler, bu temel düşüncelerinden hareketle, pratik hayatta tatbik edilmek üzere kendilerine has bir takım prensipler ortaya koymuşlardır. Biz bu bölümde, araştırmamızın asıl konusu olması hasebiyle ilk devre melâmîliğini daha detaylı bir şekilde ele alacağız.

Orijinal melâmîlik anlayışının prensiplerini en geniş ve en sistemli şekliyle Sülemî'nin "Risâletü'l-Melâmiyye" adlı eserinde bulmaktayız. Sülemî'nin melâmîlik Risâlesi'nde dikkati çeken ilk hususiyet, eserin nazarî mâhiyette olmaktan fazla amelî mâhiyete hâiz olmasıdır.

Sülemî bu eserinde, melâmîlerin Kur'ân-ı Kerim âyetlerine, Hz. Peygamber (s.a.v.)'ın hadislerine yahut kendi büyüklerinden birinin sözlerine dayanan edep kâidelerine, melâmînin hâiz olmasını icap eden sıfatlardan bahseder. Ayrıca Sülemî, vermiş olduğu bu kırk beş maddenin içinde geçen sözleri onun nakletmiş olduğu her sözü kimden işitmişse onun kim olduğunu göstererek nakletmiş olduğuna bakılırsa, kaydettiği her sözün lafız itibârıyla değilse de mânâ itibarıyla melâmîliğin büyüklerine âit olduğu kabul edilebilir.[139]

Sülemî "Risâletü'l-Melâmiyye" adlı eserinde melâmîlere âit kırk beş prensip zikretmektedir. Fakat bu prensiplerin çoğu mânâ bakımından benzer ifâdeler olması itibâriyle, çalışmamızda hepsini zikretme gereği duymadık. Sadece melâmîlerin karakteristik özellikleri ve düşünce tarzları hakkında bilgi verebilmek için, bunlardan önemli gördüklerimizi nakletmekle yetindik. Bununla beraber araştırmalarımız esnasında tetkik ettiğimiz diğer kitaplardan da derlemeler yaparak melâmîlik anlayışını 37 maddeyle özetlemeye çalıştık.

5.1 Melâmîliğin Esasları

1. Melâmîler dış yüz bakımından bir miktar ibâdetle süslenmeyi müşriklik; iç yüz bakımından bazı hallerde süslenmeyi irtidad sayarlar. Melâmîler ibâdeti süs olsun, herkesin gözüne görünsün de methedilmeye sebep olsun diye yapmazlar.

[139] Sülemî, a.g.e., s.13.

Çünkü bu ibâdet Allah'a değil, nefsin hırs ve heveslerine karşı yapılan bir ibâdettir. İbadet ise yalnız Allah için olur, aksi halde nefsin hoşnutluğu için yapılırsa bu amel Allah'a karşı olan bir nevi şirktir.[140]

Bu durumu Ebû Zekeriyâ es-Sencî, "Haller ehline emânettirler. Bunları izhâr ettiklerinde güvenilir kimseler (ümenâ) sınıfından çıkarlar" şeklinde ifâdelendirir. Buna göre halleri izhar eden, melâmet vasfını yitirir. Ümenâ ile kastedilenin, melâmetiyye olduğunu İbn Arabî bize haber vermiştir. Ona göre melâmet ehlinin en üstünü ve en uluları, ümenâ denilen kimselerdir. Halkın gözünden gizli olan bu şahıslar, Allah'ın emrettiği ve nehyettiği konuların önemle üzerinde dururlar ve farzlarını yerine getirirler.[141]

2. Kendilerine izzetle ikram olanı kabul etmezler ve gönül alçaklığı içinde istediklerini dilerler.[142] Bu ilkede melâmîlerin nefsi aşağılama ve onu hor görmeye dâir hassasiyeti göze çarpmaktadır. Genelde bütün melâmî öğretilerin ve metodların temelinde nefsi kınamak asli bir unsurdur. Melâmîler nefse karşı dâima suçlama ve düşmanlık tutumunu benimsemişlerdir. Nefisten gördükleri her iyi ya da kötü davranışı onunla irtibatlandırmışlar, nefis kaynaklı ihlâstan dahi şikâyette bulunmuşlardır.[143]

3. Onlar her hak sahibinin hakkını tanırlar ve verirler, fakat kendi hakları peşinde koşmazlar ve onu taleb etmezler.

4. Herşeyi çalışıp çabalayarak meydana getirirler. Gerçi sarf ettikleri gayretin bir kimse tarafından görülmesini ve nefislerinin bunu görüp haz duymasını istemezler.[144]

5. Melâmîler insanların fiillerine ve hallerine göz dikmelerinin sebebinin, gaflet yüzünden olduğunu kabul ederler. Hak'tan yana kendilerine aman verilecek olur da hallerini görecek olurlarsa belirttikleri her hali hor görürler ve borçlarına

---

140 Sülemî, a.g.e., s.113.
141 Bolat, a.g.e., s.178.
142 Sülemî, a.g.e., s.113.
143 Bolat, a.g.e., s.180.
144 Sülemî, a.g.e., s.114.

karşı verdiklerini son derece küçümserler.[145] Sülemî'ye göre, "Kulun, her halinde eksiklik olduğunu bilmesi, bulunduğu halde nefsinden razı olmaması" fütüvvetin gereklerindendir. Bu görüşü ifâde etmek üzere Ebû Yakub Nehrecûrî'nin (ö.330/941): "Bir kişiyi Allah, hallerinde yönetirse bunun alâmeti o kişinin, ihlâsında eksiklik, zikrinde gaflet, sıdkında noksan görmesi, hallerine razı olmaması, kasdında ve seyrinde Allah'a ihtiyacı artmasıdır. Taki bütün isteklerinden geçsin" dediğini işittim, der.[146]

6. Herhâlükârda, yüzlerine gülse de, yüz çevirse de, itaat etse de, isyan etse de nefislerini itham ederler ve nefisle mücâdeleyi en büyük cihad kabul ederler.[147] Bunların nefse karşı durumları; daima düşmanlık durumudur. Melâmîler nefse karşı gelmek için her çareye başvururlar ve ona karşı her türlü inadı gösterirler. Onun için bütün kötülüklerini ilan ederler ve iyiliklerini gizleyerek herkesin kendilerini levm etmelerine, hatta eziyette bulunmalarına yol açarlar. Nefisleri, başkalarının yaptığı fenâ hareketleri hoş görecek olursa, o hareketi iyi görerek nefislerini takbih ederler. Kendilerine selam vermek istemeyenlere selam verirler ve kendilerine selam verene cevap vermek istemeyecek derecede ileri giderler. Kendilerine hakaret edenle beraber otururlar fakat kendilerini ağırlayanların yanına gitmezler, kendilerine bir şey vermek istemeyenden bir şeyler isterler, kendilerini hoşnut etmek isteyenlerden bir şey istemezler velhasıl nefislerine karşı gelmek için her şeyi yaparlar.[148]

7. Ruhun hallerinden herhangi bir sır zâhir olursa, o hal sır bakımından riyâ olur. Sırrın hallerinden herhangi birisi kendini kalbe açıklarsa, bu sır için müşriklik olur. Kalb de şâyet nefse bir şey açıklarsa, hepsi boşa gider. İnsanın fiillerinden ve hallerinden açığa vurduğu herşeyi nefsin küstahlığından ve şeytanın oyunundan bilirler. Bu husus hakkında Abdullah b. Münazil'e, "Melâmetînin

[145] Sülemî, **a.g.e.**, s.114-115.
[146] Bolat, **a.g.e.**, s.183.
[147] Sülemî, **a.g.e.**, s.115.
[148] Sülemî, **a.g.e.**, s.66-67; Kara, **a.g.e.**, s.75-77.

bir iddiâsı olur mu? diye sorulmuştu. Şu cevabı vermişti: Onun bir şeyi var mı ki iddiâsı olsun?..."[149]

8. Melâmîler, zikrin çeşitlerini dörde ayırırlar: Dil ile zikir, kalb ile zikir, sır ile zikir, ruh ile zikir. Ruhun zikri gerçek ise sırrın ve kalbin zikri duraklar ve buna müşâhede zikri denilir. Sırrın zikri gerçek olursa kalb ve ruh zikirden kalır. Buna da heybet zikri denilir. Kalbin zikri gerçek olursa dilin zikri gevşer. Buna da nimetlerin ve lütufların zikri denilir. Kalb zikirden geri kalırsa, dil zikre koyulur. Ve buna âdet zikri denilir. Melâmîler, bu zikirlerin bir çok âfetlerinin olduğunu kabul ederler. Şöyle ki: Ruh zikrinin âfeti, sırrın ona âgâh olmasıdır. Nefis zikrinin âfeti, bunu görüp büyümsemek ve bir makâma erişmek için onun sayesinde sevap beklemektir. İnsanlar içinde en az değeri olan kimseler, bunu halka açıklamak isteyenler ve bu maksatla ona rağbet gösterenlerdir. Melâmîler lisanla zikretmekten ziyâde kalple zikretmeyi tercih ederler, çünkü lisan ile zikirde hali açığa vurmak vardır.[150]

9. Melâmîler, kendilerine ezâ edenlere hiçbir karşılık vermedikleri gibi, onlara iyilikle muâmele ederler.[151] Onların bu konudaki delileri Kur'ân-ı Kerîm'deki "Kötülüğü en güzel olan şeyle sav"[152] âyetidir.

10. Melâmîler, itaatlerin lezzetine de karşı koyarlar. Çünkü itaatin verdiği zevke dalmak yerine, nefsin kusurlarını araştırmak ve bu kusurlarla mücâdeleye devam etmek gerektir.[153]

11. Melâmîler, Allah'ın kendilerine emânet ettiği herşeye Allah için tazim gösterirler buna uygun düşen hareketlerini ve itaatlerini daima küçümserler. Bu hususta Ebû Hafs'tan şu söz naklolunur: "İbadetler, zâhirde bir sevinçtir,

---

[149] Sülemî, **a.g.e.**, s.115-116.
[150] Sülemî, **a.g.e.**, s.113-121; Altınok, **a.g.e.**, s.175-176; Şihâbüddin Sühreverdî, **Avârifü'l-Maârif**, Haz. Yahya Pakiş ve Dilaver Selvi, İstanbul: Umran Yayınevi, ?, s.79.
[151] Sülemî, **a.g.e.**, s.115.
[152] Mü'minûn Sûresi (23): 96.
[153] Sülemî, **a.g.e.**, s.122.

hakikatte gururdur (boş bir övünüştür.) Çünkü mukadder, kararlaşmıştır. Ve ancak aldananlar fiillerle gururlanırlar."[154]

12. Melâmîler, Hakk'a karşı hüsn-ü zan beslerken kendi nefislerine karşı, su-i zan üzeredirler. Âdemin birisi Ebû Hafs'a başvurarak: "Bana nasihat et, demiş"; o da şu sözleri söylemişti: "Allah'a yaptığın ibâdet, kendini tanrılaştırmana, sebep olmasın. İbadet, vazifen olan hizmet ve kulluğu belirtmeye vesile olsun. Çünkü îfâ ettiği ibâdete göz diken kimse nefsine ibâdet etmiş olur."[155]

13. Melâmîler, önderlerinden birini rehber tanıyarak onun verdiği terbiyeyi alarak, edindikleri her bilgi ve erdikleri her hal için ona başvururlar. Ebû Amr El-Zeccacî diyor ki: "Bir adam en yüksek mertebelere ve makamlara ererek gaybe âşina olacak olsa dahi, üstadları olmadıkça hiçbir şey olamaz."[156]

Bu ilke, melâmetîlik adıyla sergilenen ve tepki de alan kimi tercihlerin değerlendirilmesi ve genelde, usûlsüz, bağımsız bir hareket olarak anlaşılagelen bu hareketin, kendi içinde bir kontrol ameliyesi yürüttüğünü göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca melâmetîlerin, bilindiği şekliyle şeyh-mürid ilişkisini benimsediklerini düşünmek de mümkün değildir. Tasavvufta şekilleşmek adına her şeye karşı bir tavır olarak tezahür eden bu fikir hareketinde, sonraki devirlerde bu durumda değişmeler olmakla birlikte, şeyhin ikâmet ettiği bir tekke olmadığı gibi, müridlerine tavsiye ettiği dua ve ezkâr da yoktur.[157]

14. Melâmîler, işledikleri her işi ve yaptıkları her itaatı görmezler ve beğenmezler aksi takdirde o iş bâtıl olur. Nefislerinin taksiratını görmekten halkın kusurlarını görmezler. Ali b. El-Hüseyin buyurdu: "Herhangi bir ameline gözün değecek olursa, bu onun kabul edilmemiş olduğunun delilidir. Çünkü kabul senin görmediğin bir amel, kabul edilmiş demektir."[158] Melâmîlerin kendilerinden sâdır olan davranışları ve bu davranışlar karşısındaki kötümserliğin son sınırına

[154] Sülemî, a.g.e., s.122-124.
[155] Sülemî, a.g.e., s.125.
[156] Sülemî, a.g.e., s.126.
[157] Bolat, a.g.e., s.195.
[158] Sülemî, a.g.e., s.128.

vardırıldığı tavır sufinin Allah'a yakınlaşmak halinde tattığı mânevî mutluluğu yok etmeye, en azından onu tenkit etmeye yöneliktir.[159]

15. Melâmîlerin esaslarından biri de ubudiyetin esas itibarıyla iki şey oluşudur: Biri, en güzel tarzda Allah'a muhtaç olmaktır ki hallerin iç yüzündendir. Diğeri de, Hz. Muhammed (s.a.v.)'ı en güzel tarzda örnek almaktır ki bu yolda nefsin nefes alması ve rahata kavuşması bahis mevzu değildir.

16. Melâmîler nefislerine karşı hasım kesilirler ve hallerinden hiçbir sûretle hoşnut olmazlar.[160] Onlar, nefislerine karşı yapılan övgüleri de kabul etmezler ve bu husustaki tehlikeli giriş yollarını kapatırlar.[161] Hamdûn Kassâr'a âit şu söz nakledilir: "Bir kimse; nefsinin, Firavun'un nefsinden daha hayırlı olduğunu zannederse, kibir veya gurur göstermiş olur."[162]

17. Melâmîler, amele bakarak onunla övünmeyi, akıl aksaklığından ve tabiat küstahlığından sayarlar.[163] Melâmîlerin ibâdetlerini küçümsemelerinin ve değer vermemelerinin sebebi; kulun ibâdet ve taatini, Allah'ın lütuf ve ihsanıyla ölçmeleridir. Bu ölçme neticesinde Allah'a karşı hissettikleri borç gözlerinde o derece büyümüştür ki, her ne yapsalar bu borcu ödemeye imkân bulunmadığına inanmışlar, bu yüzden bütün yaptıkları gözlerinden küçülmüştür. Melâmîler yaptıklarına değil, fakat borçlarının büyüklüğüne dikkat etmişler, kendi amellerine bakan kimseyi gâfil, bu amellerle övüneni, riyâkar saymışlardır. Hatta kulun kendi amellerine bakarak bunlara değer vermesi onunla Mevlâsı arasında gerilen gâyet kalın perdeler telakki etmişlerdir. Bâyezîd-i Bistâmî (k.s) bu vâdide şunları söylemiştir: "İnsanlar içinde Allah ile arasına en kalın perdeler gerilen kimseler üçtür: İlmi yüzünden âlim, ibâdeti yüzünden âbid, zühtü yüzünden zahid olan!"[164]

---

[159] Bolat, **a.g.e.**, s.195.
[160] Sülemî, **a.g.e.**, s.129.
[161] Ahmed Abdu'l-Cevâd ed-Dûmî, *"el-Melâmetiyye evi'l-Melâmiyye"*, **Mecelletü'l-Ezher**, C.32, S. 3-4, Kahire. 1960, s.338.
[162] Kuşeyrî, **a.g.e.**, s.116.
[163] Sülemî, **a.g.e.**, s.130.
[164] Sülemî, **a.g.e.**, s.69.

18. Melâmîler, ilim üzerinde söz söylemeyi ve onunla övünmeyi, ehil olmayan kimseler yanında Allah'ın sırlarını açıklamayı terk ederler. Onlara göre ilimle övünmek, hal ve amelini görmek gibi, kul ile Allah arasına gerilen en kalın perdelerden biridir. Melâmetîlerin ilmi inkâr etmelerinin sebebi: İlim kulun gönlüne, Allah tarafından emânet edilmiştir. Onu belirtmek ve yaymak, emânete hıyânettir. Onun için ilim, hal gibidir. Cenabı Hak tarafından dilediğine emniyet edilir. Mademki kul halini gizlemekle emrolunmuştur, ilmini de gizlemesi icap eder.[165]

19. Melâmîlerin semâ hakkında da düşünceleri şöyledir: Semâ, bir kimse üzerinde tesir ederse ilâhî heybetin hareket etmeye veye bağırmaya mâni olduğunu düşünürler; çünkü o heybet onları tamamıyla kucaklamıştır. Melâmetîlerin çoğuna göre semâdan çekinmek daha doğrudur. Fakat Melâmetîler semâyı da müridlerine, büsbütün yasak etmezler. Melâmetîlerden bir kaçına sormuşlar: "Niçin semâ meclislerinde hazır bulunmuyorsunuz? Bunlar da cevap vermişler: İstemediğimizden veya inkâr ettiğimizden değil, fakat gizlediğimizi açığa vurmaktan korktuğumuz için! Bu ise bizim için çok kıymetlidir."[166]

20. Melâmîler fakrı, Allah tarafından verilen bir sır olarak kabul ederler. Onun için fakrını açıklayan kimse emin olmanın haddini aşmış olur. Onlara göre; insan fakirliğini belli etmediği müddetçe fakirdir.

21. Melâmîler esvap değiştirmezler. Yani halk ne üzere ise onlarla beraber o hal üzere bulunurlar.[167] Melâmîlerin sufîler gibi, özel bir giysi ile halktan ayırtedilmeye karşı olmalarının temelinde bâtınlarının zâhirlerine yansımaması, dolayısıyla riyâya düşmeme fikri yatmaktadır.[168]

22. Melâmîlere göre, herhangi bir şey veren kimse, verdiğini bir şey saymamalıdır. Çünkü verdiği şey, Allah'ın nezdinde bulunan vergidir, o da hakkı, hak sahiplerine ulaştırıyor. İnsan, başkasının hakkını verdiği halde bunu gözünde

[165] Sülemî, a.g.e., s.130-131.
[166] Sülemî, a.g.e., s.131; Sühreverdî, a.g.e., s.79.
[167] Sülemî, a.g.e., s.131-132.
[168] Bolat, a.g.e., s.205.

nasıl büyütür?[169] Melâmîlerin ve sufilerin üzerinde ittifak ettiği fakr anlayışının doğal bir sonucu olarak, Allah'ın mutlak irâde, kudret ve mülkiyet sahibi olması, kulun bu irâde, kudret ve mülkiyet içerisinde kendisinde mutlak bir yetkinlik görmemesi, irâdesini Allah'ın irâdesine uyumlu şekilde yönlendirmesi kabulüne binâen elinde bulunan şeylere mutlak bir sahiplik duygusuyla bakmaması, verdiği şeye karşı bir beklenti içinde olmaması verdiğine bir değer atfetmemesi gerekir. Mutlaklığı sadece Allah'ta görünce bütün fiilleri Allah'a âit kılan melâmet anlayışı doğal olarak bütün mülkiyeti de O'na bağlamaktadır.[170]

23. Melâmîlere göre kullar içinde Rabbini en az tanıyan kul, amel ve itaatinin kendisine ihsan getirdiğini ve ihsanın yaptığına denk olduğunu sanandır.[171] Ebû Bekir el-Vâsıtî bu konuda şöyle der: "Takva, takvadan sakınmak, yani takvayı görüp de ona değer vermekten korunmaktır."[172]

24. Melâmîler, vesileler peşinde koşmayı, bedbahtlık alâmeti sayarlar. Onlara göre bahtiyarlık; mukadderata boyun eğerek sâkin olmak ve her işi Allah'a havale etmektir. O nedenle Hamdûn Kassâr şu sözleri söylemiştir: "Cenâbı Hak halkı, kendine muhtaç yaratmıştı, onların başka çareleri de yoktu. Onun için insanların en bahtiyarı, Allah'ın çıkar peşinde en az koşturduğudur."

25. Melâmîler, kendilerine hizmet görülmesini, tâzim olunmasını, ayaklarına gidilmesini istemezler. Bunlar hür olanlara gerekir, derler. Ebû Hafs bu konuda: "Kulluğun, sana ibâdet edilmesine sebep oluşturmasın" açıklamasını yapmıştır.[173]

26. Melâmîler ilmi baştacı edinmişler, ilim yolunda çalışmayı ibâdet telakki etmişler ve insanlara hizmeti de en yüce ve ulvi ibâdet olarak değerlendirmişlerdir.[174] Amel ve ilim hakkında Ebû Osman, üstadı Ebû

---

169 Sülemî, **a.g.e.,** s.133.
170 Bolat, **a.g.e.,** s.206-207.
171 Sülemî, **a.g.e.,** s.133-134.
172 Kuşeyrî, **a.g.e.,** s.201.
173 Sülemî, **a.g.e.,** s.135.
174 İnan, **İslâmda Melâmîliğin Tarihî Gelişimi,** s.91.

Hafs'tan şöyle nakleder: "İlmi çoğalanın ameli azalır. İlmi az olanın ameli çoğalır." Ebû Hafs'a dönerek bu sözünün mânâsını sordum; şu cevabı verdi: "İlmi çoğalan kimse, amelinin çoğunu azımsar. Çünkü taksiratını bilir. Ameli az olan kimse, amelinin azını çok görür. Çünkü taksir ve kabahatini az görür."

27. Yine onlara göre, kulağın işitmesi, gözün müşâhedesine üstün gelmemelidir. Yani nefsinden işittiğin medih ve senâ, nefsine dâir gerçekten bildiği ve ayan beyân gördüğü kusurları ve âfetleri kapatmamalıdır.[175]

28. Melâmîlerin esaslarından bir diğeri de; tevekküldür. Buna dâir Ümeyy El-Bistâmî şöyle demişti: Bâyezîd derdi ki: "O'ndan başka bir görücünün sana bakmadığını, rızkının O'ndan başkasının vermediğini, yaptığını O'ndan başkasının görmediğini anlamak, tevekkül bakımından sana yetişir."[176] Yine bu hususta Hamdûn: "Tevekkül, Allah Teâlâ'ya sımsıkı sarılman ve O'na itimat etmendir" demiştir.[177]

29. Melâmîler kerâmet ve harikaları gizlerler, bunlara istidrâc gözüyle bakarlar. Ayrıca onlara göre bunlar, halka gösterilmemesi gereken ilâhî bağışlardır. Onlara göre peygamberler, mucize gösterebilirler. Çünkü mucize dâvâlarını teyit eder ve bu sayede vazifelerini başarmaya imkân bulurlar, fakat velîlerin buna ihtiyacı yoktur. Onun için peygamberin mucize göstermesi kemâl eseridir. Fakat velînin kerâmet göstermesi noksanlık eserinden başka bir şey değildir. Bu sûretle melâmîler, kerâmetlere ehemmiyet vermeyip kerâmâtı ilmiyeye rağbet gösterirler.[178] Ayrıca Gölpınarlı bu hususta, dâima keşif ve kerâmete aleyhtar bulunan melâmîlerin kitaplarında da fazla bir kerâmete rastlamadığını ve bu özelliğin de onların farklı bir vasfını gösterdiğini beyân eder.[179]

30. Onlara âit esasların bir diğeri de; Semâ, zikir ve sair meclislerde ağlamayı bırakarak mahzun olmaktır. Çünkü ağlamak ferahlıktır, sırrın ifşasıdır. Halbuki bunların hepsi kul ile Allah arasında gizli kalması gereken şeylerdir. Onun için

---

[175] Sülemî, a.g.e., s.136.
[176] Sülemî, a.g.e., s.137.
[177] Kuşeyrî, a.g.e., s.249.
[178] Sülemî, a.g.e., s.73-74.
[179] Gölpınarlı, a.g.e., s.197.

melâmetîler, müridlerinin sükut etmelerini ve mahzun olmalarını isterler. Onlara göre insanın ağlamaktan aldığı zevk, ağlamanın bütün değerini kırmaya kâfidir. Bu yüzden ağlamanın yerine mahzun olmayı koymuşlar ve ancak esef yüzünden ağlamaya cevaz vermişler.[180]

31. Melâmîler hiçbir kuldan yardım dilemezler. Çünkü kime başvursalar, o da ya muhtaçtır ya da muzdardır. Bu ilke, Sülemî'nin sözünü ettiği tevekkül konusunun farklı bir şekilde ifâde edilmesinden ibârettir. Allah'ın mutlak güç ve mülkiyetini ve insanların mülkiyetinin izâfi olduğunu vurgulayan yukarıdaki sözlerin vermeye çalıştığı esas, Sülemî tarafından aynı zamanda bir fütüvvet ilkesi olarak sunulmuştur: "Fütüvvet gereklerinden biri de Allah'ın rızık hakkında verdiği garantiye güvenmektir."[181]

32. Melâmîler dualarının kabul olunduğunu görürlerse mahzun olurlar, ürperirler ve "bu bir hiledir, tuzaktır" derler. Ebû Osman Nişâburî der ki: "Ebû Hafs ile dağlara çıkmıştık. Ebû Hafs oturmuş, bizimle konuşuyordu. Bu sırada bir ceylan gelmiş ve Ebû Hafs'ın önüne çömelmişti. Ebû Hafs ağlamış ve durumu değişmişti. Ne oldu? diye sormuştuk, anlattı: İçimden şöyle bir şey geçmişti. Keşke bir kuzumuz olsaydı da bu gece onun etrafında toplansaydık! Bu fikrin içimden geçmesi üzerine bu ceylan geldi de şöyle oturdu. Benim de Firavun gibi olmadığımı kim temin edebilir. Çünkü onun da her dilediği oluyordu, fakat sonunda bedbahtlığa mahkum olmuştu."[182]

33. Melâmîlerin esaslarından bir diğeri de şöyledir: Abdullah b. Muhammed b. Abdurrahman Er-Râzi'nin şöyle dediğini işittim. Ebû Osman Said b. İsmâil'e arkadaşlarına sual sorulduğu zaman şöyle cevap verdiğini işittim: "Güzel arkadaşlığın dış yüzü, kendi malından arkadaşının elini genişletmek ve onun malına tamâ' etmemektir. Ona karşı insaf dâiresinde hareket etmek ve ondan insaf istememektir. Ona uymak ve onun sana uymasını beklememek, onun

180 Sülemî, **a.g.e.,** s.74.
181 Bolat, **a.g.e.,** s.219.
182 Sülemî, **a.g.e.,** s.139-140.

cefâsına tahammül etmek ve kendisine cefâ çektirmemek, iyiliğinin azını çoğumsamak ve senden ona erişen iyiliği dâima azımsamak gerektir."[183]

34. Melâmîlerin bir başka ilkeleri, şefkât ve merhamette eş ve benzerlerinin olmamasıdır. Hoşgörü, onların tabiatı haline gelmiştir. Hiçbir şeyi kendilerine isnad etmez, hiçkimseyi kendilerinden aşağı görmezler. İnsanlara karşı çok saygılıdırlar. O derece bir sevgi ve saygıları vardır ki, başkalarının huzur ve mutluluğu için fedakârlıktan çekinmezler. Bu öyle bir içtenlikle bezenmiş bir saygı idi ki yanında bir kabahat işleyen bir hatuna bunu sezdirmek ve onun mahcubiyetini istemeyen Belh'li Hatemi Esam, o kadın yaşadığı sürece kendini sağır gibi göstermekten çekinmemiştir. [184]

35. Sohbetlerinde ve konuşmalarında sufî ıstılahlarını ve eski büyük şeyhlerin tabirlerini kullanmaz, zamanlarındaki taliplerin anlayabilecekleri derecede istidatlarına göre açıklamalar yaparlar.[185]

36. Melâmîler, sıkıca ihlâsa sarıldıkları için bir çok özel hususiyetleri vardır. Onlar, hal ve amellerin gizlenmesi lâzım geldiği kanaatindedirler ve onları gizlemekten büyük zevk duyarlar. Öyle ki, onların hal ve amellerinden birisi, herhangi bir kimseye görünse, isyan edenin günahının ortaya çıkmasından ürktüğü gibi o da bundan ürkerek korkar.[186]

37. Melâmîler başkalarının hareketlerine karşı daha müsamahalı ve daha az karamsar davranırlar. Zaten onları kendi nefislerine karşı son derece sertlik göstermeye sevkeden de budur. Bunlar, bütün yaptıklarına kusur buldukları halde, başkalarının tasavvurları için mazeretler arayarak hiçkimseyi hor görmemişler ve ayıplamamışlar.[187]

Sülemî'nin "Risâletü'l-Melâmiyye" adlı eserinden hareketle, yukarıda melâmî erlerinin özelliklerine dâir verdiğimiz maddelerden de anlaşıldığına göre, her tarikat

[183] Sülemî, **a.g.e.,** s.141.
[184] İnan, **İslâmda Melâmîliğin Tarihî Gelişimi,** s.89.
[185] Abdülbâki, L., **a.g.e.,** s.72.
[186] Sühreverdî, **a.g.e.,** s.77.
[187] Sülemî, **a.g.e.,** s.70-71.

belli oranda melâmî meşreb olmak durumundadır. Fakat buradan bu hususları netleştiren, üzerinde daha çok duran melâmîler olduğu sonucuna varabiliriz.

Sülemî melâmetîleri Cebriyye fırkası ile de karşılaştırarak, aralarındaki temel farklılığa şöyle dikkat çekmiştir:

"Hakikat yalnız Allah'tır. Herşeyi yapan, herşeyi irâde eden, herşeyi lutfeden, dünya ve ahirette herşeyi ihsan eden yüce varlık O'dur. Kulların bütün hareketleri ezelden mukadderdir ve mukadder olandan başka birşey vuku bulmaz.

Bir taraftan nefse karşı bakışları, diğer taraftan bu şekilde cebriliğe temayül göstermeleri, mezheblerine, her amelin değerini imha eden ve her karşılığın kıymetini ortadan kaldıran bir mahiyet vermiştir.

Kulun amelleri ya itaattır, yahut karşı gelmektir. İtaat ise, Allah'ın ezelde mukadder kıldığı bir fiilin kul vasıtasıyla vaki olmasıdır. Onun için melâmîler bu çeşit hareketlerle övünmenin mânâsız olacağına inanırlar. Madem ki itaat, insanın kendi fiili değildir, o halde onun bu hareket yüzünden övünmesi veya bu yüzden gurur duyması neden?

Onun için melâmîlerce ibâdet ihtiyar eseri sayılırsa, nefis hastalıklarından biri olur. Bu hastalığın devası mutlak sûrette Allah'a yönelmek, ezelde mukadder olana tamamıyla teslim olmak, böylece kulun kendi amelinde herhangi bir izini görmesine imkân vermemektir."[188]

Bütün bu maddelerden, melâmîlerin, nefislerini itham etmek esasını her şeyden üstün tuttukları, her hususta kendilerini kusurlu gördükleri ve bütün dâvâlarının nefisle mücâdele olduğu çıkarımını yaparak, diğer tarikatlarda geçen; vüsul, kurbiyyet, fenâ, hülul vesâireden de bahsetmediklerini görüyoruz.

Edindiğimiz bu malumatlardan, melâmîlerin hangi vasıfları taşıması lazım geldiğinden fazla, hangi vasıfları taşımaması lazım geldiği sonucunu çıkarabiliriz. Bu bize, melâmîlerin neleri inkâr edeceğini, kendilerine neleri yasak edeceğini

---

[188] Sülemî, **a.g.e.**, s.67-68.

bildirmektedir. Fakat bunlar, diğer mutasavvıflardan, hatta diğer insanlardan hangi hususlarda ayrıldığını apaçık belirtmediği gibi onların yaşadığı ruhâni hayatın bütün vasıflarını da belirtmekten uzak kalmaktadır. Tasavvuf tarihinde önemli yerlere hâiz olan bir çok velîler de melâmî meşreb üzere yaşamayı kendilerine şiar edinmişlerdir. Konumuzun daha iyi anlaşılması açısından aşağıda bu meşrep üzere olan velîlerin sözlerine yer verdik.

5.2 Melâmetî Meşreb Üzere Olan Velîlerin Görüşleri

Sülemî zikredilen Risâletü'l-Melâmiyye adlı eserinde velîlerin melâmet hakkında aşağıdaki görüşlerine de yer vermiştir.

Ebû Hafs el-Haddâd diyor ki: "Melâmet ehlinin müridleri erlik bakımından değişik haller arz ederler. Nefisleri onlar için bir tehlike teşkil etmez. Nefislerinden sâdır olan şeyler, makamları üzerinde tesir etmez. Çünkü zâhirleri açık, hakikatleri gizlidir..."

Ahmed b. Ahmed el-Melâmetî'nin şunları söylediğini işittim: Dedi ki: İbrahim el-Kannad'ın şunu söylediğini işittim: Hamdûn el-Kassâr'a melâmet tarîkini sordum. Dedi ki: "Her hal ile halk için süslenmeyi, herhangi fiil veya ahlâk ile onların rızasını talebi terketmek, Allah'ın sana karşı hakkı yolunda herhangi sûretle levme uğramamaktır."

Abdullah b. El-Mübârek'e melâmet hakkında sual sorulunca demiştir ki: "Onlar öyle kimselerdir ki zâhirde halka gösterecekleri bir işâret, bâtınlarında Hakk'a karşı iddiâ edecekleri bir dâvâ bulunmaz. Allah ile aralarındaki sırra gönülleri ve yürekleri de muttali olmaz.

İsmâil b. Nüceyd'in şöyle dediğini işittim: "Onların makâmına şöyle böyle ermek için insanın bütün fiillerini riyâ sayması, bütün hallerini dâvâ sayması gerekir."

Ebû Hasan el- Kannad dedi ki: Ebû Hafs'a şu sual sorulmuştu: "Size melâmetî ismi verilmiş, bu nedir?" Şu cevabı vermişti: "Melâmetîler, vakitlerini korumak,

sırlarını gözetlemek üzere Hak Teâlâ ile beraber oturmuş kimselerdir. Yakınlık ve kulluk namına her açıkladıkları şey için kendilerini levm ederler, halka ise kusur ve kabahatlerini gösterirler ve güzelliklerini gizlerler. Halk dış yüzlerine bakarak onları levm ederler. Onlar da iç yüzlerini bilerek kendilerini levm ederler. Hak Teâlâ da sırları keşfetmekle, göremeyenin envaını göstermekle, halk hakkındaki ferâsetlerini doğrultmakla ve onlara kerâmetler belirtmekle onları şereflendirmiştir. Onlar, Allah'ın kendilerine olan ihsânını gizleyerek nefsi levm etmek ve ona karşı gelmek yolundaki ilk hallerini açıklamışlar ve halkın gözlerini kendilerinden çevirecek hal izhar etmişlerdir ki Hak ile halleri doğrula. Melâmet ehlinin yolu budur..."[189]

Bazılarına melâmîlerin hali sorulmuş şöyle demişler: "Öyle kimselerdir ki Hak Teâlâ sırlarını korumayı üzerine almış, iç yüzlerine dış yüz örtüsünü örtmüştür. Halktan olmak dolayısıyla halk ile beraberdirler. Çarşılarda ve kazanç yollarında onlardan ayrılmazlar. Fakat hakikat ve dost edinmek bakımından Allah ile beraberdirler. İç yüzleri, halk ile ülfet ve onlarla avam üzere düşüp kalkmak dolayısıyla dış yüzlerini levm eder. Dış yüzleri de Hakk'ın bitişiğinde ikâmet ve dış yüzde zıtlarla düşüp kalkmayı ihmal etmek yüzünden iç yüzlerini levm eder. Bu hal, pirlerin ve büyüklerin halidir."

Hazreti Bâyezîd'e: "Arifin en büyük işâreti nedir? diye sorulmuş da o da seninle beraber yediği içtiği, şakalaştığı ve alışveriş ettiği halde kalbinin kudsiyet saltanatında bulunmasıdır. İşte işâretlerin en büyüğü budur." cevabını vermiş.[190]

Gerçek melâmet halini büyüklerden biri şöyle anlatır: "Her kim nefsin küstahlığını ve tabiatının bozukluğunu anlamak isterse kendisini methedeni dinlesin. Şâyet nefis, methin en azı ile azgınlığa uğrarsa bilsin ki, o nefsin Hak yolunu bulmasına imkân yoktur. Çünkü aslı faslı olmayan bir takım medihlerle hoşnut olmakta ve aslı faslı olmayan bir takım zemlerden ızdıraba uğramaktadır. İnsan, nefsini küçümserse,

---

[189] Sülemî, **a.g.e.**, s.100-102; ed-Dûmî, A., **a.g.m.**, s.338-339.
[190] Sülemî, **a.g.e.**, s.103-104.

hiçbir medih onun üzerinde tesir etmez ve hiçbir zem onu rahatsız etmez. Ancak o zaman insan melâmet haline erer."[191]

Sülemî'nin zikrettiklerine ilâve olarak Hamdûn el-Kassâr'ın melâmetîler hakkında bir başka görüşü de şöyledir: "Ona melâmetten sorduklarında dedi ki: "Halk için bu yol hem zor hem de kapalıdır. Ama yine de bu hususta bir parça bir şey söyleyelim. Mürcie kadar Allah'tan ümitli olmak, Mutezile kadar korkmak melâmetîlerin sıfatıdır. Yani melâmetîler, Allah'ın keremine bel bağlama konusunda, o kadar çok ileri giderler ki, bu yüzden Mürcie mezhebi mensupları dahi onlara melâmet ederler. Diğer taraftan Allah'ın gazabından korkma konusunda o kadar çok ileri giderler ki, Mutezile mezhebi mensupları bile bu yüzden onları kınar dururlar. Bu sûretle de melâmetîler her hâlükârda melâmet okunun hedefi olurlar."[192] Ayrıca bu konu hakkında Hucvîrî aynı eserinde Hz. Osman (ra.)'a âit güzel bir hâdiseye de yer vermiştir.[193]

5.3 Bazı Araştırmacı ve Müsteşriklerin Görüşleri

Melâmetîlik sadece erbâbının değil, pek çok araştırmacı ve müsteşriklerin de ilgi odağı olmuştur. Sülemî'nin risâlesini tetkik yolunda ilk eseri neşreden Von Richard Hartmann, risâlede zikredilen 45 maddeyi ve diğer bazı mühim kısımlarını almancaya çevirir, din tarihi bakımından melâmîliğin mevkiini de kısaca anlatır.[194]

Hartmann'ın dışında Sülemî'nin risâlesindeki 45 maddeye ilgi gösterenlerden biri de Morris S. Seale'dir. Seale makâlesinin giriş bölümünde melâmetîleri "sarhoş sufîler" olarak itham eden Proffesör Arberry'e[195] katılmayarak onun haksız olduğunu belirttikten sonra, Sülemî'nin 45 maddesini, Hz. İsa (a.s.)'ın "Sermon on the Mount"

---

[191] Sülemî, **a.g.e.**, s.109.
[192] Attar, **a.g.e.**, s.438; Hucvîrî, **a.g.e.**, s.264.
[193] Bkz. Hucvîrî, **a.g.e.**, s.262.
[194] Von Richard Hartmann, "*As-Sulami's Risalat al-Malamatija*", **Der Islam**, VII, Strassburg, 1918, s.163-171.
[195] Bkz. A.J. Arberry, "*An Account of The Mystics of Islam*", **Sufism**, London, 1956, s.70-74.

adıyla bilinen meşhur vaazı ile kıyaslamış ve aralarındaki şaşırtıcı benzerliğe dikkat çekmiştir.[196]

Seale, melâmîliğin "kesilip kurutulmuş bir ahlâk kanunları olmadığı gibi her yönüyle kapsamlı bir filozofi sistemi de olmadığı" sonucuna varmıştır. Melâmîlerin, tıpkı Hz. İsa'nın öğretisinde olduğu gibi, insan nefsinin yaratılış itibârıyla düşük ve günahkâr olduğunu algıladıklarını ve tek gayelerinin bunu düzeltmek ve reform etmek olduğunu iddiâ etmiştir. Seale "Sermon on the Mount" vaazı ile melâmîliğin prensipleri arasındaki en hayati farklılığın hitap edilen zümre olduğunu da vurgulamıştır. Seale'ye göre, Hz İsa'nın vaazı toplumun her kesimine olduğu halde, melâmîlik sadece elit bir zümreye hitab eden, ahlâki ve mânevi bir idealdir.[197]

Melâmîliğin Mevlevî, Rufâî gibi bir tarikat olduğunu söyleyenler olduğu gibi bir tarikat olmadığını ileri sürenler de vardır. Tetkik ettiğimiz eserlerde araştırmacıların ekseriyetle melâmetîliği tarikatlar üstü bir yaşam tarzı olarak algıladıklarını müşâhede etmekteyiz. Bu hususta Yusuf Ziya İnan şöyle diyor: "Melâmîlik bir tarikat etiketi değil, bir hal yansımasıdır, bir yaşam tarzıdır; Vahdet-i vücûd ağırlıklı bir şühûdî tavırdır. Herşeyi Hak bilip sayan; Allah'ın zâtî tecellisini, sadece insanda gören, amma hiçbir şeyi gayrı da görmeyen, Allah gözü ile bakıp fark-ı Muhammedî ve ahlâk-ı Muhammedî'de yaşayan insanlardır."[198]

Melâmîlikle ve onun ileri gelen şahsiyetlerinden biri olmakla tanınmış olan Abdülaziz Mecdi Efendi (ö.1941) şöyle der: "Melâmîlik adında bir tarikat yoktur. Bu, Seyyid Muhammed Nûrü'l-Arabî'nin mahlasından kalmadır. Benim mahlasım nasıl (Mecdi) ise, onun mahlası da (Melâmî) dir."

Sâdık Vicdânî merhum da Tomar-ı Turuk-ı Aliyye adlı eserinde: "Melâmetîlik bildiğimiz Turuk-ı Aliyye kabilinden tarikat-ı mahsusa ve müstakille olmayıp,

---

[196] Morris S. Seale, "*The Ethics of Malamatiya-Sufism and The Sermon On The Mount*", **The Muslim World**, C.58, S. 1, A.B.D, 1968.
[197] Seale, **a.g.m.**, s.19.
[198] İnan, Y., **20. Asırda Bir Vahdet-i Vücut Öğretisi (Melâmet ve Tarikatler) Melâmet I**, İstanbul: Sinan Yayınevi., 2000, s.24.

tarikatların seyr ve sülûkunde Melâmiyye-i kadime sîretince ittihaz edilebilecek meslek ve meşrepten ibâret bulunmuştur" der.[199]

Yine bu konuda Ahmed Güner Sayar şöyle demiştir: "Melâmetîlik, bir hal, bir tavır ve yaşantı biçimi olarak bir tarikat değil, fakat hemen her tarikatta bulunan belki tarikatlerin alışagelmiş ilmihal anlayışının ötesinde, tarikatler üstü bir eşya ve kâinat anlayışıdır. Sözden çok kendini duygu ve halde somutlaştıran bir ruh halidir."[200]

5.4 Melâmetîliği Sufilikten Üstün Kabul Eden Mutasavvıfların Görüşleri

Melâmet düşüncesi meşhur mutasavvıfların da ilgisini çekmiş ve eserlerinde bu konu üzerinde fikir beyân etmişlerdir. Bu mutasavvıfların hemen hepsi, orijinal melâmet düşüncesini, müslümanın sahip olabileceği yüksek bir mertebe olarak kabul etmekle berâber, mânevi derece itibariyle melâmetîlik ile sufîlik arasında bir mukayese yoluna gitmişler, bunlardan bir kısmı melâmetîliği daha üstün görürken, bir kısmı da sufîliği üstün kabul etmişlerdir. Biz de bu konuda öncü şahsiyetlerin görüşlerine aşağıda yer verdik.

5.4.1. Sülemî'nin Görüşleri

Melâmetîliğe dâir müstakil bir eser yazan Sülemî, ilim ve hal erbâbını,

1. Şeriat âlimleri,
2. Ma'rifet ehli,
3. Melâmetîler

olmak üzere üç zümreye ayırmış ve bunlardan şeriat âlimlerini "havâs", ma'rifet ehlini yani sufîleri "havâssu'l-havâs", Melâmetîleri de "ehass-ı havâssu'l-havâs" olarak kabul etmiştir. Sülemî bu üç zümre hakkında şöyle der:

---

199 Vicdânî, **a.g.e.**, s.79; Mehmet Zeki Pakalın, **Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C.2, İstanbul: MEB Devlet Yayınları, 1971, s.466-467.
200 Sayar, **a.g.m**, s.148.

"Birinci derecedekiler; şeriat âlimleridir. Onlar hükümlerle alakalı bilgileri ve hükümleri toplamakla, sağlamakla, vermekle, yaymakla meşgul olurlar; havâssın muâmelelerini, müşâhedelerini denemeye değer vermezler. Bunlar o zâhir bilgilerle, şeriatın esasını ve dış temellerini koruyacak meselelerle ve ihtilaflarla uğraşırlar. Muâmeleleri doğrultmak ve kitap ile sünnete bağlamak hususunda başvurulacak kaynak onlardır. Amellerini bozmadıkça, bu fâni dünyaya gönül vererek öteberi toplamaya koyulmadıkça şeriat ulemâsı ve din önderleri onlardır. Yoksa onlara uymak gerekmez ve yaptıkları işin ehli olmaktan çıkarlar.

İkinci dereceliler; havâsdırlar ki Hak Teâlâ, kendini tanımak meziyetini onlara bahşetmiştir, halkın türlü türlü işlerinden ve gidişlerinden onları korumuştur. Bütün işleri Allah'tır ve bütün istekleri O'dur. Bunların kendilerini dünyaya bağlayan halk yönünde bir nasipleri yoktur ve dünyanın hiçbir cihetiyle alâkalı değillerdir. Halkla işleri güçleri yoktur ve Allah'tan gayri bir yol tutmazlar. Bunlar havâssın da havâssıdırlar. Allah onları her türlü kerâmetle mümtaz kılmıştır ve sırlarını her türlü alâkadan kesmiştir. Bu yüzden Allah içindirler, Allah iledirler, gidişleri de yalnız Allah'adır. Fakat bunu da muâmele yolunu sağlamladıktan, mücâhede dillerini kendilerine karşı kurduktan sonra başarmışlardır. Sırları Hakk'a nâzırdır, gaybe bakıcıdırlar. Âzâları, ibâdet süsüyle süslüdür. Dış yüzlerinde şeriat yoluna aykırı bir şey görünmez. Fakat iç yüzleri de gayb âlemini gözetmekten uzak kalmaz. Bunlar Allah'a karşı mârifet ehlidir.

Üçüncü derecedeki kimselerse; Cenab-ı Hakk'ın içlerini kendisine yakınlıkla bezediği kimselerdir ki bunların herhangi bir sûretle Hak'tan ayrılmalarına imkân kalmamıştır. Hak onları halktan kıskandığı için, ayrılık ifâde eden dış yüzlerini halka göstermiş ve böylece bunların kendisiyle hemhal olmalarına imkân vermiş; halkın bu kimseler yüzünden kendilerini kaybedip bir takım imtihanlara uğramalarına karşı gelmek için bunların iç yüzlerinin dış yüzlerine tesir etmelerine imkân vermemiştir. Bunlar ise melâmetîlerdir.[201] Hak Teâlâ kurbiyet ve vuslat kerâmetleriyle onların iç yüzlerini zenginleştirmiş; ve bunlar sırrın sırrında, (candan içeru can içinde) cemî (Hak ile Hak olmak) mânâlarını gerçekleştirmişlerdir. Artık onlar için her ne olursa olsun

[201] Sülemî, **a.g.e.**, s.24.

ayrılık imkânı kalmamıştır. Bunlar en yüksek mertebelerde cemî, kurbiyet, ünsiyet ve vuslat mânâlarını gerçekleştirince Hak Teâlâ onları halka açıklamayı kıskanarak onları, ayrılık ifâde eden zâhir ilimleriyle, şeriat hükümleriyle meşgul eden cephe ile göstermiştir ki Hak ile Cem'u'l-Cem yakınlığındaki halleri korunmuş ola. Bâtının zâhire tesir etmemesi ise, en yüksek hallerdendir. Ve bu hal Hz. Peygamber (s.a.v.)'in en yüksek mertebeye vararak "Kābe kavseyni ev ednâ" makâmına erdiği halde geri döndüğü zaman zâhir haller üzerinde konuşması gibidir. Onun kazandığı yakınlık, zâhir hali üzerinde hiçbir veçhile tesir etmemiştir. Biraz önce anlattığımız hal, Musa (a.s.)'ın hali gibidir. Çünkü Hz. Musa (a.s.) Allah'ın hitabına erdikten sonra hiçbir kimse kendisiyle konuşmaya takat getirememiştir. Sufîlerin hali de böyledir. Bunlar, ikinci dereceyi teşkil ederler. Bunlar o kimselerdir ki sırlarının nûru dış yüzlerinde belli olur. Melâmetîler ise böyle değildirler. Melâmet ehline müritler arkadaşlık ederlerse onları itaate teşvik ederler. Hazreti Peygamberin sünnetinden ayrılmamayı, her hal ve kârlarında, iç ve dış hallerinde edep ve erkânı gerektiren tarzda hareketi tavsiye ederler. Onları dâvâlı olmaktan, herhangi bir kerâmeti belirtmekten ve bunlara güvenmekten çekinmeye, onları bütün muâmelelerini doğrultmaya ve mücâhedelerini devam ettirmeye dâvet ederler. Mürit de onların yolunu tutar, onların edebiyle edeplenir. Şâyet müridin kendi fiillerinden ve hallerinden birine önem verdiğini görürlerse ona kusurlarını açıklarlar ve bu kusurlardan kurtulmanın çaresini gösterirler..."[202]

Sülemî'ye göre sufî ile melâmetî arasındaki en esaslı fark: "Sufînin, dış yüzü ile iç yüzüne işâret vermesi; sözlerinde ve fiillerinde sır aydınlığını belirtmesidir. Onun için sufî, Hallac tarafından ve başkaları tarafından yapıldığı gibi bir takım dâvâları izhar etmekten, bir takım gaybi sırları açıklamaktan, bir takım kerâmetleri başarmaktan geri kalmaz. Fakat melâmetî, Allah'ın sırrını saklamaya dikkat eder ve onun bir dâvâsı yoktur. Çünkü dâvâların hepsi de cehâlet ve küstahlık eseridir. Çünkü, kulun kendi kusurunu anlamadığına delâlet eder. Onun için melâmetî, kerâmetin bir ilâhî imtihan olmasından, halkın bu yüzden kendine takılarak bir takım hercümerçlere yol açmasından korkarak kerâmet göstermez."[203]

---

[202] Sülemî, **a.g.e.,** s.97-100.
[203] Sülemî, **a.g.e.,** s.25.

Sülemî, böylece mânevi mertebe itibariyle melâmetîlerin ümmetin en üstünleri olduğunu ifâde eder. Üzerinde çalıştığımız bu eserin konusu başlı başına; melâmetîlerin, bu ümmetin en üstün derece ve makâmına sahip olduğu ve melâmetî tarikatının hakikati ve sîretinin ne olacağı ve bu tarikata mensup olan dervişlerin âli meşreblerine dâir olması hasebiyle burada İbnü'l-Arabî'nin hakikat ricali hakkında yaptığı sınıflandırmayı zikretmekte yarar görüyoruz.

5.4.2. İbnü'l-Arabî'nin Görüşleri

İbnü'l-Arabî, Fütûhât-ı Mekkiyye adlı eserinde çeşitli vesilelerle melâmetîlerden söz ettiği gibi, melâmetiyye konusunu ayrı bir bölüm halinde incelemiştir. İbnü'l-Arabî'nin bu eserinde ve (Seyyid Şerif Cürcâni'nin Ta'rifât'ında) melâmetîliğin uzun uzadıya ele alınması, bize ilk devir melâmetîliğinin, VII/XIII. asra kadar gittiğini göstermekle birlikte,[204] onun bize verdiği bir takım bilgiler de ilk devir melâmetîliği hakkında aydınlatıcı olmuştur. Bununla birlikte onun bizlere takdim ettiği melâmet fikri, tarihsel melâmetîlik ile karışık mefkûrevî bir melâmetîlik olup, Fütûhât'taki metinler tarihsel melâmetîlik hakkında kendi başına yeterli görülmemelidir.[205] İbnü'l-Arabî, melâmetî tabirini, Sülemî'den daha geniş mânâda kullanır. O kadar ki Hz. Muhammed (s.a.v.)'i melâmetî sayar.[206] Çünkü melâmetîlik, Allah'a yakınlık, yani "Kābe kavseyn" makâmıdır.[207] Sülemî ise daha önce de belirttiğimiz gibi, sufiyi Hz. Musa (a.s)'a, melâmîyi de Hz. Muhammed (s.a.v.)'e benzetmekle iktifâ etmiştir.[208]

İbnü'l-Arabî, hakikat ricâli olan Zevât-ı Kirâmı üç gruba ayırır:

Ubbâd tâifesi: Ubbâd, kendilerinde zühd ve Hakk'a bütünüyle bir yöneliş bulunan, dış görünüşlerinde güzel ve övülmüş huylar galip olan ricâlullahdır. Bunlar temsil ettikleri yaşayış ve mesleğin üstünde bir şey görmezler. Onlar, sırları, keşif ve

---

[204] Gölpınarlı, **a.g.e.**, s.16.
[205] Bolat, **a.g.e.**, s.162.
[206] İbn Arabî, **Fütûhât**, C.2, Beyrut: Dârü'l-Sadır, s. 16.
[207] Prizrînî Seyyid Abdürrahim b. Ali el-Melâmî, **Terceme-i Beyân-ı Hakîkati'l-Melâmiyye Risâlesi** (Osmanlıca eserin aslından), vr. 77a.
[208] Bkz. Sülemî, **a.g.e.**, s.97-100.

kerâmeti bilmezler ve de önem vermezler. Sadece kendi hallerine vâkıftırlar ve onun üstünde kendilerine bir şey atfetmezler. Dua istemek için bir kişi yanlarına geldiği zaman, kendilerinde hiçbir şey görmedikleri için duadan kaçınırlar. Bunun sebebi ise: Kalplerinde ucüba dâir hiçbir şeyin yol bulmasını istememeleridir.

Nazarlarında, mânevi makâm ve hallere vâkıf olma ve mârifet olmadığı gibi, kendilerinde de ilâhî ilim ve sübhâni mârifetlerle hâsıl mânevi müşâhedelerden ufacık bir iz bile yoktur. Yani kulluk ve zühdden gayri birşey bilmezler. Bunlar gerçek mânâ, da Cenâb-ı Hakk'a değil, kendi sâlih amellerine güvenir ve yalnız o amellerin boşa gidip iptale uğramasından korkarlar. İnsanlardan kendi hallerini gizlemedikleri için de avam nezdinde seçkin kişiler olarak tanınırlar.[209]

Sûfiyye tâifesi: Sûfiyye, ubbâda mensup olan grubun daha üzerindeki ricâlullahdır. Bunlar, gayret, mücâhede, verâ, zühd, tevekkül gibi güzel vasıflara sahip olmakla beraber, fiillerin hepsini Allah'a nisbet ederler. Bunlar da dünyadan el etek çekmek, Allah'a güvenip O'na dayanmak hususundaki âbidlerden farksızdırlar, ahlâk ve fütüvvet sahibidirler. Sufî tâifesi, kendi mânevi mertebelerinin daha üzerindeki dereceleri görmekle berâber, kendilerinde tahakkuk ve tecellî eden hali herşeyin üzerinde görüp kabul ederler. Avam arasında kerâmet göstermekten çekinmezler ve Allah nezdindeki mevkilerini belirtecek her şeyi göstermekten geri kalmazlar. Çünkü bunların telakkisine göre, Allah'tan başka bir gördükleri yoktur. Bunlar ahlâki güzellikleriyle birlikte melâmiyyeye göre ruûnet ehli ve nefs sahibi sayılırlar. Çünkü kendilerinde iddiâ şâibesi bulunmaktadır. Bu kısmın talebeleri de, kendileri gibi ashab-ı dâvâdırlar. Allah-u Teâlâ (c.c.)'nın yarattığı her kişi üzerine faydalı olmak için çaba sarfederler ve Allah'ın kullarına karşı başkanlık iddiâsında bulunurlar.

Melâmiyye tâifesi: "Hz. Ebû Bekir es-Sıddîk (ra.)'ın kademi üzerinde bulunan ricâlullahdır.[210] Bunlar bütün varlıklarını Allah'a vermişlerdir. Cenab-ı Hak onları esirgeyerek korumuş, herhangi gözün onlara uzanıp kendilerini Allah tarafından çevirmesine imkân vermemişlerdir.

---

[209] İbn Arabî, **Fütûhât,** C.3, s.34.
[210] İbn Arabî, **Fütûhât,** C.3, s.34.

İbn Arabî'ye göre melâmetîlere has olan sıfatlar şunlardır: Melâmetîler, Allah'ın farz kıldığı şeyleri îfâ eden diğer mü'minlerden hiçbir hal ile ayrılmayan kimselerdir. Bunlar beş vakit namaza, yapılması gereken sünnetlerin dışında bir ilâve yapmazlar. Sokak ve çarşılarda gezerler, herkesle konuşurlar, halkla bütün farzları edâ ederler, herkesin giydiği elbiseyi giyerler ve böylece halk tarafından tanınmamaya çalışırlar. Hak Teâlâ, melâmî tâifesini dünyevi şekil ve sûretlerle avamdan, güzel ameller sûretiyle havastan korumuş ve her şeye tasarruf edebilme gücü bulunan abdal ricalinden dahi örtüp saklamıştır. Cenâb-ı Hak (c.c.) bir hadîs-i kudsîsinde şöyle bildirmiştir: "Velîlerim, kubbelerim altındadır, onları benden başka kimse bilmez."[211]

(La'lizâde Abdülbâki, buradaki kubbelerden kastın; beşer sıfatları, bazı iş ve kazançlar ve zâhiri ayıplar olduğunu söyler. Çünkü La'lizâde'ye göre; elbise ve o zâhiri ayıpla, dış göz onu göremez. Hadîs-i şerîfte geçen, "onları benden başka kimse bilmez" cümlesi bu anlamdadır. Bir kimsenin basiret gözü onlardaki Muhammedi nûr sürmesiyle sürmelenmedikçe, evliyâyı hakikati ile idrâk edemez. Onun için Hak âşıkları riyâ sebeplerinden ferâgat etmiş, vazgeçmişlerdir.)[212]

Bunlar diğerlerinden ancak Hak ile Hak olan gönülleriyle tefrik edilebilirler. Ubûdiyyet derecesinden asla ayrılmazlar. Gönüllerini Cenâb-ı Hakk'ın Rubûbiyyet tecellisi kapladığından, riyâset ve baş olma sevdasına kapılmazlar. Bu rical, halis âbidler olup Allah-u Teâlâ (c.c.)'e ihlâslıdırlar. Efendilerini (c.c.) daima müşâhede ederler. Öyleki; yemelerinde, içmelerinde, yakazalarında, uykularında, sözlerinde devamlı sûrette Allah-u Teâlâ (c.c.)'ü müşâhede ederler. Yani halk içinde Hak'la beraberdirler. Ayrıca onlar, sebeplerin hikmetlerine de vâkıftırlar. Kendileri dışındaki insanların, herşeyin sebeplerden yaratıldığını sandıklarını, ve bu yüzden onların sebepleri ispat yoluna gittiklerini söylerler. Halbuki sebepler peşinde koşmak, hakikatte Hak Teâlâ (c.c.)'ü bilmeye perde olur. Oysa onlara göre; herşey, hakikatte Allah-u Teâlâ (c.c.)'ün müsemmasıdır. Onlar, herşeyde bir uluhiyyet sırrı olduğunu görürler. Allah-u Teâlâ (c.c.) onları "fakr" ismiyle isimlendirmiştir. Melâmiyye ricali bu isimle isimlendirildiklerinden Allah-u Teâlâ (c.c.) hariç, kendilerini gayri hiçkimseye muhtaç görmezler. İbn Arabî, melâmiyye tâifesini, ricâlullahın mânevi makâm yönünden en

---

[211] İbn Arabî, **Fütûhât,** C.3, s.35.
[212] Abdülbâki, L., **a.g.e.,** s.110.

üstün dereceye sahip olduğunu da kabul ederek kendilerinden üstün olarak peygamberlikten başka bir şey kalmadığını söyler.

İbnü'l-Arabî melâmiyye tâifesinin iki sebepten dolayı bu ismi almış olduklarını da şöyle anlatır: "Bunlardan birisi; kendi nefislerini Allah-u Teâlâ (c.c.) yanında sürekli levm etmeleridir. Hatta melâmiyye talebeleri kendi nefislerini terbiye için, yaptıkları amellere de sevinmezler. Çünkü sevinmek, amelin kabulünden sonradır halbuki amellerin kabulü ise, melâmiyye talebelerinden gizlidir. (Yani müridler bu mertebelere ermezler) İkincisi ise; melâmiyye tâifesinin Cenâbı Hak'tan kendilerine bahşedilen halleri, mekân ve makamları halka karşı göstermeyip, gizli tuttukları için bu isim onlara verilmiştir" der.[213] Bunlar fiillerin, Allah'a âit olduğunu görmeyen, belki bu fiillerin kendi vasıtasıyla meydana geldiğini sanıp onları zemmeden kimselere bakarak bu hal ve tavrı seçmişlerdir. Halbuki aradan perde kalkacak ve ef'âlin Allah'a âit olduğu görülecek olsaydı, herhangi bir kimseyi levmetmeye imkân kalmaz ve bütün ef'âlin güzel ve şerefli olduğu anlaşılırdı.

İbn Arabî, bu sözlerle kendi mezhebi olan Vahdet-i Vücûda işâret etmiş ve onu melâmîlikle sair tasavvuf mezheplerine de eklemek istemiştir.[214] Buradan hareketle İbn Arabî'den sonra, melâmîliğin vahdet-i vücûd çizgisinde bir gelişim gösterdiğini ve onun görüşlerinin tesirinde kalan Şaranî ve İsmail Hakkı Bursevî'nin de etkisiyle, ikinci ve üçüncü devre melâmîliğinin Vahdet-i Vücûd merkezli bir gelişim gösterdiğini görmekteyiz.[215]

İbn Arabî, melâmîleri Hak erlerinin en başına geçirerek, bunların sahip oldukları makâmın, Hz. Ebû Bekir, Hamdûn el-Kassâr, Ebû Said el-Harrâz, Bâyezîd-i Bistâmî gibi zevâtın makamlarıyla aynı derecede olduğunu belirtmiştir. Bu makâma da "makâm-ı kurb" ve "makâm-ı ilâhî" adı verildiğini, bu derecenin üstünde ancak "nübüvvet" makâmının bulunduğunu da ayrıca ifâde etmiştir. Bu arada; "bizim hâlimizde budur" demek sûretiyle, kendisini de bu makâma sahip bir kimse olarak takdim etmiştir. Bu şekilde melâmetîlerin, tâifelerin en yükseği olduğunu söyleyerek,

---

[213] İbn Arabî, **Fütûhât,** C.3, s.35.
[214] Sülemî, **a.g.e.,** s.23.
[215] Bolat, **a.g.e.,** s.162.

onların hicab ehli olan avam tarafından da tanınmadıklarını ve bu yüzden de yerildiklerini belirtir.[216]

İbn Arabî'nin Bâyezîd-i Bistâmî'yi melâmetî ricâli arasında zikretmesi bize ondan etkilendiğini göstermektedir. Şöyle ki, Bâyezîd-i Bistâmî'ye âit: "Allah'ın velîleri Allah'ın gelinleridir. Bu gelinleri ancak onlara mahrem olanlar görebilir. Onlar Allah'ın üns perdesi altındadırlar ve dünya ve âhirette kimse onları göremezler" sözü ile Şeyhü'l-Ekber'in bu husustaki fikri birebir örtüşmektedir.[217] Nitekim İbn Arabî de melâmet ehlinin en ulularına "ümenâ" adını verdiği ve bunların da halktan gizli velîler olduğunu ifâde etmektedir. Onlara bu ismin verilmesi, kendilerine tevdi edilen ilâhî sırları ve hakikatleri, ehlinden başkasına ifşâ etmediklerinden dolayıdır[218], görüşünde olan İbn Arabî'ye göre melâmet fikri, sufî gruplarından birine mahsus özel bir isim olmayıp, her yerde olabilecek fakat insanların tanımadığı, Hamdûn Kassâr ve Ebû Yezîd gibi ilk devir melâmetîlerini de kapsayan geniş çerçeveli bir anlayış olup[219], bu anlayış onun velâyet görüşü ile de içiçedir. Melâmîlerin genel olarak "abdal"dan sayılması ve özellikle İbn Arabî'nin melâmet ehlini "ümenâ" sıfatıyla tanımlayarak halktan gizli olan kimseler olarak değerlendirmesi, abdal anlayışını daha da esrarengiz bir hale getirmiştir diyebiliriz. Bu tesbite göre, görüldüğü gibi İbn Arabî'nin melâmet kavramından kastettiği mânâ ile velî kavramından kastettiği mânâ farklı değildir.[220]

İbn Arabî yine aynı eserinde enbiyâ ile velîden sâdır olan olağanüstü halleri mukâyese yoluna giderek şöyle beyân eder: Mucizenin sâdır olması yalnız enbiyâ üzerine vaciptir. Peygamberler, şer'i hükümleri koyan yegâne kişilerdir. Velîden ise olağanüstü hallerin zuhur etmesi uygun değildir. Çünkü velî, alemde hükümleri koymakla görevli mesul kişi değildir ve bu vazife peygamberlere verilmiştir. Bu hârükulâde haller, yalnızca Allah-u Teâlâ bunu ortaya çıkarmak istediği zaman o velîden izhar eder. İkinci bir sebep de Allah-u Teâlâ o velî kulunu kendine yakın olduğunu belirtmek istediği zaman bu tür olağanüstü haller ondan zuhur eder. İbn Arabî'ye göre velînin kerametlerini izhar etmesinin uygun olmadığı bir başka durum

---

216 İbn Arabî, **Fütûhât**, C.2, s. 16; C.3, s.34.
217 Bolat, **a.g.e.**, s. 114.
218 İbn Arabî, **Fütûhât**, C.2, s. 20.
219 Bkz. İbn Arabî, **Fütûhât**, C.3, s.34.
220 Bolat, **a.g.e.**, s.163.

ise; velînden sâdır olan bu hallerin, onun nefsi üzerine galebe gelme endişesi ve bunun sonucunda da mekr ve istidrâca yakın olma tehlikesidir. O yüzden bu tür haller, Allah-u Teâlâ ile velî kulları arasındaki bir sırdır ki, bu diğer insanlar tarafından bilinmez. İbn Arabî, ayrıca melâmiyye erlerinin hakkâniyyetlerinin, insanlara zâhir olması halinde; insanların onları ilah kabul edeceğini belirtir. Kendilerine bahşedilmiş olan bu sırları gizleyip açığa vurmadıklarından çevrelerin tarafından sıradan tacir, satıcı, sanat sahibi vs. insanlar olarak tanınırlar. İbn Arabî, bu velî kulların makâm ve mevkilerinin hakikatine ancak kıyamet gününde vakıf olacaklarını da ilâve eder.[221]

İbn Arabî'nin, melâmet ehli ile ilgili nitelemelerinin bir kısmı daha önce de değindiğimiz gibi, Sülemî'nin yapmış olduğu tasvirleriyle örtüşmekte olduğunu görüyoruz.

5.4.3. Abdurrahim İbn Ali el-Melâmî'nin Görüşleri

Üzerinde çalıştığımız eserin müellifi Abdurrahim İbn Ali, Şeyhü'l-Ekber İbn Arabî'nin melâmîler hakkındaki verdiği yukarıdaki bilgilere bazı ilâveler yapmıştır. Abdurrahim İbn Ali, melâmiyye talebelerini; ehl-i bidâye, ehl-i vasat, ehl-i nihâye olmak üzere üç sınıfa ayırır. İlk sınıf olan ehl-i bidâye melâmîleri, sülûkun başında olmaları cihetiyle bu ateşle yanıp tutuşurlar. Bunlar sülûklarının gereği yaptıkları zikirlerin harareti ve yaşadıkları mânevi haller sebebiyle, nefislerinden fâni olmuşlardır. Yani bir nevi bulundukları makamlarının tecelliyâtlarının lezzetlerine gark olmuşlardır. Nefislerini âmil görmedikleri gibi, amellerinin de kabul olduğunu düşünmezler. Onlar bu şekilde hallerin zevkine boyanmaları sebebiyle bazı zaman hârice, kelimât-ı mütenâkıza ile konuşurlar. Ve "lâ fâile illallâh" derler. Onların bu sözleri, bir vakt-i tecellinin eseri ve hükmüdür. Abdürrahim b. Ali el-Melâmî'ye göre onların bu sözü söylemelerinin sebebi: Allah'tan gayrisinin fiillerini inkâr etmelerinden dolayıdır. Çünkü onlar, tecelliyât-ı ef'âlullah makâmındadırlar.

Abdürrahim b. Ali el-Melâmî, melâmiyye talebelerinin bu sözleri sebebiyle aralarında benzerlik olduğu görülen Cebriyye tâifesinden de onları ayırarak aralarındaki farkları açıklar. Ona göre; melâmiyye talebelerinin "lâ fâile illallâh" sözlerini

---

[221] İbn Arabî, **Fütûhât,** C.3, s.36.

Cebriyyenin; "biz fiillerimizde irâde sahibi değiliz, belki fiilleri seçmede mecburuz" sözleriyle kesinlikle bağdaştırmaz. Çünkü hakkında doğru sandıkları bu bâtıl akideleriyle, rububiyyeti ispat ederek Allah-u Teâlâ'yı tevhid ettiklerini sanırlar. Halbuki Cebriyye tâifesi, bu yanlış fikirleri sebebiyle, ubudiyyeti inkâr ederek Hak katında bâtıl bir fırka olmuşlardır. Abdürrahim b. Ali el-Melâmî Hz. Muhammed (s.a.v.)'in bu hususta rivâyet olunmuş: "Cebriyye, bu ümmetin ateşe tapanıdır." sözlerini teyit eden hadîs-i şerîfini de delil getirir. Ayrıca Abdürrahim b. Ali el-Melâmî, melâmiyye tâifesinin mübtedilerinin, Allah-u Teâlâ'nın yarattığı mahlukatın tamamında fâil olduğunu ve O'nun dışında hiçbir varlığın da fâiliyyetini kabul etmeyerek bunu inkâr etmelerinin sebebini, "Allah'a yemin olsun ki, O, sizi ve işlediklerinizi yarattı."[222] âyet-i kerimesinin sırrından hasıl olduğuna da değinir. Çünkü melâmiyye tâifesinin mübtedileri, bu âyetin sırrını ihata ederek, onun Hakk'a mahsur olduğunu müşâhede etmişler ve bu yüzden bu sözü söylemişlerdir. Bu şekilde onlar, "lâ havle velâ kuvvete illâ billah" kavl-i şerîfinin nûruyla nurlanıp, ubudiyyetin kemâlini ispat etmişlerdir. Yukarıda zikrettiğimiz âyet-i kerimenin sırrı, vahdet makâmı ve tevhid şarabının zevkinden dolayı ehl-i sekr olmuşlardır ve bu sarhoşluk içinde de bu sözü sarf etmişlerdir.[223]

Abdürrahim b. Ali el-Melâmî, yukarıda açıkladığımız üzere, tevhid-i ef'âl makâmından başka tevhid-i sıfat, tevhid-i zât makâmından da bahseder. Melâmî tâifesinin mübtedilerinin bazılarının, kelimat-ı sıfâtiyye ile konuştuğunu ve: "lâ müride illallâh ve lâ kādirü illallâh" diyerek bu sıfatın tecellileri içinde kaybolduğunu belirtir. Onlar sevgililerinin bu sıfatının vasıfları sebebiyle de sarhoş olurlar. Çünkü kendi vücutlarında, sevgililerinin sıfatının tecellilerini görürler ve bu kelimât-ı sıfâtiyyeyi, ancak zevk edenlerin bilebileceğini söylerler.

Abdürrahim b. Ali'ye göre, melâmî tâifesinin mübtedilerinin bazıları da kelimât-ı zâtiyye ile konuşarak: "lâ mevcûde illallâh" derler. Bu şekilde onlar Hakk'ın dışındaki diğer bütün mahlukatın mevcudiyetini inkâr ederler. Melâmiyye tâifesi bu makamlarda Hak Celle Alâ Hazretleri'ni seyr ve sefer ederler. Ve bu yüce makamların her nefesinde tattıkları zevkler, haller ve tecellilerde kâim ve sabit olurlar. Zikredilen

---

[222] Saffat Sûresi (37): 96.
[223] Abdürrahim b. Ali el-Melâmî, **a.g.e.**, vr.72a-73b.

bu tâifeler, derece derece zevklerle ve yüce makamlara yükselip hareket ederler. İşte melâmî tâifesindeki talebelerinin hallerindeki, sözlerindeki bu farklılıklarından dolayı diğer insanlar tarafından anlaşılamamışlar ve sürekli onların levmlerine maruz kalmışlardır. Bu insanlar; ulemâ, avam, ehl-i rüsum dahi olsalar cahillikleri sebebiyle melâmîlerin bu hallerini idrak edemeyerek hayrette kalmışlardır.

Abdürrahim b. Ali el-Melâmî, melâmîler dışındaki bu insanları ya ehl-i cümûd ya da ehl-i şühûd olarak tanımlar. Ehl-i cümûd olanların, hicab ve şirk ehli olduğunu söyler. Ehl-i şühûd olanlar ise; her ne kadar şühûd ehli olsalarda yine de kendilerini gölge ehli olmaktan kurtaramamışlardır. Bu yüzden de vücud makamlarının zevkine kâdir olamazlar der. Bütün bu açıklamaların neticesinde melâmiyye olmayan kimselerin, onların halini idrak edemediklerini anlıyoruz. Nerede kaldı ki onların şarâb-ı küûs-i vücutlarının lezzetlerini zevk etsinler?[224]

Abdürrahim b. Ali, eserin sonuna bir hâtime de yazarak, melâmiyye sadatının mizaçlarına uygun dört halifeden birini kendilerine müşhid edindiklerine ve onların sahip oldukları makamlarına da değinmiştir.[225]

5.4.4. Seyyid Şerif Cürcâni'nin Görüşleri

Seyyid Şerif Cürcâni, Ta'rifat adlı eserinde melâmiyyeyi şu şekilde tanıtır: "Bâtınlarında bulunan mânevi halleri, zâhirde gözükmeyen ricâlullahtır. Bunlar ihlâsta kemâli hakikat derecesine yükselebilmek için çalışırlar. Bütün işlerinin Cenâb-ı Hakk'ın gayb ilmiyle kararlaştırılmış kaza-yı ilâhî ile yerli yerinde yapılmış olduğunu kabul ederler. Bunların ilimleri, irâdeleri, Cenab-ı Hakk'ın ilmine ve irâdesine aykırı olmaz. Çünkü sebep ve vesileleri ancak kaldırılması gereken aradan kaldırır ve ifâ edilmesi gereken yerlerde de özellikle icrâ ederek yerine getirirler. Sebep ve vesileleri Vâz'ı Akdes'in koyduğu yerden kaldıran kişi, ahmak ve ilâhî hükme göre cahil durumdadır. Vâz'ı Akdes'in kaldırdığı yerden sebebe güvenip yapışan kimse de müşrik

[224] Abdürrahim b. Ali el-Melâmî, a.g.e., vr. 74a-79b.
[225] Abdürrahim b. Ali el-Melâmî, a.g.e., vr. 91a-91b.

ve inkârcıdır. Melâmiyye hakkında "velîlerim benim kubbelerimin altındadır" kudsi hadisi söylenen muhterem ve hürmete layık bir gruptur."[226]

5.4.5. Eş-Şeyh Nasuh b. İsmâil er-Rûmi'nin Görüşleri

Eş-Şeyh Nasuh b. İsmâil er-Rûmi, "Riyâzu'n-Nâsihîn" adlı eserinin "Fazl-u ihfâ ve a'mâli sâliha" faslında şöyle der: "Melâmîlere göre amel ve ibâdetlerin en şerefli ve faziletlisi gizlice yapılanı olduğundan, melâmiyye tarikatı, tarikatların en efendisi ve en yücesidir. Silsilesi Ebû Bekir Sıddîk (ra.)'da son bulur."[227]

5.4.6. İsmâil Hakkı Bursevî'nin Görüşleri

Meşhur Osmanlı mutasavvıflarından İsmâil Hakkı Bursevî de aynı şekilde melâmetîleri, iki yön üzere kabul eder. Bunlardan biri kendi nefislerinden hariç, diğeri ise dahildir. Birinciler toplumun içinde ve Hakk'ın huzurunda kendi hata ve kusurlarına bakıp nefislerini kınarlar. Amelde ise neden ihlâslı olmadık diye üzülürler.

İbnü'l-Arabî'nin belirttiği gibi İsmâil Bursevî de onların sevinçlerinin ancak amellerinin kabulünden sonra olacağını söyler. İkincilerin ise ona göre Allah-u Teâlâ (c.c.)'nın yanında mertebeleri büyüktür. Öyleki, halk onların bu yüksek mertebelerini bilse, onlara tapınırdı der. Ayrıca melâmî tâifesinin sırlarını ve hallerini herkesten sakladıkları ve göstermedikleri için onları büyük velîlerden kabul ederek, melâmetîleri bu hususta en yüksek mânevi mertebelere ulaşmış kimseler olarak değerlendirmiş ve onların üzerindeki makâmın "nübüvvet" makâmı olduğunu ifâde etmiştir.[228] Bu şekilde İsmâil Hakkı Bursevî'nin de İbnü'l-Arabî'nin fikirlerine katıldığını anlıyoruz.

5.4.7. Abdülbâki Gölpınarlı'nın Görüşleri

Gölpınarlı, Osmanlı devri mutasavvıflarından Üsküdarlı Hâşim Baba, Eşref-i Rûmi ve diğer mutasavvıf şâirlerin de bu hususta İbnü'l-Arabî'yi takip ettiklerini bildirmektedir.[229] Ayrıca Gölpınarlı'nın melâmîleri öven şu sözleri de dikkate şayandır:

---

[226] Ali b. Muhammed eş-Şerif el-Cürcâni, **Ta'rifât**, İstanbul: Matba-i Ahmed Kâmil, 1327, s.156.
[227] Vicdânî, **a.g.e.**, s.22.
[228] İsmail Hakkı Bursevî, **Kitâbü'l-Hitâb (Mânevi Ufuklar II)**, sadeleştiren: Turgut Ulusoy, İstanbul: Hisar Yayınevi., ?, s.327-328.
[229] Gölpınarlı, **a.g.e.**, s.21.

"Diğer tarikatlarda uzun bir müddet riyâzat ve mücâhede neticesinde sâlike yavaş yavaş vahdet sırrı açılır ve bu neşveye sahip olan, bu sırrı zevk eden kimse, tabiatıyla herşeyi hoş görmeye, herkese hoş bakmaya başlar ve gayenin bu olduğunu anladıktan sonra artık rüsum ve kuyut ile mukayyet olmamaya ve adeta bu rüsuma istihfafla bakmaya başlar. Halbuki tarikatların intihâsı olan bu hal, melâmîlerin ibtidâsıdır.[230]

Görüldüğü gibi, diğer pek çok konuda olduğu gibi bu konuda da İbnü'l-Arabî'nin kendinden sonra yaşamış olan mutasavvıflar üzerindeki etkisi hemen dikkatimizi çekmektedir.

5.5. Sufiliği Melâmetîlikten Üstün Kabul Eden Mutasavvıfların Görüşleri

Buraya kadar zikrettiğimiz kimseler, melâmetîliği sufilikten daha üstün bir vasıf olarak kabul etmektedirler. Bunlara karşılık sufiliği melâmetîlikten daha üstün gören de mevcuttur. Bunlara örnek olarak da Hucvîrî, Molla Câmî, Sühreverdî'yi gösterebiliriz.

5.5.1. Hucvîrî'nin Görüşleri

Kuşeyrî Risâle'sinde, Hucvîrî'nin şu sözleri naklolunur:

"Hakiki muhabbet konusunda melâmetten daha hoş bir şey yoktur. Zira sevgilinin kınanmasının, sevgilinin kalbi üzerinde bir eseri yoktur. Dost, dostunun mahallesinden ve köyünden başka bir yere uğramaz. Ağyar ve yabancı olanların, sevgilinin gönlünde hatırı sayılır bir ehemmiyeti yoktur (sadece dost dostunu levm eder.) Çünkü melâmet aşıkların bahçesi, sevenlerin gezinti yeri, özlem içinde olanların istirahat mahalli ve müritlerin neşesidir. Melâmetîler, ins ve cin içinde kalbin selâmeti için bedenin melâmetini tercih etmiş olan yegâne tâifedir. Mukarrebler, karûbiler ve ruhâniler de olmak üzere, mahluklar içinde hiçbir fert bu dereceye sahip değildir. Önceki ümmetler içindeki zâhitler, âbidler ve halkın ileri gelenleri içinde de bu rütbeye

---

230 Gölpınarlı, **a.g.e.**, s.205.

sahip olmak mümkün olmamıştır. Bu rütbe, sadece kalben inkıta yolunu tutan bu ümmetin bu tâifesine hastır."[231]

Ancak melâmetîlerin tuttuğu yol olan melâmet taleb etmeyi gerçek riyâkârlık olarak değerlendirmiştir. Ona göre melâmetîliği talep etmek riyâdan başka bir şey değildir. Riyâ isa münâfıklık alâmetidir. Halbuki dervişin kalbinden Allah'tan başka bir şey geçmemelidir. Onun kalbi halktan ilgiyi kesince, halkın kabul ettiği ve reddettiği yollardan herhangi birini tutma endişesi taşımaz. Böyle kimse de hiçbir kayıt altında bulunmaz.[232]

Hucvîrî bu hususu açıklamak için eserinde başından geçen bir hadiseyi şöyle zikreder: "Bir defa tesâdüfen Mâverâünnehir'de melâmetîlerin birinin sohbetinde bulunmuştum. Sohbetimizi ilerletip biraz samimi olunca kendisine dedim ki: "Dostum, bu karışık hareketlerinizden maksadınız nedir?", "Halkın benden uzak kalmasını sağlamak" diye cevap verdi. Dedim ki: "Halk dediğin şu insanların sayısı pek çoktur. Ömrünü, zamanı ve mekânı halkı kendinden uzaklaştırmak için müsâit bulamazsın. O halde sen kendini onlardan uzaklaştır ki, bu meşguliyetlerden kurtulabilesin. Halkla meşgul olan fakat halkın kendileriyle meşgul olduğunu sanan bir zümre mevcuttur. Seni gören biri yok, bu muhakkak. Şu halde sen de kendini görme! Halindeki âfet senin gözündedir. Sonra senin başkalarıyla işin ne! Perhize devam etmekle şifâ bulacak biri gıda peşinde koşarsa, o insan sayılmaz.!"

Bir zümre daha var ki, halkın kendilerini hor ve hakir görme yolu ile nefislerini edeplendirmek için nefis riyâzeti maksadıyla melâmet denemeleri yaparlar. Böylece nefislerinden intikam alırlar. Çünkü bu zümrenin geçirdikleri en hoş zaman, nefislerini bela ve zillet içinde buldukları vakittir.[233]

5.5.2. Sühreverdî'nin Görüşleri

Şihabüddin es-Sühreverdî (ö.632/1235) ise sufî ile melâmetîleri karşılaştırmasından sufîleri tercih ederek bunlara daha üstün bir ruhâni durum verdiği

---

231 Kuşeyrî, **a.g.e.**, s.318.
232 Kuşeyrî, **a.g.e.**, s.312-314.
233 Kuşeyrî, **a.g.e.**, s.318.

anlaşılıyor. Sühreverdî meseleyi ihlâs açısından değerlendirerek, hakiki ihlâsın "devamlı Hakk'ı gözetmekten dolayı halkı görmeyi unutmak" olduğunu belirttikten sonra melâmetînin kendi amelini, halini ve ihlâsını halktan gizlemesinin halkı görmek olduğunu, bunun da ihlâs açısından bir noksanlık teşkil ettiğini ifâde eder. Ona göre, kişinin kendi ihlâsını görmesi de bir nevi ihlâssızlıktır. İhlâs melâmetînin halidir. İhlâstan kurtulmak da sufînin halidir. O kurtulmaktan sonra meydana gelen kurtulmak ise, bu ihlâstan da kurtulmanın bir neticesidir. O da kulun, Hakk'ın hizmetindeki amelini görmekten meydana gelecek bütün sûretlerden fâni olmasıdır. Melâmetî ise, ihlâs vatanında yerleşip durmakta ihlâsından da kurtulmanın hakikatine göz dikip gayret etmemektedir. İşte bu, sufî ile melâmetî arasındaki en açık farktır.

Hikâye edildiğine göre, melâmetîlerden birisi semâ yapmaya davet edildi. Fakat o yanaşmadı. Kendisine: "Niçin çekiniyorsun?" denildiğinde o şöyle demiştir: "Eğer ben semâya girip devran etsem bende vecd hali meydana gelir. Halbuki ben, hâlimin kimse tarafından bilinmesini sevmem." Anlatılır ki, Ahmed b. Ebi'l-Havâri, Ebû Süleyman ed-Dârâni'ye: "Ben halvette bulunduğum zaman, insanların arasındayken bulamadığım lezzeti buluyorum" dediğinde, o: "O halde sen, gerçekten zayıf bir adamsın" demiştir.

Öyleyse melâmetî, her ne kadar damarlarına varıncaya kadar bütün benliği ile ihlâsa sarılmış ve sıdk sergisine serilmiş de olsa, kendisinde halkı görme hasletinden bir parça kalmaktadır. Bununla beraber ihlâsla sadâkatin gerçekleşmesinden sonra kalan bu şeyler güzel şeylerdir.

Sufî ise, halk için amel etmek yahut terketmek hususlarında büyük küçük bu nevi düşüncelerden temizlenmiş ve tamamen hepsinden uzaklaşmıştır. Onları fenâ ve zeval gözüyle görmüş, kendisine tevhid nûru parlamıştır.

Melâmetînin halini gözlemesi iki şekilde olur; birincisi, sıdk ve ihlâsın gerçek yönüyle elde edilmesinden, diğeri de, bir nevi gayretle başkasından halini tam olarak gizlemek istemesindendir. Çünkü sevgilisiyle yalnız, başbaşa kalan bir kimse başkasının kendisini gözetlemesini çirkin görür. Hele muhabbetinde sâdık olunca, başkasının sevgilisine olan muhabbetini bilmesine olan nefreti had safhaya ulaşır. İşte

bu her ne kadar yüksek bir meziyet de olsa, sufînin yolunda bir hastalık ve noksanlık sayılır.[234] (Kısacası, melâmînin ihlâsı, amelindeki kusuru görmesidir. Sufînin ihlâsı ise, bunları külliyen görmemesi, yani bu bakımdan fenâya kavuşmasıdır.)[235]

5.5.3. Molla Abdurrahman Câmî'nin Görüşleri

Molla Abdurrahman Câmî (ö.892/1487) ise bu hususta Sühreverdî'nin fikirlerini benimsemiş ve ona benzer izahlar yapmıştır. O da kendine göre , Hakk'a talip olanları iki kısma ayırır: Mutasavvıflar ve Melâmetîler.

Mutasavvıflar: Bunlar, nefsin bazı sıfatlarından kurtulan bir cemaat olup sufîlerin bazı hal ve vasıflarıyla muttasıf olmuşlar, onların hallerinin nihâyetine çaba ile vâkıf olmuşlar, fakat hâlâ nefislere âit sıfatların artıklarına ve eteklerine yapışık bir durumdadır. Bu sebeple sufîlerin ve kurb ehlinin ulaştığı nihâi noktanın ve son derecenin gerisindedirler.

Melâmetîler ona göre; ihlâsın mânâsına riâyet ve sıdkın esasını muhafaza uğrunda bütün gayretlerini sarf eden bir cemaattir. Taat ve ibâdetleri gizli, iyi ve hayırlı işleri halkın gözünden saklı tutma hususunda büyük bir hassasiyet gösterirler. Molla Câmî: "Melâmetîler, işlediği iyi işleri açıklamaz, kötü işleri gizlemez" diyerek ayrıca şunları ilâve eder:

"Bu zümrenin gerçi varlığı nadir, hali şereflidir. Lâkin halkın varlığı perdesi henüz kendilerinden tamamiyle kalkmamıştır. Bu sebeple kendileriyle tevhidi müşâhede ve ayn-ı tefridi muayene (gözle görme) arasında perde vardır".

Çünkü amelleri ve halleri halkın nazarından gizlemek, halkın ve kendi nefsinin varlığını görmek demektir. Bu ise tevhidin mânâsına aykırıdır. Halbuki sufîler taatta ne halkın ne de kendilerinin varlığını asla görmedikleri gibi, halkın kendilerini gördüğünü dahi farkında değillerdir. Bu yüzden amel ve halleri gizlemek veya açığa vurmak onları alâkadar etmez. Bulundukları makâm neyi gerektiriyorsa onu yerine getirirler. O halde Melâmetîler muhlis, sufîler muhlestir. (Biri kendi irâdesiyle, diğeri

---

[234] Sühreverdî, **a.g.e.**, s.77-79
[235] Sülemî, **a.g.e.**, s.30

Hakk'ın irâdesiyle ihlâs mertebesindedir.) Bununla birlikte, O da Sühreverdî gibi melâmetîleri sufîlerden derece bakımından aşağı, fakat mutasavvıflardan yukarı seviyede kabul etmiştir.[236]

Sonuç olarak, gerek sufîliği melâmetîlikten üstün kabul eden, gerekse melâmetîliği sufîlikten üstün kabul eden mutasavvıfların aslında görüşlerinin birbiriyle çelişmediğini söyleyebiliriz. Çünkü, her iki grup ta "melâmetîlik" diye isimlendirilen "hal"in üstünlüğünü kabul ederken, melâmet talep etme adı altında girilen yolları tasvip etmemişlerdir. İlk dönemlerde görüldüğü üzere, melâmetîlerin her birinin bir tarikat terbiyesinden geçtiğini görmekteyiz. Onlar için melâmetîlik ulaşılacak en üstün bir makamdır, bir yol değil. Bu açıdan bakıldığında her iki grubun da hem fikir olduğu, görüş farklılığı olarak algılananın "hal" ve "sıfatlar"ın farklı adlandırmalardan kaynaklandığı çıkarımını yapabiliriz.

---

[236] Câmî, **a.g.e.**, s.73-74

6. NETİCE

Abdurrahim b. Ali el-Melâmî'nin "Terceme-i Beyân-ı Hakîkati'l-Melâmiyye" başlığı altında kaleme aldığı risâlesi üzerine çalışmamızı burada sonuçlandırmış bulunuyoruz. Bu risâle, Şeyhü'l-Ekber İbn Arabî'nin Fütûhât-ı Mekkiyye'sinde zikredilen melâmiyye konusunun tercümesidir. Bununla beraber, Abdurrahim b. Ali el-Melâmî melâmîlerin hakikatı ve bu tarikata mensup olan dervişlerin yüce meşreplerinden bahsederken Şeyhü'l-Ekber'in bu hususta yaptığı açıklamalara bazı ilâveler getirmiştir.

Yaptığımız bu araştırma ile, melâmetîlerin fikir olarak üzerinde ısrarla durduğu temel prensibin riyâ ile mücâdele olduğu ve tasavvufî kavramlara bir takım selbî anlamlar yükleyerek bu doğrultuda hareket ettikleri sonucuna varıyoruz. Bu da bize gösteriyor ki, melâmetîlik, müsbet davranışları açıklamaktan ziyâde menfi davranışları ortadan kaldırmaya yöneliktir.

Bununla berâber, çalışmamızda melâmetî öğretiyi tasavvufî yaşantılarında kendilerine bir metod kabul ederek bunları amele döken ve daha sonraları giderek bir tarikat görünümü kazanan melâmîleri detaylı bir şekilde ele alarak incelemeye gayret ettik. Melâmîlerin ruhâni yaşantıları hakkında verdiğimiz bu bilgilerden hareketle, onların diğer tasavvuf ehlinden de farklı olmadığını aradaki farkın sadece kullanılan lafızlardan kaynaklandığını "melâmetîlik" diye isimlendirilen "hal"in üstünlüğünün bütün tasavvuf erleri nezdinde kabul gördüğü sonucuna ulaştık. Üzerinde durduğumuz diğer bir önemli husus da, büyük mutasavvıfların da takdirini kazanmış olan orijinal melâmet düşüncesinin, giderek asli karakterinden uzaklaşarak, zamanla Şiî, Bâtınî ve Hurûfî unsurlarla karışmış olmasıdır. Bu yüzden orijinal melâmet düşüncesi Sünnî tasavvuf çevresinde takdir ve kabul görürken, sonraki dönemlerdeki melâmîler hem diğer Sünnî tarikatlerin tenkidine, hem de medrese âlimleri ile devlet ricalinin hücumuna maruz kalmaktan kendilerini geri alamadıklarını ve bu uygulamaların neticesinde kendilerini toplum içinde gizlemek zorunda kaldıklarını tesbit ettik.

Sonuç itibariyle, orijinal melâmet düşüncesi üzerinde fikir beyân eden meşhur mutasavvıfların hepsinin, müslümanın sahip olabileceği yüksek bir mertebe olarak

telakki ettiklerini ve diğer tarikatların da tespit edilen bu ilkelerde kayıtsız kalmadıkları kanaatindeyiz.

7. EKLER

EK 1. TERCEME-İ BEYÂN-I HAKÎKATİ'L-MELÂMİYYE

[53-b]

بسم الله الرّحمن الرّحيم

الحمد لله الذى فضّل بنى آدم على كثرين ممّن خلقه تفضيلا وبعث منهم اليهم رسولا نبيًّا والصّلوة و السّلام على سيّدهم و سيّدنا و سندنا محمّد الذى قال كنت نبيّا و آدم بين الماء و الطّين و بعث الينا لتتميم الاديان بالمعجزات و البرهان على اوضح البيان وعلى آله و صحبه نجوم الهدى في سماء الحكمة بالبيان والنبيان كما نطق به نص القرآن اجمعين [Allâh'a hamd olsun ki, tercîh ettiği yarattıklarından bir çoğunun üzerine Benî-Âdem'i seçti. Ve onlardan bir resûl, nebî (salât ve selâm efendimiz üzerine olsun) efendimiz ve dayanağımız Muhammed ki o şöyle dedi: "Ben toprak ve su arasında iken âdem ve nebî idim."[237] Ve Kur'ân nassının tamâmında Allâhu Teâlâ'nın belirttiği gibi nebîleri ve (gökyüzünün hikmetinde hidâyet yıldızları olan) arkadaşlarının ve âlinin üzerine ve bizim üzerimize delillerle ve mu'cizelerle açıklamak üzere dinleri tamamlamak için gönderildi.]

Ammâ ba'd: Bil-gil ey kardeşim, فتح ألله عليك [Allâh'ın fethi senin üzerine olsun] ve vaktâ ki ba'zı ihvân-ı pür-safâ (aleyhim fütûhâti'l-Mustafâ), tarîk-i enbiyâ ve vesîle-i vusûl-i ilallâh, husûsan seyyidinâ ve seyyidü'l-enbiyâ' olan Hazreti Muhammedeni'l-Mustafâ (aleyhim efdali't-tehâyâ) Efendimiz Hazretleri olduğu makām-ı ilâhî ve meşreb-i nebevî ve sîret-i Mustafavîden ibâret bulunan tarîkati'l-melâmiyye ki, cihâr-ı yâr-ı güzîn ve meşârib-i âl ve ehl-i beyt seyyidi'l-evvelîn, ve'l-âhirîn (aleyhimü's-selâm) onun üzerine oldukları tarîk-i tevhîd ve tarîk-i şühûd ve tarîk-i ayne'l **[54-a]** vücûd esrârlarını câmi' bir risâle-i câmianın, tertîb ve tanzîmini taleb ettiler ise, bu fakîr-i pür-taksîr gubâr-ı niâli'l-melâmiyye a'nî bihî es-seyyid Abdurrahîm ibn Alî (gaferallâhü lehümâ) min-gayr-i haddin mûmâ-ileyhim ihvân-ı pür-safâmıza hizmet olmak üzere nûr-i ayne'l-vücûd ve kâşif-i makāmât-ı ehli'ş-şühûd olan

---

[237] Buhârî, Edep 119.

seyyidinâ ve senedinâ eş-Şeyhü'l-Ekber Muhyiddîni'l-Arabî (kaddesallâhü sırrahü'l ethar) Hazretlerinin *Fütûhât-ı Mekkiyye*'sinde mezbûr, tarîkat-i melâmiyyenin hakîkati ve sîreti ne olacağı ve ol tarîkat-i'l-aliyyeye müntesibûn olanların, meşârib-i aliyyeleri ve seyr-i azîmeleri *Fütûhât-ı Mekkiyye*'sinde beyân buyurdukları, bi-ibâretihâ teberrüken tahrîr eyledim ise de, arabiyyü'l-ibârenin istihrâcını kudreti olmayan ba'zı ihvân-ı pür-safâ, lisân-ı Türkî ile tercümesini taleb eylemeleri üzerine, mezbûr kitâbü'l-*Fütûhât-ı Mekkiyye*'den menkûle olan ibârât-ı aliyyelerini lisân-ı Türkî ile, ihvân-ı pür-safâya hizmet olmak üzere tercemesine bir şevk-i-cedîd kalb-i fakîrîye zuhûr etmesi âsâr-ı izin ve himmet-i mürşid, ni'met-i celîlesinden add ederek tercemeye **[54-b]** bi-avni'llâh şürû' olundu ve mezbûr ibârât-ı menkûleye li-ecli'l-îzâh derc olunan ibârât-ı âliyeyi mezkûre üzerine, ba'zı levâyihâtımızı dahi tercüme ederek ale'l-icmâl, ve'l-ihtisâr ihvân-ı pür-safâya beyân olundu. İnşâallâhu'r-rahmân bu risâleyi, mütâlaa edenler bu fakîr-i pür-taksîrâtı kulûb-ı âliyelerinden çıkarmayıp yâd ve tezkâr etmeleriyle, ed'iyye-i hayriyyelerde bulunmalarını ez-cân u dil niyâzlarda bulunduğumu ifâde ile berâber Hudâ-yı müteâl (Celle Celâlüh) Hazretleri, ehl-i hakāyık olan ârifân-ı kâmilân ve mükemmilân, kulûb-ı pür-envâr-ı feyz-bahşâyişlerinden dûr eylemesin, âmîn! Bi-câh-ı serdâr-ı sırr-ı seyyidi'l-melâmiyyeti'l-âlîn بسم الله الرّحمن الرّحيم وبه استعين الحمد لله [Cins-i mahâmid ancak, Cenâb-ı Vâcibü'l-Vücûd olan Zât-ı Ulûhiyyete mahsûstur الّذى خلق الإنسان ancileyin Zât-ı İlâhî ki, cins-i insânı halk eyledi. علّمه البيان İnsâna, beyânı ta'lîm eyledi. والصّلوة dahi cins-i salât على من قال الانسان والقرآن توأمان ol "men" üzerine **[55-a]** olucudur ki insân ve Kur'ân ikisi tev'emdirler buyurdu. Ya'ni ikisi bir sırrın mazhar ve meclâsıdır. Onun için İmâm Alî ona, kelâmu'llâhu'n-nâtık buyurdular. Kimdir ol "men" محمّد ol ki Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem) dir. ألدّاعى الى الله Öyle Muhammed ki Hak Celle ve Alâ Hazretlerine da'vet edicidir. باذنه باحسن البيان Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem) Hazretleri'nin Cenâb-ı Vâcibü'l-Vücûd'a da'veti, ahsenü'l-beyân olan Kur'ân'la, Allâh'ın izniyle olucudur. وعلى آله و صحبه اجمعين Dahi, Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem)'in âl ve ashâb-ı üzerine salât olucudur, cemî'-si üzerine.

Ammâ ba'd: Besmeleden, hamdeleden sonra فاعلم انّ الطّريقة الملاميّة طريقة مخصوصة ey hitâb-ı şânından tâlib ve sâlik, ma'lûm olsun, bil sen tahkîkan, tarîkati'l-melâmiyye, tarîkat-ı mahsûsadır. لا يعرفها كلّ احد Ol tarîka-yı mahsûsayı her

ahad ma'rifet edemez. انفرد بها اهل الله mezkûre olan tarîkat-ı mahsûsa ile ehlullah münferid oldu. Ya'ni tilke tarîkat-ı mahsûsayı ancak ehlullah ma'rifet eder. و ليس لهم في حالة يتميّزون بها[55-b] العا مّة Tilke tarîka-yı mahsûsada bulunan ehlullah için, avâm arasında kendinden temyîz eder bir hâlet olmadı. كذا في الفتوحات böylesine *Fütûhât-ı Mekkiyye*'sinde Hazreti Şeyh buyurmuştur. Böylece *Fütûhât*'ta mestûrdur. و قال أيضا في الفتوحات Dahi Hazreti Şeyhü'l-Ekber (kaddesallâhü sırrahü'l-athar) yine *Fütûhât*'ta buyururlar ki:وهذا مقام رسول الله صلىّ الله عليه وسلم وابي بكرالصدّيق رضى الله عنه Resûlullâh (sallallâhü aleyhi ve sellem)'in tarîkati'l-melâmiyye makāmıdır ve Ebî-Bekr es-Sıddîk (radiyallahü anh) makāmıdır.و ممن تحقّق به من الشّيوخ Makām-ı Resûlullâh olan tarîkati'l-melâmiyye ile tahakkuk eden şüyûhdan olan zâtlardandır. حمدون القصّار و أبو سعيد الخرّاز و أبويزيد البسطامي Hamdûn el-Kassâr olan zât ve Ebû Saîd el-Harrâz olan zât ve Ebû Yezîd el-Bistâmî olan zât, tarîkati'l-melâmiyye mütehakkık şüyûhtan olucudur. وهوحالنا Dahi mezkûr makām-ı Resûlullâh olan tarîkati'l-melâmiyye **[56-a]** bizim hâlimizdir. Ya'ni Şeyhü'l-Ekber buyururlar: وكان في زماننا من سادات هذا المقام ve dahi Şeyhü'l-Ekber (kaddesallâhü sırrahü'l-athar) buyurdular ki: "Bizim zamânımızda oldu şu makāmın sâdâtından أبو السعود ابن الشبّل وعبدالقادر الجيلي ومحمّدالايواني وصالح البربري وابوعبدالله الشّرفي ويوسف الشّبربلى ويوسف ابن تاعز وابن جعدون الخناوي ومحمد ابن قسّون وابوعبدالله ابن المجاهد وعبدالله ابن تاخمشت وابوعبدالله المهدوى وعبدالله القطّان وابوالعبّاس الحصّار Ebû Saîd ibn eş-Şibli[238] zâlike-i makāmın sâdâtındandır. Ve Abdülkādir el-Cîlî[239] dahi sâdâtındandır. Ve Muhammed el-Eyvânî[240] dahi sâdâtındandır. Ve Sâlih el-Berberî[241] sâdâtındandır. Ve Ebû Abdullâh eş-Şerifî dahi sâdâtındandır. Ve Yûsuf eş-Şeberbelî[242] dahi sâdâtındandır. Ve Yûsuf ibn Tâiz[243]

---

238 Fütûhât-ı Mekkiyye'de bu zâtın ismi Ebu's-Suûd İbn eş-Şibli olarak geçmektedir. Abdürrahim b. Ali eserinde bu ismi Ebû Saîd ibn eş-Şibli olarak zikretmiştir. (Bkz. **Fütûhât-ı Mekkiyye**, c. 3, s. 34). Bu zat, Abdülkādir el-Cîlî'nin talebesidir. İbnü'l-Arabî'den evvelki nesle mensup olan ve bizzat tanışmadığı bu şeyhin menkıbelerini İbnü'l-Arabî'ye Şeyh Temâşekî anlatmıştır. İbn eş-Şibli kendi zamanının imamı (önderi) dir. Fütûhât'da kendisinden çok bahsedilir. Daha geniş bilgi için (Bkz. Keklik, **Muhyiddîn İbnü'l-Arabî, Hayatı ve Çevresi**, dpnt. 425**).

239 Ebu's-Suûd İbn eş-Şibli'nin hocasıdır. İbnü'l-Arabî meşhur sûfî Abdülkādir Cîlî (veya Gilânî)'nin adını birçok defalar zikretmiştir. (Bkz. Keklik, **a.g.e.**, dpnt. 425*).

240 Tam adıyla Muhammed İbn-i Kâid el-Evânî: Bağdat yakınlarındaki Evâne'ye mensup olan bu şeyh dahi Abdülkādir Cîlî (1078-1166)'nin talebesidir. İlâhî muhabbet uğruna herşeyi terk etmiş olan bu şeyh, bâzen de Muhammedü'l-Eyvânî olarak zikredilir. (Bkz. Keklik, **a.g.e.**, dpnt. 426).

241 İbnü'l-Arabî'nin kendisinden istifade ettiği bir hocasıdır ki, İbn Arabî bu zât için, "...kendisinden, ölünceye kadar istifade ettim..." dediğine göre bu hocası 1192 veya 1196 civarında vefat etmiş olmalıdır. (Bkz. Keklik, **a.g.e.**, s. 102).

242 Gerek Fütûhât'da gerekse Rûhü'l-Kuds'de kendisinden behsedilen bu şeyh, bilhassa kerâmetleri ile tanıtılmaktadır. Şeberbelî, aslen doğu tarafından İşbiliyye'ye iki fersah mesafedeki Şeberbel köyüne

sâdâtındandır. Ve İbn Ca'dûn el-Hanâvî[244] sâdâtındandır. Ve Muhammed ibn Kassûn[245] sâdâtındandır. Ve Ebû Abdullâh ibnü'l-Mücâhid[246] dahi sâdâtındandır. Ve Abdullâh ibn Tâhmeşt sâdâtındandır. Ve Ebû Abdullâh **[56-b]** Mehdevî[247] dahi sâdâtındandır. Ve Ebû Abdullâh el-Kattân[248] sâdâtındandır. Ve Ebû el-Abbâs el-Hassâr[249] dahi sâdatındandır." وما يضيق الكتاب من ذكرهم Dahi Hazreti Şeyh buyururlar ki: "Şu makāmın sâdâtında zamânımızda oldu. Ol zevât ki, zikirlerinden kitâb-ı *Fütûhât* dıyk olur." Ya'ni, kitâb-ı *Fütûhât*'da beyânı, tafsîlen mümkün olmaz. Ve ol zevâtın zikri, tafsîlen kitâb-ı *Fütûhât*'da muhâl menzilesindedir." Kesretten kinâye buyurmuşlar. وقال في الفتوحات اعلم وفقك الله Dahi Şeyhü'l-Ekber (kaddesallâhü sırrahü'l-athar) Hazretleri *Fütûhât*'da dahi buyurmuşlar: "Ey tâlib ve sâlik olan; seni, Cenâb-ı Vâcibü'l-Vücûd tevfîk eylesin انّ رجال الله ثلاثة لارابع لهم Tahkîk-i ricâlullâh olan zevât-ı kirâm üç tâifedir. Kendileri için râbi' [dört] yoktur, ya'ni üç tâifeden ziyâde olmaz. رجال غلب عليهم الزّهد والتّبتّل tâife-i ûlâ [birinci tâife] bir tâife-i ricâldir ki kendileri üzerine zühd ve tebettül galebe eyledi. و الافعال الظّاهرة المحمودة كلّها Dahi **[57-a]** ol ricâl üzerine küllîsi mahmûde olan ef'âl-i zâhire dahi galebe eyledi. طهّروا ايضا بواطنهم من كلّ صفة مذمومة Dahi ol ricâl mûmâ-ileyhim, her bir sıfat-ı mezmûmeden bevâtınlarını tathîr eyledi. Öyle sıfat-ı

---

mensuptur. Ekseriya çölde yaşayan bu zât Endülüs'ün en büyük sûfîsidir. Ebû Abdullah İbnü'l-Mücâhid'in arkadaşıdır. Bu şeyhi İbnü'l-Arabî İşbiliyye'de iken tanımıştır. (Bkz. Keklik, **a.g.e.**, s. 101).

[243] Fütûhât-ı Mekkiyye'de bu zâtın ismi Yûsuf İbn Taiz olarak geçmektedir. (Bkz. **Fütûhât-ı Mekkiyye**, c. 3, s. 34).

[244] Abdullah İbn-i Ca'dûn İbn-i Muhammed İbn-i Zekeriyya el-Hanâvî. İbnü'l-Arabî'nin Fas'a gittiği zaman h. 593-94 (m. 1196-1199) senesinde tanımış olduğu bu zât, h. 597(m. 1200-1201) yılında vefat etmiştir. Bu zât ücret ile hanâ sattığı için buna nisbetle kendisine **Hanâvî** denilmiştir ve "evtâd"dan birisidir. Arabî, bu şahsı bir iki defa söz konusu ederek onun, "büyük bir şeyh" olduğunu bildirmektedir. (Bkz. Keklik, **a.g.e.**, s.126-127).

[245] Fütûhât-ı Mekkiyye'de bu zâtın ismi Muhammed İbn Kassûm olarak geçmektedir. (Bkz. **Fütûhât-ı Mekkiyye**, c. 3, s. 34). İbn Arabî'nin İşbiliyye'de iken kendisinden ders gördüğü Şeyh İbn Kassûm'un hocası, İbnü'l-Mücâhid'dir. Nitekim İbnü'l-Mücâhid vefat edince İbn Kassûm ona halife olmuştur. Kendisi bildikleri ile yaptığı şeyler arasında tenâkuza düşmezdi. Mâlikî mezhebinden olup, ilmin şeref ve mertebesine inanırdı. İbn Arabî, Rûhü'l-Kuds adlı eserinde tafsilatlı olarak bu şeyh hakkında bilgi vermiştir. (Keklik, **a.g.e.**, s. 102).

[246] İbnü'l-Mücâhid, İbnü'l-İbn Arabî'nin hocalarından birisidir.

[247] Ebû Abdullah el-Mehdevî, aslen Faslı olup burada 46 sene kalmıştır. İbn Arabî, *Fütûhât-ı Mekkiyye*'de bu zât ile görüştüğünden bahseder. (Keklik, **a.g.e.**, s. 126).

[248] Tam adıyla Ebû Muhammed el-Kattân. İbn Arabî, Fütûhât-ı Mekkiyye'de kendisinden sadece bir defa bahsettiği bu şeyh açık sözlü ve mert bir şahsiyettir. Ancak Kur'an ile söz ederdi. Sultanların dahi sözlerini en şiddetli bir şekilde yüzlerine vururdu. Hatta bu davranışlarından ve sözlerinden dolayı öldürülmek dahi istenmişti. (Keklik, **a.g.e.**, s. 135).

[249] İbnü'l-Arabî'nin bu şahısla sohbetleri 1201'de başlamış ve onu beraberinde alarak Mısır'a kadar götürmüştür. Kendi ifadesine bakılacak olursa el-Hassâr isimli arkadaşı Mısır'da vefat etmiştir. Keklik, adı geçen eserinde bu bilgilere ilave olarak, Fütûhât-ı Mekkiyye'de bahsedilen Muhammed el-Hassâr ile Ebu'l-Abbâs el-Hassâr'ın belki aynı kimseler olabileceğini belirtmiştir. (Keklik, **a.g.e.**, s. 139).

mezmûme ki, قد ذمّها الشّارع Hazreti Şâri‘ (aleyhi’s-selâm) o sıfat-ı mezmûmeyi zemm eyledi. غيرانّهم لايرون شيئا فوق ماهم عليه من هذه الاعمال Lâkin, mezkûrûn olan ricâl, kendileri olduğu a‘mâlin fevkinde bir şey’ görmezler. ولا معرفة لهم بالاحوال ولا المقامات ولا العلوم الوهبيّة اللدنيّة Dahi ol ricâl-i mezkûreye, ahvâle ma‘rifet kendileri için olmadı. Dahi makāmâta ma‘rifet olmadı. Dahi ulûm-i vehbiyye-i ledünniyyeye ma‘rifet olmadı. ولا الاسراروالا الكشوفات Dahi mezkûr ricâl için esrâr ve küşûfât, ma‘rifeti dahi kendileri için olmadı. ولا شيئا ممّا يجده غيرهم Dahi mûmâ-ileyhim olan ricâlin gayrisi, bulunduğu şeyden onlar ol şey’e kendileri için ma‘rifet **[57-b]** olmadı. فهؤلاء يقال لهم العبّاد Mûmâ-ileyhim olan ricâle, ubbâd denilir. وهؤلاء اذا جاءهم احد يسئلهم الدّعاء Mûmâ-ileyhim ubbâda, bir kişi geldiği vakitte ki kendilerine duâyı suâl ederler. ربّما انتهراحدهم Çok kere onların ahadları, duâdan intihâr edip çekinirler. ويقول اىّ شيئ اكون انا Ve derler ki: ”Ben ne şey’ olurum, حتى ادعولك hattâ sana duâ’ edeyim, وما منزلتي dahi benim menzilim nedir?” حذرا ان يتطرّق اليهم العجب Ancak onlar, duâdan kaçınmaları ve mezkûr kavli demeleri, kendilerine tatarruk eden ucübdan, hazer ecli içindir, وخوفا من غوائل النّفس dahi gavâil-i nefisden havf içindir. لئلا يدخله الرّياء في ذلك Kendilerine zâlike-i duâda riyâ dâhil olmasın için, gavâil-i nefisden havf ecli için, duâdan intihâr edip kaçınırlar. وان كان احد منهم يشتغل بقراءة Onlardan her ne kadar ba‘zı ahad kırâat ile müştegil olursa da, فكتا به مثل اللرّعاية للمحاسبى وماجرى مجراه eğer mezkûr ubbâddan **[58-a]** biri kırâatla meşgūl olursa, onun kitâbı Muhâsibî olan ve Muhâsibî mecrâsında cereyân eden şey’e riâye gibi olur. والصّنف الثّانى فوق هؤلاء Mûmâ-ileyhim, ricâlullâhdan ikincisi, ubbâd olan ricâlin fevkindedir. يرون الافعال كلها لله Kâffe-i ef’âli, kısm-ı sânî olan ricâl, Allâh için görürler. وانّه لا فعل لهم اصلا Dahi şân kendileri için aslâ fiil olmadığını görürler. فزال عنهم الرّياء جملة واحدة Öyle olunca onlardan riyâ’, cümleten vâhideten zâil oldu. واذا سئلتهم في شيئ مما يحذره اهل الطّريق Ehl-i tarîk, hazer ettiği şeylerden bir şeyden suâl ettiğin vakitte ve olundukları vakitte, يقولون اغيرالله تدعون الآية kısm-ı sânî olan ricâl Allâh’dan gayriyi, dâî’ olursunuz dahi derler. ويقولون قل الله ثم ذرهم derler, ya‘ni ehl-i tarîk hazer ettiği şeyden bir şeyde suâl olundukları vakitte, Allâh de, Allâh’ın gayrisini terk eyle buyururlar. وهم مثل العبّاد في الجدّ والاجتهاد والورع والزّهد والتّوكّل وغيرذلك **[58-b]** O mezkûr olan kısm-ı sânî olan ricâl, cidd ve ictihâdda, ubbâd gibidirler. Dahi vera‘, ve’z-zühd, ve’t-tevekkül ve gayri olan ahlâk-ı hamîdelerde dahi, ubbâd gibidirler. غيرانّهم مع ذلك يرون أنّ ثم شيئا فوق ماهم عليه Şu kadar var ki, tahkîk o kısm-ı sânî olan ricâl, onunla berâber ubbâdın olduğu şey’ üzerinin fevkinde bir şey’ vardır

görürler. من الاحوال والمقامات والعلوم والاسرار والكشوف والكرامات Ahvâlden ve makāmâttan ve ulûmdan ve esrâr ve küşûf ve kerâmâttan, ubbâdın olduğu şey'in fevkinde olduğunu görürler. فتتعلق همهم بنيلها Öyle olunca mezbûr kısm-ı sânî olan ricâlin himmetleri, mezkûr kısm-ı evvel olan ubbâdın olduğu şey'in fevkinde olan ahvâl ve makāmât ve ulûm ve esrâr ve küşûf ve kerâmât olan şeylere nâil olmaklığa taalluk eder. واذا نالوا شيئا من ذلك ظهروا به في االعامّة من الكرامات Mezbûr kısm-ı sânî olan ricâl, mezkûr olan kerâmâttan bir şey'e nâil olsalar onlar ile âmmede zuhûr ederler. لانّهم **[59-a]** لايرون غيرالله Zîrâ tahkîk, onlar Allâh'tan gayri görmezler. وهم اهل خلق وفتوّة O mezkûr olan kısm-ı sânî olan ricâl, ehl-i halk ve fütüvvettir. وهذا الصّنف يسمّى الصّوفيّة Ol mezkûr olan kısm-ı sânî olan ricâl, sınıf-ı sûfiyye tesmiye olunurlar. وهم بالنّظرالى الطبقة الثّالثة Onlar tabaka-yı sâlise olan ricâle nazaran اهل رعونة واصحاب نفوس ehl-i ruûne ve ashâb-ı nüfûsdurlar. وتلامذتهم مثلهم اصحاب دعوى Mezkûr kısm-ı sânînin telâmizleri, kendileri gibi ashâb-ı da'vâdır. ويتمّرون على كلّ احد من خلق الله Halkullâhtan her ahad üzerine, teşmîr-i sâk ederler ve zâhir olurlar. ويظهرون الرّياسة على عبادالله Ve dahi ibâdullâh üzerine riyâseti izhâr ederler. والصنف الثّالث رجال لايزيدون علىالصّلوات الخمس الا الرّواتب Ve dahi ricâlden sınıf-ı sâlis ol ricâldir ki, salavât-ı hamse üzerine ziyâde etmezler illâ süneni revâtibi ziyâde ederler. لايتميّزون عن المؤمنين **[59-b]** المؤدين فرائض الله Allâh'ın ferâizini edâ edici mü'minlerden, temeyyüz etmezler. بحالة زائدة Bir hâlet-i zâide ile temeyyüz etmezler. يعرفون بها Öyle hâlet-i zâide ki, kendiyle ma'rifet olunurlar. Böyle bir hâlet-i zâide ile temeyyüz etmezler. يمشون في الاسواق و يتكلّمون مع النّاس Sokaklarda yürürler ve nâs ile tekellüm ederler. لايبصر احدا من خلق الله و احدا منهم يتميزعن االعامّة Halkullâhdan bir kimse, ol sınıf-ı sâlis olan ricâlden birini, avâmdan temeyyüz eder görmezler. بشيئ زائد من عمل مفروض او سنّة معتادة في االعامّة Amel-i mefrûzdan bir şey' ile, zâid temeyyüz eder görmezler. Yâhûd, âmmede mu'tâd olan sünnetten bir şey' ile zâid temeyyüz eder görmezler. Ya'ni sınıf-ı sâlis olan ricâl, ne bir amel-i mefrûz üzerine bir şey' zâid ile ve ne bir sünnet üzerine bir şey' zâid ile avâmdan temeyyüz ederler. Belki temeyyüz etmezler ve belki ferâizullâh ve sünen-i revâtibe, devâm edip avâmdan fark olmazlar. قد انفردوا مع الله راسخين Mezkûr sınıf-ı sâlis olan ricâl Allâh ile **[60-a]** râsihîn oldukları hâlde münferit oldular. لايتزلزلون عن عبوديّتهم Mezkûr sınıf-ı sâlis olan ricâl, ubûdiyyetlerinden tezelzül etmezler. مع الله طرفة عين Tarfete-ayn Allâh ile ubûdiyyetlerinden tezelzül etmezler. لايعرفون للرّياسة Riyâset ecli için ma'rûf olmazlar. طعما لاستئلاء الربوبيّة على قلوبهم Tama' cihetinden, zîrâ rubûbiyyet,

kalbleri üzerine istîlâ' olduğu için, riyâsete tamaan ma'rûf olmazlar. وذلتهم تحتها Dahi onlar taht-ı rubûbiyyette, zilletliklerinden riyâsete tamaan ma'rûf olmazlar. قداعلمهم الله بالمواطن وما تستحقه من الاحوال Hak Celle ve Alâ Hazretleri, sınıf-ı sâlis olan ricâle, mevâtını bildirdi. Dahi mevâtının müstehak oldukları şey'i ahvâlden bildirdi. فهم يعاملون كلّ موطن بما يستحقه Öyle olunca mezkûr sınıf-ı sâlis olan ricâl, her bir mevtının müstehak olduğu şey' ile muâmele ederler. قد احتجبوا عن الخلق واستتروا عنهم بستر العوائد Mezkûr sınıf-ı sâlis olan ricâl tahkîk, halktan muhtecib oldular. Dahi setr-i avâid ile halkdan **[60-b]** müstetir oldular. فانّهم عبيد خالصون مخلصون لسيّدهم Zîrâ tahkîkan ol ricâl, hâlisûn âbidlerdir. Seyyidlerine muhlisûndur. مشاهدون ايّاه على الدّوام Seyyidlerini, ale-d-devâm müşâhidlerdir. في اكلهم وشربهم ويقظتهم ونومهم وحديثهم معه في النّاس Ekillerinde ve şürblerinde ve yakazalarında seyyidlerini müşâhidlerdir ve nevmlerinde ve hadîslerinde seyyidlerini, müşâhidlerdir. Nâs da seyyidleriyle maiyyettedirler. يضعون الاسباب مواضعها Mezkûr sınıf-ı sâlis olan ricâl, esbâbı mevâzıında vaz' ederler. و يعرفون حكمتها Dahi esbâbın hikmetini, ma'rifet ederler. حتى تراها منهم Hattâ ol esbâbı, onlardan görürsün. كانّها الّتى خلقت كلّ شيئ ممّا تراهم Gûyâ ki ol esbâb ancileyin şeydir ki, her şey'i sen onları gördüğün şeyden ve esbâbdan halk olundu diye görürsün. باثباتهم الاسباب Her şey' ol esbâbdan, gûyâ halk olunduğunu onlardan görmen, onların tilke esbâbı, isbâtları sebebiyle olucudur. وتحضيضهم عليها Dahi ol sınıf-ı sâlis **[61-a]** olan ricâlin tahzîzleri sebebinden olucudur. Ya'ni ol sınıf-ı sâlisin esbâbı isbâtlarından ve esbâb üzerine tahzîzlerinden her şey'in onlar isbât ettiği esbâblardan ki, görmüş oldun, tilke esbâbdan her şey' halk olunmuş, zan edersin ve her şey', esbâb ile olur dersin. Ya'ni kısm-ı sâlis olan ricâlin, esbâb ile teşebbüslerini ve taallukların, Hazreti Şeyh (radiyallâhü anh) ifâde buyurmuşlar. Ancak keennehâ Hazreti Şeyh'in ta'bîri, bi-tarîki'l-kat' buyurmamaları zîrâ kısm-ı sâlis olan ricâli, her ne kadar esbâbı isbâtlarını görürsün ve onlar esbâba teşebbüsleri ancak, esbâb ayn-ı-Hak olduğundan içindir. Yoksa gayriyyetle esbâbın te'sîrinden değildir. Ve câhillerin, her şey' esbâb ile mahlûktur i'tikādı üzere değildir. Ve gayriyyetle verdikleri te'sîr kabîlinden olmamıştır. Onun için keennehâ ibâresini buyurdu, fefhem. يفتقرون الى كلّ شئ Dahi ol ricâl, her şey'e müftekır olurlar. لان كلّ شيئ عندهم هو مسمّى الله Zîrâ tahkîk, her şey' indelerinde Allâh'ın müsemmâsıdır. **[61-b]** Ancak ya'ni her şeyde, sırr-ı ulûhiyyet sârî olduğunu müşâhidlerdir. ولايفتقراليهم في شيئ Dahi onlar hiç bir şeyde iftikār olunmazlar ve bir şey' dahi onlara iftikār eylemez. لانّه ماظهر عليهم من صفة الغنا بالله ولاالعزّة به

Bir şey'in onlara adem-i-iftikārı şu cihettendir ki, zîrâ tahkîk-i-şân onlar üzerine sıfatı gınâ-billâhdan ve izzet-billâhdan zâhir olmadı. Onun için hiç bir şey', onlara iftikār eylemez. ولا انّهم من خواصّ الحضرة الالهية امر يوجب افتقارالاشياء Dahi tahkîk onlar havâss-ı Hazreti İlâhiyye'den kendilerine iftikār-ı eşyâyı mûcib bir emir olmadılar. ويرون كون الاشياء لاتفتقراليهم Dahi onlar görürler kendilerine eşyâ', müftekır olmadığını ويفتقرون اليها dahi onlar eşyâya iftikārlarını görürler. لكون الله قال للنّاس انتم الفقراء الى الله الاية Eşyânın onlara adem-i iftikārı ve onların eşyâya iftikārı Hak Celle ve Alâ Hazretleri buyurduğu eclindendir. Nâs için, انتم الفقراء إلى الله âyetini ya'ni "يا ايّها النّاس" [ey insânlar] **[62-a]** siz Allâh'a fukarâsınız [250]buyurmuştur. فهم و ان استغنوا بالله فلا يظهرون بصفة يمكن ان يطلق عليهم منها Öyle olunca mezkûr sınıf-ı sâlis olan ricâl, her ne kadar Allâh ile müsta'nî iseler de bir sıfat ile zâhir olmazlar ki, o sıfattan kendileri üzerine ıtlâk olunmak mümkün ola. الاسم الّذي وصف الله نفسه به Ol isim ıtlâk olunmak ki, Hak Celle ve Alâ Hazretleri, ol isim ile nefsini vasf eyledi. Böyle ismin ıtlâkı mümkün olur sıfatıyla zâhir olmadılar. وهوالغناء Ol isim ki, Hak Celle ve Alâ Hazretleri kendini vasf eyledi. Ol gınâdır, öyle vasf ile zâhir olmadılar. وابقوالانفسهم ظاهرا وباطنا الاسم الذي سمّاهم الله به وهوالفقر Dahi mezkûr sınıf-ı-sâlis olan ricâl, zâhiren ve bâtınen nefslerine, ol ismi ibkā ettiler ki Hak Celle ve Alâ Hazretleri ol ismi ile, onları tesmiye eyledi ki; ol isim, fakrdır. وقد علموا من هذا انّ الفقرلا يكون الاّ الى الله الغني Dahi ol ricâlullâhın onlara, fakrı tesmiye eylediğinden **[62-b]** tahkîk bildiler ki, fakr ve ihtiyâc olmadı, illâ ol ganî olan Allâh'a oldu, gayri kimesneye fakr ve ihtiyâc olunmaz. وراوا النّاس قد افتقروالى الاسباب الموضوعة كلّها Ve gördüler ki, nâs, kâffe-i esbâba müftekır oldular. وقد حجبتهم في العامّة عن الله Halbuki âmmede esbâb-ı mevzûa Allâh'tan nâsı hicâb eyledi. وهم على الحقيقة مافتقروا في نفس الامرالاّ الى من بيده قضاء حوايجهم Sınıf-ı sâlis olan ricâl, ale'l-hakîkat, nefsi'l-emirde müftekır olmadılar, illâ müftekır oldular, ol zât ki onların havâyicinin kazâsı, O'nun yedindedir. وهوالله Kazâ-i-havâyicleri yedinde olan zât, ancak Allâh'tır. قالوافهھنا قد تسمّى الله بكلّ ما تفتقر اليه في الحقيقة والله لايفتقر الى شيئ Kısm-ı sâlis olan ricâl buyururlar ki: "Hakîkatte her bir şey' ki, kendine iftikār olunur. Hak Celle ve Alâ Hazretleri ol şey' ile müsemmâdır. Hak Celle ve Alâ Hazretleri ise, hiç bir şey'e iftikār ve muhtâc olmaz." فلهذا افتقرت هذه الطّائفة الى الاشياء ولم تفتقر **[63-a]** اليهم الاشياء وهو من الاشياء والله لايفتقر الى شيئ ويفتقراليه كلّ شيئ Onun için mezkûr tâife olan sınıf-ı-sâlis, eşyâya müftekır olurlar. Eşyâ' kendilerine müftekır olmaz, Allâh

[250] Fâtır Sûresi, (35): 15.

Teâlâ Hazretleri eşyâdandır ya'ni eşyâ ile zâhirdir. Allâh bir şey'e müftekır olmaz her şey', Allâh'a müftekır olur. فهؤلاء هم الملاميّة وهم ارفع الرّجال وتلامذتهم اكبرالرّجال Pes imdi, tâife-i mezkûre olan ricâl, ancak melâmiyye tâifesidir. Ve onlar ricâlin erfa'ıdır. Ve onların telâmizleri, ricâlin ekberidir. يتقلّبون في اطوارالرجوليّة Telâmizleri etvâr-ı racûliyyetde takallüb ederler. وليس ثم من حازمقام الفتوّة والخلق مع الله دون غيره سوى هؤلاء O makāmda, makām-ı fütüvveti hâiz olan olmadı ve maallâh dûne gayrihî halk makāmını hâiz olan men olmadı şu mezkûre olan tâife-i melâmiyyeden gayri. فهم الذين حازوا جميع المنازل Mezkûre tâife-i melâmiyye, cemî'i-menâzili hâiz olan kimselerdir. **[63-b]** وراوا انّ الله قد احتجب عن الخلق في الدّنيا Dahi melâmiyye olan tâife-i mezkûre gördüler ki; Hak Celle ve Alâ Hazretleri, tahkîkan halktan dünyâda muhtecib oldu. وهم الخواص Halbuki melâmiyye ancak havâsstır. فاحتجبواعن الخلق بحجاب سيّدهم Öyle olunca tâife-i melâmiyye, seyyidlerinin hicâbıyla halktan muhtecib oldular. فهم من خلف الحجاب لايشهدون في الخلق سوى سيّدهم Öyle olunca melâmiyye olan zevât halkta, seyyidlerinden mâ-adâya halfe'l-hicâbdan meşhûd olmazlar. فاذا كان في الدّارالاخرة وتجلّى الحق ظهرهؤلاء هناك لظهورسيّدهم Tâife-i melâmiyye'den her biri, dâr-ı âhirette bulundukları vakitte, Hak dahi tecellî ettiği vakitte, tâife-i melâmiyye ol vakitte zâhir olurlar. Seyyidlerinin zuhûru emrinden "فمكانتهم في الدّنيا مجهولة العين" [onların dünyadaki mekânları bilinmez] Öyle olunca tâife-i Melâmiyye, mekânet ve makāmları dünyâda, mechûletü'l-ayndır. فالعباد متميّزون عند العامّة بتقشّفهم وتبعّدهم عن النّاس واحوالهم Pes imdi, melâmiyye olmayan **[64-a]** tâife-i ubbâd, nâsdan ve ahvâl-i nâsdan tekaşşüfleri ve teba'udleri sebebiyle âmme indinde mütemeyyizlerdir. وتجنب معاشرتهم بالجسم Dahi melâmiyye olmayan ubbâd, ecsâm ve halk ile muâşeretleri, tecennübleri sebebiyle mütemeyyizdirler. فلهم الجزاء Melâmiyye olmayan ubbâda, cezâ' ve mükâfât ind-Allâh hâsıldır. Nâsdan teba'udleri sebebiyle ve onlar ashâb-ı ecirlerdir. والصّوفيّة متميّزون عندالعامّة بالدّعاوى وخرق العوائد من الكلام علىالخواطر Tâife-i melâmiyyeden olmayan tâife-i sûfiyye, âmme indinde bir takım daâvî ile mütemeyyizdirler. Dahi hark-ı avâidle mütemeyyizdirler. Havâtır üzerine kelâmdan olucu واجابة الدّعاء والاكل من الكون Hark-ı avâid dahi icâbet-i duâ' ve kevnden ekilden olucu. وكلّ خرق عادة لايتحاشون من اظهار شيئ مما يؤدي الى معرفة النّاس بقربهم من الله Dahi tâife-i sûfiyye ma'rifet-i nâsa müeddî olan şeylerden bir şey'in izhârından müeddî olucu kâffe-i hark-ı âdetten tehâşî etmezler ki Allâh'a karîb olmalarını nâsı ma'rifet ederler. **[64-b]** فانّهم لا يشاهدون في زعمهم الاّ الله وغاب عنهم علم كثير Tâife-i sûfiyyenin Allâh'a karîb olmalarını, nâsın ma'rifetine müeddî olan

şey'in izhârından tehâşî etmemeleri zîrâ, tahkîkan tâife-i sûfiyye zu'mlarında müşâhede etmez, illâ Allâh'ı müşâhede ederler. Onlardan ilm-i kesîr gāib oldu. وهذا الحال الذي هم فيه قليل السّلامة والمكروالاستدراج Ol hâl ki, tâife-i sûfiyye ol hâlde olucudurlar, selâmetleri kalîldir, dahi mekr ve istidrâcdır. والملاميّة لايتميزون عن احد من خلق الله بشيئ فهم المجهولون حالهم حال العوام Tâife-i melâmiyye ise halkullâhdan olucu bir ahaddan bir şey' ile temeyyüz etmezler, onlar mechûlûndür. Hâlleri hâl-i avâmdır. واختصوا بهذا الاسم لامرين Dahi tâife-i melâmiyye, melâmiyye ismiyle iki emir ecli için muhtass ve mümtâz oldular. الواحد يطلق على تلامذتهم Tâife-i melâmiyyenin, ism-i melâmiyye ile tesmiyesi ve ihtisâsı iki emir için idi. Emrinden birisi telâmizleri üzerine ıtlâk olunur. لكونهم لايزالون يلومون انفسهم في جنب الله **[65-a]** Telâmizleri üzerine melâmiyye ıtlâkı, emr-i vâhidi şunun içindir ki; telâmizleri cenbullâhda nefislerini levm eder. Levmden zâil olmazlar ve belki dâimâ levmdedirler. ولايخلصون لهاعملاً تفرح به تربية لهم Dahi telâmiz-i melâmiyye, kendi nefisleri için kendilerine terbiye cihetinden kendiyle ferah olunacak bir amel ihlâs etmezler. لانّ الفرح بالاعمال لايكون الاّ بعد القبول Ferah olunacak ameli, ihlâs etmemeleri zîrâ, tahkîkan ferah a'mâl ile olmaz, illâ kabûlden sonra olur. وهذا غائب عن التّلامذة Halbuki kabûl-i a'mâl telâmize-i melâmiyye'den gāibdir. وامّا الاكابر فيطلق عليهم لستراحوالهم ومكانتهم من الله Ammâ ekâbir-i melâmiyyeye, ism-i melâmiyyenin ıtlâk ve ihtisâsı, ekâbir-i melâmiyyenin ahvâlini setr için ve Hak Celle ve Alâ Hazretlerinden kendilerine olacak mekânet ve makāmlarını dahi setr için, ism-i melâmiyye kendilerine ıtlâk olunur. حين رأوا النّاس انما وقعوا في ذم الافعال و اللّوم فيما بينهم فيها Ekâbirleri üzerine ıtlâk, melâmiyyenin **[65-b]** ahvâllerini setr için olmak ol vakittedir ki nâsı gördükleri vakitte ki nâs, zemm-i ef'âlde vâki' oldular. Zâlike-i nâs mâ-beynlerinde, ef'âlde zem ve levmleri لكونهم لم يروا الافعال من الله onun içindir ki nâs, ef'âli Allâh'tan görmediler. وانّما يرونها ممّن ظهرت على يديهم فاناطوا اللّوم والذّمّ بها Ancak nâs tilke ef'âli kendi yedleri üzerine zâhir olan kimesneden görürler. Onun için tilke ef'âle, levm ve zemmi inâta ve ta'lîk ederler. فلوكشف الغطاء ورأوا انّ الافعال لله لمّا تعلق اللّوم بمن ظهرت على يديه Öyle olunca zâlike-i nâsdan gıtâ' ve perde keşf olunsa dahi zâlike-i nâs, tahkîkan kâffe-i ef'âli, Allâh'ın olduğunu görseler yedeyni üzerine zâhir olan ef'âli ol kimesneye levm taalluk etmezdi. وصارت الافعال عندهم في هذه الحالة كلّها شريفة حسنة Dahi avâm indinde keşf-i gıtâ' hâletinde ve kâffe-i ef'âl, Allâh'ın olduğu rü'yetleri hîninde küll-i ef'âl, şerîfe-i hasene olurdu. Velâkin avâm ise ehl-i hicâb olduklarından, tâife-i melâmiyye'den sûrette mezmûm görünen ef'âli, kendilerinden

[66-a] sudûrunu gördüklerinden zâlike-i nâs ve avâm tâife-i melâmiyyeyi, zemm ve levm ederler. وكذلك هذه الطّائفة لوظهرت مكانتهم من الله للنّاس لاتخذوهم الهة Kezâlike tilke tâife-i melâmiyye, eğer makāmât ve mekânetleri taraf-ı ilâhîden nâs için zâhir oldu, nâs onları âlihe ittihâz ederlerdi. Ya'ni kibâr-ı melâmiyye hakkāniyyetleri nâsa zâhir olaydı nâs onları âlihe ittihâz ederlerdi. Onlar ayn-ı Hak olduklarından فلمّا احتجبوا عن العامّة من الملام انطلق عليهم في العامّة ما ينطلق على العامّة من الملام vaktâki kibâr-ı melâmiyye, avâmdan âdet ile muhtecib oldularsa kendileri üzerine avâm arasında avâm üzerine ıtlâk olunan melâmdan kendileri üzerine ıtlâk olundu ve intilâk ve icrâ olundu. فيما يظهرعنهم ممّا يوجب ذلك Avâma muntalık olan melâm ol şeyde olucu ki o avâmdan melâmı mûcib olan şeylerden olucu avâmdan zâhir فكانت المكانة تلومهم öyle olunca kibâr-ı melâmiyye, mekânet ve makāmâtları kendilerini, levm eder oldu. **[66-b]** حيث لم يظهروا عزّتها وسلطانها Şu cihetle kendilerini levm eder ki; kendilerinde olmuş izzet ve makāmâtı izhâr etmediler ve sultân-ı mekânet ve makāmâtı dahi izhâr etmediler. فهذا سبب اطلاق هذه اللفظة في الاصطلاح عليهم Mezkûr sebeb ma'lûm oldu ise, şu lafza-i melâmiyye ve ism-i melâmiyye, tâife-i melâmiyye üzerine ıstılâh ehlullahda mezkûr olan gerek telâmize nisbetiyle ve gerek kibâr-ı melâmiyyeye nisbetiyle emr sebeb-i ıtlâk oldu, انتهى (bitti).

Fütûhât-ı Mekkiyye'de, Hazreti Şeyhü'l-Ekber (efâzanâllâh min feyzihî) [Allâh onun feyzinden bizleri bereketlendirsin] Hazretlerinin ricâlullâh hakkında beyân ettiği kelimât-ı kudsiyyeleri nihâyet buldu. Hak Celle ve Alâ Hazretleri cümlemize, feth ve fütûhât eylesin, âmîn. واذاعلمت وتحقّقت بما ذكره صاحب الفتوحات Ey tâlib ve sâlik, sâhib-i *Fütûhât-ı Mekkiyye* olan Hazreti Şeyhü'l-Ekber (kaddesallâhü sırrahü'l-athar) zikr ettiği şey' ile bilip tahakkuk ettinse علمت انّ طبقات الرّجال ثلاثة لارابع لهم sen bildin ey sâlik ki tahkîkan tabakâtu'r-ricâl üçtür. Kendileri için râbi' yoktur. الاولى **[67-a]** طبقة غلب عليهم الزّهد والتبتّل والافعال الظّاهرة المحمودة Tabaka-yı ûlâ; bir tabaka-yı ricâldir ki, kendileri üzerine zühd ve tebettül ve ef'âl-i zâhire-i mahmûde galebe eyledi. فهؤلاء يقال لهم العبّاد Tabaka-yı mezkûre olan ricâl, kendilerine "ubbâd" denilir, ya'ni ubbâdlardır. ولامعرفة لهم بالاحوال ولاالمقامات ولاالكشوفات ولاالعلوم الوهبيّة ولا الاسرار ولاشيئا ممّا يجده غيرهم Tabakāt-ı ûlâ olan ubbâd için ahvâl ne olacağı, makāmât-ı ilâhiyye ne olacağı, dahi küşûfât ne olacağı, dahi ulûm-i vehbiyye ne olacağı, dahi esrâr-ı ilâhiyye ne olacağı kendilerine ma'rifet hâsıl değildir. Dahi ubbâdın gayri olan ehlullahdan bulduğu ezvâk ve ulûmdan olucu bir şey'e ma'rifetleri yoktur. Ya'ni taabbüd ve zühdden gayri bir şey' bilmezler.

وهم متميّزون عند العامّة بتقشّفهم وتبعّدهم عن النّاس واحوالهم وتجنّب معاشرتهم عن الجسم Dahi mezkûrûn olan tabaka-yı ubbâd, nâsdan ve ahvâl-i nâsdan tekaşşüfü ve teba'udleri sebebiyle avâm **[67-b]** indinde mütemeyyizlerdir. Ya'ni avâm onları tanır ve seçerler. Dahi onların ecsâm-ı nâsdan muâşeretlerinin tecennübü sebebiyle dahi, âmme indinde mütemeyyizlerdir. وعلمت ايضا انّهم حاذرون ان يتطرّق اليهم العجب والرّياء Dahi sen ey sâlik, tabaka-yı ûlâ ne olacağını bildiğin gibi, tabaka-yı ûlâ olan ubbâd kendilerine ucüb ve riyâ' tatarruk ve ârız olmasın diye hâzirûn ve muhterizûn olduklarını dahi sen bilirsin. وان كان احد منهم يشتغل بقراءة فكتابه مثل الرّعاية للمحاسبي وماجرى مجراه Eğer mezkûr ubbâddan biri kırâatıyla meşgūl olursa onun kitâbı Muhâsibî olan ve Muhâsibî mecrâsında cereyân eden şey'e riâye gibi olur. Meselâ, bir muhâsib bir kimesneyi hesâba çekip ter'îb ve tahvîf ettiği gibi, kezâlik ubbâd dahi kırâatıyla meşgūl olduğu vakitte onun kitâbı dahi ter'îb ve tahvîf edip dâim tahzîr ile meşgūldürler. والطّبقة الثّانية وهم مثل العبّاد في الجدّ والاجتهاد والورع والزّهد والتوكّل على وغيرذلك Dahi tabaka-yı sâniye, cidd ve ictihâdda dahi vera' ve zühdde **[68-a]** ve tevekkül ve gayr-i zâlik olan sıfât-ı mahmûdede ubbâd gibidirler. غير انّهم مع ذلك يرون ان ثم شيئا فوق ماهم عليه من الاحوال والمقامات والعلوم والاسرار والكشوف والكرامات Mezkûre tabaka-yı sâniye ubbâd, misillu ise de lâkin tahkîkan tabaka-yı mezkûre onunla berâber onlar oldukları şey'in fevkinde bir şey' o makāmda vardır diye görürler. Ahvâlden, makāmâttan, ulûmdan, esrâr ve küşûfâttan ve kerâmâttan فتتعلق هممهم بنيلها öyle olunca tabaka-yı sâniyeyi mezkûrenin himmetleri mezkûrât olan ahvâl ve makāmât ve ulûm ve sâirenin neyline taalluk eder. فاذا نالوا شيئا من ذلك ظهروا به في العامّة من الكرامات Tabaka-yı sâniyeyi mezkûre olan ricâl, fevklerinde olan şey'e ahvâlden ve makāmâttan ve sâireden nâil oldukları vakitte avâm arasında o şey' ile kerâmâttan zâhir olurlar. وهم الصّوفيّة متميزون عند العامّة بالدّعاوى وخرق العوائد من الكلام على الخواطر و اجابة الدّعاء والاكل من الكون وكلّ خرق عادة **[68-b]** Tabaka-yı sâniye olan ricâl ancak sûfiyyedir. İnde'l-âmmeti daâvî ve hark-ı avâidle mütemeyyizdirler. Havâtır üzerine kelâmdan ve duânın icâbetinden ve kevnden, ekilden ve her âdetin harkından mütemeyyizdirler. لا يتحاشون من اظهار شيئ ممّا يؤدّي الى معرفة النّاس بقربهم من الله Tâife-i sûfiyye, Allâh'a karîb olmalarıyla nâsın ma'rifetine müeddî olan şey'in izhârından tehâşî ve ihtirâz etmezler. فانّهم لا يشاهدون في زعمهم الا الله Zîrâ onlar zu'mlarında Allâh'dan gayri müşâhede etmezler. وغاب عنهم علم كثير Onlardan ilm-i kesîr gāib oldu. وهذا الحال الذي هم فيه قليل السّلامة من المكر و الاستدراج Ol hâl ki, tâife-i sûfiyye ol hâldedirler, mekr ve istidrâcdan kalîlü's-selâmedir. Ya'ni mekr ve

istidrâcdan sâlim olamazlar. Ve وتلا مذتهم مثلهم اصحاب دعوى ويشمّرون على كلّ احد من خلق الله ويظهرون الرّياسة على عباد الله tâife-i sûfiyyenin telâmizesi kendileri misillu ashâbı da'vâdır. Dahi her ahad üzerine Allâh'ın halkından teşmîr-i sâk ederler ve ubbâdullâh üzerine riyâseti izhâr ederler. والطبقة **[69-a]** الثالثة هم الملا ميّة الذين لا يزيدون على الصّلوات الخمس الا الروّاتب يمشون في الاسواق ويتكلّمون مع النّاس Ricâlullâh tabakası üç tabaka idi. Üç tabakadan tabaka-yı sâlise, ancak tâife-i melâmiyyedir ki ol tâife-i melâmiyye, salavât-ı hamse üzerine zâid etmezler, illâ sünen-i revâtibi zâid ederler esvâkdan mâşî olurlar, nâs ile tekellüm ederler. لا يبصر احد من خلق الله واحدا منهم يتميز عن العامّة بشيئ زائد من عمل مفروض او سنّة معتادة في العامّة قد انفردوا مع الله راسخين لايتزلزلون عن عبوديتهم مع الله طرفة عين Halkullâhdan biri tâife-i melâmiyyeden birini âmmeden temeyyüz eder görmezler. Gerek âmmede sünnet-i mu'tâdeden bir şey'-i zâid ile gerek amel-i mefrûzda bir şey'-i zâid ile temeyyüz eder görmezler. Tâife-i melâmiyye, râsihîn oldukları hâlde maallâh tahkîk münferit olur. Maallâh ubûdiyyetlerinden göz açıp yumunca tezelzül etmezler ve ayrılmazlar. فهم المجهولون حالهم حال العوام Öyle olunca tâife-i melâmiyye ancak mechûlündür. Hâlleri, hâl-i avâmdır ya'ni avâm ekil ve şürb ve nikâh ve sâir âdât ile **[69-b]** meşgūl oldukları gibi tâife-i melâmiyye dahi, meşgūl olup avâm-ı nâsdan bir hâl ile temeyyüz etmediklerinden akdârları mechûldür. Ve avâm kendilerine tâife-i melâmiyyeyi kıyâs edip türlü ezâyâ ve cefâyâ ile rencîde etmekten hâlî olmazlar. Rencîde edenlerin her ne kadar âhir kârları dûçâr gazab-ı ilâhî oldukları müşâhede olunursa da, Allâh cümle-i mahfûz eyleye. وتلامذتهم اكبر الرّجال يتقلّبون في اطوار الرجوليّة Dahi melâmiyyenin telâmizesi, etvâr-ı racûliyyetde takallüb eder ekber-i ricâldir. وليس ثم من حاز مقام الفتوّة والخلق مع الله دون غيره سوى هؤلاء Makām-ı fütüvvet ve hulk maallâh hâiz olan men, ol makāmda olmadı. Mezkûr tâife-i melâmiyyeden gayri فهم الذين حازوا جميع المنازل ورأوا انّ الله قد احتجب عن الخلق في الدّنيا فاحتجبوا عن الخلق بحجاب سيّدهم öyle olunca tâife-i melâmiyye cemi'-i menâzili hâiz oldular. Ve gördüler ki, tahkîkan Hak Celle ve Alâ Hazretleri dünyâda halkdan muhtecib oldu. Seyyidlerinin hicâbıyla onlar dahi halkdan muhtecib oldular. **[70-a]** فهم من خلف الحجاب لا يشهدون في الخلق سوى سيّدهم Öyle olunca tâife-i melâmiyye halef-i hicâbdan, halkda seyyidlerinden mâ-adâsını şühûd etmezler. وعلمت ايضا انّ اختصاصهم باسم الملاميّة لامرين Tabakāt-ı ricâl üç olduğunu bildiğin gibi, tâife-i melâmiyyenin ism-i melâmiyye ile tahkîkan ihtisâsları iki emir için olduğunu sen bildin. الواحد يطلق على تلامذتهم لكونهم لا يزالون يلومون انفسهم في جنب الله İsm-i melâmiyye ile

tâife-i melâmiyyenin ihtisâsı, emreyn için olduğundan emreynin biri, telâmizleri üzerine ıtlâkı telâmizleri cenbullâhda enfüslerini levm etmekten zâil olmazlar olduğu içindir. ولا يخلصون لها عملا تفرح به تربية لهم لانّ الفرح بالاعمال لا يكون الا بعد القبول وهذا غائب عن التلامذة Dahi tâife-i melâmiyyenin telâmizi, kendi nefislerine kendinden ferah edecek bir ameli kendilerine terbiye cihetinden ihlâs etmezler. Zîrâ, a'mâl ile ferah ancak kabûlden sonra olur. Kabûl ise, telâmize-i melâmiyyeden gāibdir. وهذا خلاصة ما في الفتوحات[70-b] واذا علمت kavlimizden "hâzâ" kavlimize kadar mezkûr olan elfâz ve ibârât *Fütûhât-ı Mekkiyye*'de Hazreti Şeyhü'l-Ekber (kuddise sırruhu) Hazretlerinin tabakāt-ı ricâlin aksâm-ı-selâsesi ve her bir kısmın ahvâli ve meşâribi ve esâmîsi ve telâmizelerinin dahi seyr ü harekâtına dâir menkūle olan ibârât-ı kudsiyyelerinin hulâsasıdır. Hemen Hudâ-yı müteâl Hazretleri ricâlullâhın nazarlarından dûr eylemeye, âmîn. قوله و هذا غائب عن التّلامذة لانّ تلامذتهم على اصناف صنف اهل البداية وصنف اهل الوسط وصنف اهل النّهاية Şu kavlin tercemesine şürû' etmezden mukaddem ey tâlib ve sâlik, ayn-ı uyûn-ı ehlullah ve kâşif-i esrâr-ı arz ve semâ', hâtem-i velâyeti'l-Mustafâ olan seyyidinâ ve senedinâ Muhyiddîni'l-Arabî (efâzanallâh min berakâtihî) Hazretleri kitâb-ı *Fütûhât*'ında beyân ettiği üzere mûmâ-ileyhi (kuddise sırruhu) Hazretleri, bâb-ı hazrette mâsivâdan hâlî olduğu hâlde ol hazretten kendilerine munsabb olan esrâr ve hakāyık ve ulûm-i ledünniyye, kâffe-i agrâzdan **[71-a]** ve ehviyyeden mukaddes olduğu hâlde telakkî eder olduğundan mûmâ-ileyhi (kuddise sırruhu)'nin *Fütûhât-ı Mekkiyye*'sinde buyurduğu kavl-i Hak ve nutk-ı ilâhî olduğu cihetten ekseri, fuhûl-i ibârât-ı kudsiyyelerin fehminden âciz oldukları cihetten bu fakîr dahi hâşâ ki izhâr-ı fazl ederek kelimât-ı kudsiyyelerini lisâna ve tercümeye haddi olsun. Fakat maa'l-kusûr ve'l-küsur ما لايدرك كله لايترك كله [hepsi idrâk edilemeyen şeyin hepsi terk edilmez] fehvâsınca mûmâ-ileyhi (kuddise sırruhu) Hazretlerine kemâl-i hubb ve iştiyâkından ol fakîre, bi-kaderi'l-imkân gösterdiği mir'ât-ı kalb-i fakîrânesine, pertev-i cemâlinin eser-i cûd-ı nûrundan ba'zı telmîhât ve telvîhâtı, fukarâ-yı melâmiyyeye ve telâmizine fâideden hâlî olamayacağına binâen bir şekl-i risâlede tertîb ve ibârâtını dahi tercüme kılıklı beyâna cür'et etmekle şürû' eyledi. Ve billâhi't-tevfîk,

Hazreti Şeyhü'l-Ekber (kaddesallâhü sırrahü'l-athar) Hazretleri *Fütûhât-ı Mekkiyye*'sinde, telâmize-i melâmiyyeyi a'mâl ile ferah etmemeleri zîrâ a'mâl ile ferah ba'de'l-kabûl olduğundan, kabûl ise telâmize-i melâmiyye indinde meçhûl **[71-b]**

olduğu cihetle ve وهذا غائب عن التّلامذة [bu öğrencilerden gizlidir] buyurdu. Bu fakîr-i pür-taksîre şöyle lâyıh oldu ki; esnâf-ı melâmiyye telâmizesi, üç sınıf üzerine müştemil olup sınıf-ı evvel; ehli'l-bidâye ve sınıfı's-sânî, ehli'l-vasat; ve sınıf-ı sâlis; ehli'n-nihâyedir. امّا اهل البداية لكونهم في بداية السّلوك فمحترقون بنار السّلوك وانهم بمقتضى سلوكهم وحرارة ذكرهم وتجليات احوالهم Ammâ tâife-i melâmiyyeden ehl-i bidâye olan telâmizenin a'mâlleri, kendilerinden gāib olduğu ve kabûl-i amelleri dahi gāib olduğunun vechi, zîrâ ehl-i bidâye olan telâmize, bidâyet-i sülûkte oldukları cihetle nâr-ı sülûk ile muhterikdirler. Ve onlar dahi muktezâ-yı sülûkleri cihetiyle ve harâret-i zikirleri sebebiyle ve ahvâllerinin tecelliyâtı iktizâsıyla فانون عن انفسهم مستغرقون بلذائذ تجليات مقاماتهم ولم يروا انفسهم عاملين ولا قبول عملهم telâmize-i melâmiyye kendi nefislerinden fânîdirler. Makāmâtlarının tecelliyâtının lezâiziyle müstağrakdırlar. Nefislerini âmilîn olduklarını rü'yet etmezler. Ve amellerinin kabûllerini dahi rü'yet etmezler. ولذا تراهم **[72-a]** يتكلّمون بكلمات متناقضة وراء طور عقول العوام بسبب تلوينات احوالهم Telâmize-i mezkûre, lezâiz-i tecelliyât-ı makāmlarıyla müstağrak olduklarından onları sen görürsün ukūl-ı avâmın tavr-ı verâsında ve hâricinde bir takım kelimât-ı mütenâkıza ile tekellüm ederler. Onların mezkûr tekellümleri, ahvâl-i zevkiyyelerinin telvînâtı sebebiyledir. ووقتاً يتكلّمون بكلمة افعاليّة ويقولون لا فاعل الا الله Ehl-i bidâye olan telâmize-i melâmiyye, ba'zı vakit ve tecellîde kelime-i ef'âliyye ile tekellüm ederler. Ve "lâ fâile illallâh" derler. Bu "lâ fâile illallâh" kavilleri bir vakt-i tecellînin eser ve hükmüdür.وينكرون فاعليّة غيرالله لكونهم في مقام تجليات افعال الله Ehl-i bidâye olan telâmize-i melâmiyyenin, "lâ fâile illallâh" demeleriyle Allâh'dan gayrinin fâiliyyetini inkâr ederler. Zîrâ onlar tecelliyât-ı ef'âlullâh makāmında oldukları için فقولهم لا فاعل الا الله ليس كقول الجبريّة انا غير مختارين في الافعال بل نحن مجبورون في الافعال الاختياريّة Pes imdi ehl-i bidâyet olan telâmize-i melâmiyyenin **[72-b]** "lâ fâile illallâh" kavilleri, tâife-i Cebriyye'nin: "Biz ef'âlimizde tahkîkan muhtâr değiliz. Belki ef'âl-i ihtiyâriyyemizde mecbûruz" dediği kavilleri gibi değildir. لانّ الجبريّة طائفة انكرت العبوديّة بزعمهم انّهم اثبتوا الربوبيّة و وحّدوا الله باثباتها مع انّ اثباتهم الربوبيّة وتوحيدهم بزعمهم الفاسد كانكارهم العبوديّة شرك محض اقتضى وجودهم الشّيطاني هذا الاعتقاد والقول Bidâyet-i telâmize-i melâmiyyenin "lâ fâile illallâh" kavilleri, tâife-i Cebriyye'nin انا غير مختارين في الافعال kavilleri gibi olmadığı şunun içindir ki; tâife-i Cebriyye bir tâifedir ki, ubûdiyyeti inkâr ettiler. Gûyâ onlar rubûbiyyeti isbât ettiler. Zu'm-i bâtılaları sebebiyle ve rubûbiyyetin isbâtıyla Allâh'ı tevhîd ettiler. Dahi zu'm-i bâtılaları sebebiyle, ubûdiyyeti inkâr ettiler مع هذا كه انا غير

مختارين في الافعال [bununla beraber biz fiillerde, kendi irâdemize göre hareket edemeyiz] kavilleriyle tâife-i Cebriyye'nin rubûbiyyeti tahkîkan isbât etmeleri ve tevhîd etmeleri zu'm-i fâsidleriyle ol tâife-i bâtılanın ubûdiyyeti inkârları gibi rubûbiyyeti isbâtları şirk-i mahzdır. Vücûd-i şeytânîleri mezkûr ef'âlde selb-i ihtiyâr i'tikādını iktizâ etti. Ve ef'âlde, biz muhtâr **[73-a]** değiliz demeleri kavlini dahi iktizâ etti. Mezkûr i'tikād ve kavl inde ehl-i Hak bâtıldır. Onun için hadîs-i nebevîde, الجبرية مجوس هذه الامة [Cebriyye bu ümmetin, mecûsîleridir][251] vârid olmuştur. واما قول مبتدى الملاميّة بفاعليّة الله في جميع خلقه وانكار فاعليّة غير الله من مقتضيات تجليّات مقام والله خلقكم وما تعملون Ammâ, tâife-i Melâmiyyenin mübtedîlerinin, Hak Celle ve Alâ Hazretlerinin cemî'-i halkında, Hak Celle ve Alâ Hazretlerinin fâiliyyetiyle kavilleri ve Hak Celle ve Alâ Hazretlerinin gayrisinin fâiliyyetini inkârları والله خلقكم وما تعملون [Allâh'a yemin olsun ki, O, sizi ve işlediklerinizi yarattı][252] kavli şerîfinin sırrı ve makām-ı tecelliyâtının muktezayâtından hâsıl olmuştur. Ya'ni Hak Celle ve Alâ Hazretlerinin Kur'ân-ı Kerîm'de: والله خلقكم وما تعملون [Allâh'a yemin olsun ki, O, sizi ve işlediklerinizi yarattı] buyurduğu kavl-i şerîf hazarât-ı kevnin gerek zâtları ve gerek kendine zâhiren nisbet olunan amellerinin Hak Celle ve Alâ Hazretleri Hâlık olduğunu isbât eylemiş bu kavl-i şerîfde, gerek zevâtta ve gerek zevâtın a'mâlinde, sırr-ı hâlikiyyet ihâta edip Hakk'a mahsûr olduğu şühûd-ı nûru makāmının tecelliyâtı muktezayâtından mübtedî-i melâmiyyeye fâiliyyet-i ilâhiyyeyi cemî'-i halkında kāil olmalarını **[73-b]** mûcib olmuş.Ve Hudâ-yı lem-yezel Hazretlerinden gayri fâil olmadığını inkâra bâdî olmuştur. Yoksa tâife-i Cebriyyeyi bâtılanın, bâb-ı mezheb-i ibâhiyyeyi feth edip inkâr-ı ubûdiyyet ettikleri gibi mübtedî-i melâmiyye etmemişlerdir. Belki "lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh" kavli şerîfinin nûruyla münevver olup kemâl-i ubûdiyyeti isbât etmişlerdir. Nitekim meydân-ı tevhîdde, şem'a-yı tevhîd ile seyr-i sülûk eden ehl-i zevke ma'lûmdur. ومن مشاهدة الله بانه خلق الاثار والاعمال وفنوا في هذه المشاهدة واحترقوا بتجليات الافعال فيقولون لا فاعل الا الله Dahi mübtedî-i melâmiyyenin cemî'-i halkullâh'da fâiliyyet-i ilâhiyyeyi ve kavl ve isbâtları, Hak Celle ve Alâ Hazretleri'nin cemî'-i âsâr ve a'mâli halk ettiğini müşâhedelerinden hâsıl olmuştur. Ve tilke müşâhede de mûmâ-ileyhim mübtedî-i melâmiyye fânî oldular. Ve tecelliyât-ı ef'âl ile muhterik oldular "lâ fâile illallâh" buyurdular. وهم اهل سكر في هذا المقام

[251] İbn Kesîr, **Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm** (Mukaddimetü'd-Tefsîr), c. I, s.2; Tirmizi, **Menâkib**, I; Ahmed b. Hanbel, **Müsned,** IV, 66; V, 59, 279.
[252] Saffat Sûresi (37): 96.

Mezbûr والله خلقكم وما تعملون [Ve Allâh sizi ve işlediklerinizi yarattı][253] sırrı ve makāmı vahdet ve tevhîd meyinin zevkinden ehl-i sekr olmuşlardır, ber-muktezâ-yı sekr-i mey-i **[74-a]** tevhîd ve vahdet mezbûr kavl-i şerîfi nâtık olmuşlardır. لا انّهم قالوا واعتقدوا بالاراء الفاسدة والمباحث الكاسدة في باب الآلهيات فضلّوا واضلّوا كالجبريّة Mezbûr mübtedî-i melâmiyye cemî'-i halkda, fâiliyyet-i ilâhiyye ile kāil olmaları ârâ-yı fâside ile ve mebâhis-i kâside ile bâb-ı ilahiyyâtta i'tikād edip kāildirler değildir. Hattâ tâife-i Cebriyyeyi bâtıla gibi "هم ضالّون وهم مضالّون" [onlar dalâlete uğramışlardır ve dalâlete uğratıcılardır] olsunlar. Belki mezbûr mübtedî-i melâmiyyenin mezbûr kavl-i şerîflerini kāil olmaları envâ'-i tecelliyâttandır. كما قال بعض اهل الكلام نقلاً عن الحديث النّبوي من طلب الوحدة بالكلام فقد تذندق Bâb-ı ilâhiyyâtta, ârâ-yı fâside ile mebâhis-i kâside ile tevhîd ve vahdeti mu'tekidler هم ضالّون وهم مضالّون olduklarını ba'zı ehl-i kelâm hadîs-i nebevîden naklen buyurup demişler ki: "Bir kimesne kelâm ile vahdeti taleb ederse, tezenduk eder." وقال بعضهم ايضا اعلمهم بالكلام اجهلهم بالله Dahi mezkûr ba'zı ehl-i kelâmın kavli gibi yine ba'zı ehl-i kelâm dediler ki: "İlm-i kelâmı ziyâde âlim olanlar, Hak Celle ve Alâ Hazretleri'ni ziyâde câhildir." **[74-b]** Buradan ma'lûm oldu ki bâb-ı ilâhiyyâtta ârâ' ile ilm-i kelâmı ta'lîm ve taallüm ile tevhîd ve vahdet kesb ve tahsîl etmek mahzûrdan hâlî olmaz ve belki dâll ve mudill ve zındîk olacakları gayr-i münkerdir. Nitekim ehl-i zevke ma'lûmdur. واذا صحوا عن سكر ذلك المقام وترقوا بارقاء سيّدهم الى مقام فوق ذلك يلومون انفسهم Mûmâ-ileyhim mübtedî-i melâmiyye, mezkûr tevhîd-i ef'âl makāmı mey-i sekrinden sâhî olduklarında ve seyyidlerinin irkāiyle mezbûr makāmın fevkinde bir makāma terakkî ettikleri vakitte mübtedî-i melâmiyye nefislerini levm ederler. Şunun sebebiyle ki; بانّهم ظنّوا انّ المقام الّذي كانو فيه ليس فوقه مقام و لاحال و لاعرفان ولاذوق tahkîkan onlar zannettiler ki olduğu makāmın fevkinde makām olmadı ve hâl olmadı ve irfân olmadı ve zevk olmadı. واذا رأوا مقاما وحالاً وذوقا و عرفانًا فوق المقام والحال والذّوق والعرفان التي كانوا فيها وتلذذوا بذلك المقام والحال والعرفان يلومون انفسهم Mûmâ-ileyhim, mübtedî-i melâmiyye bir makām ve bir hâl ve bir zevk ve bir irfân oldukları **[75-a]** makāmın ve hâlin ve zevkin ve irfânın fevkinde gördükleri vakitte, mezkûr fevkinde olan makām ve hâl ve zevk ve irfân ile telezzüz ettikleri vakit enfüslerini levm ederler. وهكذا في جميع الاحوال والمقامات والاذواق يلومون انفسهم لترقّياتهم في النّفاسهم واحوالهم واذواقهم وهكذا الى غير النّهاية من التّجليّات Mûmâ-ileyhim mübtedî-i melâmiyye cemî'-i ahvâllerinde ve makāmlarında ve zevklerinde enfüslerini levm ederler. Her bir

---

[253] Saffat Sûresi (37): 96.

nefeslerinde ve hâllerinde ve zevklerinde terakkî ettiklerinden ve tecelliyâttan gayri'n-nihâyeye kadar böylecesine terakkiyâttadırlar. وقتا يتكلمون بكلمات صفاتيّة ويقولون لا مريد الا الله ولا قادر الا الله وفنوا في تجلّيات صفات مشهودهم ومحبوبهم وسكروا بشراب اوصاف محبوبهم وصفاته Dahi mübtedî-i melâmiyye ba'zı vakit kelimât-ı sıfâtiyye ile tekellüm ederler ve derler: لا مريد الاّ الله ولا قادر الاالله [Allâh'tan başka dileyen ve Allâh'tan başka kādir yoktur] ve meşhûd ve mahbûblarının sıfâtının tecelliyâtında fânî olurlar. Ve mahbûblarının evsâf-ı sıfâtının şarâbıyla sekrân olurlar. ويرون انّ تجلّيات صفات محبوبهم المشهود في مرايا صفات وجودهم **[75-b]** اشرقت عليهم فيقولون بكلمات صفاتيَة لا يعرفها الا من ذوقها Mûmâ-ileyhim, ehl-i bidâye mine'l-melâmiyye dahi görürler ki, kendi vücûdlarını sıfâtının merâyâsında meşhûd olan mahbûblarının sıfâtının tecelliyâtı kendileri üzerine işrâk oldu Öyle olunca derler: "Kelimât-ı sıfâtiyye ile tekellüm ederler ki o kelimât-ı sıfâtiyyeyi bilemez, illâ kelimât-ı sıfâtiyyeyi zevk edenler bilir." واذا ترقوا الى المقامات والاحوال والاذواق فوق التي كانوا يلومون انفسهم التي كانوا ناقصين قبل وهكذا بين ستر وتجلّ ولوم وفرح الى غير النّهاية من التجلّيَات Mezbûr ehl-i bidâye makāmâta ve ahvâle ve ezvâka terakkî ettikleri vakitte öyle makāmât ve ahvâl ve ezvâk ki onlar olduğunun fevkinde olucu nefslerini levm ederler ki ol nefsleri terakkî etmeyen makāmât ve ahvâl ve ezvâktan evvel nâkısîn idiler. Ve hâkezâ mezbûr ehl-i bidâye setr ve tecellî beyninde ve levm ve ferah beyninde olucudurlar. Tecelliyâttan gayr-i nihâyeye kadar **[76-a]** ووقتا يتكلمون بكلمات ذاتيّة قدسيّة ويقولون لا موجود الاّ الله وينكرون موجوديّة غيرالله فانّهم لمّا تجلّى لهم مشهودهم ومحبوبهم فيهم و في الكلّ بعد ارتفاع حجاب وجودهم من البين فنوا عن رؤية الغير ويرون انّ الموجود هوالله لاغير ولا سواه Dahi mübtedî-i melâmiyyelerin ba'zıları, kelimât-ı zâtiyyeyi kudsiyye ile tekellüm ederler."Lâ mevcûde illallâh" dahi derler. Hak Celle ve Alâ Hazretlerinin gayrinin mevcûdiyyetini inkâr ederler. Zîrâ mübtedî-i melâmiyyeden bu tâife vaktâki kendi vücûdlarında ve sâir cemî'-i âfâkta meşhûd ve mahbûbları kendileri için tecellî etti ise aralarında hicâb-ı vücûdun irtifâ'ından sonra gayrin rü'yetinden fânî oldular. Ve görürler ki ancak mevcûd Hak Celle ve Alâ Hazretleridir, gayr ve sivâ mevcûd değildir. وفي هذه المشاهدة الذّاتيَّة محقوا بعد سحقهم في الصّفاتيّة وسكرهم في الافعاليّة Zâtiyyûn olan ehl-i bidâye olan ba'zı melâmiyye müşâhede-i ef'âliyyede sekr ve sıfâtiyyede sahkdan sonra müşâhede-i zâtiyyede muhikk oldular. و في هذه المقامات ساروا وسافروا الى الله وفيها تجليات واحوال واذواق انفاسا ولمحة و لمحة Ehl-i bidâye olan melâmiyye tilke makāmât-ı mezkûre-i selâsede **[76-b]** kelimâtlarıyla mezbûr tâife ol makāmâta remz ve işâret ederler. Birisi tevhîd-i ef'âl ve birisi tevhîd-i sıfât ve birisi tevhîd-i zâttır. Ol

makāmât-ı âliyede Hak Celle ve Alâ Hazretlerini seyr ü sefer ederler. Ve ol makāmât-ı âliyede, her nefesde dahi lemha lemha tecelliyât ve ahvâl ve ezvâkda kāim ve sâbit olurlar. قال الله وما امرنا الا واحدة كلمح بالبصر او هو اقرب Hak Celle ve Alâ Hazretleri her nefesde ve her lemhalarda tecelliyâtının şumûlü ve umûmuna tenbîh ve tasrîh makāmında buyururlar ki: "Biz azîm-i zîşân zâtı enniyyetimizin emri tecellîsi olmadı, illâ oldu lemh-bi'l-basar gibi vâhide oldu; ve belki lemh-bi'l-basardan akreb oldu." Şu kavl-i şerîf ile Hak Celle ve Alâ Hazretleri kâffe-i tecellliyâtının göz açıp yummak mesâbesinde, belki göz açıp yummadan akreb emr-i vâhidi olduğunu tefhîm buyurdular. Ya'ni iki def'a bir tecellî olmaz ve bir def'a iki tecellî olmadığını ehl-i şühûda ayân ve beyân eyledi. Binâenaleyh ehl-i müşâhede olan melâmiyye kâffe-i ahvâl ve ezvâk-ı tecelliyâtını nefes-be-nefes ve lemha ve lemha **[77-a]** kendi zât-ı vücûdlarında ve kitâb-ı âfâkda seyr ve temâşâ ve zevk ve îd-i ekber ederler. طوبى فطوبى لمن نالها اللّهم ارزقنا ولكون ترقّياتهم متفاوتة بطريق السّير والسّفر تلام الاداني ويغبط الأعالي الى مركز دائرة الالهيّة المحمّديّة الحقيقة الانسانيّة الادميّة Mûmâ-ileyhim tavâif-i ehl-i bidâye olan telâmiz-i melâmiyye, seyr ü sefer tarîkiyle terakkiyâtları mütefâvite olduklarından nisbet ile makāmât ve ahvâl ve ezvâk-ı edânîleri levm olunup makāmât ve ezvâk ve maârif-i âliyeleri gıbta olunur. Ya'ni tavâif-i mezkûre, dâimâ derece derece ezvâkları ezvâk-ı âliyeye ve makāmât-ı sâmiyeye urûc ile hareket ederler. Hattâ gavs-i vücûb ve gavs-i imkân buluşup bir dâire-i ilâhiyye ki hakîkat-i muhammediyyeyi ve hakîkat-i insâniyyeyi ve hakîkat-i âdemiyyeyi ve hakîkat-i ulûhiyyeyi şu hakāyık-ı erbeadan ibâret dâire-i merace'l-bahreynin nikât ve esrârını müfîd ve كان قاب قوسين âyetinin sırrını müştemil dâirenin merkezine ki kavseyn mâ-beyninde hatt-ı fâsıldan ibâret hakîkat-ı insâniyye sırrına **[77-b]** vâsıl oluncaya kadar, mûmâ-ileyhim olan tavâif seyr ü seferle edânîden eâlîye urûc ederler. Onun için terakkiyâtları mütefâvitedir. هذا سرّ اطلاق اسم الملاميّة على تلامذتهم باعتبار احوال اهل بدايتهم بنسبة لومهم انفسهم Şu mezkûr seyr ü seferle olacak terakkiyâtlarının mütefâvit olmaları ehl-i melâmiyyenin telâmizesi üzerine ism-i melâmiyye ile ıtlâkı sırrıdır. Ehl-i bidâyetin enfüslerini kendilerinin levmleri nisbetiyle olacak ahvâl i'tibâr ile hâsıldır. وامّا لوم غيرهم بهم اعني الذين ليسوا من طريقهم ولا تمشربوا بمشربهم الملاميّة ولا تمذهبوا بمذاهب العالية من العبّاد والجهّال Ammâ telâmize-i melâmiyyenin gayrisi tâife-i melâmiyyeyi levm etmeleri ki, onlar tarîk-i melâmiyyeden olmayan kimesneler ve meşreb-i melâmiyye ile meşreblenmemiş ve melâmiyyenin mezâhib-i âliyesiyle ve

mezheblenmemiş olanlardan ubbâd ve cühhâlden olucu kimseler والصّوفيّة النّاقصين الّذين هم اهل الرّعونة فمن مقتضيات جهلهم ونقصانهم Dahi melâmiyyenin tarîkinden olmayanlar ve meşrebleriyle meşreblenmeyenler ve mezhebleriyle temezhüb etmeyenler **[78-a]** ehl-i ruûnet olan sûfiyyeyi nâkısadan olucu levmleri cehl ve noksânlarının muktezayâtından olucudur. ولكون الملاميّة مستورين كسيّدهم ولكون تلامذتهم في طريق سيرهم وسفرهم مختلفين بالاطوار والاحوال والاقوال على مقتضى تجلياتهم والجهّال لكونهم مقلّدين متحيّرون بتعرّف احوالهم ولو كانوا علماء الاعوام وكبراء اهل الرّسوم Dahi tâife-i melâmiyye seyyidleri gibi mestûrîn olduklarından ve telâmizeleri dahi tarîk-i seyr ü seferlerinde muktezayât-ı tecelliyâtları üzere akvâlde, ahvâlde, etvârda muhtelifîn oldukları eclinden mezbûr melâmiyyeye levm ederler. Zîrâ cühhâl-i mukallidîn oldukları cihetinden melâmiyyenin ahvâlini tearrüf ile mütehayyirdirler. Velev ki o cühhâl olan mukallidler ulemâ'-i avâm ve küberâ'-i ehl-i rüsûm olsun. لانّ من سواهم من النّاس امّا اهل جمود او اهل شهود والاوّل هم اهل الحجاب والشّرك والثّاني وان كانوا من اهل الشّهود ولكنّهم من اهل الظّلال لا يقدرون على ذوق مقامات اهل العين والوجود Ulemâ'-i avâm ve küberâ'-i ehli'r-rüsûm olanların ahvâl-i melâmiyyenin tearrüfüyle **[78-b]** mütehayyir olmaları zîrâ nâsdan olucu melâmiyyenin gayr ve sivâ olanları, ya ehl-i cümûd ve yâhûd ehliş-şühûddurlar .Ehl-i cümûd olanlar ehl-i hicâb ve ehl-i şirktir. Ehl-i şühûd olanlar her ne kadar ehl-i şühûddan iseler de ehl-i zılâldan olduklarından ehl-i ayn ve vücûdun makāmâtının zevki üzerine kādir olamazlar. كما قال مولانا جلال الدّين الرّمى قدس سره: آن كاه كه منصوريك سرفاش كرد- همه كس اورانكار كرد ند- مارا سرباشد كه اكرويرا كفيتم- مارا هزار منصورانكارمى كردند Nitekim Mevlânâ Celâleddîn er-Rûmî (kuddise sırruhu) buyururlar: "Ma'nâ-yı mısrâ'-ı evvel: "Ol vakit ki Mansûr (kuddise sırruhu) bir sırfâş eyledi." Ma'nâ-yı mısrâ'-ı sânîi "Herkes ol Mansûr'u inkâr eylediler." Beyt-i evvelin ma'nâsı ma'lûm oldu. Beyt-i sânînin mısrâ-yı evvelinin ma'nâsı: "Bize sır olur ki eğer ol sırrı söyler isek" mısrâ-yı sânînin ma'nâsı: "Bize bin Mansûr inkâr eyler." Beyt-i sânînin de ma'nâsı ve tercümesi ma'lûm oldu. ولو حطت وتحققت بما نقلت من صاحب الفتوحات لرأيت انّ من **[79-a]** لم يكن من الملاميّة يستحيل ان يدركوا حال الملاميّة فضلاً ان يذوقوا لذّت شراب كؤسهم Ey tâlib ve sâlik, sâhib-i *Fütûhât* olan Hazreti Şeyhü'l-Ekber Muhyidîni'l-Arabî (kuddise sırruhu) Hazretlerinden nakl ettiğim şey'i ihâta edip tahakkuk ettinse gördün ki, melâmiyye olmayan kimesneler hâl-i melâmiyyeyi idrâk etmeleri müstahîl olur. Nerede kaldı şarâb-ı küûs-i vücûdlarının lezzetini zevk etsinler. ولذا قالوا في وصفه في مقام المدح سواد الوجه في الدارين قولهم سواد من السّيادة لا من السّودة يعني سيّد الذات ومجهول النّعت كما يقال

الحجر الاسود Onun için melâmiyyenin vasfında makām-ı medihde sevâdü'l-vechi fi'd-dâreyn denildi. Ya'ni dâreynde vecihleri sevâddır. "Sevâd" kavilleri "siyâdet" ten müştakdır "sevdet" ten değildir. Ya'ni seyyidü'z-zât ve mechûlü'n-na'tdır. Nitekim el-hacerü'l-esved ya'ni hacer-i seyyidi'z-zât denildi. و امّا اللّوم باعتبار احوال الاواسط من الملاميّة لكونهم من اصحاب التّرقي والتّنزل فبالضّرورة يصاحبون الكشف والسّتر واللّوم والبسط Ammâ melâmiyyeden ahvâl-i **[79-b]** evâsıtı i'tibârıyla levm-i melâmiyye, ashâb-ı terakkî ve tenezzülden olduğundan bi'z-zarûreti, mezbûrûn tâife-i melâmiyye keşfe, dahi setre, dahi levme, dahi basta musâhibdirler. ولهذا قال رسول الله انّ الله ليغان على قلبي فاستغفر الله سبعين مرّة او مائة مرّة Tâife-i melâmiyyenin terakkiyât ve tenezzülâtı olduğu cihetle, (aleyhi's-selâtü ve's-selâm) Efendimiz ان الله ليغان الى آخره hadîs-i şerîflerinde buyurduğu makām-ı melâmiyyeye remzen: Tahkîkan "Hak Celle ve Alâ Hazretleri kalbim üzerine gayn olunur."[254] Ya'ni gayn, şemsin karşısında bir sehâb-ı rakîkdan ibârettir ki, nûr-ı şems ile mülevven zât-ı şemsin zuhûruna perde-i rakîkdir. Ya'ni bu hadîs-i şerîfi, makām-ı Muhammedî ve Nebeviyyi'l-Mustafevî sâir nebî olmayan zevk etmediği cihetle tefsîri muhâl ise de bi-tarîki'l-velâyeti ma'nâ-yı şerîfleri Efendimiz (aleyhi's-selâtü ve's-selâm) teşrîan li-ümmetihî kendinin kalb-i pür-envârları üzere, gayn-ı beşeriyyeye tenezzül buyurduğunu bu makāmda teblîği'l-evâmir eylediği cihetten كان لي مع الله وقت لا يسعني ملك مقرّب ولانبيّ مرسل makām-ı husûs-ı Muhammediyyeye **[80-a]** nisbetle gayn-ı rakîk mesâbesinde olup verese-i evliyâya terakkiyât ve tenezzülâta remz buyurmuşlar. Dahi o makām-ı teblîğde olan gayn ki fahr-i âlem (sallallâhü aleyhi ve sellem)'den gayri olanlara hakîkat-i gayn ne olacağı meçhûl olduğu hâlde buyurdular: "Ben Hak Celle ve Alâ Hazretlerine her günde yetmiş kere yâhûd yüz kere istiğfâr ederim" buyurdular. Bu nutk-ı âlî verese-i evliyâya tenbîh ve irşâddır. لتسلية الاواسط و للتنبيه على الاعالي بانّ الحط الفاصل بين قوسى الوجوب والامكان فحال ان يزول حكمه ولو كان من الاعالي العظام Ya'ni fahr-i âlem (sallallâhü aleyhi ve sellem) mezbûr hadîs-i şerîfi buyurmaları: "Beher gün yetmiş kere yâhûd yüz kere istiğfâr ederim, kalbime gayn olunduğundan" buyurdukları ehlullâhdan ve tâife-i melâmiyyeden evâsıtı tesellî ve eâlî olan tâife-i melâmiyye üzerine tenbîh içindir ki tahkîkan vücûb ve imkân kavsleri mâ-beyninde fâsıl olan hatt-ı hükmî zâil olmak muhâldir. Velevki ehlullâh olan tavâif-i melâmiyye eâlî-i izâmdan olsun. Ya'ni her ne kadar Cenâb-ı Vâcibü'l- **[80-b]** Vücûd'da kurbet hâsıl olursa da,

[254] Ebu Davud, **Vitr**, 26; Müslim, **Zikr**, 41.

hatt-ı fâsıl olan imkân-ı berzahî hükmü ref‘ olmaz. Ve ubûdiyyetten ve hükm-i imkândan kimse kurtulamaz. Onun için fahr-i âlem (sallallâhü aleyhi ve sellem)'in hakk-ı âlîlerine "sübhânellezî esrâ bi-abdihî"[255] kavl-i şerîfinde, abdiyyetle teşrîf ve telkîb olundu. Bu sırdandır ki, "abdühû ve Resûlühû" buyruldu. فلذا قال صاحب الفتوحات على ما نقلت وامّا الاكابر فيطلق عليهم لستر احوالهم ومكانتهم من الله الى آخره Onun için Şeyhü'l-Ekber (kuddise sırruhü'l-athar) Hazretleri olan sâhibü'l-*Fütûhât* naklettiğim üzere ammâ ekâbir-i melâmiyyeden kendileri üzerine melâmiyye ıtlâk olunur. Ahvâllerini setr için ve Hak Celle ve Alâ Hazretleri'nden mekânetlerini setr için ilâ âhirihî buyurdu. يعني انّ الاكابر من الملاميّة هم الحكماء بالله الذين ينزلون كلّ شيئ منزلته ولا يتعدّون به مرتبته Ya'ni melâmiyyeden tahkîkan ekâbir ancak hükemâ-i billâhdır ki, her şey'i onlar kendi menzillerinde tenzîl ederler. Dahi her şey' mertebesinden teaddî etmezler. [81-a] ويعطون كلّ ذي حقّ حقّه لا يحكمون في شئ بفرضهم ولا بهواهم لا تؤثّر فيه الاغراض الطّارئية فينظرون الى هذه الدّار التي قد اسكنهم الله فيها الى اجل وينظرون ما شرع الله لهم من التّصرّف فيها من غير زيادة ولا نقصان ويجرون على الاسلوب الذي ا قد بين لهم ولا يضعون من يدهم الميزان الذي قد وضع الله لهم في هذه المواطن Dahi mezbûrûn olan ekâbir-i melâmiyye, her zî-hakkın hakkını i'tâ' ederler. Bir şeyde kendi garazlarıyla dahi hevâlarıyla hükm etmezler. Öyle hevâ ki, o şeyde a'râz-ı târiyyeyi te'sîr eder. Öyle garaz ve hevâ ile hükm etmezler. Ol ekâbir-i melâmiyye, Hak Celle ve Alâ Hazretleri ecel-i müsemmâya kadar onları iskân ettiği şu dâr-ı dünyâya nazar ederler. Ve Hak Celle ve Alâ Hazretleri şu dâr-ı dünyâda kendilerine teşrî‘ ettiği tasarrufdan ziyâde ve noksansız olarak nazar ederler. Ve ol melâmiyyeyi ekâbire kendilerine beyân olunduğu üslûb üzerine cârî olurlar. Kendilerinin yedinden şu mevtın-ı dünyâda Hak Celle ve Alâ Hazretleri **[81-b]** kendilerine vaz‘ ettiği mîzânı, vaz‘ etmezler ve bırakmazlar. فالشّريعة كلّها احوال الملاميّة فالاصل الالهي الذي استندت اليه هذه الطّائفة هو ما ذكرنا من انّ الحقّ سبحانه يجب لجلاله من التّعظيم والكبرياء ما تستحقه الالوهة Pes imdi, şerîat-i garrâ-yı mutahhara küllîsi ahvâl-i melâmiyyedir. Öyle olunca ol asl-ı ilâhî ki şu tâife-i melâmiyye oraya istinâd ettiler, ancak bizim zikr ettiğimiz şeydir ki tahkîk Hak Celle ve Alâ Hazretleri ta'zîmden ve kibriyâdan ulûhet müstehak olduğu şey' celâline vâcibdir. ومع هذا فانظر موطن الدّنيا وما اقتضاه في حق الحق من دعوى العبد فيها الربوبيّة ومنازعة الحقّ في كبريائه وعظمته Bununla berâber ey sâlik, mevtın-ı dünyâya nazar et. Hakk'ın hakkında iktizâ ettiği şey'e nazar et ki, dünyâda abdin rubûbiyyetinin da'vâsından ve Hak Celle

[255] İsrâ Sûresi (17): 1.

ve Alâ Hazretleri'nin kibriyâ' ve azametinde münâzaatında bu da'vâ ve münâzaayı mevtın-ı dünyâ iktizâ eyledi. فقال فرعون انا ربّكم الاعلى Ol sebebden Fir'avn tekebbür ve tecebbür etmekle انا ربّكم الاعلى [Ben sizin yüce Rabbinizim][256] **[82-a]** söyledi. Ve وسبب ذلك انّ الموطن اقتضى انّ يحتجب الخلق عن الله اذ لوا شهدهم نفسه في الدنيا لبطل حكم القضاء والقدر الّذي هو علم الله في خلقه Abdin mevtın-ı dünyâda kibriyâ' ve azamet-i ilâhiyyeye münâzaa etmesi ve rubûbiyyet etmenin sebebi; tahkîkan şu mevtın-ı dünyâ Hak Celle ve Alâ Hazretlerinden halkın mahcûb olmasını iktizâ etti. Zîrâ halk nefslerini dünyâda işhâd eyleseler, halkında Hak Celle ve Alâ Hazretleri'nin ilmullâh olan kazâ ve kader hükmü bâtıl olurdu. فكان حجابه رحمة بهم وابقاء عليهم Öyle olunca Hak Celle ve Alâ Hazretleri'nin halkından hicâbı, kendilerine rahmet oldu. Ve halk üzerine ibkā' oldu. فان تجلّيه سبحانه عنهم وفيهم يعطي بذاته القهر ولا يتمكّن معه دعوى Zîrâ Hak Celle ve Alâ Hazretleri'nin tecellî-i sübhânîsi, halkdan ve halk içre mezbûr tecellî bi-zâtihî kahrı i'ta' eder. Mezbûr tecellî ile berâber da'vâ temekkün olmaz. فلما كانت الالوهيّة تجري بحكم المواطن كان هذا الاصل الالهي مشهود الملاميّة لكونهم حكماء Öyle olunca vaktâ ki ulûhiyyet mevâtın hükmüyle cereyân ettiyse **[82-b]** şu asl-ı ilâhî meşhûd-ı melâmiyye oldu. Melâmiyye tâifesi hükemâ' oldukları eclinden فقالوا نحن فروع هذا الاصل وان كان لكلّ ما يكون في العالم اصل الهي ولكن ما كلّ اصل الهي يكون في حق العبد اذا اتّصف به محمودا ol sebebden tâife-i melâmiyye; mezkûr aslın fürû'uyuz buyurdular. Her ne kadar âlemde her bir şey' için asl-ı ilâhî olduysa da. Velâkin Hak abde muttasıf olduğu vakitte, her bir asl-ı ilâhî mahmûd olmaz. فانّ الكبرياء اصل الهي بلا شكّ ولكن ان اتّصف به العبد وصيّر نفسه فرعا لهذا الاصل واستعمله باطنا فانّه مذموم بكلّ وجه بلا خلاف Zîrâ tahkîkan kibriyâ' ve azamet bilâ-şekki asl-ı ilâhîdir. Velâkin abd ol kibriyâ' ile muttasıf olsa ve nefsini mezkûr zâlike-i asla fer' kılsa ve bâtınen mezkûr aslı isti'mâl etse bilâ-hilâf bi-külli vechin mezmûmdur. ولكن ان استعمله ظاهرا في موضع خاص قد عين له وانتج له فيه استعماله صورة ظاهرة لا روح لها منه كان محمود النفس والصّورة Velâkin abd-i mezbûr mezkûr asl-ı ilâhîyi mevzi-i hâssdaki şerîat-i mutahharada **[83-a]** ol mevzi-i hâssda isti'mâli zâhiren ta'yîn olundu. Dahi o abd için ol mevzi-i hâssda sûret-i zâhire olarak isti'mâli intâc olundu. Öyle sûret-i zâhire ki, ol sûret-i zâhire için abdden cins-i rûh olmadı. Zâlike-i abd isti'mâl ederse nefs-i sûret için isti'mâl-i mezkûr mahmûd oldu. ولهذا رأت الطّائفة انّ خرق العادات واجب سترها على الاولياء Onun için tâife-i melâmiyye gördüler ki, harkü'l-âdât evliyâ' üzerine setri vâcibdir. كما انّ اظهارها واجب على الانبياء لكونهم

[256] Nâziât Sûresi, (79): 24

مشرّعين لهم التّحكّم في النّفوس والاموال والاهل Nitekim izhâr-ı harki'l-âdât enbiyâ' üzerine tahkîkan vâcibdir. Enbiyâ-yı izâm (aleyhimü's-selâm) müşerriîn oldukları için gerek nüfûs-i nâsda ve gerek emvâl ve ehilde kendilerine tahakküm olucudur. فلا بدّ من دليل يدلّ على انّ التّحكّم في ذلك لربّ المال والنّفوس والاهل Öyle olunca delîlden öyle delîl ki tahkîkan tahakküm-i mezkûr nüfûs ve emvâl ve ehilde rabbül-mâl ve'n-nefs, ve'l-ehil olan zât için olduğunu delâlet eder, öyle delîl lâzımdır **[83-b]** ve lâ-büddür. فانّ الرّسول من الجنس فلا يسلم له دعواه بما ليس له باصل الاّ بدليل قاطع وبرهان Zîrâ cins-i Resûl (aleyhi's-selâm) cins-i nâsdandır, da'vâsı kendilerine teslîm olunmaz. Kendilerine aslı olmayân şey' ile illâ da'vâları teslîm olunur, delîl-i kāti' ve burhân ile olucu والولي ليس له التّشريع ولا التّحكّم في العالم بوضع الاحكام فلاىّ شيئ يظهر خرق العوائد حين مكّنه الله من ذلك فلا يكون من ذلك الاّ ليجعلها دلالة له على قربة عنده لا لتعرف النّاس ذلك منه فمتى اظهرها في العموم فلرعونة قامت به غلبت عليه نفسه فيها فهى الى المكر والاستدراج اقرب منهما الى الكرامة halbuki velî ise; kendisi için teşrî' ve âlemde ahkâmın vaz'ıyla tahakküm olmadı her şey' için ki, hark-ı avâid Hak Celle ve Alâ Hazretleri ol velîyi, hark-ı avâidinin izhârına temkîn ettiği vakitte, hark-ı avâidi izhâr eder. Zâlike-i hark-ı avâid mezkûr velîden olmaz, illâ o hark-ı avâidin izhârını Hak Celle ve Alâ Hazretleri mezbûr velîyi kendi indinde kurb üzerine delâlet için kılar ve kendine **[84-a]** karîb kıldığına zâlike-i izhâr hark-ı avâid delâlet eder. Yoksa nâsın zâlike-i hark-ı avâid o abd-i velîden tearrüf için değildir. Her bârike zâlike-i velî umûmda hark-ı avâidi izhâr ettiğinde kendiyle kāim olur. Ruûnet için olucudur ki ruûnet-i mezkûre, velînin nefsi üzerine avâidde galebe eyledi. Öyle olunca izhâr-ı hark-ı avâid mekr ve istidrâca akrab olması, kerâmete karîb olmasından eşeddir. فالملاميّة اصحاب العلم الصّحيح في ذلك فهم الطّبقة العليا وسادات الطّريقة المثلى والمكانة الزّلفى في العدوة الدّنيا والعدوة القصوى ولهم اليد البيضا في علم المواطن واهلها وما تستحق ان تعامل به ولهم علم الموازين واداء الحقوق وكان سلمان الفارسيّ من اجلهم قدرا في هذا المقام وهو المقام الالهي في الدّنيا كذا حقّقه الشيخ الاكبر في الفتوحات Öyle olunca tâife-i melâmiyye, mezkûr hark-ı âdâtın setrinde ilm-i sahîh ashâbıdır. Pes imdi onlar, tabaka-yı ulyâdırlar. Ve dahi tabaka-yı mislî sâdâtıdır. Ve mekâne-yi zülfâ sâdâtıdır. Gerek adüvve-i dünyâda ve gerek **[84-b]** adüvve-i kusvâda ilmü'l-mevâtında, ehl-i mevâtına kendileri için yedi'l-beyzâ olucudur. Dahi mevâtının kendiyle muâmele olunması müstehak olur şeyde kendileri için yed-i beyzâ olucudur. Dahi mezbûrûn melâmiyye için ilmü'l-mevâzîn ve edâi'l-hukūk olucudur. Selmân-i Fârisî (radıyallahü anh) melâmiyyenin ecellilinden oldu. Şu meâmda kader cihetinden bu melâmiyye makāmı dünyâda

makām-ı ilâhîdir. Şeyhü'l-Ekber (kaddesallâhü sırrahü'l-athar) Efendimiz *Fütûhât-ı Mekkiyye*'sinde mezkûr hakāyıkı ve makām-ı melâmiyyeyi tahkîk eyledi. و قال ايضا في الفتوحات و اعلم انّ الوليّ الذي تمتدّ اليه رقيقة روحانيّة جبرائيليّة هو من الامناء الذين لله تعالى في خلقه الذين لا يعرفون في الدّنيا Dahi seyyidinâ ve senedinâ Hazreti Şeyhü'l-Ekber (kaddesallâhü sırrahü'l-athar) Efendimiz Hazretleri yine *Fütûhât*'ında buyurdu ki: "Ey sâlik, sana ma'lûm olsun bil ki, tahkîkan ol velî ki kendine rakîka-yı rûhâniyye-yi Cebrâiliyye mümtedd olur. Zâlike-i velî ol emnâdandır ki, Hak Celle ve Alâ Hazretleri için halkında olucudur ki dünyâda ma'rûf olmazlar". فاذا كان في الآخرة **[85-a]** وظهرت منزلته هناك وما كان ينطوني في هذه الدّار وممّا لا يعرف هنا Zâlike-i velî, âhirette olduğu vakitte ve menzilesi âhirette zâhir olduğu vakitte ve dahî şu dâr-ı dünyâda kendisi üzerine müntavî olan şey' zâhir olduğu vakitte ki ol şey' dünyâda ol velî ma'rûf olmadı ol şey' ile فانّه امّا كان تاجرا في السّوق او بايعا صاحب حرفه او صنعة او واليا من ولاة المسلمين من حسبة او قضاء او سلطنة وبينه وبين الله اسرار لا تعرف منه dâr-ı dünyâda mezbûr velînin ma'rûf olmaması zîrâ, zâlike-i velî ya sûkda tâcir oldu, ya sâhib-i hirfet-i bâyi' oldu, yâhûd sâhib-i san'at-ı bâyi' oldu. Yâhûd vilât-i müslimînden bir vâli oldu. Hasbetten yâhûd kazâdan olucudur. Ya saltanatdan halbuki zâlike-i velî ile Allâh beyninde bir esrâr vâr ki o velîden bilinmez. فيقال عنه يوم القيمة عند ظهور ما كان عنده في الآخرة Öyle olunca mûmâ-ileyhi, velîden yevm-i kıyâmette denilir. Âhirette **[85-b]** veliy-yi mezkûrun indinde olan menzile zâhir olduğu vakitte انّ لله امناء حيث كان هذا عندهم وما ظهروا به في الدّنيا حين ظهر غيرهم tahkîkan Hak Celle ve Alâ Hazretleri için evliyâ-i emnâ' olucudur. Ol cihetten ki evliyâ-i emnâ' indinde olan menzile şu müşâr-ün ileyh olduğudur diyerek yevme'l-kıyâmette, makāmâtları ve menâzilleri zâhir olduğu vakitte herkese böylece ayân olup denilir. Halbuki evliyâ-i emnâ' olan zevât-ı kirâm hazerâtı dünyâda ol menzile ile ki gayrîleri zâhir oldular. Onlar zâhir olmadılar. بما اعطاه الله الكشف بالكلام على الخواطر او على الارض واختراق الهواء والمشي على الماء والاكل من الكون وما ظهر عليهم من ذلك Evliyâ-i emnâ' olan melâmiyyenin gayrîleri zâhir olduğu şeylerden ki evliyâ-i melâmiyye dünyâda, onlar ile zâhir olmadı. Ol gayrîleri zâhir olan şey' Cenâb-ı Vâcibü'l-Vücûd'un mezkûr gayri melâmiyyeye i'tâ' ettiği havâtır üzerine kelâm ile keşiften dahi arz üzerine kelâm ile keşiften dahi **[86-a]** ihtirâk-ı hevâdan dahi mâ' üzere meşyiden dahi kevn ve mükevvenâttan, ekilden ve o gayri melâmiyye üzerine zâhir olan sâir şeylerden ve havârik-ı âdâttan olucudur. وهو في قوّته وتحت تصرّفه وابى ان يكون الاعلى ما هم عليه عامّة المسلمين Halbuki melâmiyyenin gayrîsi

zâhir olduğu havârik-ı âdât ile rakîka-yı rûhâniyye-yi Cebrâiliyye kendine mümtedd olan veliyyi mûmâ-ileyhi kendi kuvvetinde ve that-ı tasarrufunda gayrîleri Cenâb-ı Vâcibü'l-Vücûd'un i'tâ' ettiği mezbûr havâtır üzerine kelâm ile keşîften ve emsâli olan havârıkdan olucudur. Velâkin âmme-i müslimînin oldukları hâl üzerine ancak olucudurlar. Âmme-i müslimînin oldukları hâlin gayrisinden havârik-ı âdât gibi olan hâllerden kaçınıp ibâ' ederler. الا وهم الملاميّة اهل هذا الطريق خاصّة كبيرهم وصغيرهم Hazreti Şeyh Muhyiddîni'l-Arabî (efâzanallâh min *Fütûhâtihî*) buyururlar ki: "Sen âgâh ol ey sâlik rakîka-yı rûhâniyye-yi cebrâiliyye kendine mümtedd olan velî ki emnâdan olduğu ve sâir **[86-b]** evsâf-ı âliye-yi sâmiyyeden zikrolunmuş idi. Ancak ol emnâ' olanlar ve dünyâda mestûr olanlar ve âhirette menâzil ve makāmâtı zâhir olanlar ancak melâmiyyedir ki hâssati şu tarîk ehlidir". Hazreti Şeyh'in اهل هذاالطريق خاصة buyurması risâlenin ibtidâsında melâmiyye mahsûs bir tarîkdir. Ve Hazreti Şeyh dahi ol tarîkden olduğuna remz buyurdular. Yoksa avâmın melâmiyye tarîk-i mahsûsa değildir, zannettikleri gibi değildir ve bu zan bâtıldır. Nitekim risâlenin ibtidâlarında menkûle olan Hazreti Şeyh'in kelâmlarından ma'lûm olmuştur ve Şeyh Hazretleri melâmiyye olan اهل هذا الطريق gerek kebîrleri olsun ve gerek sağîrleri olsun emnâ' olduğunu beyân etmiştir. فيكون هذا الشّخص في الامّة المحمّديّة كجبريل في الامّة الملكيّة مطاع الباطن فانّ جبريل روح و له الباطن غير مطاع في الظّاهر لو امر لكنّه لا يأمر Öyle olunca اهل هذا الطريق olan veliy-yi melâmî olan şahs, ümmet-i muhammediyyede Cibrîl gibi olucudur. Ümmet-i melekiyyede Cibrîl, **[87-a]** metâi'l-bâtındır. Zîrâ Cibrîl rûhdur kendi için bâtın vardır. Lâkin Cibrîl zâhirde gayr-i metâ'dır. Eğer bir şey' emretse lâkin emretmez فانّه ما امتاز عن العامّة بشيئ ولو امتاز عندهم بخرق عادة فظهر منه ممّا لا يقتضيه الموطن عظم وامتثل امره للتفوق الّذي ظهر له على العامّة Cibrîlin zâhirde metâ' olması bir şey' ile emrettiği vakitte farazâ halbuki emretmez buyrulduğu zîrâ Cibrîl (aleyhi's-selâm) âmme-i melâikede bir şey' ile mümtâz olmadı. Eğer âmme indinde mümtâz olaydı bir hârık-ı âde ile ve o hârık-ı âde kendüden mevtının iktizâ etmediği şeyden zâhir olaydı kendine ta'zîm olunurdu. Ve emri de imtisâl olunurdu. Âmme üzerine kendine zâhir olan tefavvuk eclinden ta'zîm olunup emri imtisâl olunurdu. Halbuki âmmeden bir şey' ile mümtâz olmadı. Ümmet-i melekiyyede Cibrîl (aleyhi's-selâm) metâi'l-bâtın ve gayr-i metâ' fî'z-zâhir olduğu gibi ümmet-i muhammediyyede hâza'ş-şahs melâmî böylecesine olucudur. Ve avâmdan hiçbir vechîle **[87-b]** imtâz olunmazlar. وهذا سبب ردّ امره لو امر لكنّه لا يأمر و لكنّه في الباطن مطاع

الامر Cebrâil (aleyhi's-selâm)'ın hark-ı âdât ile âmmeden mümtâz olmadığı cihet ve hâl emrin reddine sebeb olmuştur. Farazâ eğer emretse lâkin emretmez velâkin bâtında metâû'l-emrdir. Melâmiyye dahi onun gibidir. ورأينا من هؤلاء جماعة مثل عبد الله ابن تاخمشت ومثل ابن جعدون الخناوي وهو من الاوتاد كبير الشّان Dahi Hazreti Şeyh buyururlar ki: "هؤلاء cemâatten biz gördük ind-Allâh, ibn Tâhmeşt ve ibn Ca'dûn el-Hanâvî emsâli olan zevâtı ibn Ca'dûn el-Hanâvî evtâddan olucudur, kebîri'ş-şân idi." وهذا العارف الذي له هذا المقام الذي ذكرناه له التّمكّن من نفسه و من مكّن من نفسه وهو اقوى خلق الله فانّ النّفس تريد الظّهور في العالم بالرّبوبيّة Pes imdi şu ârif ki zikrettiğimiz makām kendi için olucudur. Nefsinden kendine temekkün olucudur. Ol kimesne ki nefsinden kendine temkîn olucudur. O kimesne halkullâh'ın akvâsıdır. Zîrâ tahkîkan **[88-a]** nefis âlemde rubûbiyyetle zuhûru murâd eder. وصاحب هذا المقام قد خلع الله عليه من اوصاف السيّادة وقوّاه بحيث ان يقول لشئ كن فيكون ذلك الشّئ لمكانته من ربّه فكان من قوّته انّه ملك نفسه ولم يظهر عليه من ذلك شئ لا في اقواله ولا في افعاله ولا في عبادته Halbuki şu makām sâhibi Hak Celle ve Alâ Hazretleri kendi üzerine olucu evsâf-ı "siyâdet" ten hala' etti ve kendini takviye eyledi. Şu cihetle ki bir şey'e kün der, zâlike-i şey' olur. Rabbisinden mekâneti cihetinden olucu kendinin kuvvetinden oldu. Nefsine mâlik oldu ve kendisi üzerine hârık-ı âdeden bir şey' zâhir olmadı. Ne akvâlinde ve ne ef'âlinde ve ne ibâdetinde وهو ممّن نصّ عليه رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم في الحديث الحسن الغريب حين خلق الله الجبال عند ميد الارض فرست وسكن ميدها şu mezkûr makām sâhibi ol tâifedendir ki Resûlullâh (sallallâhü aleyhi ve sellem) kendisi üzerine nass eyledi. Hadîs-i haseni'l-garîbde, cibâli halk ettiği **[88-b]** vakitde arzın hareket ve meyd-i indinde ve arz sâbit oldu. Ve meydi teskîn eyledi. فقالت الملائكة: يا ربّنا هل خلقت شيئا اشدّ من الجبال؟ قال: نعم، الحديد. قالت: يا ربّنا هل خلقت شيئا اشدّ من الحديد؟ قال: نعم، النّار. قالت: يا ربّنا هل خلقت شيئا اشدّ من النّار؟ قال: نعم، الماء. قالت: يا ربّنا هل خلقت شيئا اشدّ من الماء؟ قال: نعم، الهواء. قالت: يا ربّنا هل خلقت شيئا اشدّ من الهواء؟ قال: المؤمن يتصدّق بيمينه لا يعرف بذلك شماله او قال فيخفيها عن شماله. Melâikeler buyurdular ki: "Ey Rabbimiz Teâlâ, cibâlden eşedd bir şey' halk ettin mi? Hak Celle ve Alâ Hazretleri buyurdu ki: "Neam, hadîdi halk eyledim. "Melâikeler buyurdular ki: "Hadîdden eşedd bir şey' halk ettin mi? Ey Rabbimiz Teâlâ." Hak Teâlâ Hazretleri buyurdu ki:"Neam, nârı halk eyledim". "Melâikeler, ey Rabbimiz Teâlâ nârdan eşedd bir şey' halk ettin mi?" Hak Celle ve Alâ Hazretleri buyurdu ki:"Neam, mâ'-i halk ettim." Melâikeler buyurdular ki: "Mâ'dan eşedd bir şey' halk ettin mi? " Hak Celle ve Alâ Hazretleri **[89-a]** buyurdu ki: "Evet, hevâyı halk ettim." Melâikeler

buyurdu ki: "Hevâdan eşedd bir şey' halk ettin mi? Yâ Rabbenâ" Hak Teâlâ Hazretleri buyurdu ki: "Halk ettim." Ol mü'min ki yemînle tasadduk eder şimâli o tasaddukunu bilmez ve ma'rifet etmez."[257] Yâhud rivâyet-i uhrâ: "Ol mü'min yemînle tasadduk ettiği sadaka-i şimâlinden ihfâ' eder" buyruldu. Zâlike-i mü'min hevâdan eşedddir. وهذه حالة من ذكرنا وقد وصفه رسول الله صلّى الله تعالى عليه وسلّم بالقوّة وانّ له منها اكثر ممّا ذكره الاقوياء فأنّ النّفس مجبولة على حبّ الرّياسة على جنسها Şu mezkûr hadîste zikrolunan hâlet bizim sâbikan zikrettiğimiz melâmiyye-yi âlîn olan zevâtın hâlidir. Halbuki Hazreti Resûlullâh (sallallâhü aleyhi ve sellem) bizim zikrettiğimiz zevâtı, kuvve ile vasf eyledi. Ve tahkîkan kendileri için akviyâda zikr olunan şeyden ekser kuvveti hâsıldır. Ya'ni hadîs-i mezkûrede zikrolunan akviyâ ki hadîd ve nâr ve mâ' ve hevâ-i cümlesinden mezkûr makām sâhibi olan veliy-yi melâmî ziyâde **[89-b]** kavîdir. Zîrâ tahkîkan nefs cinsi üzerine hubb-i riyâset üzerine mecbûledir. Vaktâ ki veliy-yi melâmî havârık-ı âdât ile zuhûr etmedikleri cihetle riyâsetle zuhûr etmediler ve nefisleri üzerine galebe ettiler. Nefs üzerine galebe eden kâffe-i akviyâ'dan ziyâde kavîdir. هذا في اصل جبلّتها وخلقها ومن قيل له اخرج عن جبلّتك وطبعك وقد كلّف امرا عظيما Şu nefsin cinsi üzerine hubb-i riyâset üzere mecbûl olması nefsin asl-ı cibillesinde hâsıldır. Ve hilkat-i tabîatında dahî merkûzdur. Ol kimse ki kendi cibilletinden ve tab'ından çık dense emr-i azîm kendine teklîf olunmuştur. Ya'ni bir kişiye hilkat ve tabîatından hurûcu teklîf etmek emr-i azîm teklîf olduğu bedîhîdir. Onun için اخرج عن جبلّتك و طبعك diyen kāil emr-i azîm-i teklîf etti. فسبحان من رزقهم من القوّة بحيث ان هان عليهم مثل هذا Öyle olunca ol zât cillet azametihî Hazretlerini nakāyısdan tenzîh ederiz ki, mezkûr olan zevât-ı Melâmiyyeye kuvveden terzîk ber cihetle ki mûmâ-ileyhim olan **[90-a]** zevât üzerine hubb-i riyâset cibilli ve tab'-ı iken ve cibilli ve tab'-ı olan şeyden hurûc emr-i azîm iken kendileri üzerine kolay ve âsân eyledi. وسبب ذلك انّه اعطاهم من المعرفة بالله التي خلقوا لها ما شغلهم والوقاء بحقّ العبوديّة عن مثل هذا كذا في الفتوحات Mûmâ-ileyhim olan tâife-i melâmiyyeye, mezkûr emr-i azîm sehîl ve âsân olmasının sebebi; Hak Celle ve Alâ Hazretleri kendilerine ma'rifet-i billâhdan i'ta' eyledi ki, kendileri ol ma'rifet için halk olunmuşlardır onları meşgûl kılmadı. Halbuki onlar Hakk-ı ubûdiyyeti vekā ile mezkûr emr-i azîm mislinden ya'ni onlar Hak Celle ve Alâ Hazretleri kendilerine i'ta' ettiği ma'rifet-i billâh kuvvetinden nefsin mecbûl olduğu riyâset üzere olan harekâtdan onlar hâric olup ubûdiyyet hakkını îfâ' ettiler ve

[257] **Kitâbü'l-Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm**, Bab.95, c. 5, s. 454.

onlara cibilliyyetleri ve beşeriyyetleri iktizâ ettiği hâl ve ahvâlâtdan mukaddes oldular ve mutahhar oldular. Böyle olan zevât-ı kirâm mezkûr olan hadîs-i şerîfde vasf olunduğu gibi her şeyden kavîdir. Böylecesine Hazreti **[90-b]** Şeyhü'l-Ekber Muhyiddîni'l-Arabî (kaddesallâhü sırruhu) es-Sâmî Hazretleri buyurmuştur ve *Fütûhât*'da böyledir.

HÂTİME-İ RİSÂLE-İ MELÂMİYYE

خاتمء رسالء ملاميّه

قد علم ان سادات الاولياء هم الملاميّة وانّهم حازوا جميع المنازل والمقامات وانّهم مجهولوا النّعت Tahkîk bilindi ki sâdât-ı evliyâ' ancak melâmiyyedir. Ve tahkîkan onlar cemî'-i menâzil ve makāmâtı hâizdirler ve tahkîkan onlar mechûlü'n-na'tdırlar. ولا يعرفهم من ليس منهم لانّهم يتلبّسون بالباس العوام ولا يزيدون على الصّلوات الخمس ولا يشارون بالبنان ولا يمتازون بحال من الاحوال لا بكرامة ولا خارق عادة وان كانوا في الباطن من اصحاب العروج والنّزول والتّرقي والتّنزّل Dahi onlardan olmayan onları ma'rifet etmez. Zîrâ tâife-i melâmiyye el-be'si avâm ile telebbüs ederler. Salavât-ı hamse üzerine ziyâde etmezler. Benân ile müşâr olmazlar. Bi-hâli mine'l-ahvâl mümtâz olmazlar. Ne kerâmet ile ve ne **[91-a]** hârık-ı âdât ile her ne kadar bâtında ashâb-ı urûc ve nüzûlden iseler de ve ashâb-ı terakkî ve tenezzülden olmuş iseler de فمشهد بعضهم مشهد ابو بكر كما قال رضي الله عنه: ما رأيت شيأ الا و رأيت الله قبله ومشهد بعض آخر عمري كما قال عمر رضي الله عنه: ما رأيت شيأ الا و رأيت الله معه وبعضهم عثماني كما قال رضي الله عنه: ما رأيت شيأ الا و رأيت الله فيه وبعضهم علوي كما قال على كرم الله وجهه: ما رأى الله الا الله sâdât-ı evliyâ' olan melâmiyyenin ba'zısının müşhidi Ebû Bekr Sıddîk (radiyallahü anh) Hazretlerinin müşhididir. Nitekim (radiyallahü anh) Hazretleri buyurdular: "Ben bir şey' görmedim, illallâhı o şeyden evvel gördüm." Ve makām-ı cem'a işâret oldu. Ve ba'zı âhirin müşhidi Hazreti Ömer Efendimizin müşhididir ki (radiyallahü anh) Hazretleri buyurdular: "Bir şey' görmedim, illallâhı o şeyle berâber gördüm." Kesret ve vahdetin cem'ine işârettir. Ba'zı dahi Osmânîdir. Nitekim Hazreti Osmân **[91-b]** (radiyallahü anh) buyurdular: "Bir şey' gördüm, illâ o şeyde Allâh'ı gördüm." Cem'u'z-zât maa's-sıfâta işâretdir. Ve ba'zıları dahi Alevîdir. Nitekim Hazreti Alî (radiyallahü anh) buyurdular ki: "ما رأى الله الا الله" bu kavl-i şerîf makām-ı ayne işâretdir.

يعني انّهم من ورثة سرّ مقامات هذه الاية قال تعالى ثمّ دنى فتدلّى فكان قاب قوسين او ادنى Ya'ni onlar şu âyetin makāmâtının sırrının veresesindendir. وانّهم كما قال رسول الله اوليائي تحت قبائي او قبابي لا يعرفهم غيري لايخرجون عن قباء العادات Dahî tahkîkan melâmiyye-i mezkûre Resûlullâh (sallallâhü aleyhi ve sellem) buyurduğu gibi hadîs-i kudsîsinde lisân-ı akîle tahkîk: "Benim velîlerim تحت قبائي kubbelerim altındadır ev kubâbî" rivâyeti dahi gelmiştir. لا يعرفهم غيرى Mûmâ-ileyhim, evliyâyı benden gayrı ma'rifet etmez buyurdular. Kubâ-i âdâtda onlar hâric olmadılar. وبعضهم يكون تاجراً وبعضهم بايعا وبعضهم واليا وبعدهم قاضيا وهكذا الى الشّريعة الغرّاء ولم تردّها **[92-a]** جميع العادات والاحوال التّي قبلتها Melâmiyyenin ba'zıları tâcir olurlar ve ba'zıları bâyi' olurlar ve ba'zıları vâlî ve ba'zıları kādı olurlar. Böylecesine şerîat-i garrâyı kabûl edip red etmediği cemî' âdât ve ahvâl ile muttasıf olurlar. وان كانوا محابيب حرّم العزّة ومقصورات في الخيام Her ne kadar mûmâ-ileyhim tâife-i melâmiyye harame'l-izzetü mahbûbları oldularsa da ve kıyâm-ı âdâtda maksûrât oldularsa da فكيف يطّلع على احوالهم علماء العوام وكبراء اهل الرّسوم والهوام بل فكيف يطّلع على اسرارهم من ليس منهم من اهل الطّرق والكلام öyle olunca ahvâl-i melâmiyeye ne keyfiyetden ülemâ-i avâm ve küberâ-i ehli'r-rüsûm ve'l-hevâm mutalli' olurlar. Belki melâmiyyenin esrârları üzerine tâife-i melâmiyyeden olmayan ehl-i turuk ve ehl-i kelâm ne keyfiyetden mutalli' olurlar? لا و الله و من لم يفرق الغثّ عن السّمين والشّمال عن اليمين فليقل ما شاء والله مطّلع Vallâhi mutalli' olmazlar. Bir kimesne ki zaîfi semînden ve şimâli yemînden fark etmezse ne dilerse kāil olsun ya'ni ehl-i tahkîk olmayan **[92-b]** ve sîret-i ehli tahkîke sâir olmayan avâm ve hevâm ehl-i taklîd olduklarından gass ü semînden ve şimâli yemînden fark etmeyen kimesnelerdir kavilleri mu'teber değildir. Ehlullah hakkında eyledikleri tefevvühât mu'teber olmayıp cehl ve hicâbâtının âsârlarındandır. Öyle olunca ne isterlerse söylesinler كما قال امام محمّد لو كان العوام عبادي لاعتقتهم وقطت ولاءهم dahi İmam Muhammed dediği gibi: "Avâm eğer benim kullarım ve kölelerim olmuş olsa ben onları i'tâk ederdim. Kulluğa ve köleliğe kabûl etmez idim. Ve velâlelerini dahi kat' ederdim." Ya'ni onlar kullarım idi. İ'tâk ettim diye benim velîliğimi onlara kat' eder idim. Ya'ni mukallidîn olan avâmın mertebeleri dûn olduğuna ve akvâl ve ef'âlleri ve hareketleri i'tibârsız olduklarını remz ve ta'rîf buyurmuşlar. وقد علم ايضا انّ الشّريعة كلّها احوال الملاميّة ومقام الملاميّة مقام الهي في الدّنيا وحال نبيّا صلّى الله عليه و سلّم Dahi tahkîk Şeyhü'l-Ekber Efendimiz Hazretlerinin *Fütûhât-ı Mekkiyye*'sinde buyurduğu sâbıkan ibârât-ı menkūlede ma'lûm oldu ki şerîat-i külliyye, ahvâl-i melâmiyyedir. Ve makām-ı

melâmiyye dünyâda makām-ı ilâhîdir. Ve Efendimiz (sallallâhü teâlâ aleyhi ve sellem) Hazretlerinin hâlidir. Hemân Hak Celle ve Alâ Hazretleri cümlemizi makām-ı melâmiyeye hâiz edip tâife-i melâmiyye'den **[93-a]** dûr eylemeye ve lâzım olacak hizmetlerinde sâbit kadem eyleye, âmîn. Bi-hakkı sırr-ı seyyidi'l-melâmiyye ve'l-hamdü lillâhi rabbi'l-âlemîn ves-selâtü alâ hâtemi'n-nebiyyîn Muhammedin ve alâ âlihî ecmaîn.

EK 2. TERCEME-İ BEYÂN-I HAKÎKATİ'L-MELÂMİYYE

OSMANLICA ASLI

اللهم اجمعنا منهم بحرمة النبي واهل البيت

ترجمه بيان حقيقة ملاميه

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذى فضل بنى آدم على كثرين ممن خلقه
تفضيلا وبعث منهم اليهم رسولا نبيا والصلوة
والسلام على سيدهم وسيدنا وسندنا محمد الذى
قال كنت نبيا وآدم بين الماء والطين وبعث الينا
لتتميم الاديان بالمعجزات والبرهان على اوضح البيان
وعلى آله وصحبه نجوم الهدى فى سماء الحكمة بالبيان
والتبيان كما نطق به نص القرآن اجمعين اما بعد
بيل كل يا اخى فتح الله عليك وقتا كه بعض اخوان
پر صفا عليهم فتوحات المصطفى طريق انبيا ووسيله
وصول الى الله خصوصا سيدنا وسيد الانبيا اولان
حضرت محمد المصطفى عليه افضل التحايا افنديمز
حضرتلرى اولديغى مقام الهى ومشرب نبوى وسيرت
مصطفويدن عبارت بولنان طريقة الملاميه كه
چهار يار گزين ومشارب آل واهل بيت سيد
الاولين والآخرين عليهم السلام آنك اوزرينه
اولدقلرى طريق توحيد وطريق شهود وطريق عين

الوجود اسرارلرينى جامع بر رسالهٔ جامعه نك
ترتيب وتنظيمنى طلب ايتديلر ايسه بو فقير پر تقصير
نعال الملاميه اعنى به السيد عبد الرحيم ابن على
غفر الله لهما من غير حد مومى اليهم اخوان پر صفا مزه
خدمت اولمق اوزره نور عين الوجود دكاشف
مقامات اهل الشهود اولان سيدنا وسندنا الشيخ
الاكبر محى الدين العربى قدس الله سره الاطهر حضرتلرينك
فتوحات مكيه سنده مذبور طريقت ملاميه نك
حقيقتى وسيرتى نه اولديغنى واول طريقت العليه يه
منتسبون اولنلرك مشارب عليه لرى وسير عقليه
لرى فتوحات مكيه سنده بيان بيورلدقلرى
بعبارتها تبركا تحرير ايلدم ايسه ده عربى العباره
نك استخراجنى قدرتى اولميان بعض اخوان پر صفا
لسان تركى ايله ترجمه سنى طلب ايلملرى اوزرينه
مذبور كتاب الفتوحات مكيه دن منقوله اولان
عبارات عليه لرينى لسان تركى ايله اخوان پر صفايه
خدمت اولمق اوزره ترجمه سنه بر شوق جديد
طلب فقيرى يه ظهور ايتمه سى آثار اذن وهمت
مرشد نعمت جليله سندن عد ايدرك ترجمه يه

بعون الله شروع اولندی و مذبور عبارات منقوله
یه لاجل الایضاح درج اولنان عبارات عالیه
مذکوره اوزرینه بعض لوایحاتمزی دخی ترجمه
ایدرك علی الاجمال والاختصار اخوان پرصفایه
بیان اولندی انشاء الله الرحمن بو رساله مطالعه
ایدنلر بو فقیر پر تقصیرا ایی قلوب عالیه لرندن
چیقارمیوب یاد و تذکار ایتملریله ادعیهٔ خیریه
لرده بولنملرینی ازجان و دل نیازلرده بولندیغی
افاده ایله برابر خدای متعال جل جلاله حضرت
لری اهل حقایق اولان عارفان کاملان و مکملان
قلوب پر انواری فیض بخشا یشلرندن دور ایلمیه
سین آمین بجاه سردار سرّ سیّد اللامیّة العالین
بسم الله الرحمن الرحیم و به نستعین
الحمد لله جنس محامد انجق جناب واجب الوجود
اولان ذات الوهیته مخصوصدر الذی خلق
الانسان انجلین ذات الهی که جنس انسانی
خلق ایلدی علمه البیان انسانه بیانی تعلیم
ایلدی والصلوة دخی جنس صلوات علی من
قال الانسان والقرآن توأمان اول من اوزرینه

اولیجیدرکه انسان و قرآن ایکیسی توأمدرلر
بیوردی یعنی ایکیسی بر سرّك مظهر و مجلاسیدر
آنك ایچون امام علی انا کلام الله الناطق بیوردیلر
یعنی رسول من محمد اول که محمد صلی الله علیه
وسلمدر الداعی الی الله اویله محمد که حق جل
وعلی حضرتلرینه دعوت ایدیجیدر بلزنله
باحسن البیان محمد صلی الله علیه وسلم
حضرتلرینك جناب واجب الوجوده دعوتی
احسن البیان اولان قرآن لدن الٰهیك ازنیله
اولیجیدر وعلی آله وصحبه اجمعین دخی
محمد مصطفی صلی الله علیه وسلمك آل واصحابی
اوزرینه صلات اولیجیدر جمیعسی اوزرینه
اما بعد بسمله دن حمدله دن صکره فاعلم
ان الطریقة الملامیّة طریقة مخصوصة ای
خطاب شاننده طالب و سالك معلوم اولسون
بیل سن تحقیقده طریقت الملامیه طریقت مخصوصه
در لا یعرفها کل احد اول طریقهٔ مخصوصه
هر احد معرفت ایده من تنفرد بها اهل الله
مذکوره اولان طریقت مخصوصه ایله اهل الله
منفرد اولدی یعنی تلکه طریقت مخصوصهٔ انجق

عملية تميز ايدنلر ... ملكة طريقة مخصوصه
ده بولنان اهل الله ايچون عوام آراسنده
كنديلرن تميز ايدر برحالت اولمدى كذا
في الفتوحات بوليله سنه فتوحات مكيه
سنده حضرت شيخ بيورمشدر بوليله جه
فتوحاتده مسطوردر وقال ايضا في الفتوحات
رضي حضرت شيخ الاكبر قدس الله سره الاطهر
يه فتوحاتده بيوررلركه وهذا مقام رسول
الله صلى الله عليه وسلم وابي بكر الصديق
رضي الله عنه رسول الله صلى الله عليه
وسلمك طريقت الملاميه مقاميدر وابي بكر
الصديق رضي الله عنه مقاميدر وممن
تحقق به من الشيوخ مقام رسول الله
اولان طريقت الملاميه ايله تحقق ايدن
شيوخدن اولان ذاتلردندر حمدون
القصار وابو سعيد الخراز وابو يزيد البسطامي
حمدون القصار اولان ذات وابو سعيد
الخراز اولان ذات وابو يزيد البسطامي
اولان ذات طريقت الملاميه ايله تحقق
شيوخدن اولديلر وهو حالنا رضي

بزم حالمزدر يعني شيخ الاكبر بيوررلر
وكان في زماننا من سادات هذا المقام
رضي شيخ اكبر قدس الله سره الاطهر بيوررلركه
بزم زمانمزده اولدى شو مقامك ساداتندن
ابو السعود بن الشبل وعبد القادر الجيلي
ومحمد الاواني وصالح البربري وابو عبد الله
الشرقي ويوسف الشبربلي ويوسف ابن
تاعز وابن جعدون الحناوي ومحمد ابن
تستون وابو عبد الله ابن المجاهد وعبد الله
ابن تاخمشت وابو عبد الله المهدوي وعبد
الله القطان وابو العباس الحصار ابو
سعيد ابن الشبل ذالكه مقامك ساداتندندر
وعبد القادر الجيلي رضي ساداتندندر ومحمد
الاواني رضي ساداتندندر وصالح البربري
ساداتندندر وابو عبد الله الشرقي رضي
ساداتندندر ويوسف الشبربلي رضي
ساداتندندر ويوسف ابن تاعز ساداتندندر
وابن جعدون الحناوي ساداتندندر ومحمد
ابن تستون ساداتندندر وابو عبد الله
ابن المجاهد رضي ساداتندندر وعبد الله

الهدوی دخی ساداتندندر وابو عبد الله
القطان ساداتندندر وابو العباس الحصار
دخی ساداتندندر وما یضیق الکتاب
من ذکرهم دخی حضرت شیخ بیوررلرکه
شو مقاملو ساداتده زمانمزده اولدی
اول ذوات که ذکرلرندن کتاب فتوحات
ضیق اولور یعنی کتاب فتوحاتده بیانی
تفصیلا ممکن اولمز واول ذواتک ذکری
تفصیلا کتاب فتوحاتده محال منزله سنده
درکرشدن کنایه بیورمشلر وقال فی الفتوحات
اعلم وفقك الله دخی حضرت شیخ اکبر قدس
الله سره الاطهر حضرتلری فتوحاتده دخی
بیورمشلر ای طالب وسالك اولان سنی
جناب واجب الوجود توفیق ایلسون ان
رجال الله ثلاثة لا رابع لهم تحقیق رجال
الله اولان ذوات کرام اوچ طائفه درکندیلری
ایچون رابع یوقدر یعنی اوچ طائفه دن
زیاده اولمز رجال غلب علیهم الزهد
والتبتل طائفه اولی بر طائفه رجالدرکه
کندیلری اوزرینه زهد وتبتل غلبه ایلدی

اول رجال اوزرینه کلیسی محموده اولان
افعال ظاهره دخی غلبه ایلدی وطهروا
ایضا بواطنهم من کل صفة مذمومة دخی
اول رجال مومی الیهم هر بر صفت مذمومه
دن بواطنلرینی تطهیر ایلدی اویله صفت
مذمومه که قد ذمها الشارع که حضرت
شارع علیه السلام او صفت مذمومه ذم
ایلدی غیر انهم لا یرون شیئا فوق ما هم
علیه من هذه الاعمال لکن مذکورون
اولان رجال کندیلری اولدیغی اعمالك
فوقنده برشی کورمزلر ولا معرفة لهم
بالاحوال ولا المقامات ولا العلوم الوهبیة
اللدنیة دخی اول رجال مذکوره یه احوالك
معرفت کندیلری ایچون اولمدی دخی مقاماته
معرفت اولمدی دخی علوم وهبیه لدنیه یه
معرفت اولمدی ولا الاسرار ولا الکشوفات
دخی مذکور رجال ایچون اسرار وکشوفات
معرفتی دخی کندیلری ایچون اولمدی
ولا شیئا مما یجده غیرهم دخی مومی الیهم
اولان رجالك غیری بولدیغی شیدن

اولادی نحو ولاء یقال لهم العباد مومی
الیهم اولان رجاله عباد دیلور وهؤلاء
از جاهم احد یسئلهم الدعاء مومی الیهم
عباده بر کیشی کلدیکی وقتده که کندیلرینه
دعائی سؤال ایدرلر ربما انتهر احدهم
چوق کره آنلرك احدلری دعادن انتهار
ایدوب چکینورلر ویقول ای شیء کون
انا ودیرلرکه بن نه شیء اولورم حتی
ادعولك حتی سکا دعا ایده یم وما منزلتی
دخی بنم منزلم ندر حذرا ان یتطرق الیهم
العجب آنجق آنلر دعادن قاچمالری ومذکور
قولی دیملری کندیلرینه تطرق ایدن عجبدن
حذرا اجلیچوندر وخوفا من غوائل النفس
دخی غوائل نفسدن خوف ایچوندر لئلا
یدخله الریاء فی ذلك کندیلرینه ذالکه
دعاده ریا داخل اولمسون ایچون غوائل نفسدن
خوف اجلیچون دعادن انتهار ایدوب
قاچینورلر وان کان احد منهم یشتغل
بقرارة آنلردن هر نقدر بعض احد قرائت
ایله مشتغل اولورسه ده فکتابه مثل الرعاية

بری قرائت له مشغول اولورسه آنك کتابی
محاسبی اولان ومحاسبی مجراسنده جریان
ایدن شیئه رعایه کبی اولور والصنف الثانی
فوق هؤلاء مومی الیهم رجال اللهدن
ایکنجیسی عباد اولان رجالك فوقنده در
یرون الافعال کلها لله کافة افعالی قسم
ثانی اولان رجال الله ایچون کوررلر وانه
لا فعل لهم اصلا دخی شان کندیلری ایچون
اصلا فعل اولمدیغنی کوررلر فزال عنهم
الریاء جملة واحدة اویله اولنجه آنلردن
ریاء جملة واحدة زائل اولدی واذا سئلتهم
فی شیء مما یحذره اهل الطریق اهل طریق
حذر ایتدیکی شیلردن بر شیدن سؤال
ایتدیکك وقتده واولندقلری وقتده
یقولون اغیر الله تدعون الآیة قسم ثانی
اولان رجال اللهدن غیری دائمی اولور سکز
دخی دیرلر ویقولون قل الله ثم ذرهم دیرلر
یعنی اهل طریق حذر ایتدیکی شیدن بر شیده
سؤال اولندقلری وقتده الله دی اللهك
غیرینی ترك ایله بیوررلر وهم مثل العباد

وغیر ذلك اومذکور اولان قسم ثانی اولان
رجال جد واجتهادده عبادت ایدرلر
دخی ورع والزهد والتوکل وغیری اولان
اخلاق حمیده لرده دخی عبادت ایدرلر
غیر انهم مع ذلك یرون ان ثم شیئا فوق ما هم
علیه شو قدر وارکه تحقیق اوقسم ثانی
اولان رجال آنکله برابر عبادت اولدیغی
شیء اوزرینك فوقنده برشیء وار در کوررلر
من الاحوال والمقامات والعلوم والاسرار
والکشوف والکرامات احوالدن ومقاماتدن
وعلومدن واسرار وکشوف وکراماتدن
عبادت اولدیغی شیئك فوقنده اولدیغی
کوررلر فتتعلق هممهم بنیلها اولیه ارلیجه
مذبور قسم ثانی اولان رجالك همتلری مذکور
قسم اول اولان عبادت اولدیغی شیئك فوقنده
اولان احوال ومقامات وعلوم واسرار وکشوف
وکرامات اولان شیلره نائل اولمقلغه تعلق
ایدر واذا نالوا شیئا من ذلك ظهروا به فی العامة
من الکرامات مذبور قسم ثانی اولان رجال
مذکور اولان کراماتدن برشیئه نائل اولسه

لا یرون غیر الله زیرا تحقیق آنلر اللهدن
غیری کورمزلر وهم اهل خلق وفتوة اد
مذکور اولان قسم ثانی اولان رجال اهل
خلق وفتوتدر وهذا الصنف یسمی
الصوفیة اول مذکور اولان قسم ثانی
اولان رجال صنفی صوفیه تسمیه اولنورلر
وهم بالنظر الی الطبقة الثالثة آنلر طبقه
ثالثه اولان رجاله نظرا اهل رعونة
واصحاب نفوس اهل رعونه واصحاب
نفوسدرلر وتلامذتهم مثلهم اصحاب
دعوی مذکور قسم ثانینك تلامذلری
کندولری کبی اصحاب دعوادر ویتمیزون
علی کل احد من خلق الله خلق اللهدن
هر احد اوزرینه تمیز سابق ایدرلر ویظاهر
اولورلر ویظهرون الریاسة علی عباد
الله دخی عباد الله اوزرینه ریاست اظهار
ایدرلر والصنف الثالث رجال لا یزیدون
علی الصلوات الخمس الا الرواتب دخی رجالدن
صنف ثالث اول رجالدرکه صلوات خمسه
اوزرینه زیاده اتمزلر الاسنن رواتب

المؤمنين فرائض الله   اللهجه فرائضنی ادا
ایدیجی مؤمنلردن تمیزا تمزلر   بحالة زائدة
برحالت زائده ایله تمیزا تمزلر   یعرفون
بها اویله حالت زائده که کندیله معرفت
اولنورلر بویله برحالت زائده ایله تمییز
اتمزلر یمشون فی الاسواق ویتکلمون مع الناس
سوقاقلرده یوررلر وناس ایله تکلم ایدرلر
لایبصر احد من خلق الله واحدا منهم یتمیز
عن العامة   خلق اللهدن برکسه اول صنف
ثالث اولان رجالدن برینی عوامدن تمیزا ایدر
کورمزلر   بشئ زائد من عمل مفروض او سنة
معتادة فی العامة   عمل مفروضدن برشئ
ایله زائد تمیزا ایدر کورمزلر یاخود عامه ده
معتاد اولان سنتدن برشئ ایله زائد تمییز
ایدر کورمزلر یعنی صنف ثالث اولان رجال
نله برعمل مفروض اوزرینه برشئ زائد ایله
ونله برسنت اوزرینه برشئ زائد ایله عوامدن
تمیزا ایدرلر بلکه تمیزا تمزلر وبلکه فرائض الله
وسنن رواتبه دوام ایدوب عوامدن
فرق اولمزلر   قد انفردوا مع الله راسخين

راسخين اولانلری حالده منفرد اولایلمز 60
لایتزلزلون عن عبودیتهم   مذکور صنف
ثالث اولان رجال عبودیتلرندن تزلزل
اتمزلر مع الله طرفة عین   طرفة عین
الله ایله عبودیتلرندن تزلزل اتمزلر   لا
یعرفون للریاسة   ریاست اجلیچون معروف
اولمزلر   طمعا لاستیلاء الربوبية علی قلوبهم
طمع جهتندن زیرا ربوبیت قلبلری اوزرینه
استیلا اولدیغیچون ریاسته طمعا معروف
اولمزلر   وذلتهم تحتها   دخی انلر تحت ربوبیتده
ذلتلقلرندن ریاسته طمعا معروف اولمزلر
قد علمهم الله بالمواطن وما تستحقه من الاحوال
حق جل وعلا حضرتلری صنف ثالث اولان رجاله
مواطنی بیلدردی دخی مواطنک مستحق اولدق
لری شئ احوالدن بیلدردی   فهم یعاملون
کل موطن بما یستحقه   اویله اولنجه مذکور
صنف ثالث اولان رجال هر بر موطنک مستحق
اولدیغی شئ ایله معامله ایدرلر   قد حجبوا
عن الخلق واستتروا عنهم بستر العوائد   مذکور
صنف ثالث اولان رجال تحقیق خلقدن

مستغنز اولابلین فانهم حبیب خالصون مخلصون
لسیدهم زیرا تحقیقده اول رجال خالصون
عابدلردر سیدلرینه مخلصوندر مشاهدون
ایاه علی الدوام سیدلرینی علی الدوام مشاهد
لردر فی اکلهم وشربهم ویقظتهم ونومهم
وحدیثهم معه فی الناس اکللرنده وشربلرنده
ویقظه لرنده سیدلرینی مشاهدلردر ونوم
لرنده وحدیثلرنده سیدلرینی مشاهد
لردر ناسده سیدلریله معیتده درلر
ینسبون الاسباب مواضعها مذکور صنف
ثالث اولان رجال اسبابی مواضعنده وضع
ایدرلر ویعرفون حکمتها دخی اسبابک
حکمتنی معرفت ایدرلر حتی تراها منهم
حتی اول اسبابی آنلردن کوررسین کانها
التی خلقت کل شیء مما تراهم کویاکه اول اسباب
آنجلین شیدرکه هرشیء سن آنلری کوردیکک
شیدن واسبابدن خلق اولندی دیوکوررسین
باثباتهم الاسباب هرشیء اول اسبابدن
کویا خلق اولدی یعنی آنلردن کوردیکک آنلرک
تلکه اسبابی اثباتلری سببیله اولیجه

اولان رجالک تخصیصلری سببندن اولیجه
یعنی اول صنف ثالثک اسبابی اثباتلرندن واسباب
اوزرینه تخصیصلرندن هرشیئک آنلرک
اثبات آیتدیکی اسبابلردن که کورمش اولدک
تلکه اسبابدن هرشیء خلق اولنمش ظن
ایدرسین وهرشیء اسباب ایله اولوردیرسین
یعنی قسم ثالث اولان رجالک اسباب ایله
تشبثلرینی وتعلقلرینی حضرت شیخ رضی الله
عنه افاده بیورمشلر انجق کانها حضرت
شیخک تعبیری بطریق القطع بیورماملری
زیرا قسم ثالث اولان رجالی هرنقدر اسبابی
اثباتلرینی کوررسین وآنلر اسبابه تشبثلری
انجق اسباب عین حق اولدیغندن ایچوندر
یوخسه غیریتله اسبابک تأثیرندن دکلدر
وجاهللرک هرشیء اسباب ایله مخلوق قدر
اعتقادی اوزره دکلدر وغیریتله دیردکلری
تأثیر قبیلندن اولماشدر آنکچون کانها
عباره سنی بیوردی فانهم یفتقرون
الی کل شیء دخی اول رجال هرشیئه مفتقر
اولورلر لان کل شیء عندهم هو مسمی الله

آكن يعني هر شيده سرّ الوهيت سارى
اولد يغنى مشاهدلر در ولا يفتقر اليهم
في شيء دخى آنلر هيچ برشيده افتقار اولنمز
لرو برشئ دخى آنلره افتقار ايلمز لانّه
ما ظهر عليهم من صفة الغنا بالله ولا العزة
به برشيك آنلره عدم افتقارى شو جهتدن
دركه زيرا تحقيق شان آنلر اوزرينه صفت
غنا باللهدن و عزّت باللهدن ظاهر اولدى
آنكچون هيچ برشئ آنلره افتقار ايلمز
ولانهم من خواص الحضرة الالهية امر يوجب
افتقار الاشياء دخى تحقيق آنلر خواص
حضرت الهيه دن كنديلرينه افتقار اشيايى
موجب برامر اولمديلر ويرون كون الاشياء
تفتقر اليهم دخى آنلر كورورلر كنديلرينه
اشياء مفتقر اولديغنى ويفتقرون اليها
دخى آنلر اشيايه افتقارلرينى كوررلر
لكون الله قال للناس انتم الفقراء الى الله
لاية اشانك آنلره عدم افتقارى
وآنلرك اشيايه افتقارى حق جل وعلى
حضرتلرى بيورديغي اجلندندر ناس ايچون

سز اللهه فقرا سكز بيورمشدر فهم ان
استغنوا بالله لئلا يظهرون بصفة يمكن ان
يطلق عليهم منها اوليه اولنجه مذكور صنف
ثالث اولان رجال هر نقدر الله ايله مستغنى
ايسه لرده برصفت ايله ظاهر اولمزلركه
او صفتدن كنديلرى اوزرينه اطلاق
اولنمق ممكن اوله الاسم الذي وصف الحق
نفسه به اول اسم اطلاق اولنمق كه حق
جل وعلى حضرتلرى اول اسم ايله نفسنى وصف
ايلدى بو ايله اسمك اطلاقى ممكن اولور صفت
ايله ظاهر اولمديلر وهو الغناء اول اسم كه
حق جل وعلى حضرتلرى كنديني وصف ايلدى
اول غنادر او ايله وصف ايله ظاهر
اولمديلر وابقوا لانفسهم ظاهرا وباطنا
الاسم الذي سماهم الله به وهو الفقر دخى
مذكور صنف ثالث اولان رجال ظاهرا وباطنا
نفسلرينه اول اسمى ابقا ايتديلركه حق
جل وعلى حضرتلرى اول اسم ايله آنلرى تسميه
ايلديكه اول اسم فقردر وقد علموا من هذا
ان الفقر لا يكون الا الى الله فهي دخى اول

تحقیق بیلدیلر که فقر واحتیاج اولدی
الا اول غنی اولان اللهه اولدی غیری کمسنه
یه دکل واحتیاج اولنمز ورأوا الناس
قد افتقروا الی الاسباب الموضوعة کلها
وکوردیلر که ناس کافهٔ اسبابه مفتقر
اولدیلر وقد حجبتهم فی العامة عن الله حالبوکه
عامه ده اسباب موضوعه اللهدن ناسی
حجاب ایلدی وهم علی الحقیقة ما افتقروا
فی نفس الامر الا الی من بیده قضاء حوایجهم
صنف ثالث اولان رجال علی الحقیقة نفس
الامرده مفتقر اولدیلر الا مفتقر اولدیلر
اول ذات که آنلرك حوایجنك قضاسی
آنك یدنده در وهو الله قضاء حوایجلری
یدنده اولان ذات انجق اللهدر قالوا فهنا
قد تسمى الله بكل ما تفتقر اليه فى الحقيقة
والله لا يفتقر الى شئ قسم ثالث اولان رجال
بیورلرکه حقیقتده هر برشئ که کندویه
افتقار اولنور حق جل وعلى حضرتلری اول
شئ ایله مسمادر حق جل وعلى حضرتلری ایسه
هیچ برشیئه افتقار ومحتاج اولمز فلهذا

الیهم الاشیاء وهو من الاشیاء والله لا یفتقر
الى شئ ويفتقر اليه كل شئ انكچون مذكور
طائفه اولان صنف ثالث اشیایه مفتقر
اولورلر اشیا دیدکلیری نه مفتقر اولمز
الله تعالی حضرتلری اشیا دندر یعنی اشیانك
الیه ظاهردر الله برشیئه مفتقر اولمز
هر شئ اللهه مفتقر اولور فهؤلاء هم
الملامية وهم ارفع الرجال وتلامذتهم
اکابر الرجال یس ایمدی طائفهٔ مذکوره
اولان رجال انجق ملامیه طائفه سیدر
وآنلر رجالك ارفعیدر وآنلرك تلامذلری
رجالك اکبریدر يتقلبون فى اطوار
الرجولية تلامذلری اطوار رجولیتده
تقلب ایدرلر وليس ثم من حاز مقام
الفتوة والخلق مع الله دون غيره سوى
هؤلاء اومقامده مقام فتوتی حائز
اولان اولدی ومع الله دون غیره خلق تابعی
حائز اولان من اولدی شو مذکوره اولان
طائفهٔ ملامیه دن غیری فهم الذين
حازوا جميع المنازل مذکوره طائفه

وراوا ان الله قد احتجب عن الخلق فى الدنيا
دخى ملاميه اولان طائفهٔ مذكوره كورديلركه
حق جل وعلى حضرتلرى تخفيفا خلقدن زياده
محتجب اولدى وهم الخواص حالبوكه ملاميه
انجق خواصدر فاحتجبوا عن الخلق بحجاب
سيدهم اويله اولنجه طائفهٔ ملاميه سيد
لرينك حجابيله خلقدن محتجب اولديلر فهم
من خلف الحجاب لا يشهدون فى الخلق سوى
سيدهم اويله اولنجه ملاميه اولان
ذوات خلقده سيدلرندن ماعدايه خلف
الحجابدن مشهود اولمزلر فاذا كان فى الدار
الآخرة وتجلى الحق ظهروا لاهناك لظهور
سيدهم طائفهٔ ملاميه دن هر برى
دار آخرتده بولندقلرى وقتده حق دخى تجلى
ايتديكى وقتده طائفهٔ ملاميه اول وقتده
ظاهر اولورلر سيدلرينك ظهورى امرندن
فكانتهم فى الدنيا مجهولة العين اويله اولنجه
طائفهٔ ملاميه مكانت ومقاملرى زياده
مجهولة العيندر فالعباد متميزون عند
العامة بتقشفهم وتبعدهم عن الناس

طائفهٔ عباد ناسدن واحوال ناسدن
تقشفلرى وتبعدلرى سببيله عامه عندنده
متميزلردر وتجنب معاشرتهم بالجسم دخى
ملاميه اوليان عباد اجسام خلق ايله
معاشرتلرى تجنبلرى سببيله متميز درلر
فلهم الجزاء ملاميه اوليان عباده جزاء
ومكافات عند الله حاصلدر ناسدن تبعدلرى
سببيله وآنلر اصحاب اجرلردر والصوفية
متميزون عند العامة بالدعاوى وخرق
العوائد من الكلام على الخواطر طائفهٔ ملاميه
دن اوليان طائفهٔ صوفيه عامه عندنده
برطاقم دعاوى ايله متميز درلر دخى خرق
عوائد له متميز درلر خواطر اوزرينه كلامدن
اوليجى واجابة الدعاء والاكل من الكون
خرق عوائد دخى اجابت دعاء وكوندن اكلدن
اوليجى وكل خرق عادة لا يتحاشون من
اظهار شئ مما يؤدى الى معرفة الناس بقربهم
من الله دخى طائفهٔ صوفيه معرفت ناسه
مؤدى اولان شيلردن برشينك اظهارندن
مؤدى اوليجى كافهٔ خرق عادتدن تحاشى اتمز

ناتهم لایشاهدون فی زعمهم الا الله وغاب
عنهم علم کثیر طائفهٔ صوفیه‌نك اللهه تقرب
اولملرینی ناسك معرفتنه مؤدی اولان شیئك
اظهارندن تحاشی اتملری زیرا تحقیقا طائفهٔ
صوفیه زعملرنده مشاهده اتمز الا اللهی
مشاهده ایدرلر انلردن علم کثیر غایب اولدی
وهذا الحال الذی هم فیه قلیل السلامة والمكر
والاستدراج اول حالکه طائفهٔ صوفیه
اول حالده اولیجیدر انسلاملری قلیلدر
دخی مکر واستدراجدر والملامیة لایتمیزون
عن احد من خلق الله بشیء نهم المجهولون
حالهم حال العوام طائفهٔ ملامیه ایسه
خلق اللهدن اولیجی براحددن برشیء ایله تمیز
اتمزلر انلر مجهوللردر حاللری حال عوامدر
واختصوا بهذا الاسم لامرین دخی طائفهٔ
ملامیه ملامیه اسمیله ایکی امر ایچون مختص
وممتاز اولدیلر الواحد یطلق علی تلامذتهم
طائفهٔ ملامیه‌نك اسمی ملامیه ایله تسمیه‌سی
واختصاصی ایکی امر ایچون ایدی امرینك
بریسی تلامذلری اوزرینه اطلاق اولنور

تلامذلری اوزرینه ملامیه اطلاق ام واحدی
شونك ایچوندرکه تلامذلری جنب اللهده
نفسلرینی لوم ایدر لومدن زائل اولمزلر وبلکه
دائما لومده درلر ولایخلصون لها عملا تفرح
به تربیة لهم دخی تلامذ ملامیه کندی
نفسلری ایچون کندیلرینه تربیه جهتندن
کندیله فرح اولناجق برعمل اخلاص اتمزلر
لان الفرح بالاعمال لایكون الا بعد القبول
فرح اولناجق عملی اخلاص اتملری زیرا
تحقیقا فرح اعمال ایله اولمز الا قبولدن
صکره اولور وهذا غائب عن التلامذة
حالبوکه قبول اعمال تلامذهٔ ملامیه دن
غائبدر واما الاكابر فیطلق علیهم لستر
احوالهم ومكانتهم من الله اما اکابر ملامیه
یه اسم ملامیه‌نك اطلاق واختصاصی اکابر
ملامیه‌نك احوالنی ستر ایچون وحق جل
وعلی حضرتلرندن کندیلرینه اوله جق مکانت
ومقاملرینی دخی ستر ایچون اسم ملامیه
کندولرینه اطلاق اولنور حین رأوا الناس
انما وقعوا فی ذم الافعال واللوم فیما بینهم

احواللرینی ستر ایچون اولق اول وقتده درکه
ناسی کوردکلری وقتده که ناس لم افعالده
واقع اولدیلر ذلکه ناس مابینلرنده افعالده
ذ ولوملری لکونهم لم یروا الافعال من الله
آنک ایچوندرکه ناس افعالی اللهدن کورمدیلر
وانما یرونها ممن ظهرت علی یدیهم فاناطوا
اللوم والذم بها آنجق ناس تلکه افعالی کندی
یدلری اوزرینه ظاهر اولان کمسنه دن کوررلر
آنکیچون تلکه افعاله لوم وذمی اناطه وتعلیق
ایدرلر فلو کشف الغطاء ورأوا ان الافعال
لله لما تعلق اللوم بمن ظهرت علی یدیه اولیله
اولنجه ذلکه ناسدن غطا دوریده کشف اولنسه
یعنی ذلکه ناس تحقیقا کافه افعالی اللهدن
اولدیغنی کورسه لر یدینی اوزرینه ظاهر اولان
افعالی اولکمسنه یه لوم تعلق اتمزدی وصارت
الافعال عندهم فی هذه الحالة کلها شریفة
حسنة یعنی عوام عندنده کشف غطاء حالتنده
وکافه افعال اللهدن اولدیغی رؤیلری حینده
کل افعال شریفه حسنه اولوردی ولکن عوام
ایسه اهل حجاب اولدقلرندن طائفه ملامیه دن

صدور ینی کوردکلرندن ذلکه ناس وعدا
طائفهٔ ملامیه یی ذم ولوم ایدرلر وکذلک
هذه الطائفة لو ظهرت مکانتهم من الله
للناس لاتخذوهم آلهة کذلک تلکه طائفهٔ
ملامیه اکر مقامات ومکانتلری طرف الهیدن
ناس ایچون ظاهر اولیدی ناس آنلری آلهه
اتخاذ ایدرلردی یعنی کبار ملامیه حقانیتلری
ناسه ظاهر اولیدی ناس آنلری آلهه اتخاذ
ایدرلردی آنلر عین حق اولدقلرندن فلما
احتجبوا عن العامة من الملام انطلق علیهم
فی العامة ما ینطلق علی العامة من الملام
وقتاکه کبار ملامیه عوامدن عادت ایلیه
محتجب اولدیلرسه کندیلری اوزرینه
عوام آراسنده عوام اوزرینه اطلاق اولنان
ملامدن کندیلری اوزرینه اطلاق اولندی
وانطلاق واجرا اولندی فما یظهر عنهم مایوجب
ذلک عوامه منطلق اولان ملام اول شیده
اولیجیکه او عوامدن ملامی موجب اولان
شیلردن اولیجی عوامدن ظاهر فکانت المکانة
تلومهم اولیله اولنجه کبار ملامیه مکانت

حيث لم يظهر واعزتها وسلطانتها شوجهتله
كندولريني لوم ايدركه كنديلرنده اولمش عزت
ومقاماتي اظهار ايتديلر وسلطانتكانت ومقاماتي
دخي اظهار ايتديلر فهذا سبب اطلاق هذه
اللفظة في الاصطلاح عليهم مذكور سبب معلوم
اولدى ايسه شو لفظة ملامية واسم ملاميه
طائفة ملاميه اوزرينه اصطلاح اهل الله ده
مذكور اولان كرك تلامذه نسبتيله وكرك كبار
ملاميه يه نسبتيله امر سبب اطلاق اولدى
انتهى فتوحات مكيه ده حضرت شيخ الاكبر
افاضنا الله من فيضه حضرتلرينك رجال الله
حقنده بيان ايتديكي كلمات قدسيه لرى
نهايت بولدى حق جل وعلى حضرتلرى جمله مزه
فتح وفتوحات ايلسون آمين واذا علمت
وتحققت بما ذكره صاحب الفتوحات
اى طالب وسالك صاحب فتوحات مكيه
اولان حضرت شيخ الاكبر قدس الله سره الاطهر
ذكر ايتديكي شي ايله بيلوب تحقق ايدنسه
علمت ان طبقات الرجال ثلاثة لا رابع لهم
سن بيلدك اى سالك كه تحقيقا طبقات الرجال

طبقة غلب عليهم الزهد والتبتل والافعال
الظاهرة المحمودة طبقة اولى بر طبقة
رجاللردركه كنديلرى اوزرينه زهد وتبتل
وافعال ظاهرة محموده غلبه ايلدى
فهؤلاء يقال لهم العباد طبقة مذكوره
اولان رجال كنديلرينه عباد ديلور يعني
عابدلردر ولا معرفة لهم بالاحوال ولا
المقامات ولا الكشوفات ولا العلوم الوهبية
ولا الاسرار ولا شيا مما يجده غيرهم طبقات
اولى اولان عباد ايچون احوال نه اوله جغى
مقامات الهيه نه اوله جغى دخي كشوفات
نه اوله جغى دخي علوم وهبيه نه اوله جغى
دخي اسرار الهيه نه اوله جغى كنديلرينه
معرفت حاصل دكلدر دخي عبادك غيرى
اولان اهل الله دن بولديغى اذواق وعلوم دن
اوليجى برشيئه معرفتلرى يوقدر يعني تعبد
وزهد دن غيرى برشي بيلمزلر وهم متميزون
عند العامة بتقشفهم وتبعدهم عن الناس
واحوالهم وتجنب معاشرتهم عن الجسم دخي
مذكورون اولان طبقة عبادنا سدن واحوال

عند: ه متميزلردر يعنى عوام آثارى ظاهر
وسيميلر دخى انلرك اجسام ناسدن معاشرت
لرينك تجنبى سببيله دخى عامه عندنده متميزلردر
وعلمت ايضا انهم حاذرون ان يتطرق اليهم
العجب والرياء دخى سن اى سالك طبقهٔ
اولى نه اوله جغنى بيلديكك كبى طبقهٔ اولى اولان
عباد كنديلرينه عجب و رياء تطرق وعارض
اولمسندن ديو حاذرون ومحترزون اولدقلرينى
دخى سن بيلورسين وان كان احد منهم يشتغل
بقراءة فكتابه مثل الرعاية للمحاسبى وما جرى
مجراه اكر مذكور عباددن برى قرائتيله
مشغول اولورسه انك كتابى محاسبى اولان
رعايه مجراسنده جريان ايدن شيئه رعايه
كبى اولور مثلا بر محاسب بر كيمسنه حسابه
چكوب ترغيب وتخويف ايتديكى كبى كذلك
عباد دخى قرائتيله مشغول اولديغى وقتده
انك كتابى دخى ترغيب وتخويف ايدوب دائم
تحذير ايله مشغولدرلر والطبقة الثانية
وهم مثل العباد فى الجد والاجتهاد والورع
والزهد والتوكل وغير ذلك دخى طبقه

والتوكل وغير ذلك اولان صفات محموده ده
عباد كبيدرلر غير انهم مع ذلك يرون
ان ثم شيئا فوق ما هم عليه من الاحوال ☼
والمقامات والعلوم والاسرار والكشوف
والكرامات مذكوره طبقهٔ ثانيه عباد
مثللو ايسه ده لكن تحقيقا طبقهٔ مذكوره
انلره برابر انلر اولدقلرى شيئك فوقنده برشئ
او مقامده واردر ديو كوررلر احوالدن
مقاماتدن علومدن اسرار وكشوفاتدن
وكراماتدن فتتعلق هممهم بطلبها اوليه
اولنجه طبقهٔ ثانيهٔ مذكوره نك همتلرى
مذكورات اولان احوال ومقامات وعلوم
وسائره نك نيلنه تعلق ايدر فاذا نالوا
شيئا من ذلك ظهروا به فى العامة من الكرامات
طبقهٔ ثانيهٔ مذكوره اولان رجال فوق
لرنده اولان شيئه احوالدن ومقاماتدن
وسائره دن نائل اولدقلرى وقتده عوام
آراسنده او شئ ايله كراماتدن ظاهر
اولورلر وهم الصوفية متميزون عند
العامة بالدعاوى وخرق العوائد من الكلام

وكل خرق عادة   طبقه ثانيه اولان رجال آنجق
صوفيه در عند العامة دعاوى وخرق عوائدله
متميز درلر خواص اوزرينه كلامدن و دعالك
اجابتندن و كوندن اكلدن وهر عادتك خرقندن
متميز درلر   لا يتحاشون من اظهار شئ مما
يؤدي الى معرفة الناس بقربهم من الله   طائفه
صوفيه اللهه قريب اولدقلرينه ناسين معرفتنه
مؤدي اولان شيئك اظهارندن تحاشي واحتراز
اتمزلر   فانهم لا يشاهدون في زعمهم الا الله
زيرا انلر زعملرنده اللهدن غيري مشاهده اتمز
لر   وغاب عنهم علم كثير   انلردن علم كثير غائب
اولدي   وهذا الحال الاكمل فيه قليل السلامة
من المكر والاستدراج   اول حالكه طائفه صوفيه
اول حالده درلر مكر واستدراجدن قليل السلامه
درلر يعني مكر واستدراجدن سالم اولهمزلر
وتلامذتهم مثلهم اصحاب دعوى ويتشمرون على كل
احد من خلق الله ويظهرون الرياسة على عباد
الله   طائفه صوفيه نك تلامذه سي كندولري
مثللو اصحاب دعوادر و دخي هر احد اوزرينه
اللهك خلقندن تشمير ساق ايدرلر وعباد

الثالثة هم الملامية الذين لا يزيدون على الصلوات
الخمس الا الرواتب يمشون في الاسواق ويتكلمون
مع الناس   رجال الله طبقه سي اوج طبقه
ايدي اوج طبقه دن طبقه ثالثه آنجق طائفه
ملاميه در كه اول طائفه ملاميه صلوات
خمسه اوزرينه زائد اتمزلر الا سنن رواتبي
زائد ايدرلر اسواقده ماشي اولورلر ناس ايله
تكلم ايدرلر   لا يبصر احد من خلق الله واحدا
منهم يتميز عن العامة بشئ زائد من عمل مفروض
او سنة معتادة في العامة فقد انفردوا مع الله
راسخين لا يتزلزلون عن عبوديتهم مع الله طرفة
عين   خلق اللهدن برى طائفه ملاميه دن
برينى عامه دن تميز ايدر كورمزلر كرك عامه ده
سنت معتاده دن برشئ زائد ايله كرك عمل مفروضده
برشئ زائد ايله تميز ايدر كورمزلر طائفه ملاميه
راسخين اولدقلري حالده مع الله تحقيق منفرد
اولورلر مع الله عبوديتلرندن كوز آچوب يومنجه
تزلزل اتمزلر واير لمزلر   فهم المجهولون
حالهم حال العوام   اوليه اولنجه طائفه
ملاميه آنجق مجهوللردر حاللري حال عوامدر

مشغول اولدقلری کبی طائفهٔ ملامیه دخی مشغول
اولوب عوام ناسدن بر حال ایله تمیز ایتدکلرندن
اقدارلری مجهولدر وعوام کندیلرینه طائفهٔ
ملامیهٔ قیاس ایدوب درلو اذایا وجفایا ایله
رنجیده ایتکدن حالی اولمزلر رنجیده ایدنلرك
هر نقدر آخر کارلری دوچار غضب الهی
اولدقلری مشاهده اولنورسه ده الله
جملهٔ محفوظ ایلیه وتلامذتهم اکبر الرجال
یتقلبون فی اطوار الرجولیة دخی ملامیه نك
تلامذه سی اطوار رجولیتده تقلب ایدر اکبر
رجالدر ولیس ثم من حاز مقام الفتوة
والخلق مع الله دون غیره سوی هؤلاء مقام
فتوت وخلق مع الله مقامنی حائز اولان من
اول مقامده اولدی مذکور طائفهٔ ملامیهٔ دن
غیری فهم الذین حازوا جمیع المنازل ورأوا ان
الله قد احتجب عن الخلق فی الدنیا فاحتجبوا
عن الخلق بحجاب سیدهم اولیه اولنجه
طائفهٔ ملامیه جمیع منازلی حائز اولدیلر
وکوردیلر که تحقیقا حق جل وعلی حضرتلری
دنیاده خلقدن محجب اولدی سیدلرینك

فهم من خلف الحجاب لا یشهدون فی الخلق
سوی سیدهم اولیه اولنجه طائفهٔ ملامیه
خلف حجابدن خلقده سیدلرندن ماعداسنی
شهود ایتمزلر وعلمت ایضا ان اختصاصهم
باسم الملامیة لامرین طبقات رجال اوج اولدیغنی
بیلدیک کبی طائفهٔ ملامیه نك اسم ملامیه
ایله تحقیقا اختصاصلری ایکی امر ایچون اولدیغنی
سن بیلدك الواحد یطلق علی تلامذتهم لکونهم
لا یزالون یلومون انفسهم فی جنب الله اسم
ملامیه ایله طائفهٔ ملامیه نك اختصاصی
امرین ایچون اولدیغندن امرلك بری تلامذ
لری اوزرینه اطلاقی تلامذلری جنب اللهده
انفسلرینی لوم ایتکدن زائل اولمزلر اولدیغی
ایچوندر ولا یخلصون لها عملا تفرح به تربیة
لهم لان الفرح بالاعمال لا یلون الا بعد القبول
وهذا غائب عن التلامذة دخی طائفهٔ ملامیه
نك تلامذی کندی نفسلرینه کندیدن فرح
ایده جك بر عملی کندیلرینه تربیه جهتندن
اخلاص ایتمزلر زیرا اعمال ایله فرح آنجق
قبولدن صکره اولور قبول ایسه تلامذه

الفتوحات واذا علمت قولنز دن هذا
تولمزه قدر مذكور اولان الفاظ وعبارات
فتوحات مكيه ده حضرت شيخ الاكبر قدس سره
حضرتلرينك طبقات رجالك اقسام ثلاثه سي
وهر بر قسمك احوال ومشاربي واساميسي
وتلامذه لرينك دخي سير وحركاتنه دائر
منقوله اولان عبارات قدسيه لرينك خلاصه
سيد رهمان خداى متعال حضرتلري رجال اللهك
نظرلرندن دور ايليه آمين قوله وهذا
غائب عن التلامذة لان تلامذتهم على اصناف
صنف اهل البداية وصنف اهل الوسط
وصنف اهل النهاية شو قولك ترجمه سنه
شروع اتمزدن مقدم اى طالب وسالك
عين عيون اهل الله وكاشف اسرار ارض وسما
خاتم ولايت المصطفى اولان سيدنا وسندنا
محي الدين العربي افاض الله من بركاته
حضرتلري كتاب فتوحاتنده بيان ايتديكي
اوزره موى اليه قدس سره حضرتلري باب
حضرتده ما سوادن خالي اولديغي حالده
اول حضرتدن كندولرينه منصب اولان

٧١
واهوتيه دن مقدس اولديغي حالده تلقي
ايدر اولديغندن موى اليه قدس سره نك
فتوحات مكيه سنده بيورديغي قول حق
ونطق الهي اولديغي جهتدن اكثري فحول
عبارات قدسيه لرك فهمندن عاجز اولدق
لرى جهتدن بو فقير دخي حاشا كه اظهار
فضل ايدرك كلمات قدسيه لريني لسانمزه ترجمه
يه حدى اولسون فقط مع القصور والكسور
ما لا يدرك كله لا يترك كله نحوا سنجه موى
اليه قدس سره حضرتلرينه كمال حب واشتياقندن
اول فقيره بقدر الامكان كوسترديكى مرآت
قلب فقيرانه سنه پرتو جمالندن اثر جود
نورندن بعض تلميحات وتلويحاتي فقراى
ملاميه يه وتلامذه سنه فائده دن خالي اوله
ميه جغنه بنا بر شكل رساله ده ترتيب
وعباراتني دخي ترجمه قلقلو بياننه جرأت ايتمكله
شروع ايلدى وبالله التوفيق حضرت شيخ الاكبر
قدس الله سره الاطهر حضرتلري فتوحات مكيه
سنده تلامذه ملاميه اعمال ايله فرح اتمه
ملرى زيرا اعمال ايله فرح بعد القبول اولديغندن

اولدی جهتله وهذا غائب عن الملامتیه بیوررلر
بو فقیر بر تقصیره شوبله لایح اولدیکه اصناف
ملامتیه تلامذه سی اوج صنف اوزرینه مشتمل
اولور. صنف اول اهل البدایه وصنف الثانی
اهل الوسط وصنف ثالث اهل النهایه در
اما اهل البدایة لکونهم فی بدایة السلوك
فیحترقون بنار السلوك وانهم بمقتضی سلوکهم
وحرارة ذکرهم وتجلیات احوالهم اما طائفه
ملامیه دن اهل بدایه اولان تلامذه نک عمللری
کندیلرندن غائب اولدیغی وقبول عمللری دخی
غائب اولدیغنک وجهی زیرا اهل بدایه اولان
تلامذه بدایت سلوکده اولدقلری جهتله
نار سلوك ایله محترقدرلر وآنلر دخی مقتضای
سلوکلری جهتیله وحرارت ذکرلری سببیله
واحواللرینک تجلیاتی اقتضاسیله فانونت
عن انفسهم مستغرقون بلذائذ تجلیات مقاماتهم
ولم یروا انفسهم عاملین ولا قبول عملهم تلامذه
ملامیه کندی نفسلرندن فانیدرلر مقاماتلرینك
تجلیاتنك لذائذیله مستغرقدرلر انفسلرینی
عاملین اولدقلرینی رؤیت اتمزلر وعمللرینک

یتکلمون بکلمات متناقضة وراء طور عقول 72
العوام بسبب تلوینات احوالهم تلامذهٔ
مذکوره لذائذ تجلیات مقاملریله مستغرق
اولدقلرندن آنلری سن کوررسین عقول
عوامك طور وراسنده وخارجنده بر طاقم
کلمات متناقضه ایله تکلم ایدرلر آنلرك مذکور
تکلملری احوال ذوقیه لرینك تلویناتی سببیله
در ووقتا یتکلمون بکلمة انفعالیة ویقولون
لا فاعل الا الله اهل بدایه اولان تلامذهٔ
ملامیه بعض وقت وتجلیده کلمهٔ انفعالیه
ایله تکلم ایدرلر ولا فاعل الا الله دیرلر
بو لا فاعل الا الله قوللری برو قت تجلیات
اثرو حکمیدر ویذکرون فاعلیة غیر الله
لکونهم فی مقام تجلیات افعال الله اهل بدایه
اولان تلامذهٔ ملامیه نك لا فاعل الا الله دیه
لریله اللهدن غیرینك فاعلیتنی انکار ایدرلر
زیرا آنلر تجلیات افعال الله مقامنده اولدق
لری ایچون فقولهم لا فاعل الا الله لیس
کقول الجبریة انا غیر مختارین فی الافعال
بل نحن مجبورون فی الافعال الاختیاریة

نك لا فاعل الا الله قوللرى طائفۀ جبريه نك
بز افعالمزده تحقيقا مختار دكلز بلكه افعال
اختياريه مزده مجبورز ديديكى قوللرى كبى دكلدر
لان الجبرية طائفة انكرت العبودية بزعمهم
انهم اثبتوا الربوبية ووحدوا الله باثباتهم ان
اثباتهم الربوبية وتوحيدهم بزعمهم الفاسد
كانكارهم العبودية شرك محض اقتضى وجودهم
الشيطانى هذا الاعتقاد والقول بدايت تلامذۀ
ملاميه نك لا فاعل الا الله قوللرى طائفۀ جبريه
نك انا غير مختارين فى الافعال قوللرى كبى اولمديغى
شونك ايچوندركه طائفۀ جبريه بر طائفه در
كه عبوديتى انكار ايديلر كويا آنلر ربوبيتى اثبات
ايديلر زعم باطله لرى سببيله و ربوبيتك اثباتيله
اللهى توحيد ايديلر دخى زعم باطله لرى سببيله
عبوديتى انكار ايديلر مع هذا كه انا غير مختارين
فى الافعال قوللريله طائفۀ جبريه نك ربوبيتى
تحقيقه اثبات اتملرى و توحيد اتملرى زعم
فاسدلريله اول طائفۀ باطله نك عبوديتى
انكارلرى كبى ربوبيتى اثباتلرى شرك محضدر وجود
شيطانيلرى مذكور افعالده سلب اختيار

دكلز ديلرى قوللرى دخى اقتضا ايندى مذكور اعتقاد 73
وقول عند اهل حق باطلدر آنكچون حديث
نبويده الجبرية مجوس هذه الامة وارد اولمشدر
واما قول مبتدى ملاميه بفاعلية الله فى جميع
خلقه وانكار فاعلية غير الله من مقتضيات
تجليات مقام والله خلقكم وما تعملون اما
طائفۀ ملاميه نك مبتدیلرينك حق جل وعلى
حضرتلرينك جميع خلقنده حق جل وعلى حضرتلرينك
فاعليتيله قوللرى وحق جل وعلى حضرتلرينك
غيرينك فاعليتنى انكارلرى والله خلقكم وما
تعملون قول شريفنك سرى ومقامى تجلياتنك
مقتضياتندن حاصل اولمشلردر يعنى حق جل وعلى
حضرتلرينك قرآن كريمده والله خلقكم وما تعملون
بيورديغى قول شريف حضراتكونك كرك ذاتلرى
وكرك كندويه ظاهرا نسبت اولنان عمللرينك
حق جل وعلى حضرتلرى خالق اولديغنى اثبات
ايلمش بو قول شريفده كرك ذواتده وكرك
ذواتك اعمالنده سر خالقيت احاطه ايدوب
حقه محصور اولديغى شهود نورى مقامنك
تجلياتى مقتضياتندن مبتدى ملاميه يه

موجب اولمش وخدای لم یزل حضرتلرندن غیری
فاعل اولمدیغنی انکاره بادی اولمشدر یوخسه
طائفهٔ جبریهٔ باطله نك باب مذهب اباحیهٔ
فتح ایدوب انکار عبوریت ایتدکلری کبی مبتدیٔ
ملامیه اثبامشلردر بلکه لا حول ولا قوة الا
بالله قرا شریفنك نوریله منور اولوب کمال
عبوریتی اثبات ایتمشلردر نتکم میدان توحیده
شمهٔ توحید ایله سیر سلوك ایدن اهل ذوقه
معلومدر ومن مشاهدة الله بانه خلق
الآثار والاعمال وفنوا فی هذه المشاهدة
واحترقوا بتجلیات الافعال فیقولون لا فاعل
الا الله دخی مبتدیٔ ملامیه نك جمیع خلق
اللهده فاعلیت الهیهٔ وقول واثباتلری حق
جل وعلی حضرتلرینك جمیع آثار واعمالی خلق
ایتدیکنی مشاهده لرندن حاصل اولمشدر
وتلکهٔ مشاهده ده موما الیهم مبتدیٔ ملامیه
فانی اولدیلر وتجلیات افعال ایله محترق اولدیلر
لا فاعل الا الله بیوررلر وهم اهل سکر
فی هذا المقام مذبور والله خلقکم وما تعملون
سری ومقامی وحدت وتوحید مینك ذوقندن

توحید ووحدت مذبور قول شریفی ناطق اولمشلر
در لا انهم قالوا واعتقدوا بالآراء الفاسدة
والمباحث الکاسدة فی باب الالهیات فضلوا
واضلوا کالجبریة مذبور مبتدیٔ ملامیه جمیع
خلقده فاعلیت الهیه ایله قائل اولملری آرای
فاسده ایله ومباحث کاسده ایله باب الهیاتده
اعتقاد ایدوب قائل درلر دکلدر حتی طائفهٔ
جبریهٔ باطله کبی هم ضالون وهم مضلون اولسونلر
بلکه مذبور مبتدیٔ ملامیه نك مذبور قول
شریفلرینی قائل اولملری انواع تجلیاتدندر کما
قال بعض اهل الکلام نقلا عن الحدیث ثبوت
من طلب الوحدة بالکلام فقد تزندق باب
الهیاتده آرای فاسده ایله مباحث کاسده
ایله توحید ووحدتی معتقد لرهم ضالون وهم
مضلون اولدقلرینی بعض اهل کلام حدیث ثبوتدن
نقلا بیوروب دیمشلرکه برکمسنه کلام ایله
وحدتی طلب ایدرسه تزندق ایدر وقال بعضهم
ایضا علیهم بالکلام اجماعهم بالله دخی
مذکور بعض اهل کلامك قولی کبی یعنی بعض اهل
کلام دیدیلر که علم کلامی زیاده عالم اولنلر

ررادن معلوم اولديكه باب الحياتنده آراء
ايله علم كلامى تعليم وتعلم ايله توحيد ووحدت
كسب وتحصيل اتمك محذوردن خالى اولمز
وبلكه ضال ومضل وزنديق اوله جقلرى
غير منكر درنتكم اهل ذوقه معلومدر واذا
صحوا من سكر ذلك المقام وترقوا بارقاء
سيدهم الى مقام فوق ذلك يلومون انفسهم
مومى اليهم مبتدئ ملاميه مذكور توحيد افعال
مقامى محو سكرندن صاحى اولدقلرنده وسيد
لرينك ارقائيله مذبور مقامك فوقنده بر
مقامه ترقى ايتدكلرى وقتده مبتدئ ملاميه
نفسلرينى لوم ايدرلر شونك سببيله كه بانهم
ظنوا ان المقام الذى كانوا فيه ليس فوقه مقام
ولا حال ولا عرفان ولا ذوق تحقيقا آنلر
ظن ايتديلر كه اولديغى مقامك فوقنده مقام
اولمدى وحال اولمدى وعرفان اولمدى وذوق
اولمدى واذا رأوا مقاما وحالا وذوقا وعرفانا
فوق المقام والحال والذوق والعرفان التى كانوا
فيها وتلذذوا بذلك المقام والحال والعرفان
يلومون انفسهم مومى اليهم مبتدئ ملاميه

مقامك وحالك وذوقك وعرفانك فوقنده بر
كوردكلرى وقتده مذكور فوقنده اولان
مقام وحال وذوق وعرفان ايله تلذذ ايتدكلرى
وقت انفسلرينى لوم ايدرلر وهكذا فى جميع
الاحوال والمقامات والاذواق يلومون
انفسهم لترقياتهم فى انفاسهم واحوالهم
واذواقهم وهكذا الى غير النهاية من التجليات
مومى اليهم مبتدئ ملاميه جميع احواللرنده
ومقاملرنده وذوقلرنده انفسلرينى لوم ايدرلر
هر بر نفسلرنده وحاللرنده وذوقلرنده ترقى
ايتدكلرندن وتجلياتدن غير النهايه يه قدر بو بجه
سنه ترقياتده درلر وقد يتكلمون بكلمات
صفاتية ويقولون لا مريد الا الله ولا قادر
الا الله وفنوا فى تجليات صفات مشهودهم ومحبوبهم
وسكروا بشراب اوصاف محبوبهم صفاتنده فانى
مبتدئ ملاميه بعض وقت كلمات صفاتيه ايله
تكلم ايدرلر وديرلر لا مريد الا الله ولا قادر
الا الله ومشهود ومحبوبلرينك صفاتنك تجلياتنده
فانى اولورلر ومحبوبلرينك اوصاف صفاتنك
شرابيله سكران اولورلر ويحدون ان تجليات

اشرقت عليهم فيتقولون بكلمات صفاتية لايعرفها
الامن ذاقها موسى اليهم اهل بدايه من الملاميه
دخى كوررلركه كندى وجودلرنى صفاتنك
مرايا سنده مشهودا ولان محبوبلرينك صفاتنك
تجلياتى كندى لرى اوزرينه اشراق اولدى
اويله اولنجه ديرلر كلمات صفاتيه ايله تكلم
ايدرلركه او كلمات صفاتيه بيله مز الا كلمات
صفاتيه ذوق ايدنلر بيلور واذا ترقوا
الى المقامات والاحوال والاذواق فوق التى
كانوا يلومون انفسهم التى كانوا ناقصين قبل
وهكذا بين ستر وتجلى ولوم وفرح الى غير النهاية
من التجليات مذبور اهل بدايه مقاماته
واحواله واذواقه ترقى ايتدكلرى وقتده
اويله مقامات واحوال واذواقكه آنلر اولابتك
فوقنده اوليجى نفسلرين لوم ايدرلركه اول
نفسلرى ترقى ايتميان مقامات واحوال واذواقده
اولنا قصين ايديلر وهكذا مذبور اهل بدايه
ستر وتجلى بينده ولوم وفرح بينده اوليجى
درلو تجلياتدن غير نهايه يه قدر ووقتا
يتكلمون بكلمات ذاتية قدسية ويقولون

فانهم لا تجلى لهم مشهودهم ومحبوبهم فيهم ومن الكل
بعد ارتفاع حجاب وجودهم من البين فنوا عن
رؤية الغير ويرون ان الموجود هو الله لا غير
ولا سواه دخى مبتدى ملاميه لرك بعضيلرى
كلمات ذاتيه قدسيه ايله تكلم ايدرلر لا موجود
الا الله دخى ديرلر حق جل وعلى حضرتلرينك
غيرينك موجوديتنى انكار ايدرلر زيرا مبتدى
ملاميه دن بوطائفه وقتاكه كندى وجودلرنده
وسائر جميع آفاقده مشهود ومحبوبلرى كنديلرى
ايچون تجلى ايتدى ايسه آرالرنده حجاب وجودك
ارتفاعندن صكره غيرك رؤيتندن فانى اولديلر
وكوررلركه آنجق موجود حق جل وعلى حضرتلريدر
غير وسوا موجود دكلدر وفى هذه المشاهدة
الذاتية محقوا بعد سحقهم فى الصفاتية وسكرهم
فى الانفعالية ذاتيون الان اهل بدايه اولان
بعض ملاميه مشاهده انفعاليه ده سكر
وصفاتيه ده سحقدن صكره مشاهده
ذاتيه ده محق اولديلر وفى هذه المقامات
ساروا وسافروا الى الله وفيها تجليات واحوال

كلماتلر ايله مذبور طائفه اول مقاماته رمز
واشارت ايدرلر بريسى توحيد افعال وبريسى
توحيد صفات وبريسى توحيد ذاتدر اول
مقامات عاليه ده حق جل وعلى حضرتلرينه
سير وسفر ايدرلر واول مقامات عاليه ده
هر نفسده ودخى لمحه لمحه تجليات واحوال
واذواقده قائم وثابت اولورلر قال الله
وما امرنا الا واحدة كلمح بالبصر او هو اقرب
حق جل وعلى حضرتلرى هر نفسده وهر لمحه لرده
تجلياتنك شمولى وعمومنه تنبيه وتصريح مقامنده
بيوررلركه بز عظيم ذى شان ذات اينتمزك
امرى تجليسى اولمدى الا اولدى لمح بالبصر گبى
واحده اولدى وبلكه لمح بالبصردن اقرب
اولدى شوقول شريف ايله حق جل وعلى حضرت
لرى كافة تجلياتنك كوز آچوب يومق مثابه
سنده بلكه كوز آچوب يومقدن اقرب امر
واحدى اولديغنى تفهيم بيورديلر يعنى ايكى دفعه
بر تجلى اولمز وبر دفعه ايكى تجلى اولمديغنى
اهل شهوده عيان وبيان ايلدى بنا عليه
اهل مشاهده اولان ملاميه كافة احوال

كندى ذات وجودلرنده وكتاب آفاقده
سير وتماشا وذوق وعيد اكبر ايدرلر طوبى
فطوبى لمن نالها اللهم ارزقنا ولكون
ترقياتهم متفاوتة بطريق السير والتفـ
تلام الادانى ويغبط الاعالى الى مركز دائرة
الالهية المحمدية الحقيقة الانسانية الادمية
موى اليهم طوائف اهل بدايه اولان ملامتـ
ملاميه سير وسفر طريقيله ترقيلرى
متفاوته اولدقلرندن نسبت ايله مقامات
واحوال واذواق ادانيلرى لوم اولنور
مقامات واذواق ومعارف عاليه لرى غبطه
اولنور يعنى طوائف مذكوره دائما درجه درجه
اذواقلرى اذواق عاليه يه ومقامات ساميه يه
عروج ايله حركت ايدرلر حتى قوس وجوب
وقوس امكان بولشوب بر دائره الهيه كه حقيقت
محمديه وحقيقت انسانيه وحقيقت آدميه
وحقيقت الوهيه شو حقايق اربعه دن
عبارت دائره مرج البحرين نكات واسرارينى
مفيد وكان قاب قوسين آيتنك سرينى مشتمل
دائره نك مركزينه كه قوسين مابينده خط

واصل اولنجه یه قدر موصی الیهم اولان طوائف
سیر وسفرلرده ادانیدن اعالی یه عروج ایدرلر
انكچون ترقیاتلری متفاوتدر هذا سرّ
اطلاق اسم الملامیة علی تلامذتهم باعتبار احوال
اهل بدایتهم بنسبة لومهم انفسهم شو مذکور
سیر وسفرلرده اوله جق ترقیاتلرینك متفاوت
اولملری اهل ملامیه نك تلامذه سی اوزرینه اسم
ملامیه ایله اطلاقی سریدر اهل بدایتك انفسلرینی
کندولرینك لوملری نسبتیله اوله جق احوال اعتبار
ایله حاصلدر واما لوم غیرهم بهم اعنی الذین
لیسوا من طریقهم ولا تمشربوا بمشربهم الملامیة
ولا تذهبوا بمذاهبهم العالیة من العباد والجهال
اما تلامذۀ ملامیه نك غیریسی طائفۀ ملامیه یی
لوم اتملری که انلر طریق ملامیه دن اولمیان
کیمسه لر ومشرب ملامیه ایله مشربلنمامش
وملامیه نك مذاهب عالیه سیله مذهبلنمامش
اولانلردن عباد وجهالدن اولیجی کمسنه
لر والصوفیة الناقصین الذین هم اهل
الرعونة من مقتضیات جهلهم ونقصانهم
دخی ملامیه نك طریقندن اولیالر ومشربلریله

اهل رعونت اولان صوفیۀ ناقصه دن اولیجی
لوملری جهل ونقصانلرینك مقتضیاتندن
اولیجیدر ولکون الملامیة مستورین کسیدهم
ولکون تلامذتهم فی طریق سیرهم وسفرهم مختلفین
بالاطوار والاحوال والاقوال علی مقتضی
تجلیاتهم والجهال لکونهم مقلدین متحیرون بتعرف
احوالهم ولو کانوا علماء الاعوام وکبراء اهل
الرسوم دخی طائفۀ ملامیه سیدلری کبی
مستورین اولدقلرندن وتلامذهلری دخی
طریق سیر وسفرلرنده مقتضیات تجلیاتلری
اوزره اقوالده احوالده اطوارده مختلفین
اولدقلری اجلندن مذبور ملامیه یه لوم
ایدرلر زیرا جهال مقلدین اولدقلری جهتندن
ملامیه نك احوالنی تعرف ایله متحیردرلر
ولوکه او جهال اولان مقلدلر علماء عوام وکبراء
اهل رسوم اولسون لان من سواهم من الناس
اما اهل جمود او اهل شهود والاول هم اهل الحجاب
والشرك والثانی وان کانوا من اهل الشهود ولکنهم
من اهل الضلال لا یقدرون علی ذوق مقامات
اهل العین والوجود علماء عوام وکبراء اهل

متحير اولملري زيرا ناسدن اولبجي ملاميه نك
غير وسوا اولنلري يا اهل جود ويا خود اهل
الشهود درلر اهل جودا ولنلر اهل حجاب واهل
شركدر اهل شهود اولنلر هر نقدر اهل شهود
دن ايسه لرده اهل ظلالدن اولدقلرندن اهل
عين ووجودك مقاماتنك ذوقي اوزرينه
قادر اوله مزلر كما قال مولانا جلال الدين
الرومي قدس سره ؛ آن كاه كه منصور را
سرفاش كرد ؛ هركس اورا انكار كردند ؛
مارا سر باشد كه اكر وي را كفتيم ؛ مارا هزار
منصور انكار مي كردند ؛ نتكم مولانا جلال
الدين الرومي قدس سره بيوررلر معناسي
مصراع اولك اول وقت كه منصور قدس سره
برسر فاش ايلدي معناسي مصراع ثاني هركس
اول منصوري انكار ايلديلر بيت اولك معناسي
معلوم اولدي بيت ثانينك مصراع اولنك
معناسي بزه سر اولور كه اكر اول سري سويليه
ايسه ك مصراع ثانينك معناسي بزي بيك
منصور انكار ايلر بيت ثانينك ده معناسي
وترجمه سي معلوم اولدي ولو احطت وتحققت

لم يكن من الملامية يستحيل ان يدركوا احوال
الملامية فضلا ان يذوقوا الذات شراب كوسهم
اي طالب وسالك صاحب الفتوحات اولان
حضرت شيخ الاكبر محيي الدين العربي قدس سره
حضرتلرندن نقل ايتديكم شيء احاطه ايدوب
تحقق ايتديكم كوردنكه ملاميه اولميانلر
كمسنه لر حال ملاميه ادراك اتمري مستحيل
اولور بزه ده قالدي شراب كوسن وجودلرينك
لذتني ذوقا اتسونلر ولذا قالوا في وصفهم
في مقام المدح سواد الوجه في الدارين قولهم
سواد من السيادة لا من السودة يعني سيد
الذات ومجهول النعت كما يقال الحجر الاسود
انكچون ملاميه نك وصفنده مقام مدحده
سواد الوجه في الدارين ديلدي يعني داريده
وجهلري سواد در سواد قوللري سيادتدن
مشتقدر سودتدن دكلدر يعني سيد الذات
ومجهول النعتدر نتكم الحجر الاسود يعني حجر سيد
الذات ديلدي واما اللوم باعتبار احوال
الاواسط من الملامية لكونهم من اصحاب
الترقي والتنزل فبالضرورة يصاحبون الكشف

ایرسملی اعتبار ایله لوم ملامیه اصحاب ترقی
وتنزلدن اولدیغندن بالضرورة مذبوررون
طائفهٔ ملامیه کشفه دخی ستره دخی لومه
دخی بسطه مصاحبدرلر ولهذا قال رسول
الله ان الله لیغان علی قلبی فاستغفر الله سبعین
مرة او مائة مرة طائفهٔ ملامیه نك ترقیات
وتنزلاتی اولدیغی جهتله علیه الصلاة والسلام
افندیمز ان الله لیغان الی آخره حدیث شریف
لرنده بیوردیکه مقام ملامیه یه رمزا تحقیقا
حق جل وعلی حضرتلری قلبم اوزرینه غین اولنور
یعنی غین شمسك قارشوسنده بر سحاب رقیقدن
عبارتدر که نور شمس ایله ملون ذات شمسك
ظهورینه پردهٔ رقیق دریعنی بو حدیث شریفی
مقام محمدی و نبوی المصطفوی سائر نبی
اولیانك ذوق اتدیکی جهتله تفسیری محال
ایسه ده بطریق الولایة معنای شریفلری
افندیمز علیه الصلاة والسلام تشریعا لامته
کندونك قلب پر انوارلری اوزره غین بشریه یه
تنزل بیوردیغی بو مقامده تبلیغ الاوامر ایلدیکی
جهتدن کان لی مع الله وقت لا یسعنی ملك
مقرب ولا ...

نسبتله غین رقیق مثابه سنده اولوب ورثهٔ
اولیایه ترقیات وتنزلاتده رمز بیورمشلردر
دخی او مقام تبلیغده اولان غین که فخر عالم
صلی الله علیه وسلمدن غیری اولنلره حقیقت
غین نه اولدیغی مجهول اولدیغی حالده بیوردیلر
بن حق جل وعلی حضرتلرینه هر کونده یتمش
کره یاخود یوز کره استغفار ایدرم بیوردیلر
بو نطق عالی ورثهٔ اولیایه تنبیه وارشاددر
تسلیة الاواسط وللتنبیه علی الاعالی بان
الحط الفاصل بین قوسی الوجوب والامکان
فمحال ان یزول حکمه ولو کان من الاعالی
العظام یعنی فخر عالم صلی الله علیه وسلم
مذبور حدیث شریفی بیورملری بهر کون
یتمش کره یاخود یوز کره استغفار ایدرم
تلمیه غین اولدیغندن بیوردقلری اهل اللهدن
وطائفهٔ ملامیه دن اواسطی تسلی واعالی
اولان طائفهٔ ملامیه اوزرینه تنبیه ایچوندرکه
تحقیقا وجوب وامکان قوسلری مابینده
فاصل اولان حط حکمی زائل اولمق محالدر
ولوکه اهل الله اولان طوائف ملامیه اعالی

الوجودده قربت حاصل اولورسه ده حظ
حاصل اولان امكان برزخی حكمی رفع اولنمز
وعبوديتدن وحكم امكاندن كيمسه قورتيلمز
انكچون فخر عالم صلى الله عليه وسلمك حق
عاليلرينه سبحان الذی اسری بعبده قول
شريفنده عبديتله تشريف وتلقيب اولندی
بويورديلر كه عبده ورسوله بيورلدی
فلذا قال صاحب الفتوحات [illegible]
واما الاكابر فيطلق عليهم لستر احوالهم ومكانتهم
من الله الی آخره انكچون شيخ الاكبر قدس
سره الاطهر حضرتلری اولان صاحب الفتوحات
نقل ايديكم اوزره اما اكابر ملاميه دن
كنديلری اوزرينه ملاميه اطلاق اولنور
احواللريني ستر ايچون وحق جل وعلى
حضرتلرندن مكانتلريني ستر ايچون الی آخره
بيوردی يعنی ان الاكابر الملامية هم الحكماء
بالله الذين ينزلون كل شیء منزلته ولا يتعدون
به مرتبته يعنی ملاميه دن تحقيقا اكابر
انجق حكماء بالله در كه هر شيئی آنلر كندی
منزللرينده تنزيل ايدرلر دخی هر شيئی

كل ذی حق حقه لا يحكمون فی شیء بغرضهم
ولا بهواهم لا تؤثر فيه الاغراض الطارئة
فينظرون الی هذه الدار التی قد اسكنهم الله
فيها الی اجل وينظرون ما شرع الله لهم من
التصرف فيها من غير زيادة ولا نقصان
ويجرون علی الاسلوب الذی قد بين لهم ولا
يضعون من يدهم الميزان الذی قد وضع الله
لهم فی هذه المواطن دخی مذبوردن
اولان اكابر ملاميه هر ذی حقك حقنی
اعطا ايدرلر برشيده كندو غرضلريله
دخی هوالريله حكم اتمزلر اويله هوا كه او
شيده اغراض طاريه تأثير ايدر اويله
غرض وهوا ايله حكم اتمزلر اول اكابر ملاميه
حق جل وعلى حضرتلری اجل مسمايه قدر آنلری
اسكان ايتديكی شو دار دنيايه نظر ايدرلر
وحق جل وعلى حضرتلری شو دار دنياده كندو
لرينه تشريع ايتديكی تصرفدن زياده و
نقصانسز اولهرق نظر ايدرلر واول ملاميه
اكابره كندولرينه بيان اولنديغی اسلوب
اوزرينه جاری اولورلر كندولرينك

لرى كند ولرينه وضع ايتديكي ميزانى وضع ايتزلر
وبرا قمزلر فالشريعة كلها احوال الملامية
فالاصل الالهى الذى استندت اليه هذه
الطائفة هو ما ذكرنا من ان الحق سبحانه
يجب لجلاله من التعظيم والكبرياء ما تستحقه
الالوهة پس ايمدى شريعت غراى مطهره
كليسى احوال ملاميه در اوليا اولنجه اول اصل
الهى كه شو طائفهٔ ملاميه اورايه استناد
ايديلر آنجق بزم ذكر ايتديكمز شيدر كه تحقيق
حق جل وعلى حضرتلرى تعظيمدن وكبريادن
الوهت مستحق اولديغى شئ جلالنه واجبدر
ومع هذا فا نظر موطن الدنيا وما اقتضاه من
حق الحق من دعوى العبد فيها الربوبية
ومنازعة الحق فى كبريائه وعظمته بو نكله
برابر اى سالك موطن دنيايه نظرايت حقك
حقنده اقتضا ايتديكى شيئه نظرايت كه
دنياده عبدك ربوبيتك دعواسندن وحق جل
وعلى حضرتلرينك كبرياء وعظمتنده منازعه تنده
بو دعوى ومنازعهٔ موطن دنيا اقتضا ايلدى
فقال فرعون انا ربكم الاعلى وتكبر وتجبر اول

سويلدى وسبب ذلك ان الموطن اقتضى
ان يحجب الخلق عن الله اذ لو اشهدهم نفسه
فى الدنيا لبطل حكم القضاء والقدر الذى هو
علم الله فى خلقه عبدك موطن دنياده كبريا
وعظمت الهيه يه منازعه اتمسى وربوبيت
اتمه نك سببى تحقيقا شو موطن دنيا حق جل وعلى
حضرتلرندن خلقك محجوب اولمسنى اقتضا ايتدى
زيرا خلق نفسلرينى دنياده اشهاد ايلسه لر
خلقنده حق جل وعلى حضرتلرينك علم الله
اولان قضا وقدر حكمى باطل اولوردى فكان
حجابه رحمة بهم وابقاء عليهم اوليه اولنجه
حق جل وعلى حضرتلرينك خلقدن حجابى كندو
لرينه رحمت اولدى وخلق اوزرينه ابقا اولدى
فان تجليه سبحانه منهم وفيهم يعطى بذاته القهر
ولا يتمكن معه دعوى زيرا حق جل وعلى حضرت
لرينك تجلى سبحانيسى خلقدن وخلق ايچره
مذبور تجلى بذاته قهرى اعطا ايدر مذبور تجلى
ايله برابر دعوى تمكن اولمز فلما كانت الالوهية
تجرى بحكم المواطن كان هذا الاصل الالهى
مشهود الملامية لكونهم حكماء اوليه اولنجه

شو اصل الهی مشهور ملامیه اولدی ملامیه
طائفه‌سی حکما اولدقلری اجلدن فقالوا نحن
فروع هذا الاصل وان کان لکل ما یکون فی العالم
اصل الهی ولکن ما کل اصل الهی یکون فی حق
العبد اذا اتصف به محمودا اول سببدن
طائفهٔ ملامیه مذکور اصلک فروعی یز بوردیلر
هر نقدر عالمده هر برشی ایچون اصل الهی
اولدیسه ده ولکن حق عبده متصف اولدیغی
وقتده هر بر اصل الهی محمود اولمز فان الکبریاء
اصل الهی بلا شك ولکن اذا اتصف به العبد
وصیر نفسه فرعا لهذا الاصل واستعمله
باصنافاته مذموم بکل وجه بلا خلاف زیرا
تحقیقا کبریاء وعظمت بلا شك اصل الهیدر
ولکن عبد اول کبریا ایله متصف اولسه
ونفسنی مذکور ذلکه اصله فرع قیلسه وباطنا
مذکور اصلی استعمال اتسه بلا خلاف بکل وجه
مذموم در ولکن ان استعمله ظاهرا فی موضع
خاص قد عین له وانتج له فیه استعماله صورة
ظاهرة لا روح لها منه کان محمودا النفس
الصورة ولکن عبد مذبور مذکور اصل

اول موضع خاصده استعمالی ظاهرا تعیین اولندی
رخی او عبد ایچون اول موضع خاصده صورت
ظاهره اوله رق استعمالی انتاج اولندی
اویله صورة ظاهره که اول صورة ظاهره
ایچون عبددن جنس روح اولمدی ذلکه عبد
استعمال ایدرسه نفس صورت ایچون استعمالی
مذکور محمود اولدی ولهذا رأت الطائفة
ان خرق العادات واجب سترها علی الاولیاء
انکیچون طائفهٔ ملامیه کوردیلر که خرق العادات
اولیاء اوزرینه ستری واجبدر کما ان اظهارها
واجب علی الانبیاء لکونهم مشترعین لهم التحکم
فی النفوس والاموال والاهل نتم اظهار خرق
العادات انبیاء اوزرینه تحقیقا واجبدر انبیاء
عظام علیهم السلام مشترعین اولدقلری ایچون
کرك نفوس ناسده وکرك اموال واهلده کندو
لرینه تحکم اولیجیدر فلا بد من دلیل یدل
علی ان التحکم فی ذلك لرب المال والنفوس
والاهل اویله اولنجه دلیلدن اویله دلیل که
تحقیقا تحکم مذکور نفوس واموال واهلده
رب المال والنفس والاهل اولان ذات ایچون

ولابد در   فان الرسول من الجنس فلا يسلم
له دعواه بما ليس له باصل الا بدليل قاطع وبرهان
ديرا جنس رسول عليه السلام جنس ناسدندر
دعواسی كندولرينه تسليم اولنمز كندولرينه
اصلی اولميان شیء ايله الا دعوالری تسليم اولنور
دليل قاطع وبرهان ايله اولیجق والولی ليس له
التشريع ولا التحكم فی العالم بوضع الاحكام فلای
شیء يظهر خرق العوائد حين مكنه الله من
ذلك فلا يكون من ذلك الا جعلها دلالة له
علی قربة عنده لا لتعرف الناس ذلك منه فمتی
اظهرها فی العموم فلرعونة قامت به غلبت
عليه نفسه فيها فهی الی المكر والاستدراج
اقرب منها الی الكرامة   حاصلی كه ولی ايسه
كندوسيچون تشريع وعالمده احكامك وضعيله
تحكم اولمدی هر شیء ايچونكه خرق عوائد حق
جل وعلی حضرتلری اول ولی يه خرق عوائدك
اظهارينه تمكين ايتديكی وقتده خرق عوائدی
اظهار ايدر ذلكه خرق عوائد مذكور وليدن
اولمز الا او خرق عوائدك اظهاری حق جل
وعلی حضرتلری مذبور ولی يه كندو عندنده

قربت قيلديغنه ذلكه اظهار خرق عوا
دلالت ايدر يوخسه ناسك ذلكه خرق
عوائد او عبد وليدن تعرف ايچون دكلدر
هر باركه ذلكه ولی عمومده خرق عوائدی
اظهار ايتدكده كنديله قائم اولور رعونت
ايچون اولیجيدر كه رعونت مذكوره ولينك
نفسی اوزرينه عوائدده غلبه ايلدی اويله
اولنجه اظهار خرق عوائد مكر واستدراجه
اقرب اولمسی كرامته قريب اولسندن اشددر
فالملامية اصحاب العلم الصحيح فی ذلك فهم الطبقة
العليا سادات الطريقة المتحلی والمكانة الزلفی
فی العدوة الدنيا والعدوة القصوی ولهم
اليد البيضا فی علم المواطن واهلها وما تستحق
ان تعامل به ولهم علم الموازين واداء الحقوق
وكان سلمان الفارسی من اجلهم قدرا فی هذا
المقام وهو المقام الالهی فی الدنيا لذا حققه
الشيخ الاكبر فی الفتوحات   ايله اولیجه
طائفهٔ ملاميه مذكور خرق عاداتك سترنده
علم صحيح اصحابيدر پس اعدی انلر طبقهٔ
عليادرلر ودخی طبقهٔ متحلی ساداتيدر ومكانهٔ

عدوت قصواده علم المواطنده اهل مواطنه كندو
لري ايچون يد البيضا اوليجيدر دخي مواطنك
كنديله معامله اولنمسي مستحق اولور شيده كندو
لري ايچون يد بيضا اوليجيدر دخي مذبورون
ملاميه ايچون علم الموازين وادار الحقوق وليجيدر
سلمان فارسي رضي الله عنه ملاميه نك اجللندن
اولدي شو معامده قدريهتندن بو ملاميه
مقامي دنياده مقام الهيدر شيخ الاكبر قدس
الله سره الاطهر افنديز فتوحات مكيه سنده
مذكور حقايق ومقام ملاميه تحقيق ايلدي
وقال ايضا في الفتوحات واعلم ان الولي
الذي تمتد اليه رقيقة روحانية جبرائيلية
هو من الامناء الذين لله تعالى في خلقه الذين
لا يعرفون في الدنيا دخي سيدنا وسندنا حضرت
شيخ الاكبر قدس الله سره الاطهر افنديز
حضرتلري ينه فتوحاتنده بيورديكه اي سالك
سكا معلوم اولسون بيل كه تحقيقا اول ولي كه
كندويه رقيقه روحانيه جبرائيليه ممتد
اولور دلكه ولي اول امنادندر كه حق جل
وعلى حضرتلري ايچون خلقنده اوليجيدركه
دنياده معروف ...

وظهرت منزلته هناك وما كان يتطوع
في هذه الدار ومما لا يعرف هنا ذلكه ولي
آخرتده اولديغي وقتده ومنزله سي آخرتده
ظاهر اولديغي وقتده ودخي شو دار دنياده
كندوسي اوزرينه منطوي اولان شئ ظاهر
اولديغي وقتده كه اول شئ دنياده اول ولي
معروف اولمدي اول شئ ايله فانه ما كان
تاجرا في السوق او بايعا صاحب حرفة
او صنعة او واليا من ولاة المسلمين من
حسبة او قضاء او سلطنة وبينه وبين
الله اسرار لا تعرف منه دار دنياده
مذبور ولينك معروف اولمه سي زيرا
ذلكه ولي يا سوقده تاجر اولدي يا صاحب
حرفت بايع اولدي يا خود صاحب صنعت
بايع اولدي يا خود ولات مسلميندن
بر والي اولدي حسبتدن يا خود قضادن
اوليجيدر يا سلطنتدن حالبوكه ذلكه
ولي ايله الله بينده بر اسرار واركه اوليلدن
بيلنمز نيقال عنه يوم القيمة تنده ظهور
ماكان عنده في الآخرة اويله اولنجه سوى

ولی مذکورك عندنده اولان منزله ظاهر
اولدیغی وقتده ان لله امنا حیث کان
هذا عندهم و ما ظهر وابه فی الدنیا حین
ظهر غیرهم تحقیقا حق جل وعلی حضرتلری
ایچون اولیاء امنا اولیجق اول جهتدنکه
اولیاء امنا عندنده اولان منزله شو مشار
الیه اولدیغیدر دیدرك یوم القیامتده مقاما
لری ومنازللری ظاهر اولدیغی وقتده هر
کسه بو لیجه عیان اولوب دینلور حالبوکه
اولیاء امنا اولان ذوات کرام حضراتی دنیاده
اول منزله ایله که غیرلری ظاهر اولدیلر
آنلر ظاهر اولدیلر بما اعطاه الله الکشف
بالکلام علی الخواطر وعلی الارض واختراق
الهواء والمشی علی الماء والاکل من الکون
وما ظهر علیهم من ذلك اولیاء امنا اولان
ملامیه نك غیرلری ظاهر اولدیغی شیلردن
که اولیاء ملامیه دنیاده آنلر ایله ظاهر
اولمدی اول غیرلری ظاهر اولان شئ جناب
واجب الوجودك مذکور غیر ملامیه یه اعطاء
ایتدیکی خواطر اوزرینه کلام ایله کشفدن

اختراق هوادن وضی ماء اوزره مشیدن
وضی کون ومکوناتدن اکلدن واو غیر ملامیه
اوزرینه ظاهر اولان سائر شیلردن وخوارق
عاداتدن اولیجیدر وهو فی قوتده وتحت
تصرفه وابی ان یکون الا علی ما هم علیه عامة
المسلمین حالبوکه ملامیه نك غیرلری ظاهر
اولدیغی خوارق عادات ایله رقیقه روحانیه
جبرائیلیه کندویه ممتد اولان ولی مومی الیه
کندو قوتنده وتحت تصرفنده غیرلری
جناب واجب الوجودك اعطاء ایتدیکی
مذبور خواطر اوزرینه کلام ایله کشفدن
وامثالی اولان خوارقدن اولیجیدر ولکن
عامة مسلمینك اولدقلری حال اوزرینه
آنجق اولیجیدرلر عامه مسلمینك اولدقلری
حالك غیریسندن خوارق عادات کبی اولان
حاللردن تاچینوب ابا ایدیلر الا هم
الملامیة اهل هذا الطریق خاصة کبیرهم
وصغیرهم حضرت شیخ محی الدین العربی افاضنا
الله من فتوحاته بیوررلر که سن آکاه اول
ای سالك رقیقه روحانیه جبرائیلیه کندویه

اوصاف عالیهٔ سامیه دن ذکر اولنمش ایدی
انجق اول امنا اولانلر ودنیاده مستور
اولانلر واخرتده منازل ومقاماتی ظاهر
اولانلر انجق ملامیه درکه خاصة شو طریق
اهلیدر حضرت شیخک اهل هذا الطریق خاصة
بیورماسی رساله نک ابتداسنده ملامیه
مخصوص بر طریقدر وحضرت شیخ دخی اول
طریقدن اولدیغنه رمز بیوردیلر بو خصه
عوامک ملامیه طریق مخصوصه دکلدر ظن
ایندکلری کبی دکلدر بو ظن باطلدر تتمهٔ رساله
نک ابتدالرنده منقوله اولان حضرت شیخک
کلاملرندن معلوم اولمشدر و شیخ حضرتلری
ملامیه اولان اهل هذا الطریق کرک کبیرلری
اولسون وکرک صغیرلری اولسون امناء
اولدیغنی بیان اتمشدر فیکون هذا
الشخص فی الامة المحمدیة کجبریل فی الامة
الملکیة مطاع الباطن فانّ جبریل روح وله
الباطن غیر مطاع فی الظاهر لو امر لکنه
لا یامر اویله اولنجه اهل هذا الطریق
اولان ولی ملامی اولان شخص امت محمدیه ده

مطاع الباطندر زیرا جبریل روحدر کندو
ایچون باطن واردر لکن جبریل ظاهرده دخی
مطاع دکلدر بر شیئه امر اتسه لکن امر اتمز
فانه ما امتاز عن العامة بشئ ولو امتاز عندهم
بخرق عادة نظر منه ما لا یقتضیه الموطن
عظم وامتثل امره للتفوق الذی ظهر له علی
العامة جبریلک ظاهرده مطاع اولماسی
شئ ایله امر ایتدیکی و تنده فرضا حالبوکه
امر اتمز بویله دیکی زیرا جبریل علیه السلام
عامهٔ ملائکه ده بر شیئ ایله ممتاز اولدی
اگر عامه عندنده ممتاز اولیدی بر خارق
عادة ایله واو خارق عادة کذا ودن موطنک
اقتضا اتمدیکی شیدن ظاهر اولیدی کندویه
تعظیم اولنوردی وامری ده امتثال اولنوردی
عامه اوزرینه کندویه ظاهر اولان تفوق
اجلندن تعظیم اولنوب امری امتثال اولنوردی
حالبوکه عامه دن بر شیئ ایله ممتاز اولدی
امت ملکیه ده جبریل علیه السلام مطاع
الباطن وغیر مطاع فی الظاهر اولدیغی کبی
امت محمدیه ده هذا الشخص ملامی بویله جه

امثا زادلر وهذا سبب ردّ امره لوامر
لكنه لا يأمر ولكنه في الباطن مطاع الامر جبرائيل
عليه السلامك خرق عادات ايله عاته دن
ممتاز اولديغي جهت وحال امرك ردينه
سبب اولمشدر فرضا اكرام اتسه لكن
امرا تمز ولكن باطنده مطاع الامر در ملامية
دخي انك كبيدر ورأينا من هؤلاء جماعة
مثل عبد الله بن تاخمشت ومثل ابن جعدون
الحناوي وهو من الاوتاد كبير الشان دخي
حضرت شيخ بيورر لركه هؤلاء جماعتدن بز
كوردك عبد الله ابن تاخمشت وابن جعدون
الحناوي امثالي اولان ذواتي ابن جعدون
الحناوي اوتاددن اوليجدر كبير الشان
ايدي وهذا العارف الذي له هذا المقام
الذي ذكرناه له التمكن من نفسه ومن مكن
من نفسه وهو اقوى خلق الله فان النفس
تريد الظهور في العالم بالربوبية پس ايدي
شو عارفكه ذكر ايديلمز مقام كندي ايچون
اوليجي نفسندن كندويه تمكن اوليجدر
اولكسنه كه نفسندن كندويه تمكين اوليجدر

88
نفس عالده ربوبيتله ظهوري مراد ايدر
وصاحب هذا المقام قد خلع الله عليه من
اوصاف السيادة وقواه بحيث ان يقول الشئ
كن فيكون ذلك الشئ لمكانته من ربه فكان
من قوته انه ملك نفسه لم يظهر عليه
من ذلك شئ لا في اقواله ولا في افعاله ولا في
عباداته حالبوكه شو مقام صاحبي حق جل
وعلى حضرتلري كندي اوزرينه اوليجي اوصاف
سياددن خلع ايتدي وكندويي تقويه ايلدي
شو جهتله كه بر شيئه كن ديرد ذلك شئ اولور
ربيندن مكانتي جهتندن اوليجي كندونك
قوتندن اولدي نفسنه مالك اولدي وكندويي
اوزرينه خارق عاده دن بر شئ ظاهر
اولمدي نه اقوالنده ونه افعالنده ونه
عبادتنده وهو ممن نص عليه رسول الله
صلى الله تعالى عليه وسلم في الحديث الحسن
الغريب حين خلق الله الجبال عند ميد الارض
ثبتت وسكن ميدها شو مذكور مقام صاحبي
اول ملائكه دندر كه رسول الله صلى الله
عليه وسلم كنديسي اوزرينه نص ايلدي

وتندها ارضك حركت ومیدی عند شده
وارض ثابت اولدی ومیدی تسکین ایلدی
فقالت الملائکة یا ربنا هل خلقت شیئا
اشد من الجبال قال نعم الحدید قالت یا ربنا
هل خلقت شیئا اشد من الحدید قال نعم
النار قالت یا ربنا هل خلقت شیئا اشد
من النار قال نعم الماء قالت یا ربنا هل خلقت
شیئا اشد من الماء قال نعم الهواء قالت یا ربنا
هل خلقت شیئا اشد من الهواء قال المؤمن
یتصدق بیمینه لا یعرف بذلك شماله او قال
یخفیها عن شماله ملائکه لر بیوردیلر که
ای ربمز تعالی جبالدن اشد برشی خلق
ایتدکمی حق جل وعلی حضرتلری بیوردیکه
نعم حدیدی خلق ایلدم ملائکه لر بیوردیلر که
حدیددن اشد برشی خلق ایتدکمی ای ربمز
تعالی حق تعالی حضرتلری بیوردیکه نعم ناری
خلق ایلدم ملائکه لر بیوردیلر که ای ربمز
تعالی ناردن اشد برشی خلق ایتدکمی حق
جل وعلی حضرتلری بیوردیکه نعم مائی خلق
ایتدم ملائکه لر بیوردیلر که مادن اشد

بیوردیکه اوت هوالی خلق ایتدم ملائکه لر
بیوردیکه هوادن اشد برشی خلق ایتدکمی
یا ربنا حق تعالی حضرتلری بیوردیکه خلق
ایتدم اول مؤمن که یمینله تصدق ایدب شمالی
او تصدقنی بیلمز ومعرفت اتمز یاخود روایت
اخری اول مؤمن یمینله تصدق ایتدیکی صدقه یی
شمالندن اخفا ایده بیوردلر ذلك مؤمن
هوادن اشددر وهذه حالة من ذکرنا
وقد وصفه رسول الله صلی الله تعالی علیه
وسلم بالقوة وان له منها اکثر مما ذکره
فی الاقویاء فان النفس مجبولة علی حب الرئاسة
علی جنسها شو مذکور حدیثده ذکر اولنان
حالت بزم سابقا ذکر ایتدیکمز ملامتیه
عالین اولان ذواتك حالیدر بیوکه
حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم بزم
ذکر ایتدیکمز ذواتی قوه ایله وصف ایلدی
وتحقیقا کندیلری ایچون اقویاده ذکر
اولنان شیدن اکثر قوة حاصلدر یعنی
حدیث مذکورده ذکر اولنان اقویا که
حدید ونار وماء وهوادر جمله سندن

فوپادر زيرا تحقيقا نفس جنسى اوزرينه حب
رياست اوزرينه مجبوله در وفقا كه ولى
ملامى خوارق عادات ايله ظهور ايتدكلرى
جهتله رياستله ظهور ايتديلر و نفسلرى
اوزرينه غلبه ايتديلر نفس اوزرينه غلبه
ايدن كمالاتدن اقويادن زياده قويدر هذا
فى اصل جبلتها وخلقتها ومن قيل له اخرج
عن جبلتك وطبعك وقد كلف امرا عظيما شو
نفسك جنسى اوزرينه حب رياست اوزره
مجبول اولمسى نفسك اصل جبلتده
حاصلدر و خلقت طبيعتنده دخى مركوزدر
اولمسه كه كندى جبلتندن وطبيعتندن چيق
ديمسيله امر عظيم كندويه تكليف اولنمشدر
يعنى بركشى يه خلقت وطبيعتندن خروجى
تكليف ايتك امر عظيم تكليف اولديغى بديهيدر
انكچون اخرج عن جبلتك وطبعك ديان
قائل امر عظيمى تكليف ايتدى فسبحان من اعطاهم
من القوة بحيث الذهان عليهم مثل هذا اوليله
اولنجه ازل ذات جلت عظمته حضرتلرينى نقايصدن
تنزيه ايده رز كه مذكور اولان ذوات ملاميه يه

ذوات اوزرينه حب رياست جبلى وطبيعى
ايكن وجبلى وطبعى اولان شيدن خروج امر
عظيم ايكن كنديلرى اوزرينه قولاى واسان
ايلدى وسبب ذلك انه اعطاهم من المعرفة
بالله التى خلقوا لها ما شغلهم والوقوف بحق
العبودية عن مثل هذا كذا فى الفتوحات
موما اليهم اولان طائفهٔ ملاميه يه مذكور
امر عظيم سهيل واسان اولمسنك سببى حق جل
وعلى حضرتلرى كنديلرينه معرفت باللهدن
اعطا ايلدى كه كندولرى اول معرفت ايچون
خلق اولنمشلردر انلرى مشغول قيلمشدر
حالبوكه انلر حق عبوديتى وفا ايله مذكور
امر عظيم مثلندن يعنى انلر حق جل وعلى حضرتلرى
كندولرينه اعطا ايتديكى معرفت بالله قوتندن
نفسك مجبول اولديغى رياست اوزره اولان
حركاتدن انلر خارج اولوب عبوديت حقنى
ايفا ايتديلر و انلره جبلتلرى و طبيعتلرى
اقتضا ايتديكى حال واحوالدن مقدس اولديلر
ومطهر اولديلر بويله اولان ذوات كرام
مذكور اولان حديث شريفده وصف اولنديغى

شیخ الاکبر محی الدین العربی قدس الله سره
الربانی حضرتلری بیورمشدر
وفتوحاتده بویله در

م م
م

خاتمهٔ رسالهٔ ملامیه

تدعلم ان سادات الاولیاء هم الملامیة وانهم
حازوا جمیع المنازل والمقامات وانهم مجهولوا
النعت تحقیق بیلندیکه سادات اولیاء
انجق ملامیه در و تحقیقا انلر جمیع منازل
و مقاماتی حائز درلر و تحقیقا انلر مجهول
النعتدرلر ولا یعرفهم من لیس منهم لانهم
یتلبسون بالباس العوام ولا یزیدون علی
الصلوات الخمس ولا یشارون بالبنان ولا یمتازون
بحال من الاحوال لا بکرامة ولا خارق عادة
وان کانوا فی الباطن من اصحاب العروج والنزول
والترقی والتنزل دخی انلردن اولیاء انلری
معرفت اتمز زیرا طائفهٔ ملامیه الباس عوام
ایله تلبس ایدرلر صلوات خمس اوزرینه زیاده
اتمزلر بنان ایله مشار اولمزلر بحال من

خارق عادت ایله هر نقدر باطنده اصحاب
عروج و نزولدن ایسه لرده واصحاب ترقی
وتنزلدن اولمش ایسه لرده فشهد بعضهم
مشهد ابو بکر کما قال رضی الله عنه ما رأیت
شیئا الا ورأیت الله قبله ومشهد بعض اخر
عمری کما قال عمر رضی الله عنه ما رأیت شیئا
الا ورأیت الله معه وبعضهم عثمانی کما قال رضی
الله عنه ما رأیت شیئا الا ورأیت الله فیه
وبعضهم علوی کما قال علی کرم الله وجهه
ما رأی الله الا الله سادات اولیاء اولان
ملامیه نک بعضینک مشهدی ابو بکر صدیق
رضی الله عنه حضرتلرینک مشهدیدرکیم رضی
الله عنه حضرتلری بیوردیلر بن بر شیئ کورمدم
الا اللهی او شیدن اول کوردم و مقام جمعه
اشارت اولدی و بعض اخرک مشهدی حضرت
عمر افندیمزک مشهدیدرکه رضی الله عنه
حضرتلری بیوردیلر بر شیئ کورمدم الا اللهی
اونکله برابر کوردم کثرت ووحدتک جمعنه
اشارتدر بعض دخی عثمانیدرکیم حضرت عثمان

ن الله عنه بيورديلر برشئ كوردم الا اوشيده
الله‌يى كوردم جمع الذات مع الصفات اشارتدر
وبعضيلرى دخى علويدر نتكم حضرت على رضى
الله عنه بيورديلر كه ما رأى الله الا الله
بو قول شريف مقام عينه اشارتدر يعنى انهم
من ورثة سر مقامات هذه الآية قال تعالى
ثم دنى فتدلى فكان قاب قوسين او ادنى
يعنى آنلر شو آيتك مقاماتنك سريتك ورثه سندن
دندر وانهم كما قال رسول الله اوليائى تحت
قبائى او قبابى لا يعرفهم غيرى لا يخرجون عن
قباء العادات دخى تحقيقا ملاميهٔ مذكوره
رسول الله صلى الله عليه وسلم بيوردوغى كى حديث
قدسى سنده لسان معتيله تحقيق ثم وليلرم
تحت قبائى تبه لرم آلتنده در او قبابى روايتى
دخى كلمشدر لا يعرفهم غيرى موى اليهم اوليائى
بندن غيرى معرفت اتمز بيورديلر قباء عادتده
آنلر خارج اولمازلر وبعضهم يكون تاجرا
وبعضهم بناء وبعضهم واليا وبعضهم قاضيا
[illegible]

الشريعة الغراء ولم تر زها ملاميه ثلث
بعضيلرى تاجر اولورلر وبعضيلرى بايع اولور
وبعضيلرى والى وبعضيلرى قاضى اولورلر بويله
جه سنة شريعت غراء قبول ايدوب رد اتدكى
جميع عادات واحوال ايله متصف اولورلر وان
كانوا حبايب حرم العزة ومقصورات فى خيام
هر نقدر موى اليهم طائفه ملاميه حرم العزتك
محبوبلرى اولدلرسه ده وخيام عادتده مقصورات
اولدلرسه ده فكيف يطلع على احوالهم علماء
العوام وكبراء اهل الرسوم والهوام بل فكيف
يطلع على اسرارهم من ليس منهم من اهل الطرق
والكلام اوليه اولنجه احوال ملاميه يه نه كيفيتدن
علماء عوام وكبراء اهل الرسوم والهوام مطلع اولورلر
بلكه ملاميه نك اسرارلرى اوزرينه طائفه ملاميه دن
اوليان اهل طرق واهل كلام نه كيفيتدن مطلع اولورلر
لا والله ومن لم يفرق الفتى عن التمين والشمال
عن اليمين فليقل ما شاء والله مطلع اولمازلر
بركسنه كه ضعيفى سميندن وشمالى يميندن فرق
اتمز سه نه ديلرسه قائل اولسون يعنى اهل تحقيق اوليا

وسيرت اهل تحقيقه ساتر اولميان عوام وهوام اهل
تقليد اولدقلرندن غثّ سميندن وشمالى يمندن فرق
ايميان كسنه لردر قوللرى معتبر دكلدر اهل الله
حقنده ايلدكلرى تفوهات معتبر اولميوب بجهل جابانه
آثارلرندندر اويله اولنجه نه استرلرسه سويليسونلر كما
قال امام محمد لو كان العوام عبادى لا اعتقتهم وقطعت
ولاءهم يعنى امام محمد ديديكه عوام اكر بنم قوللرم وكوله
لرم اولسه لر بن آنلرى اعتاق ايدردم قوللغندن وكوله لكدن
قبول اتمزايدم وولالرينى دخى قطع ايدردم يعنى آنلر قوللرم
ايدى اعتاق ايتدم ديوبنم وليلكمى آنلره قطع ايدر ايدم يعنى
مقلدين اولان عوام ملك مرتبه لرى دون اولديغنه واقوال وافعا
لرى وحركتلرى اعتبارسز اولدقلرينى رمز وتعريف بيورمشلر
وقد علم ايضا ان الشريعة كلها احوال الملامية ومقام الملا
مقام النهى فى الدنيا وحال نبينا صلى الله عليه وسلم دخى
تحقيق شيخ الاكبر افنديمز حضرتلرينك فتوحات مكيه سنده
دخى سابقا عبارات منقوله ده معلوم اولديكه شريعت كليه
احوال ملاميه در ومقام ملاميه دنياده مقام النهى در وا
صلى الله تعالى عليه وسلم حضرتلرينك حالى دخى حق جل و
حضرتلرى جمله مزى مقام ملاميه نه حائز ايدوب طائفه ملاميه

93

دن دور ايلميه ولازم اوله جق خدمت
لرنده ثابت قدم ايليه آمين
بحق سر سيد الملامية والحمد
لله رب العالمين والصلوة
على خاتم النبيين محمد وعلى
آله اجمعين

تم تم

[illegible]

8. KAYNAKÇA

Kitaplar:

Abdülbâki, La'lizâde. **Sergüzeşt**, Haz. Tâhir Hafızalıoğlu, I. Baskı, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2001.

Altınok, Bâki Yaşar. **Hacı Bayram Velî (Bayramîlik Melâmîler ve Melâmîlik)**, Ankara: Oba Kitabevi, 1995.

Attar, Ferüdiddin. **Tezkiretü'l-Evliyâ**, Haz. Süleyman Uludağ, İstanbul: İlim ve Kültür Yayınları, 1985.

Bolat, Ali. **Bir Tasavvuf Okulu Olarak Melâmetîlik,** I. Baskı, İstanbul: İnsan Yayınları, 2003.

Bursalı Mehmed Tâhir, **Osmanlı Müellifleri**, C.I, Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1333.

……… Osmanlı Müellifleri 1299-1915, C.I, Meral yayınları, İstanbul, Hazırlayanlar: A. Fikri Yavuz, İsmâil Özen.

Bursevî, İsmâil Hakkı. **Kitâbü'l-Hitâb (Mânevi Ufuklar II)**, Haz. Turgut Ulusoy, İstanbul: Hisar Yayınevi, ?

Câmî, Abdurrahman. **Nefehâtü'l-Üns Min Hadarâti'l-Kuds (Evliyâ Menkıbeleri)**, Çev. Lâmi Çelebi, Haz. Süleyman Uludağ ve Mustafa Kara, İstanbul: Mârifet Yayınları, 1998.

Cebecioğlu, Ethem. **Hacı Bayram Velî**, Ankara: Kültür Bakanlığı, 1991.

Ebû Hasan Ali b. İbrahim el-Kani el-Bağdadî, **ed-Durru's-Semîn fî Menâkıbi'ş-Şeyh Muhyiddîn (Muhyiddîn İbn Arabî'nin Menkıbeleri)**, Mütercim: Abdülkâdir Şener, Rami Ayas, Ankara Üniversitesi İlâhiyât Fakültesi Yayınları, 1972.

el-Cürcâni, Ali b. Muhammed eş-Şerif. **Ta'rifât**, İstanbul: Matba-i Ahmed Kâmil, 1327.

el-Hucvîrî, Ebu'l-Hasan Ali b. Osman. **Keşfu'l-Mahcûb**, Beyrut: Dârü'l-Nehdetü'l-Arabiyye, 1980.

es-Sülemî, Ebû Abdurrahman. **Risâletü'l-Melâmiyye (İslâm Tarihinde İlk Melâmet)**, Haz. Ömer Rıza Doğrul, İnkılâp Kitabevi, İstanbul: Gün Basımevi, ?

Eyuboğlu, İsmet Zeki. **Günün Işığında Tasavvuf (Tarikatlar Mezhepler Tarihi)**, İstanbul: Geçit Kitabevi, 1987.

Gölpınarlı, Abdülbâki. **Melâmîlik ve Melâmîler**, Tıpkıbasım, İstabul: Gri Yayın, 1992.

Hartmann, Von Richard. **As-Sulami's Risâlat al-Malâmatija**, Der İslâm, VII, Strassburg: 1918.

İbn Arabî, Muhyiddîn. **Kitâbü'l Vesâyâ (Fütûhât Deryâsından Vasiyetler I)** Mütercim: Abdullah Taha Ferâizoğlu, İstanbul: Kitsan Yayınları, 1999.

……….. **Fütûhât-ı Mekkiyye,** C.2-3, Beyrut: Dârü'l-Sadır.

……….. **Nefsini Bilen Rabbini Bilir,** Şerheden: Cemal Bardakçı, Modern Fizik ve Tasavvuf Karşısında Ruh ve Ölüm, Ankara, 1961.

İnan, Yusuf Ziya. **20. Asırda Bir Vahdet-i Vücûd Öğretisi (Melâmet ve Tarikatlar) Melâmet I**, İstanbul: Sinan Yayınevi, 2000.

………. **İslâmda Melâmîliğin Tarihi Gelişimi**, İstanbul: Bayramışık Yayınevi, 1976.

Kaan, Mustafa Ertuğrul. **İslâm Büyükleri Külliyatı Büyük Mutasavvıf Muhyiddîn Arabî**, İstanbul: Gayret Kitabevi, 1950.

Kara, Mustafa. **Tasavvuf ve Tarikatlar**, I. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 1992.

Karadaş, Cafer. **İbn Arabî'nin Görüşleri**, İstanbul: Beyan Yayınları, 1997.

Keklik, Nihat. **(İbnü'l-Arabî'nin Eserleri ve Kaynakları İçin Misdak Olarak) el-Fütûhât el-Mekkiyye**, C.2, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbası, 1980.

………... **Muhyiddîn İbn Arabî, Hayatı ve Çevresi**, İstanbul: Çığır Yayınları, 1966.

Kılıç, Mahmut Erol. **Muhyiddîn İbnü'l-Arabî'de Varlık Mertebeleri**, (Basılmamış Doktora Tezi), Danışman: Mustafa Tahralı, İstanbul, 1995.

Kuşeyrî, Abdülkerim. **Kuşeyrî Risâlesi**, Haz. Süleyman Uludağ, III. Baskı, İstanbul: Dergâh Yayınları, 1999.

Kutup, Seyyid. **Fî Zılâli'l-Kur'ân**, Çev. Salih Uçan, Vahdettin İnce, Mehmed Yolcu, İbrahim Türklü, İbrahim Tüfekçi, C.10, İstanbul: Dünya Yayıncılık, 1991.

Öçal, İbrahim Hakkı. **Sohbetler (Kuşadalı İbrahim Melâmî)**, Aydın: Meksav Yayın Kurulu, 1998.

Pakalın, Mehmet Zeki. **Tarih Deyimleri Ve Terimleri Sözlüğü** I-III, İstanbul: MEB Devlet Yayınları, 1971.

Sahabeden Günümüze Allah Dostları, C.7, İstanbul: Şûle Yayınları, 1995.

Sühreverdî, Şihâbüddin. **Avârifü'l-Maârif**, Haz. Yahya Pakiş ve Dilâver Selvi, İstanbul: Umran Yayınları, ?

Türer, Osman, **Anahatlarıyla Tasavvuf Tarihi**, İstanbul: Sehâ Neşriyat ve Ticâret, 1995.

Vicdânî, Sâdık. **Tomâr-ı Turûk-ı Âliyye (Tarikatlar ve Silsileleri)**, Haz. İrfan Gündüz, İstanbul: Enderun Kitabevi, 1995.

Yazır, Elmalılı Hamdi. **Hak Dîni Kur'ân Dili**, C.3, Ankara: Akçağ Yayınları, 1995.

Süreli Yayınlar:

Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C.5, 1994.

Kara, Mustafa. *"Melâmetiye"*, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası** (Prof.Dr. Sabri Ülgener'e Armağan), C.43, S.1-4, İstanbul, 1987.

ed-Dûmî, Ahmed Abdu'l-Cevâd. *"el-Melâmetiyye evi'l-Melâmiyye"*, **Mecelletü'l-Ezher**, C.32, S.3-4, Kahire, 1960.

Sayar, Ahmed Güner. "*Melâmîlik ve Osmanlı Ekonomisi Üzerindeki Etkileri*", **Tarih ve Toplum**, C.9, İstanbul, 1988.

Seale, Morris S. *"The Ethics Of Malâmatiya-Sufism And The Sermon On The Mount"*, **The Muslim World**, C.58, S.1, A.B.D, 1968.

Türer, Osman. *"Melâmet Düşüncesinin Orijinal Özelliği ve Bu Düşüncede Zamanla Meydana Gelen Değişmeler"*, **İslâmi Araştırmalar**, C.2, S.6, Ankara, 1988.

Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, C.20, İstanbul, 1999.